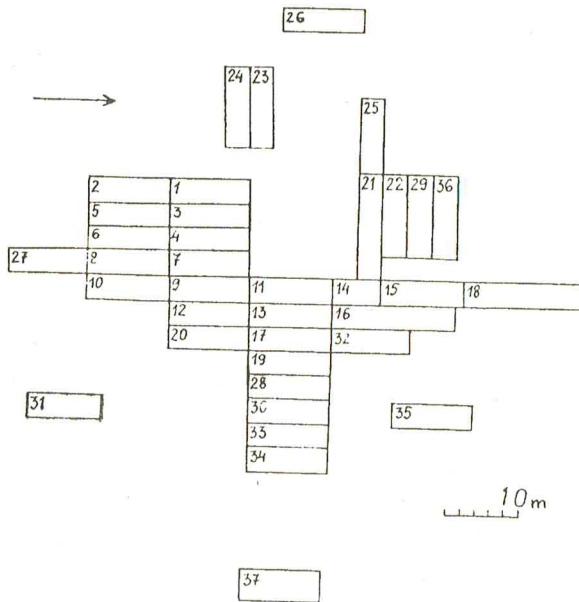

ŠALTINIŲ NAGRINĖJIMAS

LAIDOSENA

Per tris kasinėjimų sezonus kapinyne buvo iškastos 38 perkasos (74 pav.). Visos orientuotos pagal pasaulio šalis, 3-4 m pločio, daugiausia 10 m ilgio, o kai kurios keliais metrais ilgesnės ar trumpesnės (1 lentelė).

1 lentelės tęsinys

74 pav. Kapinyne kasinėtų perkasų planas

1 lentelė. Iširtų perkasų dydis ir kapų jose skaičius

Kasinėjimų metai	Perkasos Nr.	Perkasos dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
1980	1	10x3	5	1-5
	2	10x3	4	6-9
	3	10x3	2	10-11
	4	10x3	6	12-17
	5	10x3	-	-
	6	10x3	4	18-21
	7	10x3	7	22-28
	8	10x3	2	29-30
	9	10x3	11	31-41
	10	10x3	9	42-50
	11	10x3	6	51-56
	12	10x3	7	57-63
	13	10x3	7	64-70
	14	6x3	6	71-76
1981	15	10x3	15	77-91
	16	15x3	13	92-104
	17	10x3	13	105-117
	18	15x3	4	118-121
	19	10x3	14	122-135

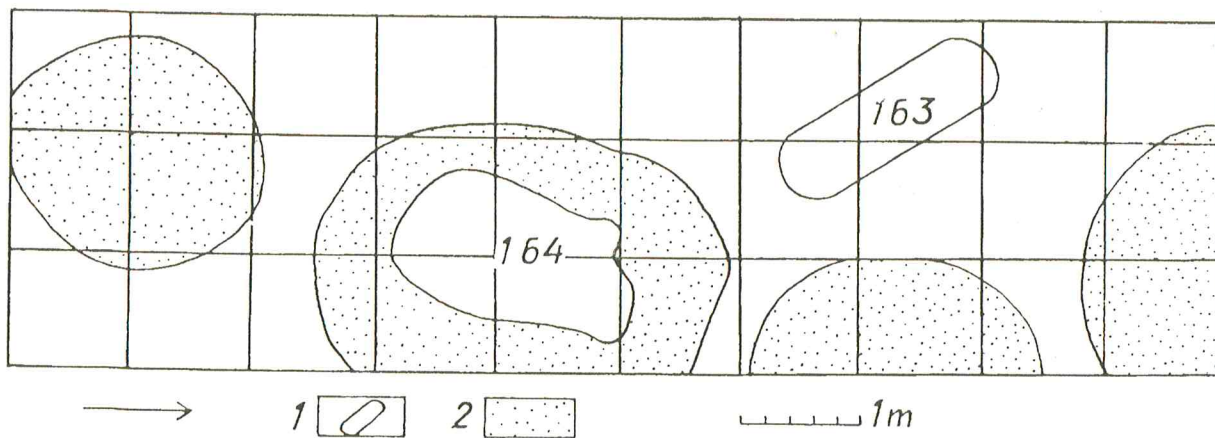
Kasinėjimų metai	Perkasos Nr.	Perkasos dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
1982	20	10x3	4	136-139
	21	13x3	7	140-146
	22	10x3	9	147-155
	23	10x3	5	156-160
	24	10x3	2	161-162
	25	10x3	-	-
	26	10x3	-	-
	27	10x3	2	163-164
	28	10x3	6	165-170
	29	10x3	6	171-176
	30	10x3	8	177-184
	31	10x3	1	185
	32	10x3	8	186-193
	33	10x3	7	194-200
	34	10x3	4	201-204
	35	10x3	6	205-210
	36	10x3	5	211-215
	37	10x4	2	216-217
	38	10x3	-	-
Iš viso:		1177*	217	

Kai paaiškėdavo, kad perkasoje aptiktos kapavietės dalis išeina už tiriamo ploto ribų, tai, norint atkasti visą kapą, tekdavo į vieną ar kitą pusę perkasą praplėsti, padaryti 1-2 m² dydžio iškasą, archeologų vadinamą iškarpa. Jų neišvengta atkasant, pavyzdžiui, kapus Nr. 88, 104, 145, 158, 162, 172, 193, 215. Šitaip buvo ištyrinėtas dar papildomas 15 m² dydžio plotas. Tad iš viso Pagrybyje iširta 1192 m² ir rasta 217 kapų.

Kai kuriose perkasoje (Nr. 5, 25, 26, 38) kapų nerasta, kitur jų skaičius labai įvairavo, nors ir viener, ir kitur tiriami plotai buvo vienodo dydžio. Pavyzdžiui, vienos perkasoje rasta net 13-15, kitose - 1-2 kapai (1 lentelė). Labai tikėtina, kad toks nevienodumas atsirado dėl to, jog daugelį metų kapinynas buvo ardomas.

Jau plėšiant velėną, paskui perkasoje valant pabirusias laisvas žemes, plonais žemės sluoksneliais nukasant armenį, pasitaikydavo pavienių žmogaus ir žirgo kaulų, jų trupinių, nuolaužų, atsitiktinių metalinių dirbinių. Kai kuriose perkasoje (pvz., Nr. 5) tokie radiniai ir aptikti iki pat žemio permaišytoje žemėje. Tai rodo, kad visi tose vietose buvę kapai suardyti. O jų

*Atkasant kapus Nr. 88, 104, 145, 158, 162, 172, 193, 215, tiriamas perkasoje teko praplėsti.

75 pav. Perkasos Nr. 27 planas: 1 - kapavietės, 2 - rūsiaduobės.

būta. Šitai rodo armenyje aptiktos kartais net pavienės mirusiųjų kaukolės (pk. Nr. 11, 13, 18). Keleto perkasų (Nr. 18, 23, 27, 32, 35, 36) kapai suardyti, o mirusiojo griaučiai atkastose kapavietėse kartais sustumti krūvon (k. Nr. 42, 45-47) (28; 35; 40; 86 pav.).

Tyrinėjame plote buvo ne viena rūsiaduobė, kur vietos gyventojai žiemą laikydavo daržoves (75 pav.). Tose duobėse dažnai būdavo primesta žmogaus, žirgo kaulų, akmenų, metalinių dirbinių. Matyt, kasdami rūsiaduobę ir užkliudę kapą, viską, ką čia rasdavo, surinkdavo ir sumesdavo į gretimą jau nenaudojamą duobę. Ypač tai akivaizdu iš tyrinėtų kapų Nr. 30, 83. Kartais į tą pačią apleistą rūsiaduobę sumesdavo kelių kapų radinius. Pvz., kasant bulviarūšį, buvo suardytas moters kapas Nr. 83, o paskui į šią kapavietę primesta žirgo kaulų iš suardyto vyro kapo. Kartais nukasta tik

76 pav. Suardyto kapo Nr. 29 liekanos

dalis kapo, o už rūsiaduobės ribų likusi jau nesuardyta (k. Nr. 23, 30, 122, 195). Kai kuriose kapavietėse dalis griaučių buvo pirminėje padėtyje, o kita dalis suardyta, tačiau pavieniai kaulai surinkti ir sudėti krūvon. Antai kape Nr. 25 kojų kaulai neišjudinti, o nuo jų per 1 m į šiaurės vakarus sudėtos kitos skeleto dalys tokia tvarka: ant dubens kaulų sukryžiuoti ilgieji rankų kaulai, o ant viršaus uždėta kaukolė. Čia aptiktas ir įkapės fragmentas - geležinių žaslų narelis. Kitur nors ir visas kapas jau suardytas, bet vis tiek 2 ilgieji kaulai nulūžusiais galais padėti lygiagrečiai ar sukryžiuoti, o ant viršaus gulėjo kaukolė, tiksliau - jos liekanos (k. Nr. 42).

Aptikta tarp 2 šlaunikaulių lygiagrečiai padėti 2 geležiniai ietigaliai, o ant viršaus - 25-30 metų moters kaukolė (k. Nr. 29). Taigi suardytame moters kape sudėtos įkapės iš suardyto vyro kapo (76 pav.).

Tvarkingai sudėtų suardyto skeleto dalių pasitaikė ir rūsiaduobėse. Antai perkasoje Nr. 7 87 cm gylėje pirminėje padėtyje prie dešinėsios pėdos narelių tebebuvo geležinis pentinas (k. Nr. 23). Be to, kojūgalyje buvo išlikusių žirgo galvos liekanų, o palei dešiniųjų blauzdikaulį - žirgo 2 kojų kaulai su kanopomis. Visa kita žmogaus skeleto dalis suardyta kasant rūsiaduobę. Joje 115 cm gylėje buvo kryžmai sudėti 2 ilgieji kaulai nulaužtais galais, o ant jų - mirusiojo kaukolė.

Ypač suardyta pietinė Kapkalniio dalis. Čia rūsius daržovėms žiemą laikyti, ko gero, kasė net archeologinių kasinėjimų išvakarėse. Mat, tikrinant kai kuriose perkasose aptiktas rūsiaduobes, būdavo randama net bulvių daigų, šiaudų liekanų (pk. Nr. 27, 35).

Kartais permaišytos žemės sluoksnis su kaulų ir dirbinių nuolaužomis perkasose siekdavo apie 100 cm storio (pk. Nr. 10, 16). Buvo tokių atvejų, kai, nu-grandžius visą tokios žemės sluoksnį, apačioje pasitaikydavo ir dalis dar nevisiškai suardyto griaučių (pk. Nr. 16).

Tyrinėtose perkasose retai kada būdavo ryškūs kapų **duobių kontūrai**. Tokių nustatyta tik 19 kapų (Nr. 2, 14, 15, 18, 19, 23, 28, 30, 34, 37, 38, 49, 59, 99, 102, 157, 159, 163, 177). Sprendžiant iš jų dydžio (13 lentelė), suaugusiems dažniausiai kasė 60-70, retai - iki 90 cm pločio ir apie 180-215 cm ilgio duobes. Vaikų kapų kontūrai mažesni: siekdavo iki 130-150 cm ilgio ir apie 50-60 cm pločio. Net ir du vaikus laidojant, duobės plotis neviršydavo 60 cm. Tai matyti iš kapo Nr. 177, kur buvo palaidoti du paaugliai berniukai, paguldyti priešpriešiais.

Platesnes ir ilgesnes duobes kasė tiems vyriškos lyties mirusiesiems (suaugusiems ir vaikams), kai šalia jų, galvūgalyje ar kojūgalyje, tekdavo sudėti per laidotuves paaukoto žirgo ritualines kūno dalis - galvą ir kojas.

Duobių kontūrai išryškėdavo nevienodame gylyje ir nuo dabartinio žemės paviršiaus, ir mirusiojo atžvilgiu (2 lentelė). Dažniausiai juos būdavo galima fiksuoti tik atkasant įkapes, griaučių liekanas. Bet kai kurių kapų duobių kontūrai išryškėdavo dar neatkasus mirusiojo: griaučiai būdavo keliais centimetrais (k. Nr. 28, 37, 49, 163) ar net 20-35 cm giliau (k. Nr. 23, 30, 38). Pasitaikė ir tokių atvejų, kai kapo kontūrus buvo galima nustatyti tik po to, kai, surinkus įkapes ir griaučių liekanas, būdavo tikrinamas kapo dugnas (k. Nr. 14, 59, 99, 159).

Pailgas suapvalintais kampais dėmes buvo galima fiksuoti ne tik todėl, kad jos skyrėsi tamsesne žeme:

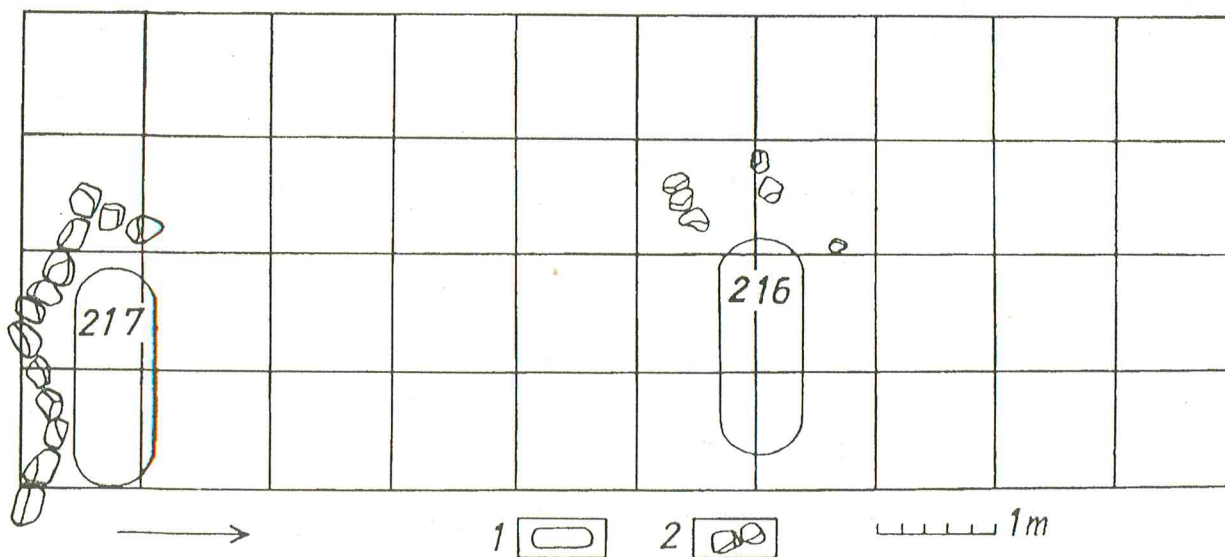
kartais toje žemėje buvo daugiau ar mažiau **degėsių** (13 lentelė). Degėsių pasitaikydavo ne tik duobės sampile. Kai kur jais barstytas kapo dugnas (k. Nr. 166, 181, 200, 201, 212, 213), kartais gausiau paberta ties mirusiojo galva (k. Nr. 177). Kape Nr. 68 degėsiomis pabarstyta tik ta vieta, kur buvo sudėta žirgo auka: po kaulais rasta net pavienių angliukų. Jų pribarstyta kape Nr. 163 mirusiojo galvūgalyje, kur degėsių prisotinta dėmė buvo apie 20 cm pločio ir 30 cm ilgio (60:1 pav.). Degėsių pastebėta tarp žmogaus griaučių ir žirgo aukos liekanų (k. Nr. 215). Krito į akis, kad kai kuriuose kapuose, preparuojant įkapes ar valant žemes nuo griaučių liekanų, nuolat pasitaikydavo degėsių (k. Nr. 68, 175, 177, 183, 207, 209, 211, 215).

Sunku pasakyti, ar mirusieji buvo laidoti **karstuose**, tačiau kai kuriuose kapuose (Nr. 35, 62B) po žalvariniais papuošalais likę medienos puvėsiai leidžia manyti, kad karstai galėjo paprasčiausiai sudulėti ir tik kai kur menkus jų pėdsakus užkonservavo žalvaris. Be to, nereikia pamiršti, kad daugelis kapų buvo suardyti.

Akmenų vainikų liekanos. Nors vietos gyventojai ne kartą tvirtino, kad, bekasdami duobes daržovėms laikyti, užkliudydavo kažin kokias akmenų tvoras (gal dėl to Kapkalis dar vadinamas ir Zomatu), tačiau tik rytiniame ištirto ploto pakraštyje rastos akmenų vainikų liekanos.

2 l e n t e l ė. Kapų kontūrų gylis (nuo dabart. žemės paviršiaus iki mirusiojo)

Kapų Nr.	2	14	15	18	19	23	28	30	34	37	38	49	59	99	102	157	159	163	177
Gylis cm																			
Kontūrų gylis	30	50	45	40	45	65	50	45	50	45	40	65	70	70	100	60	60	50	65
Griaučių gylis	30	50	45	40	45	80-87	55	65	50	50	75	70	60	60	100	60	55	55	65

77 pav. Perkasos Nr. 37 planas: 1 - kapavietės, 2 - akmenų statinių liekanos.

Kasinėjant perkasa Nr. 37, apmatuotą šalia buv. Stonių sodybos, 30-35 cm gylyje nuo žemės paviršiaus atkasta vienas prie kito sudėtų akmenų eilė, nusidriekusi iš vakarų į rytus. Ji buvo apie 250 cm ilgio. Žiūrint iš rytų, akmenų eilės konfigūracija priminė skaitmenį 5 (77 pav.). Atrodo, tai galėjo būti tris kapus juosusių vainikų liekanos.

I vainiko akmenys buvo kv. B1. Čia glaudžiai vienas prie kito 3 30x20x15-20x14x9 cm dydžio akmenys sudėti išlenkta 70 cm ilgio linija.

II vainiko liekanos buvo kv. BC1. Sprendžiant iš čia atkastos akmenų eilės, susidedančios iš 6 32x20x12-21x17x10 cm dydžio riedulių, vainikas galėjo būti ne mažesnio kaip 210-220 cm skersmens.

III vainiko liekanos, t. y. 6 akmenų eilė, nusidriekė per kv. D1. Sprendžiant iš prigludusių vienas prie kito akmenų padėties, galima manyti, kad vainikas apytikriai buvo ne mažesnis kaip 200-210 cm skersmens. Jam parinkti 37x21x11-20x16x9 cm dydžio akmenys.

Vis dėlto liko neaišku, ar vainikai sudėti tik iš vienos eilės akmenų, ar ant jų viršaus buvo krauta dar ir daugiau ratų, šitaip aplink kapą surenčiant kelių aukštų sienelę, panašiai kaip geriau išlikę akmenų statiniai, atkasti kituose regiono kapinyuose (Žviliai).

Už išlikusių akmenų vainikų, į šiaurę nuo jų, aptiktas kapas Nr. 217. Matuojant nuo vainiko apačios, griaučiai

buvo 30 cm giliau. Tad akmenys tarsi juosė kapą iš pietų ir vakarų.

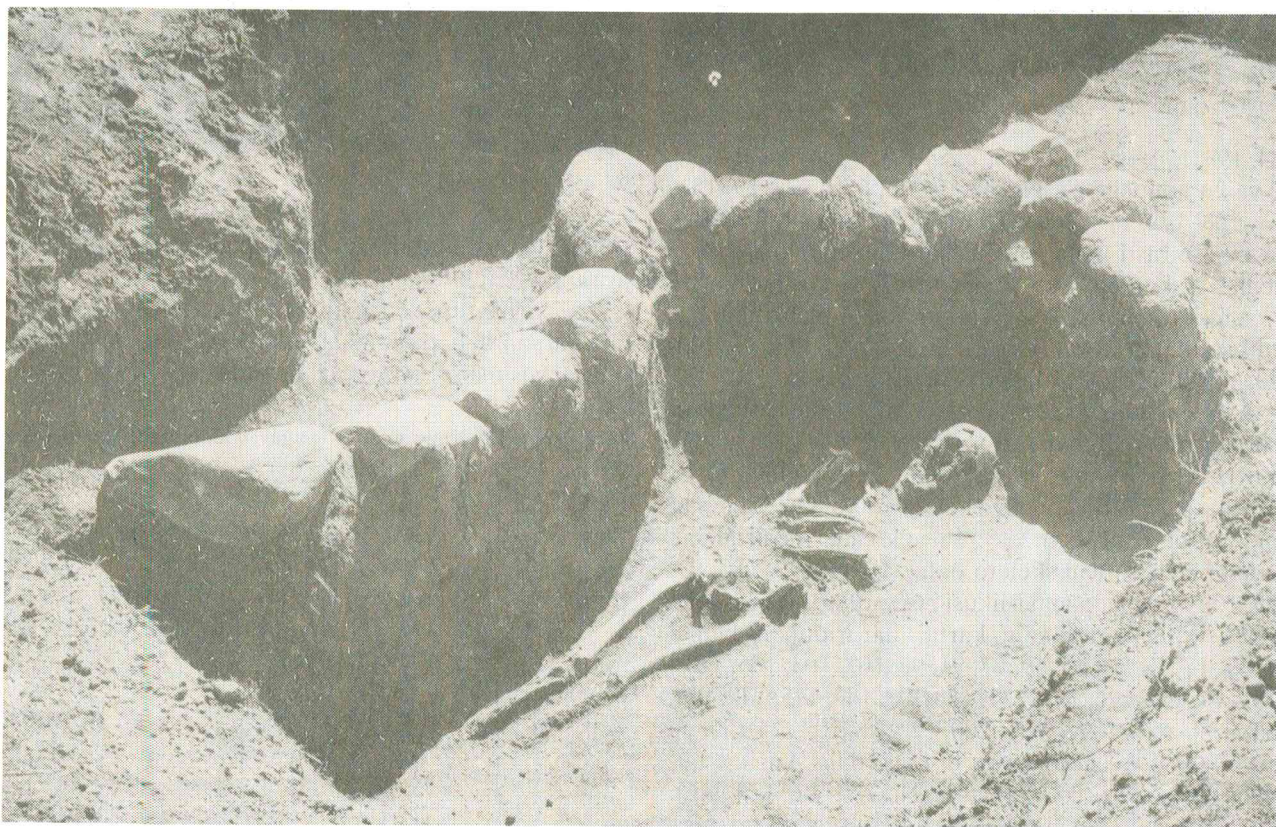
Toje pačioje perkasoje kv. B6 ir B7 aptikti dar 6 akmenys, netvarkingai pabirę palei kapo Nr. 216 vakarinį galą (77 pav.). Visi jie atsitiktinėje padėtyje.

Turint galvoje vietos žmonių pasakojimus apie akmenų "zomatus", pastebėtus Kapkalnyje, krinta į akis 2 nemažos akmenų krūvos, suverstos rytiniame tyrinėto ploto pakraštyje. Pasirodo, juos sumetė čia tie, kas darbavosi Kapkalnyje, t. y. kasė rūsiaduobes, ėmė žvyrą, arė žemę ir pan. Beje, akmenis ne tik šalino iš kapinyno, bet ir sumesdavo į pleistas rūsiaduobes. Mat ekspedicija, tikrindama tokias duobes, aptikdavo įmestų akmenų.

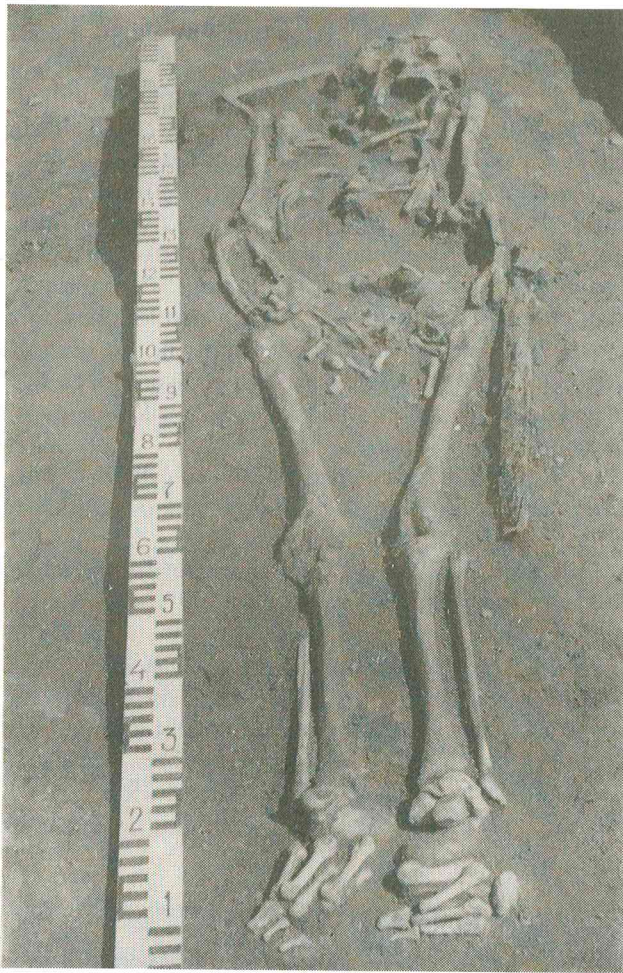
Pavienių didokų akmenų (vainikų pėdsakų?) pasitaikydavo ir kai kuriose tyrinėjamose perkasoje (Nr. 27, 28, 31, 35).

Kapų grupės. Pagal kapavietėse aptiktas griaučių liekanas tyrinėtus kapus galima suskirstyti į 3 grupes (3 lentelė).

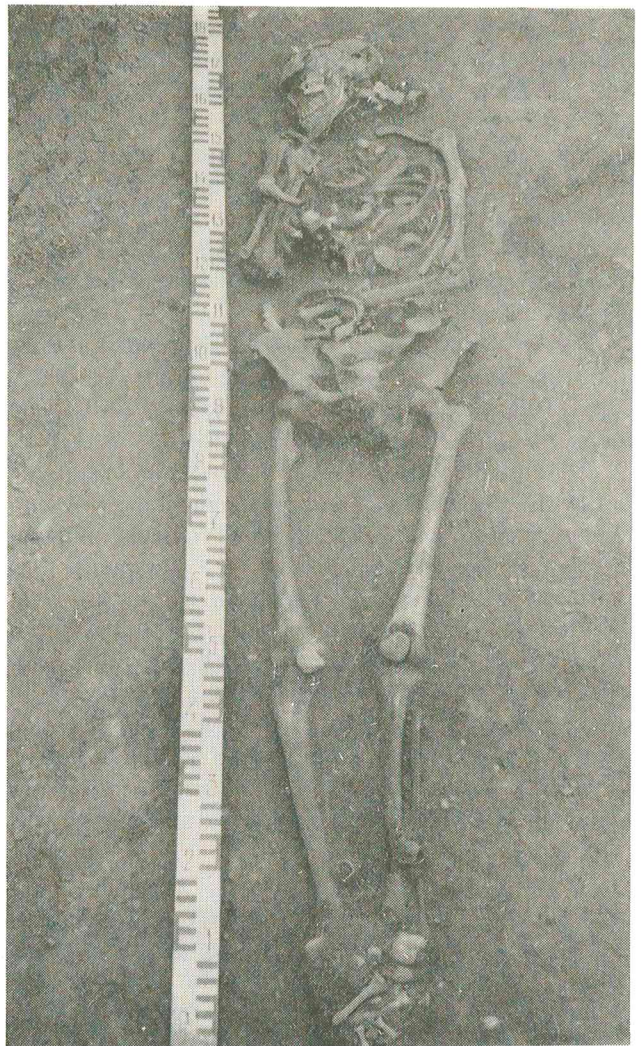
Pirmajai grupei skiriami 52 kapai. Didesnėje jų dalyje griaučiai išlikę nesuardyti (79-81 pav.). Tiesa, atskiros skeleto dalys kai kur gerokai apnykusios, kai kur geriau išlikę vien ilgieji kaulai, kaukolė. Aptikti 32 tokie kapai (Nr. 4, 10, 11, 34, 35, 39, 41, 55, 57, 61, 62, 70, 76, 79, 88, 134, 143, 160, 170, 175, 176, 181, 183,

78 pav. Akmenų vainikų liekanos prie k. Nr. 217

79 pav. Vyro kapas Nr. 10

80 pav. Moters kapas Nr. 70

184, 193, 194, 199, 202, 213, 215-217). Ypač blogai išlikę 12 vaikų griaučiai (k. Nr. 48, 64, 66, 67, 116, 129, 151, 166, 168, 172, 177, 208). Be to, šiai grupei skiriami dar 8 kapuose rasti gana gerai išlikę griaučiai, kurie labai menkai nukentėję nuo žemės arimo ar kasimo darbų (pvz., nerasta kaukolės, vieno ar abiejų blauzdikaulių, šlaunikaulių ar kurių nors rankų kaulų (k. Nr. 85, 100, 123, 156, 163, 173, 174, 196) (82; 83 pav.).

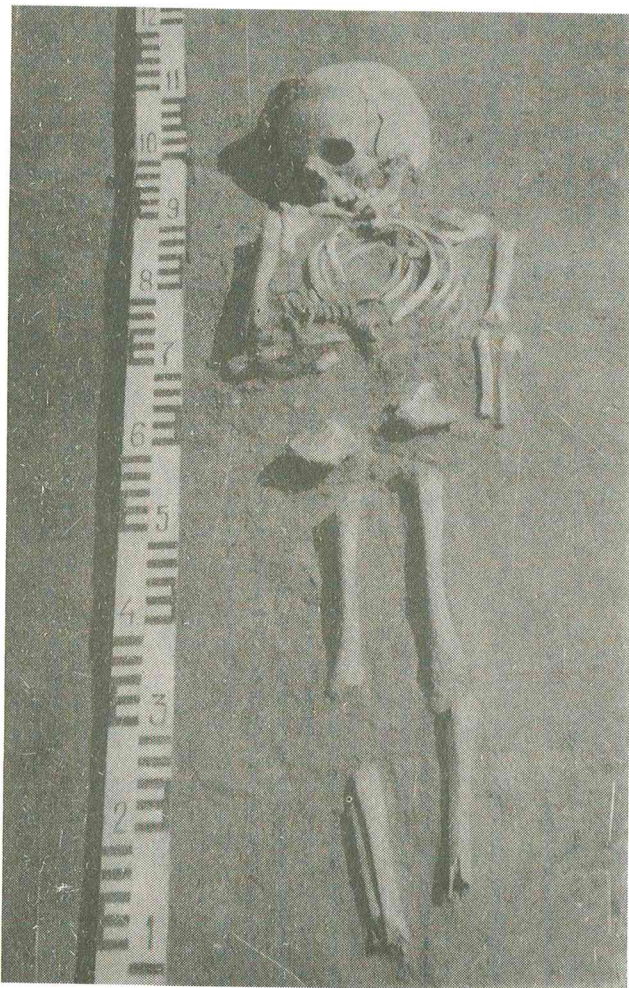
Antrajai grupei skiriami 92 kapai, kuriuose tik dalis griaučių dar išlikusi pirminėje padėtyje. Dažnai ir suardytos, ir nesuardytos skeleto dalys būdavo tame pačiame gilyje. Tačiau buvo keletas kapų, kur pavieniai kaulai aptikti net 15 ar 25-35 cm aukščiau virš pirminėje padėtyje tebesančių skeleto dalių (k. Nr. 7, 38, 83, 97, 159, 162). Gana dažnai išlikusi nesuardyta vien apatinė skeleto dalis - ilgieji kojų, kartais dar ir dubens kaulai (k. Nr. 17, 18, 28, 49, 59, 87, 91, 92, 101, 104, 105, 113 - 115, 117, 122, 126, 130, 131, 138-142, 144, 145, 149, 152, 153, 157, 158, 182, 195, 200, 203, 210, 214). Daug rečiau pasitaikė nesuardyta ta kapo dalis, kurioje būdavo galvos ir krūtinės kaulai (k. Nr. 7, 19, 56, 128, 146). O dažniausiai (net 50 kapaviečių) suardyta kuri nors

griaučių dalis, kartais pirminėje padėtyje belikę kojos ar rankos kaulas, kaukolė (84; 85 pav.).

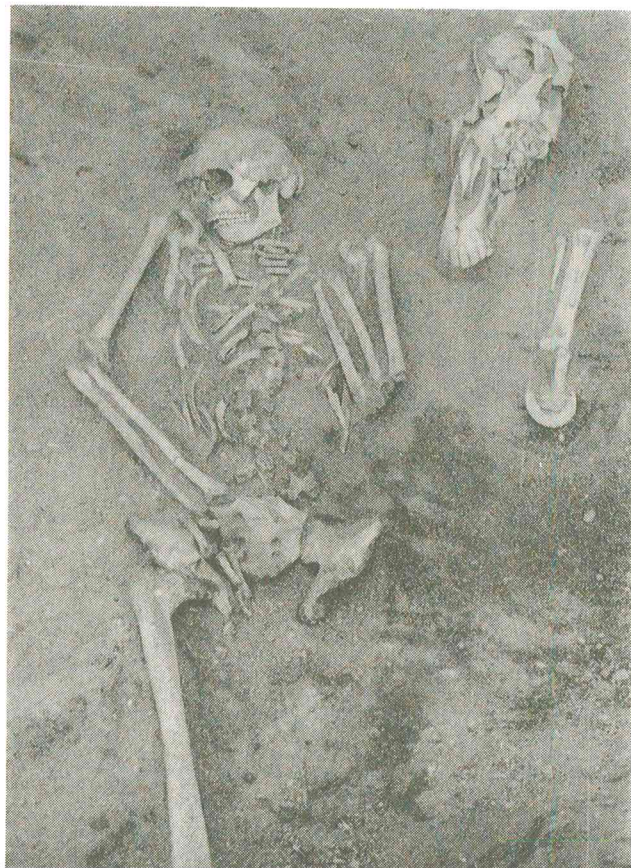
Trečiajai grupei skiriami 73 kapai, kuriuose griaučiai visiškai suardyti, pavieniai kaulai, pasklidę kapavietėje, dažnai susimaišę su žeme, įkapėmis (35; 40; 86 pav.).

3 l e n t e l ė. Kapų grupės (pagal osteologinės medžiagos liekanas)

I grupė Kapų Nr.	4, 10, 11, 34, 35, 39, 41, 48, 55, 57, 61, 62, 64, 66, 67, 70, 76, 79, 85, 88, 100, 116, 123, 129, 134, 143, 151, 156, 160, 163, 166, 168, 170, 172-177, 181, 183, 184, 193, 194, 196, 199, 202, 208, 213, 215-217 = 52
II grupė Kapų Nr.	1, 5-9, 12-14, 16-20, 22, 23, 25-28, 30, 33, 38, 44, 47, 49, 56, 59, 60, 68, 69, 71-75, 81, 83, 84, 86, 87, 89-92, 101, 103-105, 111, 113-115, 117, 122, 126, 128, 130, 131, 135,

81 pav. Vaiko kapas Nr. 34

82 pav. Vyro kapas Nr. 173 su žirgo aukos liekanomis

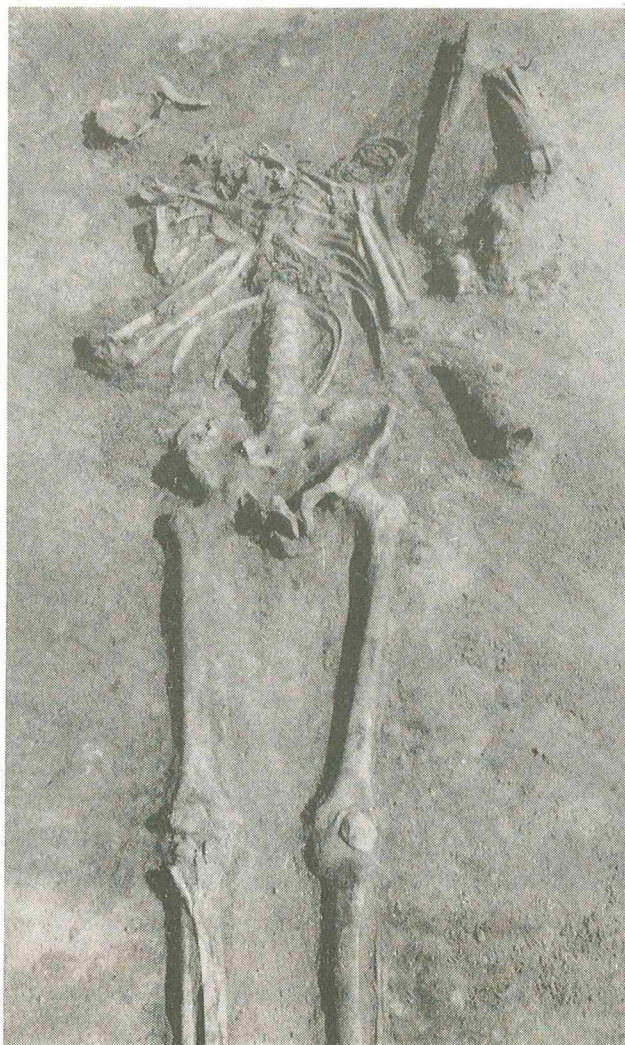
3 lentelės tęsinys

II grupė Kapų Nr.	138-142, 144-147, 149, 150, 152, 153, 155, 157-159, 162, 165, 167, 169, 171, 182, 186, 195, 197, 200, 203, 207, 210, 211, 214 = 92
III grupė Kapų Nr.	2, 3, 15, 21, 24, 29, 31, 32, 36, 37, 40, 42, 43, 45, 46, 50-54, 58, 63, 65, 77, 78, 80, 82, 93-99, 102, 106-110, 112, 118-121, 124, 125, 127, 132, 133, 136, 137, 148, 154, 161, 164, 178-180, 185, 187, 188-192, 198, 201, 204- 206, 209, 212 = 73

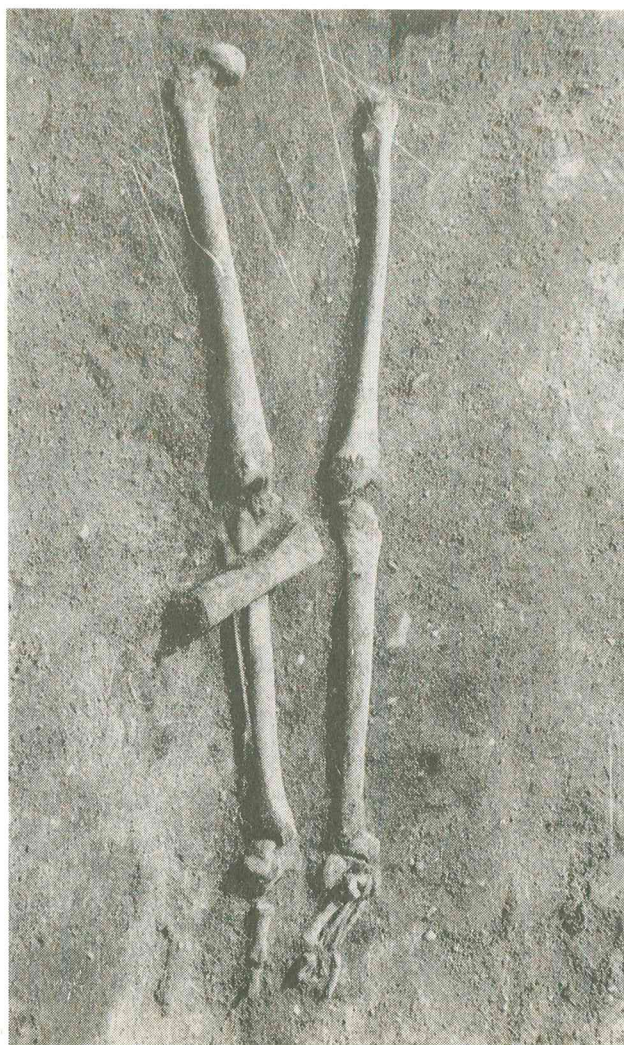
4 lentelė. Mirusiųjų laidojimo gylis

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
25-30	1, 2, 6, 21, 42, 73, 74, 105-108, 131, 136, 137, 147, 148, 156, 158, 161, 162, 166, 169, 186, 201	24
35	5, 8, 22, 24, 31-33, 58, 92, 124, 125, 140-142 145, 146	16
40	7, 9, 18, 29, 57, 64, 75, 77, 78, 80, 94, 111, 123, 138, 139, 143, 144, 149-151, 165, 171, 185	23
45	4, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 27, 43, 55, 56, 60, 63, 71, 72, 109, 110, 122, 126, 127, 132, 133, 152, 179, 187, 194	27
50	3, 11, 14, 25, 34, 36, 37, 52, 65, 69, 70, 81, 82, 93, 96, 98, 114, 128-130, 153, 154, 168, 202, 205, 208	26
55	28, 35, 51, 67, 76, 79, 100, 112, 113, 155, 159, 160, 163, 167, 206	15
60	16, 41, 44-46, 50, 53, 59, 61, 62, 66, 95, 97, 99, 101, 116, 157, 178, 189, 192, 196, 216, 217	23
65	26, 30, 40, 68, 177, 200	6
70	39, 47-49, 164, 170, 172-174, 190, 198, 204	12

Mirusieji laidoti labai įvairiame gylyje, didžioji dalis 25-60 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus (4 lentelė). Keletas kapų rasta net 130-145 cm gylyje (4 lentelė). Vienose perkasoje visi atkasti kapai buvo negiliai, kone tuoj po ariamuju sluoksniu (pk. Nr. 1, 2, 6, 20, 21, 24), o kitose daug giliau - net 100-145 cm gylyje (pk. Nr. 18, 36). Kai kuriose perkasoje griaučių liekanos buvo tarsi dviejuose horizontuose. Antai perkasoje Nr. 15 iširta 15 kapų, kurių 6 buvo 40-

83 pav. Apatdytas vyro kapas Nr. 156

84 pav. Suardyto kapo Nr. 91 liekanos

4 lentelės tęsinys

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
75	38, 54, 180, 195, 203	5
80	115, 117, 134, 184, 191	5
85	135, 188, 199	3
90	23, 193, 197	3
100	102, 182, 183, 213, 214	5
105	84, 104, 209, 211	4
110	83, 85, 103, 176, 181, 207, 210, 212	8
115	215	1
120	87-91, 175	6
130	86, 120, 121	3
140	119	1
145	118	1

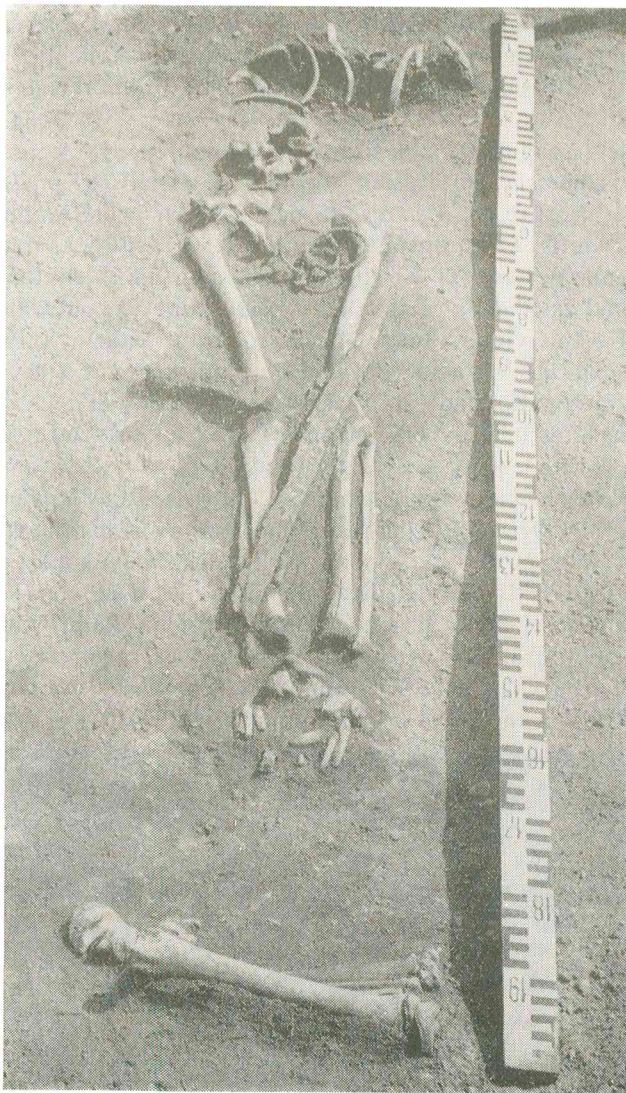
55 cm, kiti 9 – 105-130 cm gylyje; perkasoje Nr. 35 ištirti 6 kapai: 3 buvo 50-55 cm, kiti - 105-110 cm gylyje; perkasoje Nr. 30 ištirti 8 kapai: 1 buvo 45 cm, 4 - 60-80 cm

ir 3 - 100-110 cm gylyje. Panaši kapų padėtis ir perkasoje Nr. 29 (5 lentelė).

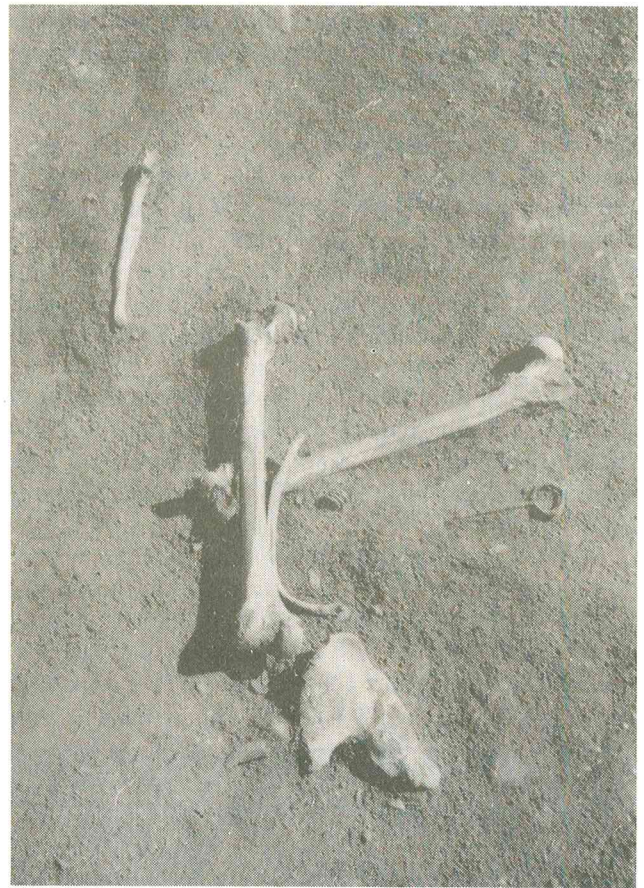
Galimas daiktas, reikšmės galėjo turėti tai, kad kai kurios perkastos buvo Kapkalniio įkalnėje, tad, ilgus metus ariant kalną, dalis žemių galėjo nuslinkti. Atrodo, suneštinės žemės sluoksnis buvo užklojęs perkastas, kasinėtas šiaurinėje Kapkalniio dalyje (pk. k. Nr. 15, 16, 18, 29, 32, 35, 36). Galbūt dėl to kalno viduryje kasinėtose perkasoje griaučių liekanos dažniausiai aptinkamos 25-50 cm gylyje (pk. Nr. 1-6, 20, 21).

Kai kurių Baltijos regiono žemdirbių bendruomenių tyrinėtojai yra konstatavę paprotį gilesnes duobes kasti tiems kolektyvo nariams, kurie skyrėsi aukštesne visuomenine, turine padėtimi (Могильников В.А. 1974. С. 151, 184).

Atrodo, toks paprotys nesvetimas ir toms baltų gentims, kurios geležies amžiuje buvo paplitusios Jūros ir Dubysos tarpupyje (Vaitkunskienė L. 1989). Tačiau Pagrybio kapinyno kasinėjimų duomenys nei patvirtina, nei paneigia tarp vietos gyventojų gyvavus minėtą

85 pav. Suardytas kapas Nr. 92

86 pav. Suardytų griaučių ir kapo inventoriaus liekanos iš k. Nr. 124

paprotį. Taip yra galbūt dėl to, kad kapinynas labai suardytas. Tačiau mėginta nagrinėti klausimą, kokio gylio duobes kasė kariams raiteliams, į kurių kapą užkasdavo dar ir žirgo auką: galvą, kojas. Mat neabejojama, kad šių kolektyvo narių statusas buvo kitas negu civilinių žemdirbių (Vaitkunsienė L. 1985).

Paaiškėjo, kad tik 2 perkasoje (Nr. 1 ir 8) raitelio kapo duobė buvo šiek tiek gilesnė negu kitų greta palaidotų vyrų ir moterų. Kitose perkasoje raiteliai laidoti nevienodame gylyje. Pvz., perkasoje Nr. 11 iš 3 raitelių tik vienas palaidotas giliausiai (75 cm), kiti 2 raiteliai ir 2 pėstieji palaidoti 45-60 cm gylyje. Panaši padėtis ir kai kuriose kitose perkasoje (Nr. 13-15, 17, 21, 36). Dviejose perkasoje (Nr. 28, 29) ir raiteliai, ir pėstieji palaidoti ne tik panašaus gylio duobėse, bet kartais antrieji (tarp jų ir moterys) palaidoti giliau. Netgi toje pačioje perkasoje raitelio kapas buvo vos 35 cm, kitas - 90 cm, o kiti kapai - 45-88 cm gylyje (pk. Nr. 32).

5 l e n t e l ė. Perkasoje tyrinėto žemės sluoksnio storis, kuriame buvo kapai

Perkasų Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
cm	25-40	30-40	45-50	45-60	-	30-45	35-87	40-65	35-75	30-70	45-75	35-60	40-65
Perkasų Nr.	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
cm	30-55	40-130	35-110	25-80	130-145	30-85	25-40	35-40	25-55	30-60	25-30	-	-
Perkasų Nr.	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	
cm	55-70	30-70	40-120	45-110	40	35-90	45-90	30-75	50-110	100-115	60	-	

Vaikus kaip ir suaugusius laidojo taip pat įvairaus gylio duobėse. Kartais jų kapai būna net giliau nei raitelių. Antai perkasoje Nr. 13 naujagimis (k. Nr. 66) ir 4-4,5 metų vaikas (k. Nr. 67) buvo palaidoti 55-60 cm, o raitelis - 50 cm gylyje (k. Nr. 65), perkasoje Nr. 15 2 vaikai (k. Nr. 86, 90) palaidoti 120-130 cm, o raitelis (k. Nr. 85) - 110 cm gylyje. Tiesa, kitų dviejų vaikų kapai šioje perkasoje buvo sekliu negu raitelio, t.y. vieno (k. Nr. 81) - 50, kito (k. Nr. 84) - 105 cm gylyje. Panaši padėtis ir perkasoje Nr. 16. Apskritai vaikų kapai buvo nuo 25 iki 140 cm gylyje.

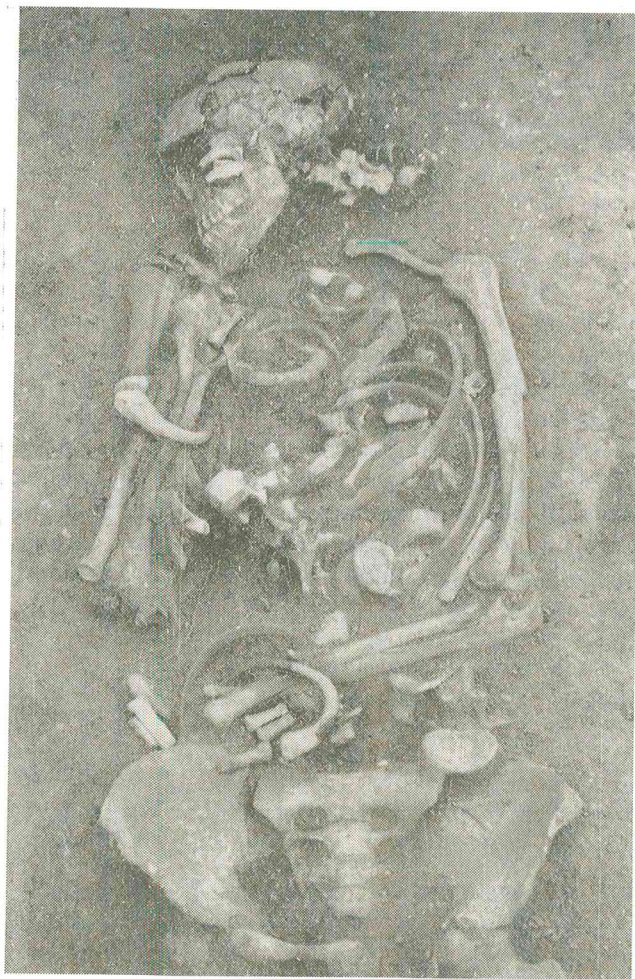
Taigi kapo duobės gylis ne visuomet priklauso nuo mirusiojo amžiaus, lyties ar visuomeninio statuso. Nors vis dėlto į akis krinta tai, kad kai kurie kariai raiteliai, ypač ginkluoti kalavijais (k. Nr. 193, 215), būna palaidoti giliau už kitus.

Griaučių padėtis. Kaip minėta, griaučiai net ir nesuardytuose kapuose nėra gerai išlikę. Stambesni skeleto kaulai, pvz., galūnių ilgieji kaulai, dubenkauliai, geriau išlikę, bet vis tiek vienu galai dažniausiai nunykę, kitų pakraščiai aptrupėję. Tai pasakytina ir apie krūtinės kaulus. O plaštakų, pėdų nareliai neretai

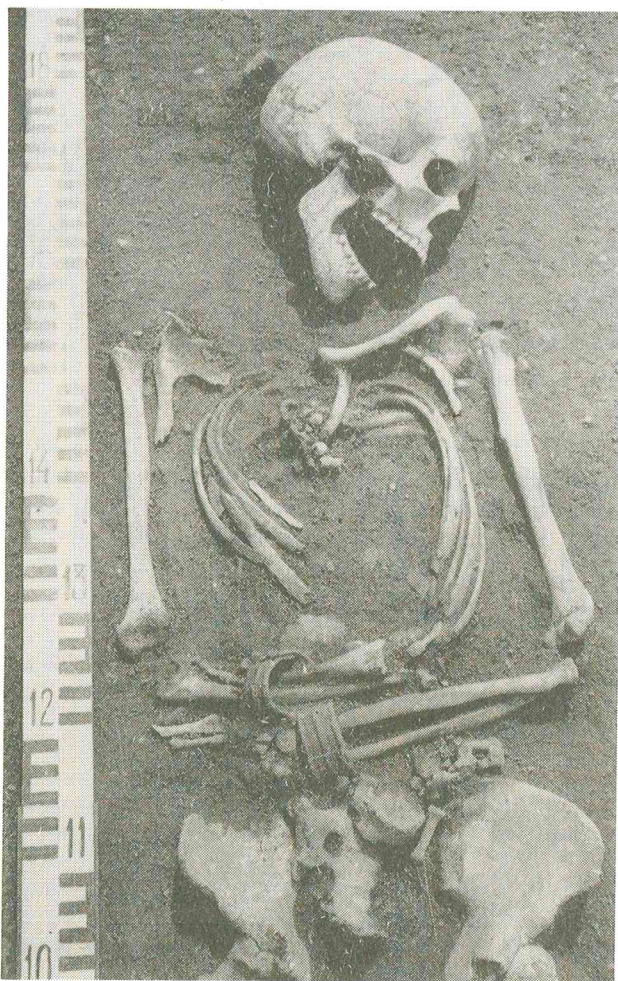
visiškai sudūlėję. Geresnė nebent kaukolių būklė, nors ne viename kape rasta ir jų sudužusių, suslėgtų.

Mirusieji laidoti aukštieklėnki, ištiestomis, rečiau - sukryžiuotomis kojomis (k. Nr. 76A, 152, 216). Keli paguldyti ant šono - miego poza. Kaukolės dažniausiai pasvirusios į dešinę (22 kapai) (87 pav.) arba kairę (21 kapas) (88 pav.). Labai įvairi rankų padėtis. Dažniausiai jos sudėtos ant krūtinės, bet gana nevienodai. Kartais abi taip smarkiai sulenktos, kad žastikauliai ir dilbikauliai guli kone lygiagrečiai. Kartais viena ranka labiau sulenкта, kita ne taip smarkiai, bet neatrodo, kad būtų ant krūtinės sukryžiuotos. Kai kada abi rankos sulenktos per alkūnes ir padėtos ant juosmens, ant pilvo, kartais net sukryžiuotos (89 pav.). Kitais atvejais viena kuri būna padėta ant krūtinės, kita - ant juosmens, ant pilvo ar ištiesta palei šoną (90 pav.). Kartais palei šoną ištiestos ir abi rankos.

Norint nustatyti, ar mirusiųjų amžius, lytis galėjo turėti reikšmės rankų padėčiai, buvo remtasi tais kapais, kuriuose griaučiai geriau išlikę. Pagal tai, kaip buvo sudėtos rankos, kapai suskirstyti į 13 grupių (91 pav.). Panagrinėjus paaiškėjo, kad, pvz., sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis (91:10 pav.) palaidota įvairaus am-

87 pav. Kapo Nr. 70 detalė: pasvirusi į dešinę kaukolė.

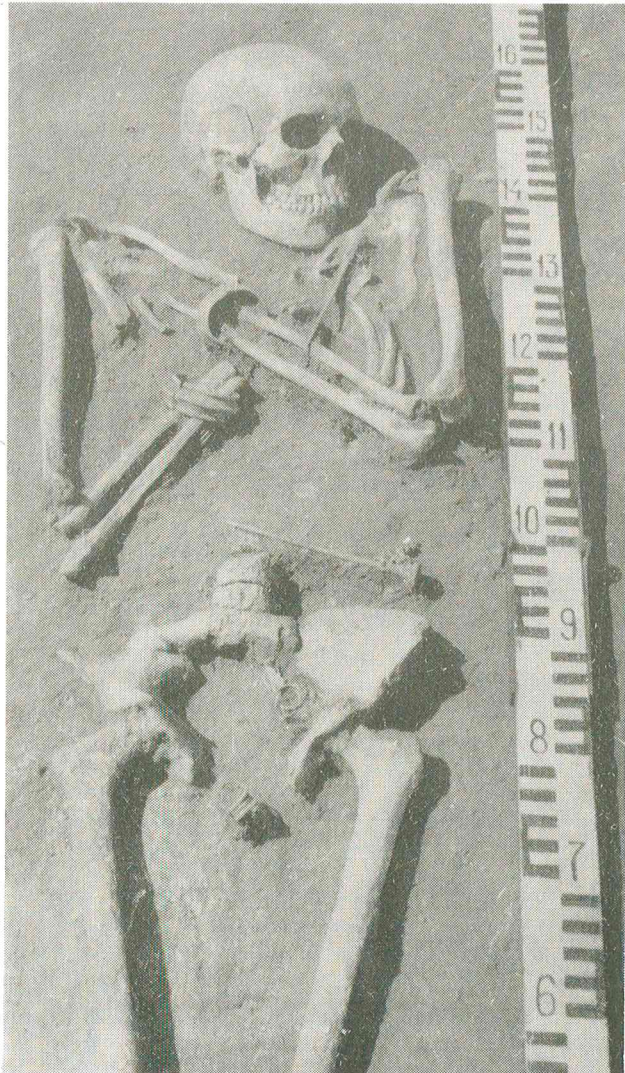

88 pav. Kapo Nr. 11 detalė: pasvirusi į kairę kaukolė.

žiaus vyrų, moterų ir vaikų (10 grupė). Tą patį galima pasakyti ir apie antrosios (91:2 pav.) bei septintosios (91:7 pav.) grupių kapus. Kitoms skirtų kapų buvo per maža, kad, jais remiantis, būtų galima daryti kokias išvadas. Vis dėlto krinta į akis, kad pirmosios grupės (91:1 pav.) kapuose buvo palaidoti vien vaikai ir seni vyrai (daugiau kaip 55 m.) palei šonus ištiestomis rankomis. Ant juosmens sudėtomis rankomis (91:13 pav.) palaidotos vien 20-45 metų moterys.

Kalbant apie kelis kapus, kur mirusieji palaidoti sukryžiuotomis kojomis, pasakytina, kad vienas buvo vyras (k. Nr. 76A), kitų dviejų lytis nenustatyta (k. Nr. 152, 216). Žvilgtelėjus į kitų kapinynų tyrinėjimų duomenis, galima aptikti analogijų, t.y. vienas kitas mirusysis būna palaidotas sukryžiuotomis kojomis (Jauneikiai, Joniškio raj., Marvelė ir Veršvai, abu - Kaunas; Reketė, Kretingos raj., Šaukėnai, Tauragės raj., ir kt.).

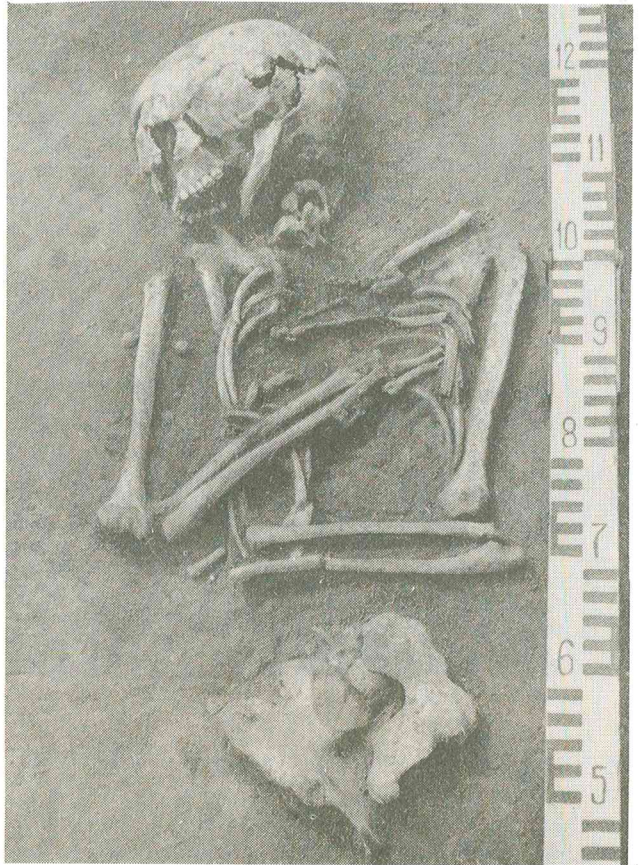
Keletas vaikų paguldyta ant dešiniojo (k. Nr. 55, 129, 130, 165D), du ant kairiojo šono (k. Nr. 57, 168). Viena

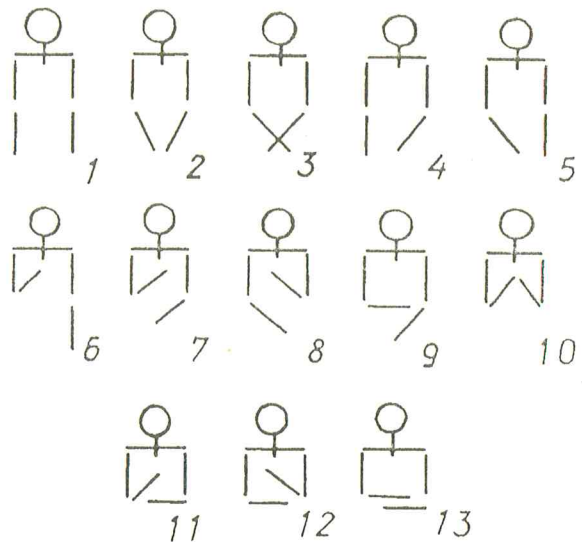
89 pav. Kapo Nr. 39 detalė: rankos sukryžiuotos ant krūtinės.

ranka dažniausiai padėta po skruostu, kita - arba ant krūtinės, arba ant šono. Kojos per kelius šiek tiek sulenktos (92 pav.).

Labai tikėtina, kad ant šono buvo paguldyta ir viena 30-35 metų moteris (k. Nr. 182). Nors kapas ir suardytas, bet pirminėje padėtyje išlikę dubens bei kojų kau-

90 pav. Kapo Nr. 19 detalė: viena ranka ant krūtinės, kita - ant juosmens.

91 pav. Mirusiųjų rankų padėties schema

6 lentelė. Skeletų ilgis

Ilgis cm	50	80	85	105	110	120	165	170	175	180	185	190
Kapų Nr.	116	67	168	34	41	48	184	4	11	10	35	193
						55		134	143	61	79	
										70		
										73		
										88		
Iš viso	1	1	1	1	1	2	1	2	2	5	2	1

92 pav. Vaikas, paguldytas ant šono (k. Nr. 57)

Iai rodo, kad mirusioji palaidota greičiausiai ant dešiniojo šono.

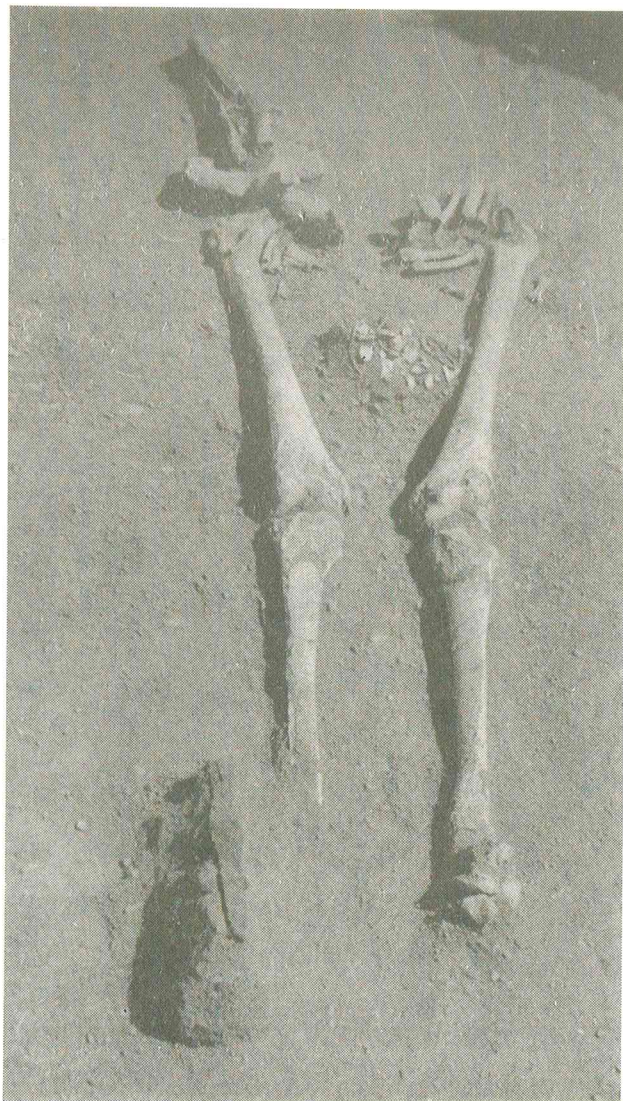
Miego poza palaidotų mirusiųjų pastebėta ir kituose žemaičių kapinyuose. Antai Maudžioruose, Kelmės raj., tyrinėjant IV-VI a. kapus, taip pat rasti keli kapai, kuriuose mirusieji paguldyti ant dešiniojo šono (Valatka V. 1984). Kitų kapynų kasinėjimų duomenys rodo, jog miego poza dažniausiai laidojo vaikus (Lauksvydai, Kauno raj., Plinkaigalis, Kėdainių raj., Žaduvėnai, Telšių raj., ir kt.). Ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų tyrinėtuose baltų (prūsų, jotvingių) geležies amžiaus kapinyuose kartkartėmis aptinkama kapų, kur mirusieji palaidoti tarsi miegantys ant šono (Jaskanis J. 1974).

Pamatavus geriau išlikusius griaučius, paaiškėjo, kad suaugusiųjų griaučiai buvo apytikriai nuo 165 iki 190 cm, vaikų - nuo 50 iki 120 cm ilgio (6 lentelė).

Sprendžiant iš griaučių ir įkapių padėties, galima manyti, kad kai kuriuos mirusiuosius susupdavo drobulėn. Antai vienas naujagimis (k. Nr. 116), atrodo, buvo susiaustas drobule, kuri prie galvos, beveik ant dešiniojo peties, susmeigta geležiniu lazdeliniu smeigtuku. Greta įsepta žalvarinė lankinė segė. Be to, mirusysis drauge su drobule buvo perjuostas odiniu dirželiu, kurio paviršius kai kur puoštas žalvariniais sidabruotais apkaustėliais (189; 223 pav.).

Labai panašiai drobulėn susiaustus vaiko griaučius (k. Nr. 261) „Žemaitijos“ ekspedicija rado Žvilių kapinyne, Šilalės raj. Drobulė mirusiojo pakaklėje taip pat susmeigta geležiniu lazdeliniu smeigtuku ir 3 žalvarinėmis segėmis. Tik diržas šiame kape padėtas vaiko galvūgalyje, o mirusysis su drobule perjuostas gintarinių figūrinių kabučių vėriniu.

Vienintelio sudeginto mirusiojo palaikai buvo rasti kape Nr. 200 (93 pav.). Čia tarp nesudeginto vyro (Λ)

93 pav. Apardytas vyro ir sudeginto vaiko kapas Nr. 200

šlaunikaulių 7x10 cm plotelyje aptikta sudeginto vaiko kauliukų krūvelė (B) (211 pav.), virš kurios gulėjo žalvarinė lankinė segelė, perpus mažesnė už vyrų kapuose rastas lankines ilgakojas seges, ir žalvarinis lazdelinis smeigtukas. Tarp kaulų aptiktas vaikiškas žalvarinis įvijinis žiedelis ir perlūžusi į 3 dalis, kiek apsilydžiusi žalvarinė antkaklė (212 pav.). Atrodo, abi paskutinės įkapės ir apdegusių kaulų liekanos, išrinktos iš apeiginio laužo, buvo supiltos drobulėn, kuri viršuje persmeigta smeigtuku ir susegta drole. Pagal įkapes ir apdegusių kaulų matmenis, čia turėjo būti vaiko palaikai. Papuošalų komplektas būdingas vyrams. Matyt, sudegintas mirusysis - berniukas. Beje, tai vienintelis degintinis to laikotarpio palaidojimas, ligi šiol žinomas vakarų žemaičių areale. Mirusiųjų deginimo paprotys Jūros ir Dubysos tarpupyje ėmė plisti keliais šimtmečiais vėliau: I tūkstantmečio pabaigoje - II pradžioje (Paragaudis, Upyna, Žąsinas - visi Šilalės raj., Bikavėnai, Šilutės raj., ir kt.).

Mirusieji laidoti po vieną, tačiau pasitaikė ir **dvigubų, porinių, grupinių** kapų. Tarp dvigubų kapų, be ką tik aptarto vyro ir vaiko kapo, minėtinas dar vienas bendras vyro ir vaiko palaidojimas (k. Nr. 89, 90), 2 vaikų (k. Nr. 177), 2 vyrų (Nr. 76) kapai.

Dvigubas vyro ir vaiko kapas labai suardytas, vėliau toje pačioje vietoje laidojant kitą mirusįjį (k. Nr. 88). 50-55 metų vyras buvo palaidotas galva į ŠR 45°. Iš griaučių pirminėje padėtyje telikę kaukolės liekanų. Kiti krūtinės, rankų kaulai, keli stuburo slanksteliai, dubenkaulio, šonkaulio fragmentai išbarstyti ŠV kapavietės dalyje. Tarp šių kaulų buvo rasta nenustatyto amžiaus ir lyties vaiko pavienių griaučių (k. Nr. 90) dalių (kaukolės skeveldrų, šonkaulių nuolaužų), taip pat išblaškytų kapavietėje.

Dvigubame kape Nr. 177 du vaikai priešpriešias suguldyti taip, kad vieno mirusiojo (A) kojos buvo šalia kito (B) galvos. Pirmasis palaidotas antrojo dešinėje

(94 pav.). Griaučiai blogai išlikę, tad nustatytas tik vieno vaiko (griaučiai B) amžius - 12-14 metų.

Du vyrai dvigubame kape Nr. 76 palaidoti kitaip: paguldyti vienas greta kito galvomis į ŠR 45° (95 pav.).

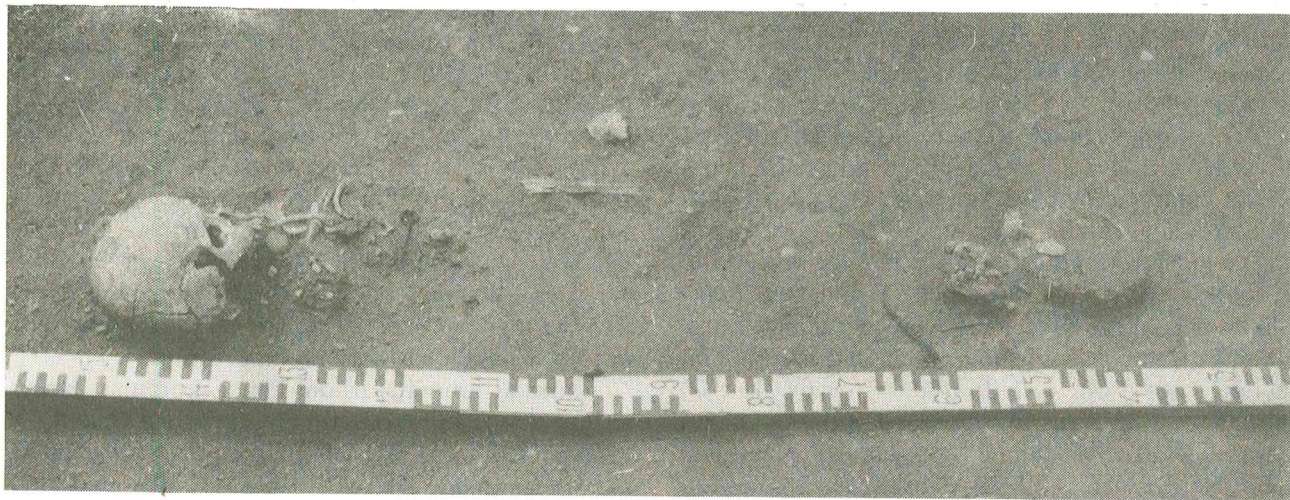
Aptikti 3 poriniai kapai. Vyro ir moters kapas Nr. 76-77 labai suardytas: abiejų griaučių liekanos tiesiog sustumtos krūvon, atskiri kaulai aplaužyti, apdaužyti, todėl neaiškus nei mirusiųjų orientavimas, nei jų padėtis vienas kito atžvilgiu. Tenustatytas vyro amžius - žmogus buvo sulaukęs daugiau kaip 55 metų (35 pav.).

Poriniame kape Nr. 62 30-35 metų vyro dešinėje paguldyta 20-25 metų moteris. Mirusieji orientuoti galvomis į ŠR 30° (30:1 pav.).

Iš dalies porinių kapų grupei galima skirti dar vieno vyro ir moters palaidojimus. Mirusieji paguldyti greta, bet vienas giliau, be to, ir orientuoti nevienodai. Antai, tyrinėjant kapą Nr. 166, 30 cm gilyje rasti 45-50 metų moters griaučiai, orientuoti į P. Toliau tyrinėjant kapavietę, toje vietoje, kur buvo minėtų griaučių krūtinės sritis, apie 40 cm giliau aptikti kitų griaučių kojų kaulai. Atkasus visus griaučius, paaiškėjo, kad čia, 70 cm gilyje nuo žemės paviršiaus, buvo vyresnio kaip 55 metų vyro kapas (Nr. 170). Vyras palaidotas ne tik giliau už moterį, bet ir kita kryptimi, t.y. griaučiai orientuoti galva į V. Tačiau abu kapai tarytum sukryžiuoti: vieno (vėliau palaidotos moters) kapo galvūgalis skersai tarytum "užkloja" antrojo (vyro) kojūgalį, o abu kapus skiria apie 30 cm storio žemės sluoksnis.

Tegalima tik spėlioti, kodėl taip "sukryžiuota". Gal moterį norėjo palaidoti toje pačioje vietoje, kur palaidotas anksčiau miręs vyras, susijęs su ja giminytės ryšiais? Galbūt pamiršo tikslią vyro kapo vietą, todėl ir moteriai laidoti duobę iškasė ne ta pačia, t.y. ne V-R, o priešinga, t.y. Š-P, kryptimi.

Panašus atvejis nustatytas ištyrus perkasoje Nr. 15 aptiktus kapus. Antai norint palaidoti 20-25 metų moterį (k. Nr.88), ŠV-PR kryptimi buvo iškasta duobė toje

94 pav. Dviejų vaikų kapas Nr. 177

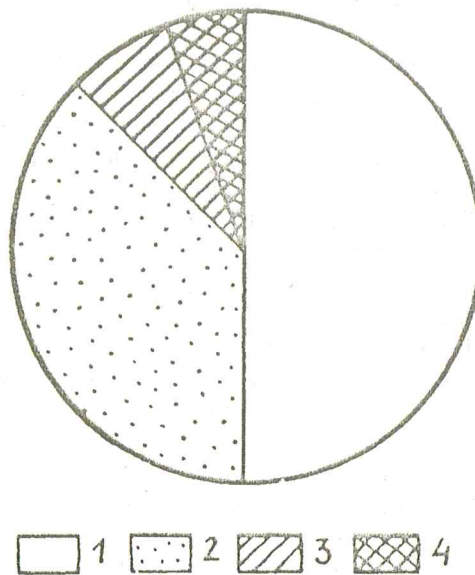

95 pav. Dviejų vyrų kapas Nr. 76 su žirgo auka

vietoje, kur anksčiau bendrame kape ŠR-PV kryptimi palaidotas 50-55 metų vyras (k. Nr. 89) su vaiku (k. Nr. 90). Laidojant moterį, suardyta dvigubo kabo PV pusė, t.y. abiejų mirusiųjų kojų sritis. Šioje vietoje jau buvo moters kapavietė, tiksliau jos PR pusė - kojų galis. Taigi abi kapavietės "susikryžiuoja" kojų galiais. Ir dvigubame kape rastų griaučių liekanos, ir gana gerai išlikęs moters skeletas buvo 120 cm gylyje nuo žemės paviršiaus.

Prie grupinių kapų priklauso kapas Nr. 165, kur 40 cm gylyje rasta 3 suaugusių ir vaiko griaučių liekanos. Kapas smarkokai apardytas, geriau išlikusi tik ŠV dalis, tiksliau - galvūgalis. Kape šalia vienas kito paguldyti 3 vyrai: vienas (A) 20-25 metų, kitas (B) - 40-45 metų, trečias (C) - 30-35 metų. Pirminėje padėtyje išlikusios griaučių liekanos (kaukolės, stuburo slanksteliai, šonkauliai, žastikauliai) rodė, kad mirusieji palaidoti galva į ŠR 45°. Tarp dviejų vyrų (B ir C), tiksliau - ant 30-35 metų vyro (C) dešinėsios rankos, buvo paguldytas vaikas, tarsi miegantis ant dešiniojo šono. Nei lytis, nei amžius nenustatytas. Sprendžiant iš žastikaulių ilgio (10 cm), tai kūdikis.

Mirusiųjų orientavimas. Kadangi ištirtame plote retokai buvo galima fiksuoti kabo duobės kontūrus, tai mirusiųjų orientavimas nustatytas remiantis griaučių padėtimi. Tiesa, daug kapų, kaip minėta, buvo suardytų, tačiau ir juose pirminėje padėtyje dažnokai buvo kojų kaulai arba kaukolės, krūtinės kaulų liekanos. Dėl to net 191 kape buvo galima nustatyti mirusiųjų laidojimo kryptį (96 pav.). Pagal mirusiųjų orientavimą šie kapai skirti į 2 grupes.

96 pav. Procentinis mirusiųjų laidojimo kryptių santykis: 1 - 50,8% (galva į ŠR), 2 - 37,8 % (galva į PV), 3 - 6 % (galva į ŠV), 4 - 5,4 % (galva į PR).

Pirmajai grupei priskiriama absoliuti dauguma kapų - net 170. Juose palaidotiems mirusiesiems duobės kasė ŠR-PV kryptimi. Bet mirusieji guldyti nevienodai. Antai 75 kapuose jie orientuoti galva į ŠR (7 lentelė). Taip orientuotus galima laikyti ir tuos 8 mirusiuosius, kurių laidojimo kryptys būdingi sezoniniai nukrypimai daugiau į Š (k. Nr. 28, 133, 138) arba į R (k. Nr. 55, 64, 91, 114, 169). Kita dalis mirusiųjų guldyti priešinga kryptimi. 44 kapuose mirusieji guldyti galva į PV. Prie jų pridėtini dar 12 kapų su sezoniniais nukrypimais į P (k. Nr. 4, 11, 16, 18, 19, 144, 166) arba į V (k. Nr. 75, 170, 194, 216, 217) (8 lentelė). Pridurtina, kad buvo dar 39 kapai, kurių duobės aiškių aiškiausiai orientuotos ŠR-PV kryptimi, bet griaučių liekanos taip suardytos, kad stigo duomenų nustatyti, kuria kryptimi - į ŠR ar į PV mirusieji buvo orientuoti (7 lentelė).

Antrajai grupei skiriami kapai, kuriems duobės kastos ŠV-PR kryptimi. Tokių tebuvo 17 (9 lentelė). Aštuoniuose iš jų mirusieji guldyti galva į ŠV, šešiuose - priešingai, t.y. galva į PR. Trijuose kapuose (Nr. 15, 102, 178) mirusiųjų orientavimas liko nenustatytas,

7 lentelė. Kapai, orientuoti ŠR-PV kryptimi

ŠR-PV	15°	30°	45°	60°	75°	?°	s ^x Š	s ^x R	n ^{xx}
Kapų Nr.	10, 20, 30, 49, 122, 158, 208, 213	38, 41, 44, 48, 59, 60, 62, 68, 69, 73, 123, 126, 139, 156, 157, 159, 160, 171, 211	23, 34, 47, 66, 76, 85, 89, 142, 145-147, 149-151, 161, 165, 173, 174, 184, 215	86, 99, 113, 128, 134, 167, 182, 195, 200	92, 117, 130, 131, 135, 168, 193, 196	22, 40, 81	28, 133, 138,	55, 64, 91, 114, 169	2, 9, 21, 24, 26, 31, 32, 36, 42, 43, 45, 46, 50-54, 58, 63, 65, 72, 77, 78, 80, 82, 90, 94, 96, 107, 110, 112, 118, 119, 121, 132, 148, 164, 185, 206
Iš viso	8	19	20	9	8	3	3	5	39

8 lentelė. Kapai, orientuoti ŠR-PV kryptimi

ŠR-PV	195°	210°	225°	240°	255°	?°	s ^x P	s ^x V
Kapų Nr.	25, 197, 199	8, 17, 33, 35, 37, 57, 67, 70, 71, 87, 105, 155, 162	12-14, 27, 83, 103, 140, 141, 143, 152, 202, 203	1, 5-7, 39, 79, 101, 129, 153, 175, 183, 214	172, 176	74, 84	4, 11, 16, 18, 19, 144, 166	75, 170, 194, 216, 217
Iš viso	3	13	12	12	2	2	7	5

nes griaučių liekanos buvo per menkos ir per daug suardytos.

Be to, žinoma dar 4 kapų duobių kryptis: vienos iškastos Š-P (k. Nr. 136, 137), kitos - V-R kryptimi (k. Nr. 93, 207). Tačiau stigo duomenų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti, kaip juose guldyti mirusieji.

Neaišku, kaip buvo orientuotos likusių 26 kapų duobės. Kadangi šie kapai labai suardyti, nežinoma ir griaučių padėtis juose.

9 lentelė. Kapai, orientuoti ŠV-PR kryptimi

ŠV-PR	120°	135°	150°	285°	300°	315°	330°
Kapų Nr.	97, 116, 186	61, 104,	181	88, 100,	56, 111, 210	177	115, 163
Iš viso	3	2	1	2	3	1	2

s^x - sezoniniai nukrypimai, n^{xx} - griaučiai suardyti

Mirusiųjų lyties diagnostika. Ištirtuose 217 kapuose rasta 244 individų griaučių liekanos. Mat jau minėta, kad kai kuriuose kapuose buvo palaidoti 2, o viename - net 4 mirusieji.

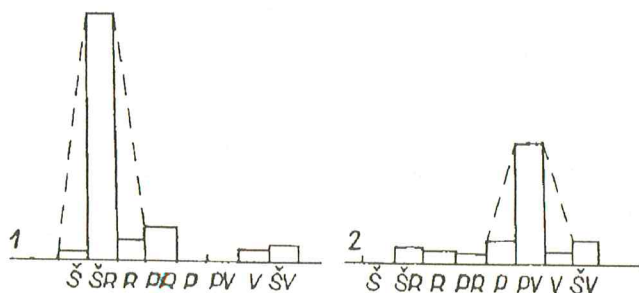
Mirusiųjų lyties diagnostika nustatyta remiantis antropologijos duomenimis. Tačiau, atsižvelgiant į archeologijos rodiklius, galima pakoreguoti kai kurių antropologinių tyrimų rezultatus. Antai ištirta osteologinė medžiaga leido manyti, jog kape Nr. 91, 163, 187, 191, 205 palaidotos moterys (žr. priedą), tačiau prie griaučių rastos įkapės rodė ką kita. Pvz., kape Nr. 91 buvo kirvis, kape Nr. 163 - kirvis, ietigalis, diržo sagtis, kape Nr. 187 - maži žąslėliai, kape Nr. 191 ir 205 - žirgo aukos liekanos. Tokie radiniai liudija, kad minėtuose kapuose buvo palaidoti vyriškos lyties individai.

Tai ne vienintelis atvejis, kai, nustatant mirusiųjų lytį, antropologų ir archeologų išvados skiriasi. Nevienodų rezultatų gaunama tyrinėjant ir kitose vietovėse atkastuose kapuose išlikusias griaučių liekanas bei prie jų rastas įkapes (Plinkaigalis, Kėdainių raj., Vaitiekūnai, Radviliškio raj., ir kt.) Pagrybio tyrinėjimų rezulta-

tams reikšmės galėjo turėti prasta osteologinės medžiagos būklė, tad jeigu antropologui kyla klausimas, kieno - vyro ar moters - yra tiriamos griaučių liekanos, tai jo abejonės gana dažnai gali išsklaidyti archeologas, remdamasis prie griaučių rastomis įkapėmis. Antai kape Nr. 182 išlikę kaulai (viršutinis žandikaulis, ilgieji kaulai) leidžia spėti, kad mirusioji buvo 30-35 metų moteris, bet šios medžiagos lyg ir nepakanka tvirtoms išvadoms (žr. priedą). Abejonės išsklaido archeologas, nes kapo inventorių (žalvarinė apgalvio įvija, 2 smeigtukai, grandinėle sujungti į porą, 2 apyrankės) būdingas moterims.

Iš 224 mirusiųjų, palaidotų 217-oje kapų, 99 vyrai, 50 moterys; 75 individų lytis nenustatyta. Reikia pridurti, kad tyrinėtame plote atsitiktinai buvo rastos dar 2 vyrų, 2 moterų ir 1 vaiko kaukolės, kurios, be jokios abejonės, buvo iš suardytų kapų: juk ne viename likę tik kojų kaulai. Tačiau tai ne visada sutrukdydavo nustatyti mirusiojo lytį, nes kapavietėje aptiktos įkapės dažnai kompensuodavo osteologinės medžiagos stygių. Žinoma, kai stinga ir vieno, ir kito, mirusiojo lytis lieka nenustatyta.

Nagrinėjant vyrų ir moterų laidojimo kryptį pagal pasaulio šalis, krito į akis tai, jog mirusiųjų orientavimas labai priklausė nuo jų lyties. Pvz., žvilgtelėjus į tuos kapus, kuriuose mirusieji buvo paguldyti galva į ŠR, paaiškėjo, kad net 50 jų priklausė vyrams ir tik 3 - moterims. Likusiuose kapuose palaidotų individų lytis nenustatyta. Kita kryptimi palaidotas vos vienas kitas vyras (97:1 pav.). Iš 44 kapų, kuriuose mirusieji paguldyti priešingai, t.y. galva į PV, tik viename buvo palaidotas vyras, 23 - moterys. Kituose 20 kapų palaidotų individų lytis nenustatyta. Nepalyginamai rečiau pasitaikė kapų, kuriuose moterys orientuotos kitomis kryptimis (97:2 pav.). Tik 3 kapuose jos guldytos "vyriška" kryptimi (galva į ŠR) (k. Nr. 48, 167, 182). Bet ir "moteriškas" orientavimas visai nebūdingas vyrams, nes tik vienas paguldytas galva į PV (k. Nr. 25). Sprendžiant iš geriau išlikusių porinių kapų (Nr. 62), moterys orientuotos ta pačia kryptimi kaip ir šalia gulintis vyras - galva į ŠR. Tuose kapuose, kur greta

97 pav. Kiekybinis mirusiųjų laidojimo kryptų santykis pagal pasaulio šalis: 1 - vyrų orientavimo schema, 2 - moterų orientavimo schema.

vyrų laidoti vaikai (k. Nr. 89, 90, 165, 200), visi mirusieji orientuoti taip pat ŠR kryptimi.

Nors kai kurių vyrų (k. Nr. 3, 9, 15, 26, 36, 45, 46, 52, 54, 72, 77, 93, 108-110, 113, 118, 120, 136, 185, 187-192, 205-207, 209, 212) ir moterų kapų (Nr. 29, 50, 51, 63, 78, 82, 95, 96, 102, 111, 112, 148, 204) tyrinėjimas nedavė duomenų, leidžiančių nustatyti, kaip mirusieji paguldyti, tačiau galima teigti, kad mirusiųjų orientavimo paprotys gana gerai atspindi lyčių opoziciją to meto žemdirbių bendruomenėje.

Mirusiųjų amžiaus diagnostika. Osteologinės medžiagos tyrinėjimų rezultatai leido nustatyti 92 mirusiųjų amžių (žr. priedą). Susumavus antropologijos ir archeologijos duomenis, paaiškėjo 41 vyro, 29 moterų ir 22 vaikų amžius. Vyrai mirė labai įvairaus amžiaus: nuo 18-20 metų jaunuolių iki senyvų, daugiau kaip 55 metų vyrų. Daugiausia 30-35 metų mirusiųjų (10 lentelė).

10 lentelė. Mirusiųjų amžius

Iš viso	Vyrai, kapų Nr.	Amžius	Moterys, kapų Nr.	Iš viso
1	169	18-20	-	-
5	44, 61, 165A, 185, 189	20-25	11, 70, 79, 88, 100, 148, 175 ir 2 atsit. (pk. Nr. 11, 13)	9
1	173	25-30	29, 39, 62A, 202	4
9	46, 62B, 146, 163, 165C, 174, 192, 205, 206	30-35	182	1
3	91, 193 ir atsit. (pk. Nr. 16)	35-40	96, 167, 204	3
6	30, 45, 73, 165B, 186, 212	40-45	37, 82, 143, 194	4
5	38, 76A, 85, 145, 213	45-50	35, 166, 181, 217	4
6	89, 156, 188, 190, 215 ir 1 atsit. (pk. Nr. 11)	50-55	33, 183, 197	3
5	40, 77, 97, 170, 196	daugiau kaip 55	176	1

Daugiausia mirusių moterų buvo jaunos - 20-25 metų (10 lentelė).

Ištirtame plote palaidoti 39 vaikai. Remiantis antropologijos duomenimis, nustatytas 22 vaikų amžius, tačiau lytis neaiški. Čia galėjo pagelbėti įkapių analizės rezultatai. Remiantis jais ir paaiškėjo, kad iš 22 vaikų 9 buvo berniukai, 4 mergaitės, o kitų 9 lytis nenustatyta (11 lentelė).

11 lentelė. Vaikų amžius

Berniukai, kapų Nr.	Iš viso	Amžius	Mergaitės, kapų Nr.	Iš viso	Lytis nenustatyta, kapų Nr.	Iš viso
116	1	nįg.	-	-	66	1
-	-	3-6 mėn.	172	1	-	-
-	-	6-10 mėn.	-	-	179	1
-	-	0,5-1,5 m.	-	-	103	1
-	-	1-1,5 m.	-	-	208	1
99	1	2-3 m.	-	-	-	-
-	-	4,5-5 m.	57	1	67	1
-	-	5-5,5 m.	-	-	81	1
34, 41, 86, 168	4	6,5-7 m.	-	-	-	-
-	-	7-7,5 m.	50	1	-	-
-	-	9-9,5 m.	48	1	31	1
-	-	9,5-10 m.	-	-	198	1
55	1	10-10,5 m.	-	-	-	-
160, 177B	2	12-14 m.	-	-	atsit.	1

(pk. Nr. 13)

Žirgų aukos. 35 suaugusių vyrų ir 3 berniukų kapuose rasta žirgo aukos liekanų (12 lentelė). Geriau išlikę radiniai leido nustatyti, kad šalia mirusiojo per laidotuves užkastos paaukoto žirgo ritualinės kūno dalys: galva ir apatinės kojų dalys su kanopomis (98 pav.).

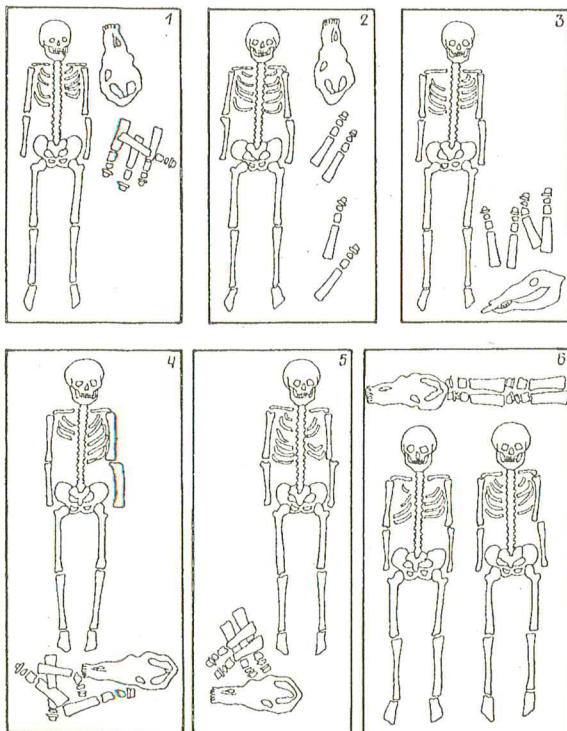
Iki kasinėjimų Pagrybyje archeologai buvo įsitikinę, kad paprotys per laidotuves aukoti žirgą Jūros ir Du-

bysos tarpupyje įsigalėjo daug vėliau - tik nuo VII a. Taip manyti vertė tyrinėtuose VII - XII a. kapinyuose (Kaštaunaliai, Požerė, Paragaudis, Upyna, Žašinas - visi Šilalės raj., Bikavėnai, Šilutės raj.) šalia vyrų ar ant karsto randama žirgo galva. Iš minėto laikotarpio tebuvo žinomas vienas kitas vyro kapas, kur šalia žirgo galvos aptikta ir galūnių (Vaitkunskienė L. 1981b). Tačiau tokie radiniai buvo laikomi ne žirgo auka, bet kartu su vyru užkasto žirgo griaučių liekanomis, be to, nurodoma, kad žirgas su mirusiuoju laidojamas labai retai ir tik X-XII a. (LAA. 1977. P. 16).

Pagrybio kapinyno kasinėjimų rezultatai davė naujos informacijos, kuri gerokai papildė ligi tol turėtus duomenis apie žirgo aukojimo paprotį, įsigalėjusį regione pačioje viduriniojo geležies amžiaus pradžioje. Apskritai ligi tol nė viename tyrinėtame V-VI a. kapinyne nerasta tokių žirgo aukų, kokių aptikta Pagrybyje. Apibūdinant šiuos radinius, reikia remtis mažiau suardytų kapų duomenimis. Skiriami šeši žirgų aukų padėties variantai.

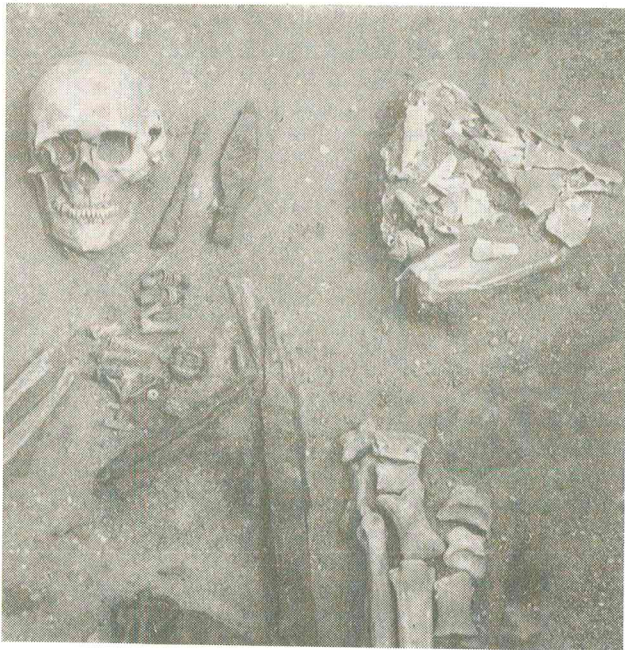
I variantas (98:1 pav.). Žirgo galva ir kojos sudėtos mirusiajam iš kairės, palei jo galvą ir ranką (k. Nr. 30, 55, 73, 99, 156, 173, 207, 211, 215). Kaukolė gulėjo ant apatinių arba viršutinių žandikaulių, dažniausiai pakreipta į mirusiojo galvūgalį, rečiau - į kojūgalį. Galūnės šalia kaukolės dažnai buvo sukryžiuotos po 2, kartais 3, gulėjo lygiagrečiai viena šalia kitos, o 4-oji kiek įstrižai padėta ant jų (99 pav.).

II variantas (98:2 pav.). Žirgo galva ir kojos išdėliotos išilgai mirusiojo kairėje pagal laidojimo kryptį (k. Nr. 85, 193). Ant dešiniojo šono arba apatiniais žandikauliais apversta į viršų kaukolė gulėjo šalia mirusiojo galvos. Viena žirgo galūnių pora padėta ties mirusiojo kairiuoju dubenkauliu, kita - prie kairiosios kojos.

98 pav. Žirgo aukos padėties variantai vyrų kapuose

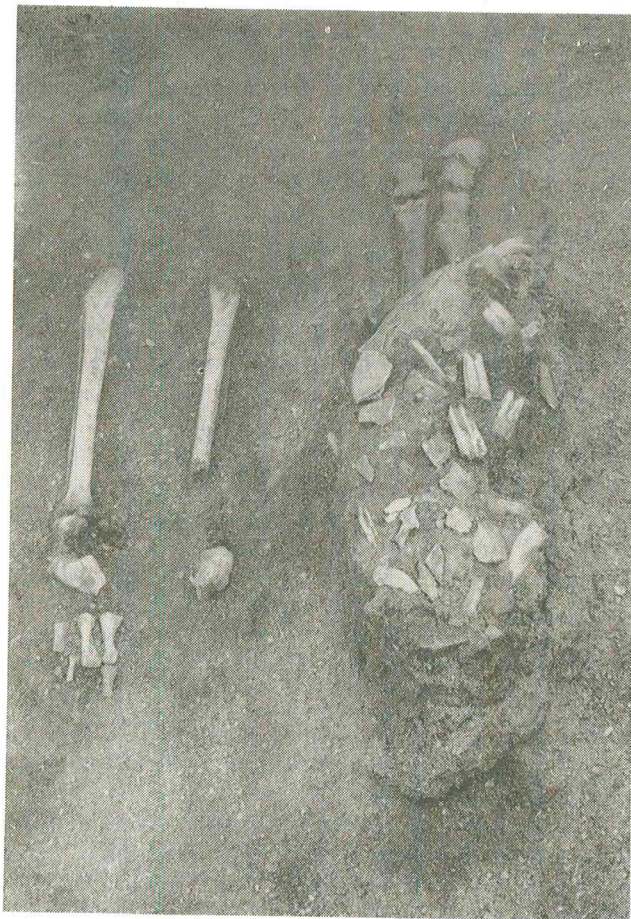

99 pav. Kapo Nr. 215 detalė: žirgo auka ties vyro galva.

101 pav. Kapo Nr. 145 detalė: žirgo auka mirusiojo kojūgalyje.

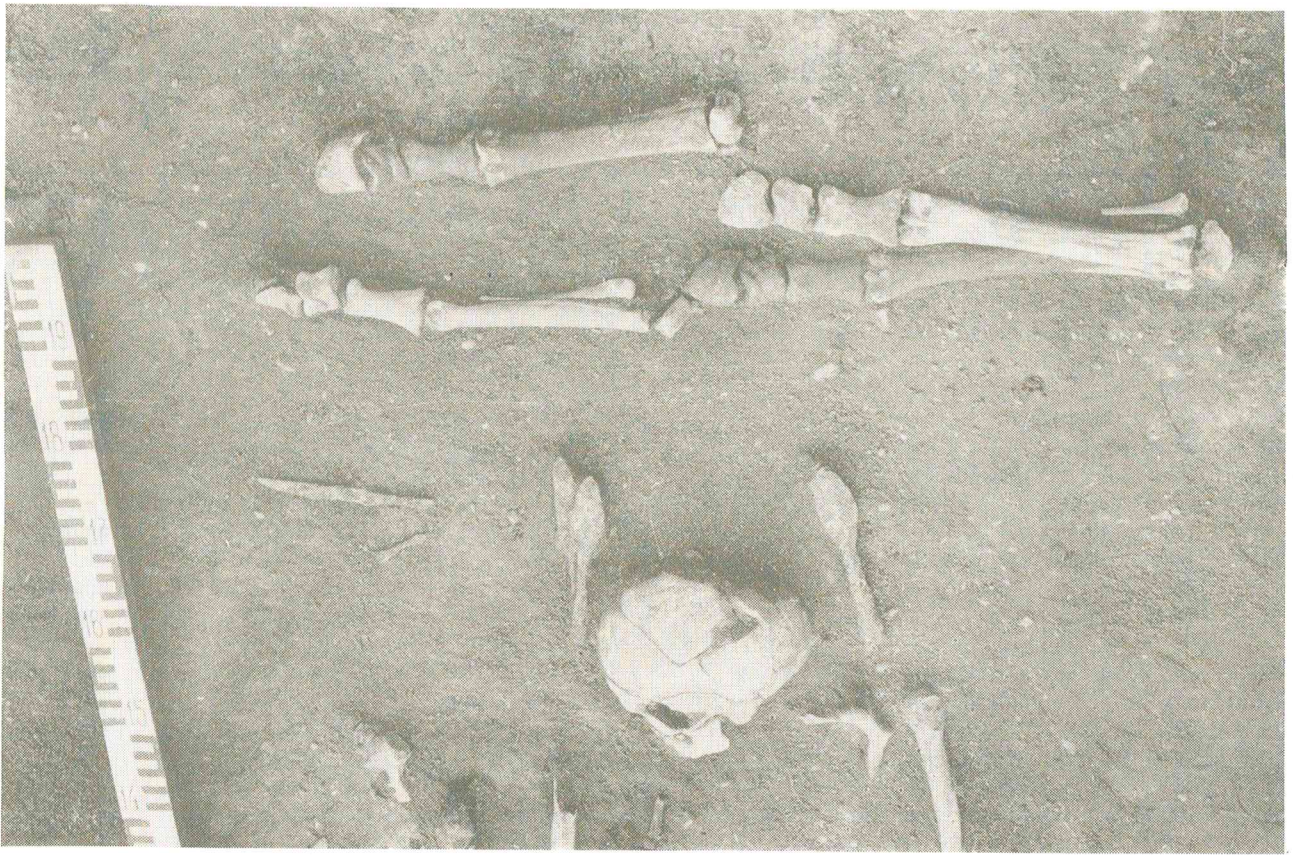

100 pav. Kapo Nr. 142 detalė: žirgo auka prie vyro kojų.

III variantas (98:3 pav.). Žirgo galva ir galūnės padėtos ties mirusiojo kairiąja koja (k. Nr. 68, 104, 142, 146, 157, 161). Į kairę pasvirusi kaukolė kai kuriuose kapuose gulėjo ant apatinių arba viršutinių žandikaulių, snukiu pakreipta galvūgalin arba kojūgalin. Tik viename kape ji gulėjo skersai kapo, snukiu pakreipta į mirusiojo kairiąją koją. Žirgo galūnės, dažniausiai sukryžiuotos po 2, padėtos šalia kaukolės arba po ją (100 pav.).

IV variantas (98:4 pav.). Žirgo galva ir galūnės gulėjo mirusiojo kojūgalyje (k. Nr. 92, 145). Kaukolė - ant viršutinių arba apatinių žandikaulių, snukiu pakreipta galvūgalio link, dantimis siekė mirusiojo kairiosios pėdos kaulus. Kitur ji gulėjo skersai kapo ir, kad snukiu neprislėgtų mirusiojo kairiosios pėdos, pėda pakreipta kairėn - taip padaryta vietos gyvulio aukai. Žirgo galūnių kaulai netvarkingai sukritę po žirgo kaukole arba ant jos (101 pav.).

V variantas (98:5 pav.). Žirgo galva padėta skersai kapo mirusiojo kojūgalyje (k. Nr. 23, 28). Gulinčią ant apatinių žandikaulių ją beveik siekė žirgo galūnės, sukryžiuotos po 2 ties mirusiojo dešiniąja koja.

102 pav. Kapo Nr. 76 detalė: žirgo auka dviejų mirusiųjų galvūgalyje.

VI variantas (98:6 pav.). Žirgo galva ir galūnės sudėliotos skersai kapo mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 76, 169). Apatiniais žandikauliais į viršų apversta kaukolė beveik susisiekė su lygiagrečiai po dvi pora už poros vienoje linijoje sudėtomis galūnėmis. Bendrame dviejų vyrų kape (Nr. 76) buvo 1 žirgo auka (102 pav.).

Pažymėtina, kad į vieno vaiko kapą (Nr. 191) įdėtos ne suaugusio žirgo, bet kumeliuko ritualinės kūno dalys. Tokių atvejų žinoma ir kituose, tiesa, vėlyvesnio laikotarpio kapinyuose, tyrinėtuose Jūros ir Dubysos tarpupyje (Kaštaunaliai, k. Nr. 32, Žašinas, k. Nr. 187 - abu Šilalės raj.).

Kai kuriose tyrinėtose perkasose (Nr. 11, 15, 18, 23) permaišytoje žemėje rasta pavienių žirgo dantų, kanopų, kartais net kaukolės nuolaužų ar kojų kaulų, kurie, be abejo, ten pateko iš suardytų kapų. Juk ne visuose kapuose rastos gerai išlikusios nesuardytos žirgų aukos. Daug metų kapinyno teritorijoje kasant bulviarūsius, imant žvyrą, ariant žemę, iš užkliudytų kapų išjudintos įkapės, pavieniai žmogaus ar žirgo kaulai kartais pasklisdavo tolokai nuo savo pradinės vietos. Todėl nestebina, kad vienas kitas žirgo kaulas pasitaikė net tyrinėtuose moterų kapuose. Antai nors moters kapas Nr. 83 buvo labai suardytas rūsiaduobės, tačiau

pirminėje padėtyje tebebuvo kai kurie kojų kaulai ir ant pėdų kaulų skersai padėta yla. Viena kita suardyto skeleto dalis (tarp jų - dilbikauliai pažaliavusiais, matyt, nuo apyrankių galais) buvo rasta čia pat apleistoje rūsiaduobyje. Į ją įmesta ir žirgo kanopa, blauzdikaulis bei 2 pėdos nareliai.

35-40 metų moters kape (Nr. 96), beje, visiškai suardytame, rasta žirgo kaukolės nuolauža, o kitos moters kape (Nr. 102), taip pat visiškai suardytame, buvo išmaišiusi žirgo kanopa.

Kasinėjant kitus šiame regione išlikusius kapinykus, pavienių žirgo kaulų moterų kapavietėse pasitaikė ne kartą (Bikavėnai k., Nr. 148, 168, Paragaudis, k. Nr. 61, Žašinas, k. Nr. 90), tačiau ten jie buvo patekę iš kitų suardytų kapų, panašiai kaip Pagrybyje.

Aukojami žirgai, matyt, buvo kamanoti ir papuošti: vietomis kaukolės pažaliavusios, o prie kai kurių pasitaikė ir žalvario kruopelių - karčių puošmenos liekanų (k. Nr. 157). Į kapą žirgo galvą dėjo nenumovę kamanų. Tai rodo kapo Nr. 193 radinių padėtis: čia ne tik žąslai išprausti tarp dantų, bet ir kamanų sagtį buvo prislėgusi žirgo galva. Žąslų tarp dantų rasta ir kape Nr. 55, 85. Kitais atvejais kamanas prieš aukojimo ceremoniją ar po jos, matyt, numaudavo, nes kai kuriuose kapuose

12 lentelė. Kapai su žirgo auka

Eilės Nr.	Kapo Nr.	Vyro amžius, metai	Orientavimas	Žirgo auka	Kalavijas	Ietigalis	Kirvis	Peilis	Kamarnos (žąslai, sagtys)	Diržai	Pentinai	Geriamieji ragai	Pastabos
1	3	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	suardytas
2	22	-	ŠR	+	-	1	-	-	-	-	-	-	„-“
3	23	-	ŠR 45°	+	-	-	-	-	-	-	+	-	„-“
4	26	-	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	„-“
5	28	-	Š	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
6	30	40-45	ŠR 15°	+	-	-	-	-	+	-	-	-	„-“
7	52	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	„-“
8	54	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
9	55	10-10,5	R	+	-	-	-	-	-	+	-	-	„-“
10	65	-	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	nesuardytas
11	68	-	ŠR 30°	+	-	-	-	-	-	-	+	-	suardytas
12	72	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
13	73	40-45	ŠR 30°	+	-	2	+	-	-	+	+	-	apardytas
14	76A	45-50	ŠR 45°	+	-	1	-	+	-	-	-	-	„-“
	76B	-	ŠR 45°	+	+	2	+	+	+	+	-	-	apardytas
15	77	55 su viršum	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	suardytas
16	85	45-50	ŠR 45°	+	+	2	+	+	+	+	+	+	apardytas
17	92	-	ŠR 75°	+	+	-	+	+	+	+	-	-	„-“
18	93	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	suardytas
19	99	2-3	ŠR 60°	+	-	-	-	+	+	-	-	-	„-“
20	104	-	PR 135°	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
21	109	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
22	110	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	„-“
23	118	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-	„-“
24	142	-	ŠR 45°	+	-	-	-	-	+	+	+	-	„-“
25	145	45-50	ŠR 45°	+	-	-	+	-	+	+	-	-	apardytas
26	146	30-35	ŠR 45°	+	+	1	-	+	-	+	-	-	„-“
27	156	50-55	ŠR 30°	+	-	1	+	+	+	+	-	-	„-“
28	157	-	ŠR 30°	+	-	1	-	-	-	-	-	-	suardytas
29	161	-	ŠR 45°	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
30	169	18-20	R	+	-	1	+	-	-	+	-	-	apardytas
31	173	25-30	ŠR 45°	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
32	186	40-45	PR 120°	+	-	1	-	+	-	-	-	-	suardytas
33	191	vaikas	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	„-“
34	193	35-40	ŠR 75°	+	+	1	+	+	+	+	+	-	nesuardytas
35	205	30-35	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	suardytas
36	207	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	„-“
37	211	-	ŠR 30°	+	-	1	+	+	-	+	-	-	suardytas
38	215	50-55	ŠR 45°	+	+	2	+	+	+	+	-	-	nesuardytas

žąslų aptinkama prie mirusiojo kojų arba šalia krūtinės, juosmens (k. Nr. 76, 92, 145, 156, 215).

Geriau išlikę tirti kapai rodo, kad žirgo aukos vieta, ko gero, derinta su ginklų padėtimi kape: mat kai kur žirgo kūno dalys aiškiai buvo padėtos ant ietigalių (k. Nr. 73, 85, 211).

Ypač vaizdžiai vyro ginkluotės ir žirgo aukos simbolinis ryšys matyti iš kapo Nr. 193 ir 215 radinių padėties. Antai prie mirusiojo kairiojo šono padėtos ietys, ant jų medinių kotų - kalavijas su kovos peiliu, prie mirusiojo kojų arba juosmens gulėjo kirvis, padėtas taip, kad kirvakotis būtų lygiagrečiai su ietimis. Už minėtų ginklų, šalia jų padėtos paaukoto žirgo ritualinės dalys.

Įkapės ir jų padėtis kapuose. Ir vyrus, ir moteris, ir vaikus laidojo su įkapėmis. Nemažos jų dalies likimas nežinomas, nes suardytuose kapuose ne kas ir buvo likę. O kad įkapių būta, aiškių aiškiausiai rodo ne vienoje kapavietėje pavieniai suardytų griaučių kaulai, lūžgaliai. Antai kai kurios moterų kaukolės buvo smarkiai pažaliavusios nuo galvą juosusių žalvarinių apgalvių (k. Nr. 29, 37), kurie galėjo būti kelių centimetrų pločio, tačiau pačių papuošalų kapavietėse nerasta. Kitur (k. Nr. 125, 181) kaukolės pažaliavusios tik pakaušio srityje. Tai rodo, kad mirusioji palaidota su audekliniu apgalviu, kuris pakaušyje buvo

suveržtas žalvarine įvija, tačiau jos prie suardytų griaučių irgi neaptikta. Suardytuose kapuose (Nr. 78, 80, 83, 127, 137) rasta dilbikaulių pažaliavusiais galais. Tai liudija, kad mirusysis (greičiausiai moteris) palaidotas su žalvarinėmis apyrankėmis, kurių, deja, kapavietėse neišliko. Suardytuose vyrų kapuose (Nr. 38, 45, 46, 161) tarp pasklidusių griaučių liekanų pasitaikė pažaliavusių (nuo žalvarinių papuošalų) šonkaulių fragmentų, stuburo slankstelių. Matyt, mirusiojo drabužiai buvo susegti žalvarine sege, tačiau toks papuošalas, tiesa, jau ne pirminėje padėtyje rastas tik prie vieno vyro suardytų griaučių (k. Nr. 38). Kai kuriuose kapuose neaptikta ir žalvarinių žiedų, nors tai, kad mirusieji laidoti jais papuošti, rodo išlikę pažaliavę pirštų nareliai (k. Nr. 98). Kai kur stigo ir geležinių įkapių. Taip manyti verčia kapavietėje rasti dubenkauliai su rūdžių pėdsakais (k. Nr. 75, 189).

Šie faktai savaip paremia vietos gyventojų tvirtinimą, kad prieš Antrąjį pasaulinį karą Kapkalnyje buvo ieškota senienų. „Kasinėtojai“ greit suvokė, jog jų kapavietėje būna mirusiojo galvos ir krūtinės srityje, todėl „apiplėštuose“ kapuose kojų kaulai (kartais ir dubenkauliai) dažniausiai tebėra pirminėje padėtyje (k. Nr. 5, 12, 17, 23, 27, 28, 33, 47, 49, 59, 60, 68, 71, 75,

83, 87, 91, 92, 97, 101, 104, 105, 114, 117, 126, 130, 138, 141, 142, 144, 145, 149, 152, 153, 158, 182, 195, 200, 203, 210, 214). Dėl to dažnai išlikdavo ir prie kojų ar net ant jų buvusios įkapės, net kalavijai (k. Nr. 92, 158); tebėra ryšulėlis su sudeginto berniuko palaikais ir papuošalais (k. Nr. 200). Išliko ir kojūgalyje sudėtos žirgo aukos.

Labai tikėtina, kad per anuos „kasinėjimus“ Pagybyje surinkta nemaža dalis radinių yra patekę į Kauno Vytauto Didžiojo karo bei Žemaičių „Alkos“ muziejų fondus. Kita dalis pasklido tarp vietos gyventojų ar pakliuvo į privačius rinkinius.

Nemaža žalvarinių, geležinių dirbinių rasta atsitiktinai permaišytoje žemėje, tyrinėjant atskiras perkakas. Nekyla abejonių, kad šie atsitiktiniai dirbiniai priklauso suardytų kapų inventoriams. Vadinas, ir nevisiškai suardytuose kapuose gali būti išlikęs ne visas įkapių komplektas, o kai kuriuose nebėra nė vienos įkapės (14 lentelė).

Tyrinėtuose kapuose aptiktos 544 įkapės, be atsitiktinių radinių iš kasinėtų perkasų ir dirbinių, anksčiau patekusių į muziejus.

Ketvirtadalyje kapų (57), kurie buvo daugiau ar mažiau suardyti, įkapių neišliko, kitur terasta nuo vienos iki trijų. Nesuardytuose kapuose pasitaikė 7-14 dirbinių. Daugiau kaip 10 įkapių įdėta tik keliems vyrams (k. Nr. 85, 92, 184, 193, 215).

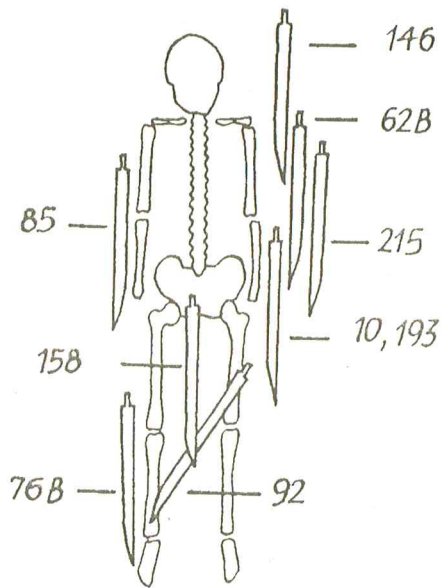
Būdingas laidosenos bruožas - vyrus laidoti su ginklais. Jų dėta net kūdikiams (k. Nr. 116).

Dažniausiai vyrams dėjo **ietis**, kurių buvo 34 kapuose (14 lentelė). Nesuardytuose kapuose randami vienas arba du geležiniai ietigaliai mirusiojo kairėje, rečiau - dešinėje galvos pusėje (103 pav.). Tik vienam vyrui (k. Nr. 200A) 2 ietys padėtos dešinėje taip, kad ietigaliai būtų kojūgalyje. Kai kurios ietys buvo, matyt, trumpais kotais, nes jų metaliniai antgaliai gulėjo išilgai kapo ties mirusiojo kairiuoju dubenkauliu (k. Nr. 158, 163). Trumpakotė ietis padėta ir šalia sudeginto berniuko (k. Nr. 200B), o geležinis ietigalis yra mažas, t.y. vaikiškas, kaip ir kitos šio mirusiojo įkapės: antkaklėlė, segelė, žiedelis, smeigtukas. Tai krinta į akis, nes net į naujagimių kapą dėtos ietys su dideliais metaliniais antgaliais, kaip suaugusių vyrų kapuose. Vadinas, su ietimis laidojo ne tik suaugusius, bet ir kai kurius vaikus.

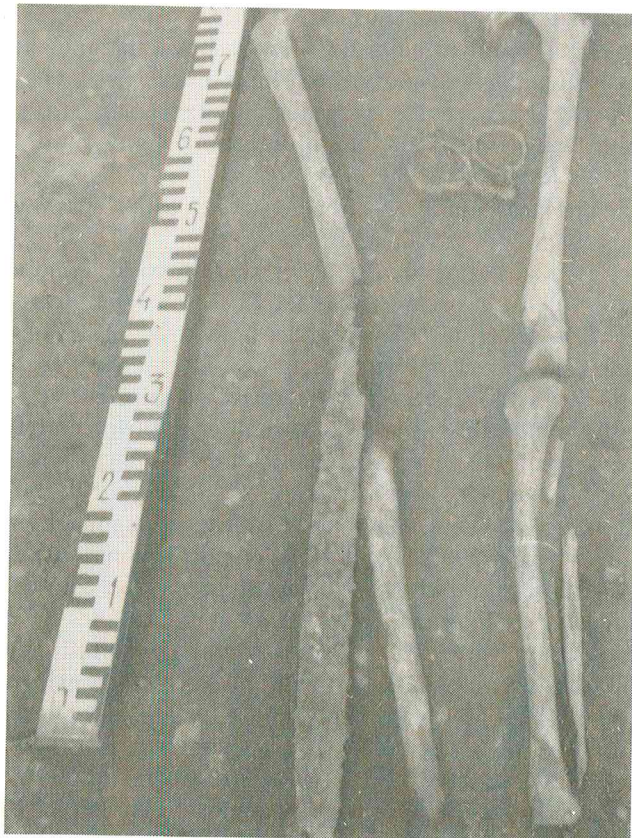
Kalavijų rasta 11-oje kapų. Kaip matyti iš 14 lentelės, dauguma šių ginklų aptikta suardytuose kapuose, tačiau sulaužyti tebuvo 2 kalavijai (k. Nr. 110, 120). Nesunku nustatyti, kad jų padėtis kape labai nevienoda (104 pav.). Šių ginklų dažniau pasitaikė griaučių kairėje, šalia kitų ginklų, geriamųjų ragų, žirgų aukos liekanų. Kai kuriuose kapuose ietys, ritualinės žirgo kūno dalys prie mirusiojo sudėtos taip arti, kad kalaviją, peilį su diržu teko padėti ant vyro kairiojo šono išilgai kapo (k. Nr. 215). Bet keliuose kapuose kalavijai rasti kitoje

103 pav. Tradicinė ietigalių padėtis vyrų kapuose (Nr. 134)

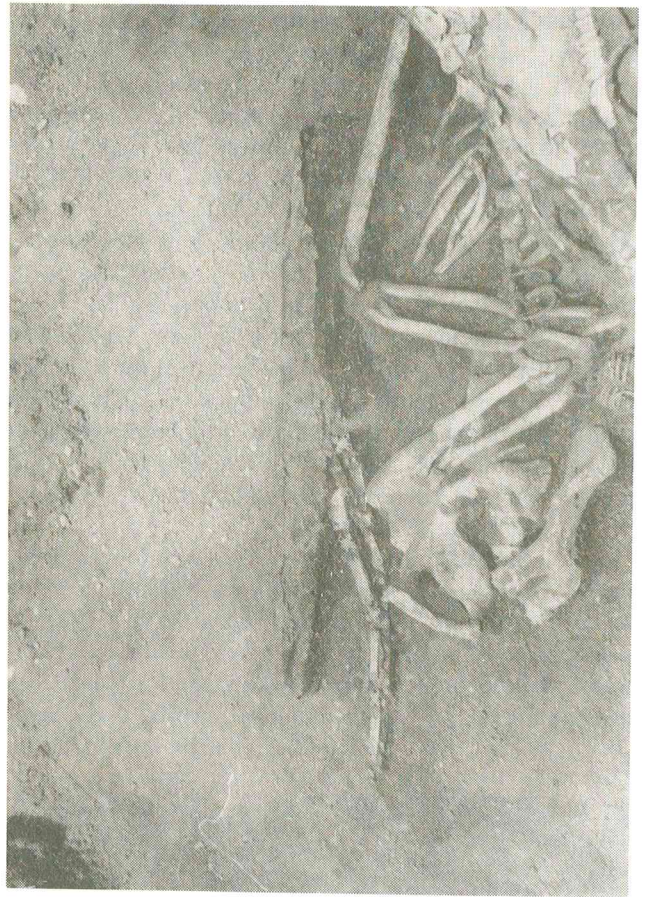
104 pav. Kalavijų vieta kapuose (skaitmuo žymi kapo numerį)

105 pav. Kalavijo padėtis kape Nr. 76B

mirusiojo pusėje negu kiti ginklai (ietys, kirviai), žirgo auka ir geriamasis ragas (k. Nr. 10, 62B, 76B, 85).

Nagrinėjant kalavijų padėtį kapuose, susidaro įspūdis, kad šie ginklai laidojant nebūdavo prijuosti prie mirusiojo, o kartu su diržais paprasčiausiai padėti

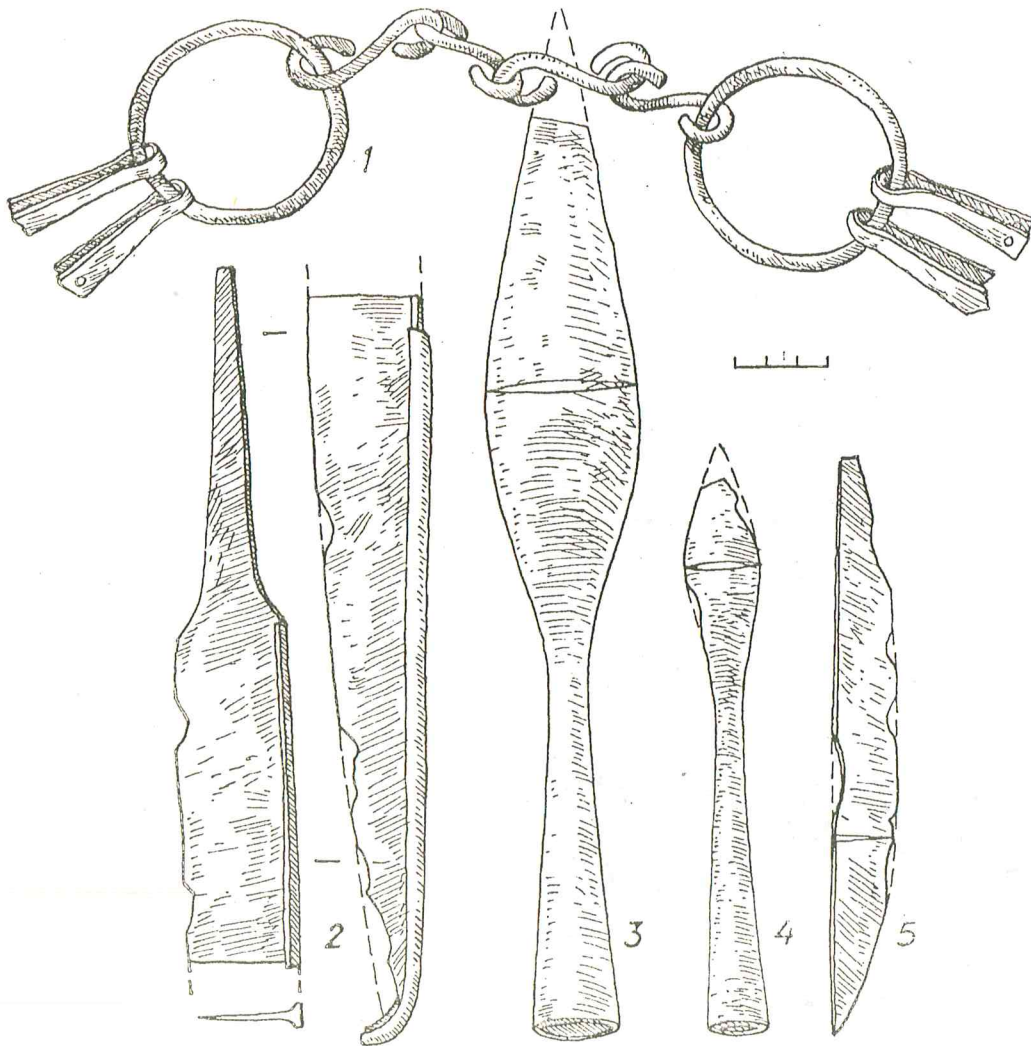

106 pav. Kalavijas su perpekte kape Nr. 85

prie mirusiojo galvos ar šono (k. Nr. 10, 62B, 85), kai kuriais atvejais - ties kojomis ar ant jų (k. Nr. 76B, 92) (105; 106; 172 pav.). Tačiau kartais kalavijus į kapą dėjo atskirai nuo diržo. Mat šis (tiksliau - teišlikusi jo sagtis, apkaustai) kai kuriuose kapuose esti prie peilio. Pvz., kape Nr. 76B kalavijas gulėjo vyrui iš dešinės prie kojų, o diržo liekanos su peiliu - galvūgalyje; k. Nr. 215 peilis su diržo liekanomis rastas ant kairiojo peties, o kalavijas - ant šono prie kairiosios rankos.

Kai kurie kalavijai buvo medinėse makštyse, kurių galai ir šonai apkaustyti U formos geležiniais apkaustais (k. Nr. 10, 85, 92, 110, 120, 146) (107:2 pav.). Vidinėse apkaustų sienelėse pastebėta medienos liekanų. Jų išlikę ir ant kalavijų geležčių. Tačiau į kai kurių vyrų kapus kalavijai, matyt, dėti be makščių, nes nerasta jų apkaustų (k. Nr. 158, 193, 215), nepastebėta medienos pėdsakų ir ant geležčių.

Kai kurių kapų radiniai leidžia manyti, kad kalavijų makštis prikabindavo ne tik prie to diržo, kurį savininkas susijuosdavo per liemenį, bet ir prie perpečių. Antai kape Nr. 85 palaidoto vyro dešinėje padėtas kalavijas makštyse kartu su dvigubai perlenkta perpekte, ištiesta palei mirusiojo šoną (106 pav.). Abu perpečių galai įtvirti į žalvarinius apkaustus, kurie pritaisyti prie grandies ties makščių žiotimis.

107 pav. Radiniai iš k. Nr. 85: 1 - žastai, 2 - kalavijas su makščių liekanomis ant geležtės, 3, 4 - ietigaliai, 5 - peilis.

Išlikusi osteologinė medžiaga rodo, kad kalavijų dėta į 30-35 metų (k. Nr. 62B, 146), 35-40 metų (k. Nr. 193), 45-50 metų (k. Nr. 76B, 85) ir 50-55 metų (k. Nr. 215) vyrų kapus.

Kirvių rasta 21-ame kape (14 lentelė). Juose palaidoti labai įvairaus amžiaus vyrai: nuo 19-20 iki 55 metų. Tačiau kirvis įdėtas ir 10-10,5 metų berniukui, kuris palaidotas kaip karys raitelis, nes, matyt, kilęs iš kilmingos šeimos.

Mažiau suardytų ir nesuardytų kapų tyrinėjimų duomenys siūlo išvadą, kad kirvių dažniau randama prie mirusiojo kojų (108 pav.), bet pasitaikė ir abipus vyro galvos ties petim ar prie juosmens (109 pav.). Kirviai visada guli skersai kapo taip, kad kirvakočiai būtų lygiagrečiai su mirusiuoju, be to, orientuoti į galvūgalį ar kojūgalį.

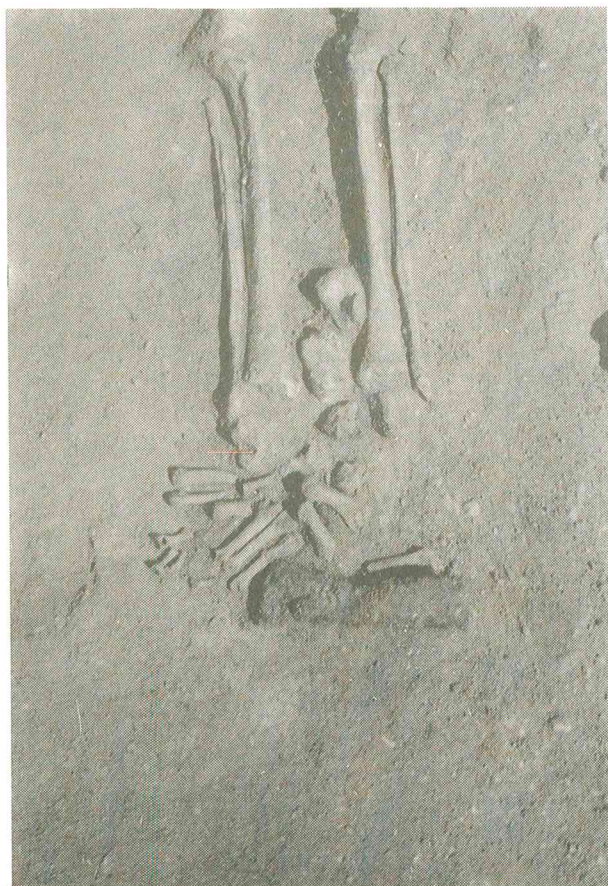
Vyrus dažnai laidojo su **peiliais**. Jų rasta 30-yje kapų. Kai kuriuose aptikta net po 2 peilius: vienas visada

gerokai ilgesnis ir masyvesnis už kitą (k. Nr. 56, 135, 184) (110 pav.). Abi šios įkapės padėtos greta viena kitos.

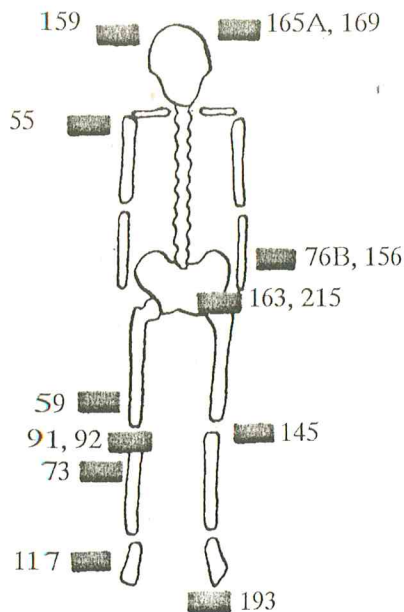
Iš geriau išlikusių kapų aiškėja, kad peilius dažniausiai dėjo abipus mirusiojo galvos, išilgai jos arba skersai galvūgalyje (111 pav.), tačiau pasitaikė padėtų ir išilgai vyro kojų ar rankų, rečiau kairėje, dažniau - dešinėje. Retai peilius dėjo vyrui ant krūtinės, dubens ar kojų (112 pav.).

Beveik visada jie orientuoti smaigaliais į kojūgalį, atvirkščiai - rečiau. Galvūgalyje skersai kapo gulinčių peilių smaigaliai nukreipti arba į dešinę, arba į kairę. Nebuvo griežtai paisoma, kaip dėti peilį į kapą - ašmenimis ar ikote į mirusįjį. Šių įkapių buvo padėtų ir vienai, ir kitaip.

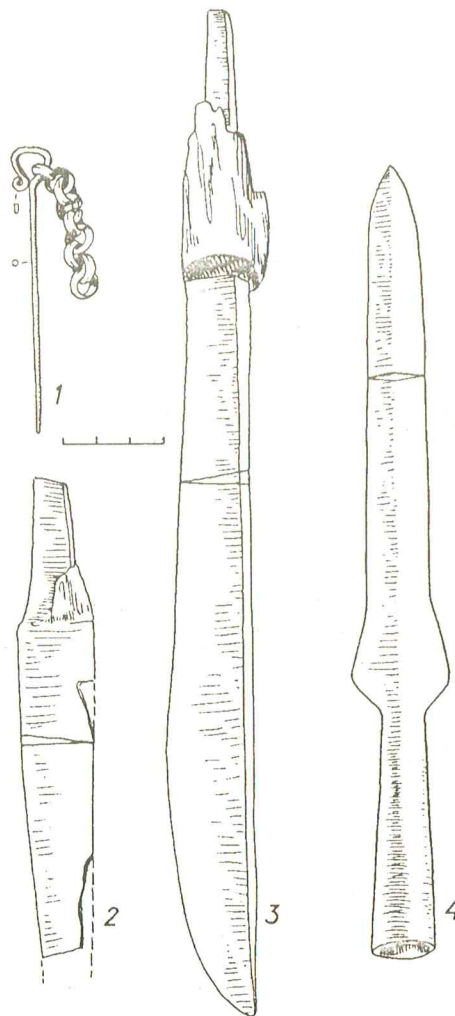
Kadangi šalia peilio pasitaiko išlikusių žalvarinių arba geležinių sagčių bei apkaustų, tai galima manyti, kad peilis į kapą dėtas drauge su diržu. Tačiau tais diržais

108 pav. Kapo Nr. 193 detalė: kirvis mirusiojo kojūgalyje.

109 pav. Kirvio vieta kapuose (skaitmuo žymi kapo numerį) tebuvo sujuosti vos keli vyrai (k. Nr. 10, 41, 55, 92, 116, 160). Dažniau peilis su diržu padėtas šalia mirusiojo (k. Nr. 56, 59, 62, 76, 134, 135, 146, 156, 163, 184, 213, 215).

110 pav. Radiniai iš k. Nr. 56: 1 - smeigtukas, 2, 3 - peiliai, 4 - ictigaliai.

Peiliai - universali įkapė, tikusi įvairaus amžiaus vyrams ir berniukams: nuo naujagimių (k. Nr. 116) iki daugiau kaip 55 metų sulaukusių (k. Nr. 170).

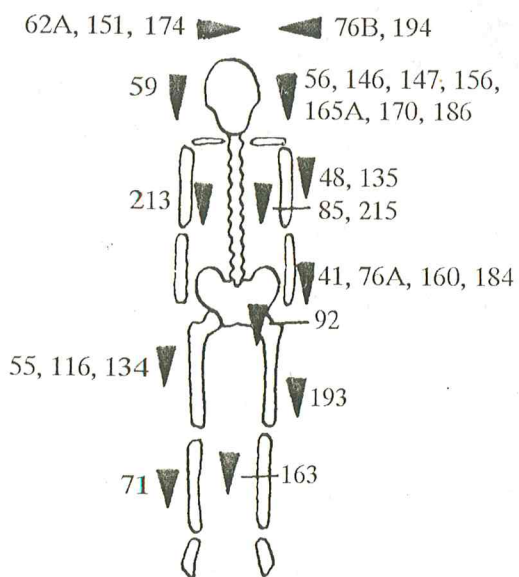
Kitokių įrankių ar darbo priemonių vyrų kapuose rasta labai retai. Antai kape Nr. 10 mirusiojo dešinėje, prie galvos, padėtas **dalgis** (113 pav.). Jo įkote buvo dešiniojo peties srityje, o smaigalys siekė viršugalvį. Dalgiakotis gulėjo, matyt, palei mirusiojo šoną. Vyro amžiui nustatyti stigo osteologinės medžiagos.

Kitame vyro kape (Nr. 170) mirusiojo galvos kairėje šalia peilio rastas geležinis **kaltelis**, padėtas išilgai kapo ašmenimis galvūgalio link. Mirusysis vyresnis nei 55 metų (140:4 pav.).

Akmeninis **galąstuvus** pasitaikė taip pat tik viename kape (Nr. 126) (142 pav.). Nors mirusiojo griaučiai suardyti, pirminėje padėtyje tebebuvo ilgieji kojų kaulai, pėdų nareliai. Galąstuvus išlikęs taip pat pirminėje padėtyje: gulėjo tarp blauzdikaulių, lygiagrečiai su jais. Dėl osteologinės medžiagos stygiaus mirusiojo amžius nenustatytas.

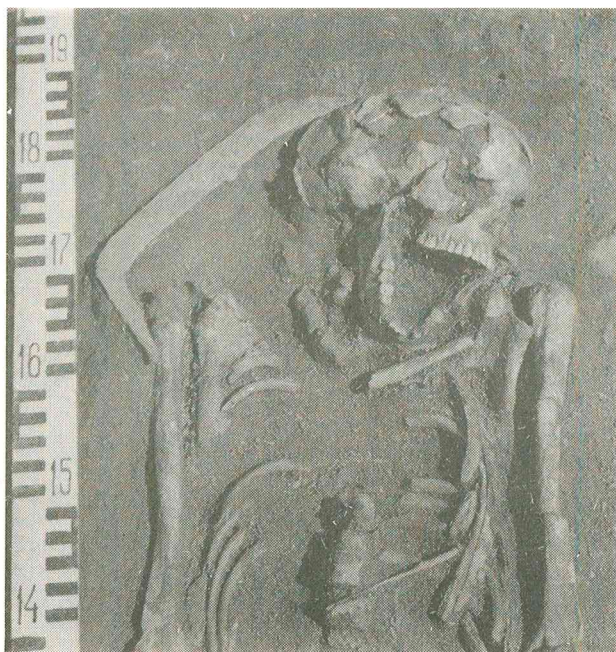
111 pav. Kapo Nr. 174 detalė: peilis mirusiojo galvūgalyje.

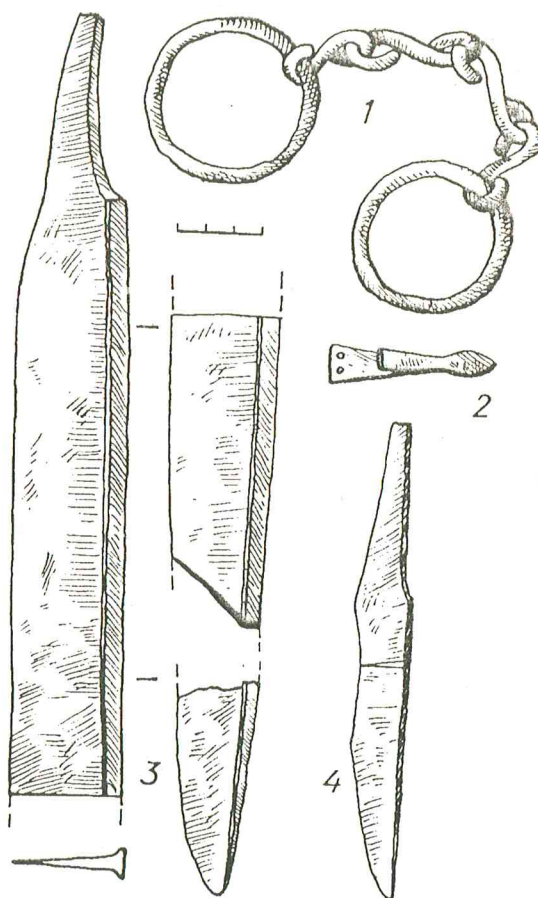
112 pav. Peilio vieta kapuose (skaitmuo žymi kapo numerį)

Viename vyriškos lyties vaiko kape (Nr. 177B) buvo labai reta įkapė - žalvarinis meškerės kabliukas. Jis rastas ant mirusiojo krūtinės, labiau į kairę (44:5; 141:3 pav.).

Kai kurie vyrų palaidoti su žirgo ir raitelio aprangos reikmenimis.

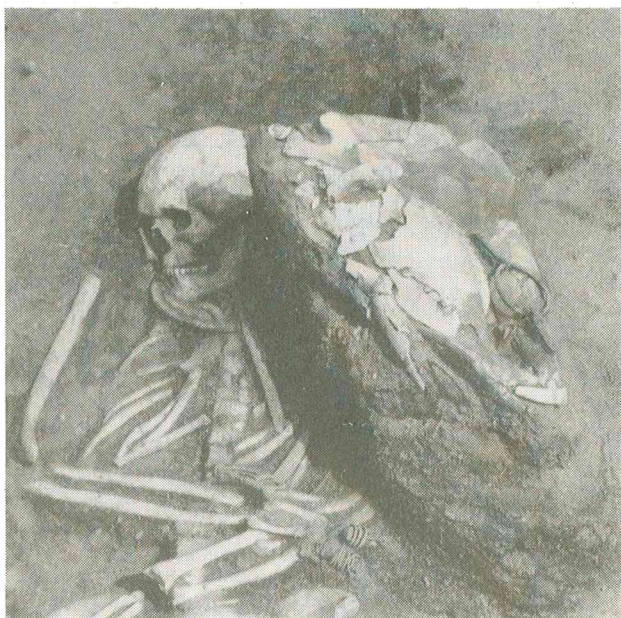

113 pav. Kapo Nr. 10 detalė: dalgis prie mirusiojo galvos.

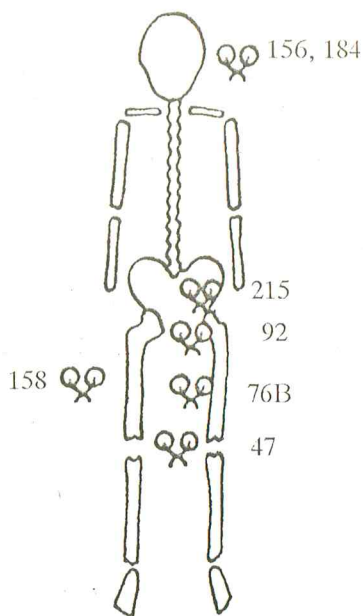

114 pav. Radiniai iš k. Nr. 76B: 1 - žagslai, 2 - diržo apkaustas, 3 - kalavijas, 4 - peilis.

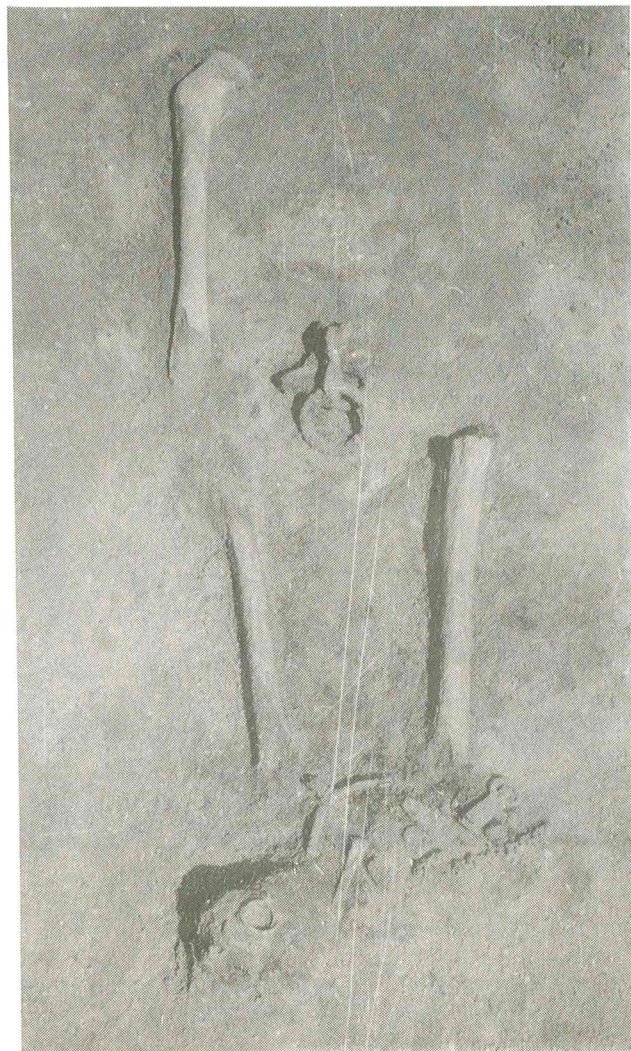

115 pav. Žirgo kaukolė su žąslais tarp dantų (k. Nr. 85)

116 pav. Žąslų vieta kapuose (skaitmuo žymi kapo numerį)

Kamanų liekanų, t.y. žąslų, rečiau - sagčių, rasta 17-oje kapų, kuriuose buvo palaidoti įvairaus amžiaus individai (114 pav.). Tarp jų pasitaikė ir 2-3 metų vaikas (k. Nr. 99), ir 10-10,5 metų paauglys (k. Nr. 55), ir pagyventusių, 50-55 metų, vyrų (k. Nr. 156, 215). Kai kur kamanų detalės (žąslai, sagtys, pavadžių apkaustai) gulėjo tarp žirgo kaukolės liekanų, kitur tarp žirgo dantų (k. Nr. 55) ar po jais (k. Nr. 99) buvo vien žąslai (115 pav.), bet dažniau randama prie vyro griaučių. Sprendžiant iš geriau išlikusių kapų, žąslus (o gal ir kamanas?) dėjo labai įvairiose kapo vietose: jų pasitaikė ir tarp ilgųjų kojų kaulų

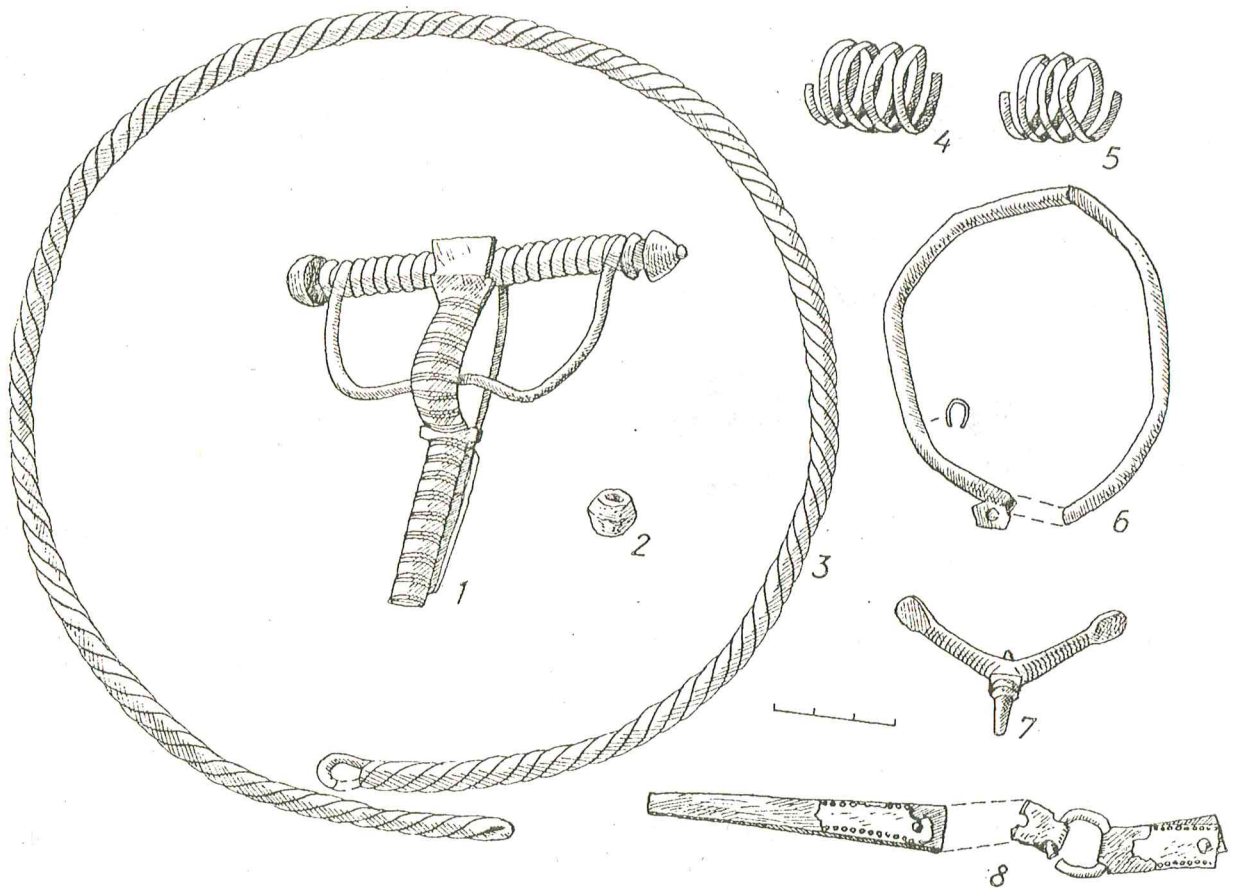

117 pav. Pentino vieta vyro kape Nr. 47

(k. Nr. 47, 76B, 92), ir prie jų - mirusiajam iš dešinės (k. Nr. 158), ir ant juosmens (k. Nr. 215), ir galvos kairėje (k. Nr. 156, 184) (116 pav.).

Taiigi kamanas kartais numaudavo nuo aukojamo žirgo galvos, o žąslus (gal ir kamanas?) padėdavo greta mirusiojo arba ant jo kojų, juosmens. Pastebėta, kad žąslų pasitaikė ir tuose kapuose, kuriuose žirgo aukos liekanų nerasta. Gal dėl to, kad ne vienas toks kapas (Nr. 25, 47, 128, 158, 187) daugiau ar mažiau suardytas? Tačiau ir žąslų ne visuomet randama ten, kur buvo padėta žirgo auka (12 lentelė). Antai žirgo galvos ir kojų kaulų buvo 38 vyrų kapuose, bet tik 12-oje jų rasta žąslų (k. Nr. 30, 52, 55, 76B, 85, 92, 99, 142, 145, 156, 193, 215). Tačiau reikia nepamiršti, kad ne vienas kapas su žirgų aukomis buvo suardytas (12 lentelė), o kai kuriuose net neliko nė vienos įkapės (Nr. 3, 28, 65, 72, 109, 161, 173, 191, 205).

Vaikams kartais dėjo mažus (vaikiškus) žąslelius (k. Nr. 187).

118 pav. Radiniai iš k. Nr. 85: 1 - segė, 2 - karoliukas, 3 - antkaklė, 4, 5 - žiedai, 6 - geriamojo rago angos apkaustas, 7 - pentinas, 8 - pentino dirželio dalis.

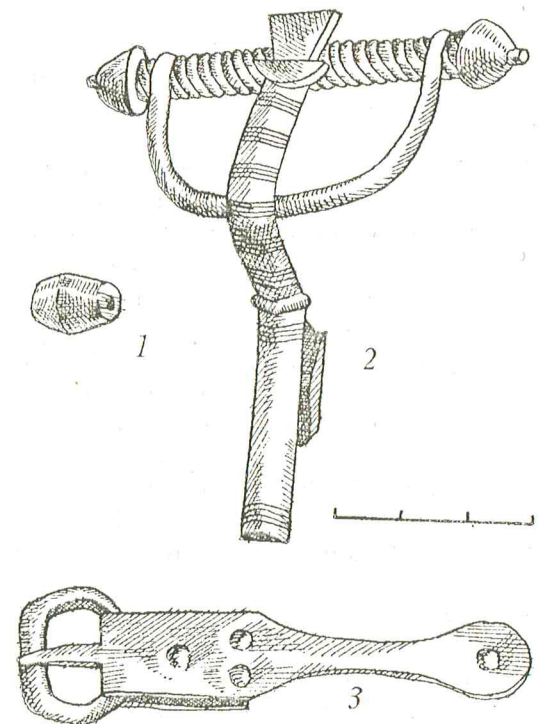
Su **pentiniais** palaidota 11 vyrų (14 lentelė). Remiantis geriau išlikusių kapų duomenimis, galima tvirtinti, kad prie apavo pritaisydavo tik po vieną pentiną. Beveik visuomet jų randama prie dešinėsios kojos, tik k. Nr. 73 pentinas buvo prie kairiosios kojos. 2 kapai (Nr. 118, 212) buvo taip suardyti, kad juose aptiktų pentinų padėtis neaiški. Su pentiniais laidojo tik suaugusius vyrus - 35-50 metų (117 pav.).

Retesnė vyrų įkapė - **geriamieji ragai**. Jų rasta tik 2 kapuose. Viename kape (Nr. 85) geriamojo rago liekanų pastebėta mirusiojo galvos kairėje, ties ictigaliais, kitame (k. Nr. 184) - prie dešinėsios pėdos kaulų, šalia pentino (60:4; 118:6; 200 pav.).

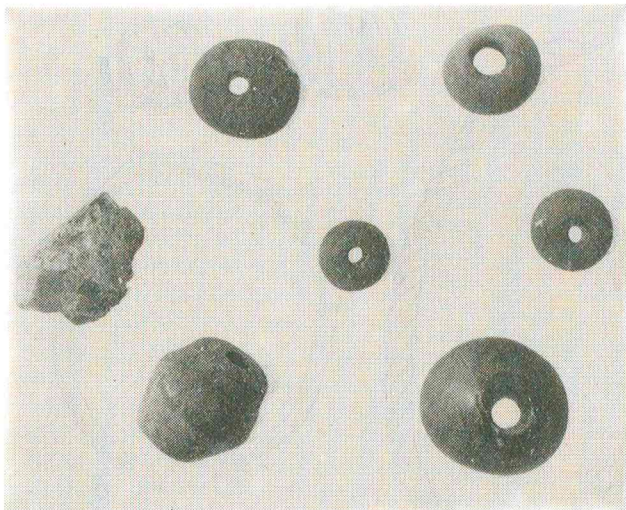
Vyrų apranga gana saikingai puošta metaliniais papuošalais.

Vieno 6,5-7 metų berniuko galva perjuosta žalvarine **grandinėle**, kurios liekanų rasta ant kaukolės (158 pav.).

Tik 2 vyrai (k. Nr. 62B, 85) ir 3 berniukai (k. Nr. 55, 86, 200B) (161; 200 pav.) buvo palaidoti su **antkakle**. Sudeginto vaiko kape (Nr. 200B) rastoji buvo ne tik mažų matmenų (vaikiška), bet ir labai nerūpestingai padaryta, įdėta ryšulėlin kartu su sudeginto vaiko palaikais. Kituose kapuose antkaklės buvo ant mirusiųjų kaklo.

119 pav. Radiniai iš k. Nr. 134: 1 - karoliukas, 2 - segė, 3 - diržo sagtis.

120 pav. Gintariniai karoliukai ir gintaro gabalėlis

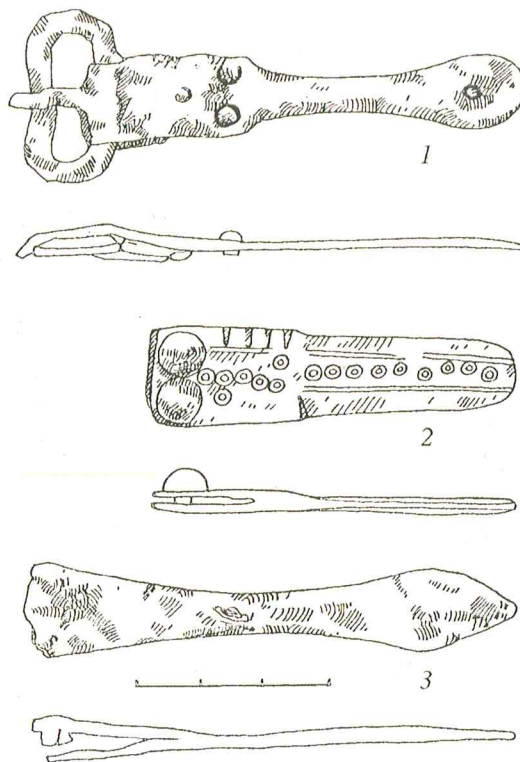
Daug dažniau vyrų apranga puošta segėmis (172 pav). Šių papuošalų rasta 26-uose kapuose (14 lentelė). Paprastai jų aptinkama ant krūtinės, daugiau į dešinę, bet viename kape (Nr. 116) vaikiška segė įsegta pakaklėje, nes ja susegta drobulė, kuria suvyniotas naujagimis. Vaikiška sege susegtas ir jau minėtas ryšulėlis su sudeginto berniuko palaikais (k. Nr. 200B).

Kituose vaikų kapuose (Nr. 34, 55) segės buvo tokio pat dydžio kaip suaugusių vyrų šio tipo papuošalai.

Beje, segės - vyrų aprangos akcentas, nes tokių papuošalų nepasitaikė nė viename moters kape. Tačiau keliolikos vyrų (k. Nr. 10, 56, 65, 163, 165C, 169, 170, 174, 185, 186, 196) ir kelių berniukų kapuose (Nr. 147, 151, 160, 168, 177A, 177B) drabužiai buvo susegti ne sege, bet smeigtuku, o 3 mirusieji papuošti ir sege, ir smeigtuku (k. Nr. 61, 116, 200B).

Ir prie vienu, ir prie kitų papuošalų būna prikabinta po vieną, rečiau po du (k. Nr. 147, 156, 193) gintarinius **karoliukus-amuletus**. Jų rasta ir suaugusių vyrų (k. Nr. 9, 76A, 85, 134, 156, 158, 163, 165, 184, 193, 213, 215), ir vaikų kapuose (k. Nr. 147, 177A, 177B) (119 pav.). Jei mirusiojo drabužių nepuošdavo nei sege, nei smeigtuku, tai amuletą vis tiek pritaisydavo prie drabužių ant krūtinės (k. Nr. 213). Kartais jis randamas padėtas ir mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 163). Matyt, gintaro į kapą įmesdavo ir laidodami, nes duobės sampilė pasitaikė rasti karoliuką (k. Nr. 165) (120; 163 pav.).

Tik vienam vyriškos lyties naujagimiui ant rankos buvo užmauta **apyrankė** kanopiniais galais (k. Nr. 116) (189:5 pav.). Užtat dažnai vyrų rankas puošė **žiedai**. Jų rasta 23 vyrų ir 6 berniukų kapuose (14 lentelė). Dažniausiai aptikta po 1 žiedą, bet kai kurie vyrai ir berniukai turėjo po 2 (k. Nr. 85, 146, 160, 215), 3 (k. Nr. 55, 61, 62B, 196), 4 (k. Nr. 184) ar net 5 žiedus (k. Nr. 193). Jais puošti įvairaus amžiaus mirusieji: nuo naujagimių (k. Nr. 116) iki daugiau kaip 55 metų vyrų (k. Nr. 196). Kai kuriems žiedai buvo užmauti ant

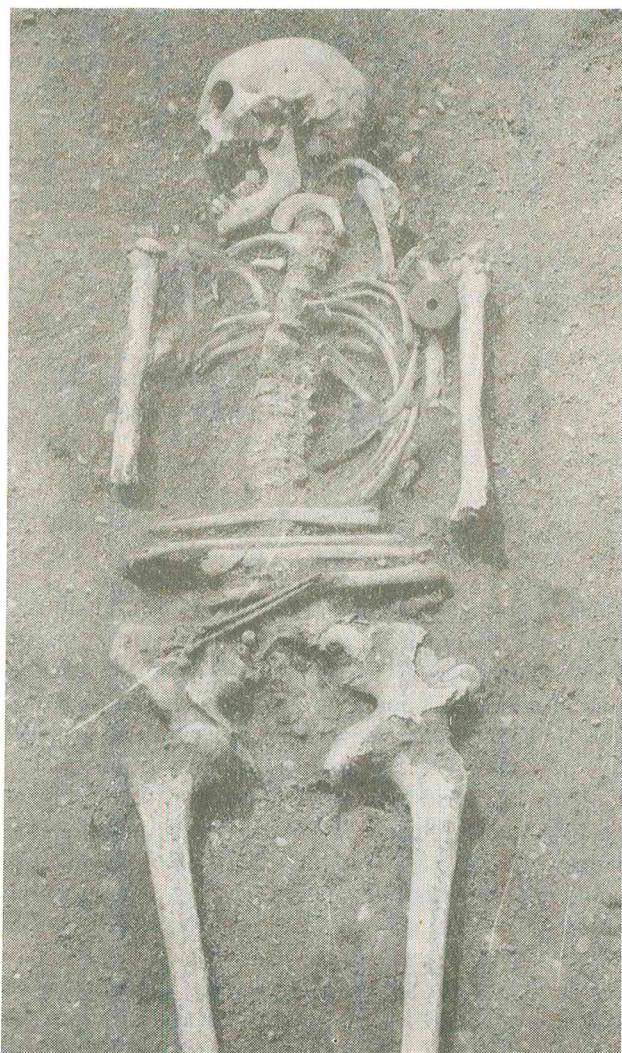
121 pav. Metalinės diržų detalės: 1 - sagtis iš k. Nr. 134, 2 - diržo galo apkaustas, atsitiktinai rastas perkasoje Nr. 12, 3 - diržo galo apkaustas iš k. Nr. 169.

dešinėsios (k. Nr. 10, 34, 41, 85, 116, 213, 215), ant kairiosios (k. Nr. 200A) ar ant abiejų rankų (k. Nr. 160, 193), o kitiems kaip papildoma įkapė įdėti įvairiose kapo vietose. Žiedų rasta kojūgalyje (k. Nr. 47), ant kojų (k. Nr. 66) ar prie jų (k. Nr. 55), prie kitų įkapių (k. Nr. 61, 62B, 184, 196). Vieno vyro kape (Nr. 62B) žiedas kaip koks talismanas su žalvarine grandinėle buvo prikabinamas prie antkaklės. Tačiau ne visų žiedų padėtį buvo galima nustatyti, nes dalis vyrų kapų (Nr. 92, 113, 136, 145, 146, 156, 158, 161, 165, 190) suardyta.

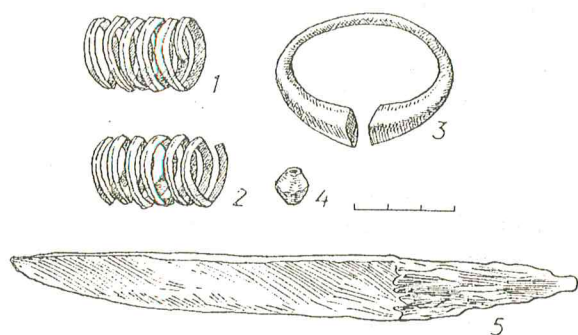
29-uose kapuose rasta metalinių **diržo detalių** - sagčių ir apkaustų (14 lentelė). Kai kurie apkaustai skirti diržo paviršiui papuošti, kiti - galui apkaustyti (121 pav). Sprendžiant iš šių detalių, diržus dažniausiai dėjo į kapą šalia mirusiojo įvairiose vietose: vienoje ar kitoje galvos pusėje, galvūgalyje, mirusiojo kairėje prie šono ar ties kojomis, ant kojų ar ant krūtinės. Vos keli mirusieji palaidoti sujuosti diržais. Diržu, išpuoštu sidabriniais bei žalvariniais apkaustais, du kartus buvo perjuostas ir drobulėn suvyniotas naujagimis (k. Nr. 116).

Moteris dažniau negu vyrus laidojo su darbo įrankiais.

13-oje įvairaus amžiaus (nuo 20 iki 50 metų) moterų kapų rasta po **ylą** (14 lentelė). Dažniausiai jos būna padėtos prie kojų: ant kairiosios (k. Nr. 11), ant

122 pav. Verpstuko vieta kape Nr. 143

123 pav. Mergaitės įkapės: 1,2 - sulūžusi apgalvio įvija, 3 - apyrankė, 4 - karoliukas, 5 - peilis (k. Nr. 48).

dešinėsios (k. Nr. 35) pėdos, kartais ir ant abiejų pėdų skersai (k. Nr. 83), prie dešiniojo kelio (k. Nr. 79, 87). Dėdavo jų ir kitame kape gale, t.y. prie galvos, dešinėje (k. Nr. 7, 100) arba kairėje (k. Nr. 14, 197).

Tik penkios 35-55 metų moterys palaidotos su verpstuku (14 lentelė). Mažiau suardytuose kapuose jų

124 pav. Apgalvio įvijos vieta moters kape Nr. 79

rasta prie kairiojo kelio (k. Nr. 33), ant kairiojo peties (k. Nr. 143), galvos kairėje (k. Nr. 197) (122 pav.).

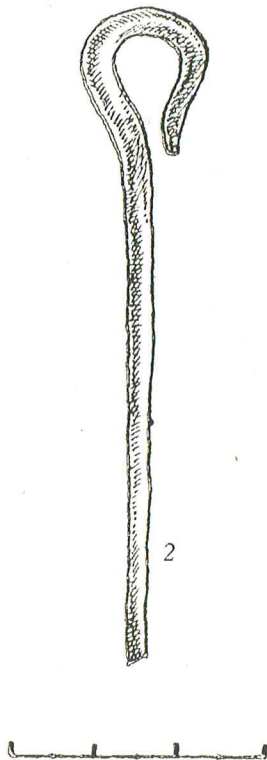
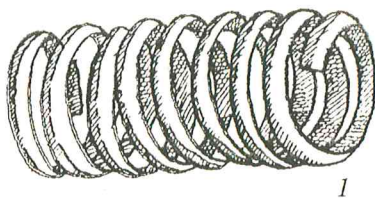
Dažniausiai į moterų kapus dėta arba vien yla, arba vien verpstukas. Abi šios įkapės rastos tik 2 moterų kapuose (Nr. 197, 210).

Viena moteris buvo palaidota su pjautuvėliu, kuris padėtas mirusiosios kairėje, šalia ylos ir verpstuko (k. Nr. 197) (137 pav.).

Kai kurioms moterims įdėta po peilį. Šių įkapių rasta 9-9,5 metų mergaitės (k. Nr. 48) ir 3 suaugusių 25-45 metų moterų kapuose (Nr. 14, 62A, 194). Peiliai gulėjo galvūgalyje, skersai kape, ašmenimis į mirusiąją arba atvirksčiai. Mergaitės kape ši įkapė padėta prie kairiosios rankos, smaigaliu orientuota kojūgalio, ašmenimis - mirusiosios link (14:4; 123:5 pav.).

Vyriškos lyties individų kapuose terastas 1 galvos papuošalas, o moterų kapuose jų aptikta kur kas dažniau. Antai net 17 moterų palaidota su apgalviais (14 lentelė) (124; 125:1 pav.). Tai rodo ties pakaušiu išlikusi metalinė galvos papuošalo detalė - žalvarinė įvija, kurioje kartais būna dar ir vilnonių siūlų liekanų (k. Nr. 1, 4, 11, 35, 48, 70, 79, 88, 111, 112, 140, 143, 162, 172, 175, 176, 182). Tik viename moters kape (Nr. 35) apgalvis su žalvarine įvija buvo ne ant mirusiosios galvos, bet galvūgalyje, o šalia - dar viena perpus trumpesnė įvija, matyt, atsarginė (156 pav.). Be šių dviejų papildomų įkapių, kape rastas dar vienas apgalvis, puošęs mirusiosios galvą. Sudarytas vien iš žalvario detalių, jis paliko ryškių pėdsakų ir ant kaukolės - ji apjuosta maždaug 6 cm pločio žalėsčių "juosta", panašiai kaip kitos kaukolės, rastos kapuose Nr. 29 ir 37.

Su apgalviais dažniau laidojo jaunas (20-25 metų) moteris, kartais net 9-9,5 metų mergaitės (k. Nr. 48),

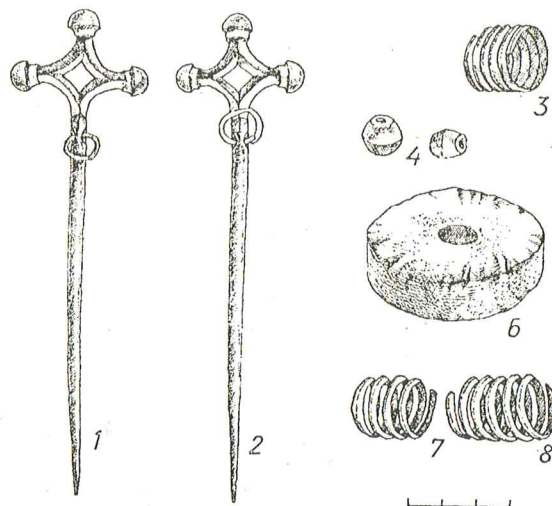
125 pav. Radiniai iš k. Nr. 112: 1 - apgalvio įvija, 2 - smeigtukas.

o su 3 apgalviais palaidotoji buvo gerokai vyresnė - 45-50 metų.

Nė viena moteris nebuvo papuošta antkakle: mat šie kaklo papuošalai kaip ir segės - vyrų aprangos atributai. Apskritai moterų kapuose nerasta nė vieno kaklo papuošalo. Tiesa, labai puošnaus **vėrinio** liekanų aptikta visai suardytame kape Nr. 43. Vėrinį sudarė sidabrinės bei žalvarinės įvijėlės ir raudoni neskaidrūs karoliukai, gražiai apipinti plona sidabro vielute (162 pav.). Bet ir dėl osteologinės, ir dėl archeologinės medžiagos stygiaus negalima tvirtinti, kad minėtame kape buvo palaidota moteris.

Vis dėlto viename suardytame moters kape Nr. 182 aptiktas žalvarinis karoliukas. Tai vienintelis šio tipo radinys Pagrybio kapinyne. Kadangi karoliukas pasitaikė ne pirminėje, o atsiktinėje vietoje, tad dėl jo paskirties galima tik spėlioti.

Moterų kapuose dažniau pasitaikydavo krūtinės papuošalų - **smeigtukų** (126:1,2 pav.). Jų rasta 29 kapuose (14 lentelė). Dažniausiai įdėdavo 2 vienodus žalvarinius arba geležinius smeigtukus, žalvarine grandinėle sujungtus į porą. Bet kartais vienas būdavo

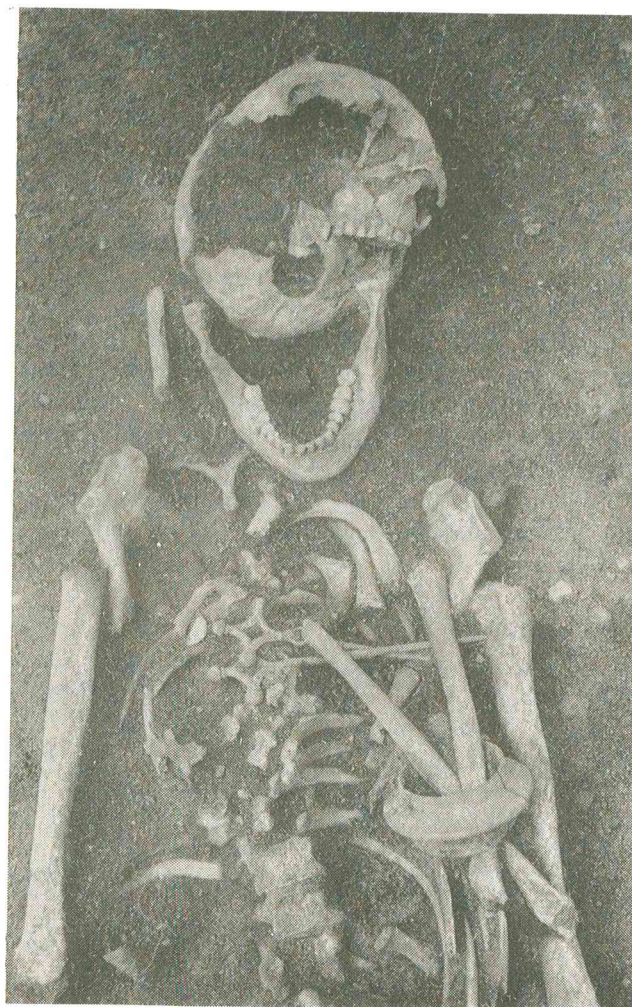

126 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 143: 1, 2 - smeigtukai, 3 - apgalvio įvija, 4, 5 - karoliukai, 6 - verpstukas, 7, 8 - žiedai.

žalvarinis, kitas - geležinis (k. Nr. 19). Kai kurių moterų kapuose terasta po vieną geležinį (k. Nr. 7, 57, 102, 112) arba žalvarinį (k. Nr. 27, 50, 62A, 95, 172) smeigtuką. Kadangi visi tie kapai, išskyrus du vaikų kapus (k. Nr. 57, 172), buvo suardyti, tai labai tikėtina, jog išlikęs ne visas krūtinės papuošalas, o tik jo dalis, juoba kad prie kai kurių tokių pavienių smeigtukų (k. Nr. 27, 50, 62A) pasitaikė dar ir žalvarinių grandinėlių fragmentų. Tačiau vaikams kartais įdėdavo ir po vieną smeigtuką, bet tų vaikų lytis dažniausiai nenustatyta (k. Nr. 64, 66, 103, 179, 198), o kai kurie kapai (Nr. 103, 179, 198) dar ir suardyti.

Remiantis geriau išlikusiais kapais, galima tvirtinti, kad aptariamą krūtinės papuošalą į moterų kapus dėjo kaip papildomą įkapę. Mat mirusiosios drabužių smeigtukais nepuošdavo - šį papuošalą kape prie jos padėdavo įvairiose vietose. Suglaustus ar kiek sukryžiuotus abu smeigtukus dažniausiai dėjo ant krūtinės skersai ar įstrižai kapo, papuošalų smaigalius pakreipdami mirusiosios dešinėn, kojūgalin ar galvūgalin (k. Nr. 11, 19, 70, 79, 88, 172, 202) (127 pav.). Tačiau dažnai jų randama ir ant dubens kaulų, gulinčių vienas šalia kito, kiek įstrižai kapo, smaigaliais nukreiptų galvūgalin ar kojūgalin (k. Nr. 143, 183, 217). Pasitaikė abu smeigtukus rasti padėtus išilgai kapo prie galvos, dešinėje (k. Nr. 194) arba kairėje (k. Nr. 197). Dviejuose kapuose smeigtukai padėti skersai ant moters kairiosios rankos, kuri arba sulenkta ir padėta ant krūtinės (k. Nr. 100), arba ištiesta palei šoną (k. Nr. 166). Pastaroji smeigtukų padėtis ypač akivaizdžiai liudija jau anksčiau išsakytą mintį, kad aptiriamas krūtinės papuošalas traktuotinas kaip papildoma moterų įkapė.

Nors smeigtukais ir nesusmeigždavo mirusiosios drabužių, tačiau prie jų būdavo pritvirtinta po vieną (k. Nr. 57, 79, 102, 162) arba po du gintarinius **amuletus-karoliukus** (k. Nr. 11, 19, 143, 175, 182, 183). Tais

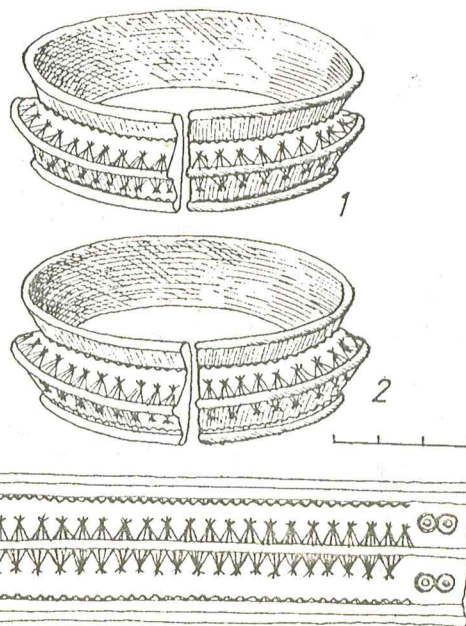

127 pav. Kapo Nr. 88 detalė: smeigtukų pora ant mirusiosios krūtinės, tarp kaukolės kaulų - apgalvio įvija.

atvejais, kai smeigtukų į kapą neįdėdavo, amuletą, matyt, prikabindavo prie drabužių. Antai 9-9,5 metų mergaitės kape Nr. 48 gintarinis karoliukas rastas ant krūtinės (14:4 pav.).

Moters amžius, matyt, neturėjo lemiamos reikšmės tam, kiek amuletų (1 ar 2) prikabinti prie smeigtukų. Taip manyti leidžia faktas, kad vienodo amžiaus (pvz., 20-25 metų) moterų kapuose rasta ir po vieną (k. Nr. 79), ir po du (k. Nr. 11, 175) karoliukus prie smeigtukų. Bet vis dėlto reikia atkreipti dėmesį į tai, kad mergaitės (k. Nr. 48, 57) palaidotos su vienu karoliuku (27:1; 123:4 pav.).

Su **apyrankėmis** palaidota 12 moterų (14 lentelė) (128 pav.). Gyvavo paprotys po vieną to paties tipo apyrankę užmauti ant abiejų rankų. Tik 1 moteris palaidota su 3 apyrankėmis: 2 buvo ant dešinėsios, 1 - ant kairiosios rankos (176:4-6 pav.). Po apyrankę, užmautą ant dešinėsios rankos, teturėjo 2 mirusiosios. Viena (k. Nr. 183) buvo pati vyriausia (50-55 metų) iš visų apyrankėmis papuoštų mirusiųjų, antroji - teturėjo 9-9,5 metus (k. Nr. 48). Kitai mergaitei (4,5-5 metų) ant abiejų rankų užmauta po apyrankę (k. Nr. 57).

128 pav. Apyrankės iš suardyto moters k. Nr. 182

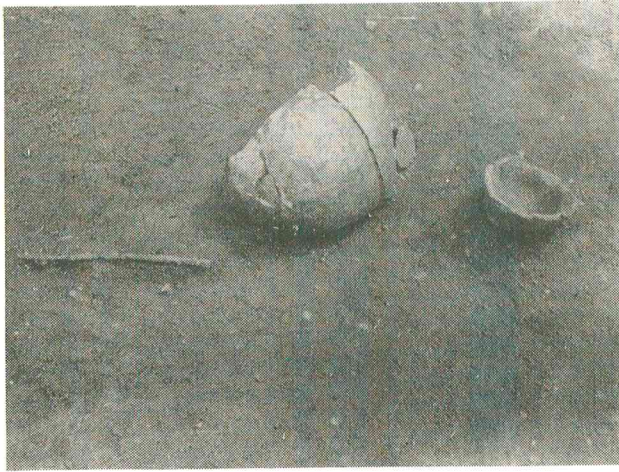
Taigi dauguma su apyrankėmis palaidotų moterų buvo jaunos, tesulaukusios 20-25 metų (k. Nr. 11, 70, 79, 88, 100, 175) arba 25-35 metų (k. Nr. 39, 182, 202). Ir tik mirusioji, papuošta viena apyranke, buvo gerokai vyresnė, t.y. daugiau kaip 50 metų (k. Nr. 183).

Nekyla abejonių, kad apyrankės buvo ne tik moterų, bet ir vaikų papuošalas, nesvarbu, ar mirusysis yra berniukas (k. Nr. 116), ar mergaitė (k. Nr. 48, 57), juoba kad keletas nenustatytos lyties vaikų (k. Nr. 64, 67, 129, 151) buvo palaidoti su apyranke ant dešinėsios arba ant kairiosios rankos.

Suaugusių vyrų kapuose, kaip minėta, nerasta nė vienos apyrankės.

Moteris rečiau negu vyrus laidojo su žiedais (14 lentelė). Šių papuošalų tebuvo 9 įvairaus amžiaus (20-55 metų) mirusiųjų kapuose. Kai kuriuose žiedai prie mirusiosios padėti kaip papildoma įkapė šalia kitų kojūgalyje ar galvūgalyje esančių darbo įrankių (k. Nr. 35, 62A), kituose - ant kojų (k. Nr. 143) ar ant juosmens (k. Nr. 39). Kelios moterys palaidotos su žiedais, užmautais ant dešinėsios (k. Nr. 70, 181) ar ant kairiosios rankos (k. Nr. 7). Kai moters rankos sudėtos ant krūtinės, tai pirštų kaulai būna taip sukritę krūvon, kad negalima nustatyti, ant kurios rankos žiedas buvo užmautas (k. Nr. 183). Kai kuriuose kapuose vienas žiedas gulėjo ant dubenkaulio šalia 2 smeigtukų ir 2 amuletų-karoliukų, o kitas - užmautas ant rankos (k. Nr. 183).

Moteris laidojo ir su vienu (k. Nr. 7, 33, 35, 181), ir su dviem (k. Nr. 70, 143, 183), ir su trim (k. Nr. 39) ar keturiais žiedais (k. Nr. 62A). Įdomu, kad jų nepasitaikė nė viename mergaitės kape, nors kai kurie berniukai (net naujagimiai) palaidoti su žiedais ant rankų, kitiems jie įdėti dar ir kaip papildoma įkapė.

129 pav. Kapo Nr. 14 detalė: moters galvūgalyje rastas puodukas ir yla.

Gyvavo paprotys į kapą įdėti **keramikos**. Geriau išlikęs lipdytas puodukas lygiu paviršiumi rastas tik vienos mirusiosios galvūgalyje (k. Nr. 14) (129 pav.). Pavienių šukių grublėtu paviršiumi, kartais dar puoštų gnaibytiniu ornamentu, įmesta kapo duobėn prieš laidojant mirusįjį (k. Nr. 194) arba užberiant jį žemėmis (k. Nr. 202). Kartais didoką šukę gnaibytu paviršiumi padėdavo ir mirusiojo kojūgalyje (k. Nr. 200) (67; 201 pav.).

Matyt, su keramika laidojo ir daugiau mirusiųjų, nes tyrinėtose perkasoje būdavo randama pavienių šukių, pasitaikė net vienas neblogai išlikęs miniatiūrinis puodelis (217 pav.). Šie atsitiktiniai radiniai ne kas kita kaip suardytų kapų inventoriaus atskiri elementai.

Viename moters kape (Nr. 183) ant kairiojo pečių buvo padėtas netaisyklingas **tūtnago** gabaliukas (203:8 pav.).

13 lentelė. Suvestiniai laidosenos duomenys

Kapo Nr.	Lytis	Amžius metai	Orientavimas	Gylis, cm	Kontūrų dydis, cm	Kapo duobės kryptis	Žirgo aukos gylis, cm	Degėsiai	Akmenų vainikai	Įkapės
1	M	-	PV 240°	25	-	ŠR-PV	-	-	-	1
2	-	-	-	30	70x190	ŠR 60° PV 240°	-	-	-	2
3	V	-	-	50	-	-	50	-	-	-
4	M	-	P	45	-	-	-	+	-	1
5	-	-	PV 240°	35	-	ŠR-PV	-	-	-	-
6	-	-	PV 240°	30	-	ŠR-PV	-	-	-	-
7	M	-	PV 240°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	3
8	-	-	PV 210°	35	-	ŠR-PV	-	-	-	-
9	V	-	-	40	-	ŠR-PV	-	-	-	3
10	V	-	ŠR 15°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	5
11	M	20-25	P	50	-	Š-P	-	-	-	9
12	M	-	PV 225°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	-
13	-	-	PV 225°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	-
14	M	-	PV 225°	50	70x200	ŠR 45°-PV 225°-	-	-	-	5
15	V	-	-	45	70x200	ŠR 45°-PV 225°-	-	-	-	2
16	-	-	P	60	-	Š-P	-	-	-	-
17	-	-	PV 210°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	1
18	-	-	P	40	60x180	Š-P	-	-	-	-
19	M	-	P	45	60x180	Š-P	-	-	-	5
20	V	-	ŠR 15°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	1
21	-	-	-	30	-	-	-	-	-	1
22	V	-	ŠR	35	-	ŠR-PV	35	-	-	1
23	V	-	ŠR 45°	87	80x?	ŠR 30°-PV 210° 80	-	-	-	1
24	-	-	-	35	-	ŠR-PV	-	-	-	1
25	V	-	PV 195°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
26	V	-	-	65	-	ŠR-PV	45	-	-	2
27	M	-	PV 225°	45	-	ŠR-PV	-	-	+	1
28	V	-	Š	55	80x180	Š-P	55	-	-	-
29	M	25-30	-	40	-	-	-	-	-	2
30	V	40-45	ŠR 15°	65	80x210	ŠR 30°-PV 210° 55	-	-	-	2

Kapo Nr.	Lytis	Amžius metai	Orientavimas	Gylis, cm	Kontūrų dydis, cm	Kapo duobės kryptis	Žirgo aukos gylis, cm	Degėsiai	Akmenų vainikai	Įkapės
31	-	9-9,5	-	35	-	ŠR 30°-PV 210°	-	-	-	-
32	-	-	-	35	-	ŠR 45°-PV 225°	-	-	-	-
33	M	50-55	PV 210°	35	-	ŠR-PV	-	-	-	2
34	V	6,5-7	ŠR 45°	50	50x130	ŠR 45°-PV 225°	-	-	-	3
35	M	45-50	PV 210°	55	-	ŠR-PV	-	-	-	7
36	V	-	-	50	-	ŠR-PV	-	-	-	2
37	M	40-45	PV 210°	50	80x?	ŠR 30°-PV 210°	-	-	-	2
38	V	45-50	ŠR 30°	75	70x170	ŠR 30°-PV 210°	-	-	-	1
39	M	25-30	PV 240°	75	-	ŠR-PV	-	-	-	7
40	V	< 55	ŠR	65	-	ŠR-PV	-	-	-	2
41	V	6,5-7	ŠR 30°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	2
42	-	-	-	30	-	ŠR-PV	-	-	-	-
43	-	-	-	45	-	ŠR 45°-PV 225°	-	-	-	2
44	V	20-25	ŠR 30°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	-
45	V	40-45	-	60	-	ŠR-PV	-	-	-	1
46	V	30-35	-	60	-	ŠR-PV	-	-	-	-
47	V	-	ŠR 45°	70	-	ŠR-PV	-	-	-	4
48	M	9-9,5	ŠR 30°	70	-	ŠR-PV	-	-	-	5
49	-	-	ŠR 15°	70	75x200	ŠR 15°-PV 195°	-	-	-	3
50	M	7-7,5	-	60	-	ŠR-PV	-	-	-	1
51	M	-	-	55	-	ŠR-PV	-	-	-	2
52	V	-	-	50	-	ŠR-PV	50	-	-	1
53	-	-	-	60	-	ŠR-PV	-	-	-	-
54	V	-	-	75	-	ŠR-PV	75	-	-	1
55	V	10-10,5	R	45	-	R-V	35	-	-	9
56	V	-	ŠV 300°	45	-	ŠV-PR	-	-	-	4
57	M	4,5-5	PV 210°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	4
58	-	-	-	35	-	ŠR-PV	-	-	-	-
59	V	-	ŠR 30°	60	?x200	ŠR-PV	-	-	-	4
60	-	-	ŠR 30°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	4
61	V	20-25	PR 135°	60	-	ŠV-PR	-	-	-	6
62A	M	25-30	ŠR 30°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	7
62B	V	30-35	ŠR 30°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	7
63	M	-	-	45	-	ŠR-PV	-	-	-	1
64	-	-	R	40	-	V-R	-	-	-	3
65	V	-	-	50	-	ŠR-PV	50	-	-	1
66	-	nįg.	ŠR 45°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	5
67	-	4-4,5	PV 210°	55	-	ŠR-PV	-	-	-	1
68	V	-	ŠR 30°	65	-	ŠR-PV	65	+	-	1
69	-	-	ŠR 30°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	-
70	M	20-25	PV 210°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	7
71	-	-	PV 210°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	1
72	V	-	-	45	-	ŠR-PV	45	-	-	-
73	V	40-45	ŠR 30°	30	-	ŠR-PV	30	-	-	6
74	-	-	PV	30	-	ŠR-PV	-	-	-	2
75	-	-	V	40	-	V-R	-	-	-	2
76A	V	45-50	ŠR 45°	55	-	ŠR-PV	55	-	-	4
76B	V	-	ŠR 45°	55	-	ŠR-PV	55	-	-	7
77	V	< 55	-	40	-	ŠR-PV	40	-	-	1
78	M	-	-	40	-	ŠR-PV	-	-	-	1

Kapo Nr.	Lytis	Amžius metai	Orientavimas	Gylis, cm	Kontūrų dydis, cm	Kapo duobės kryptis	Žirgo aukos gylis, cm	Degėsiai	Akmenų vainikai	Įkapės
79	M	20-25	PV 240°	55	-	ŠR-PV	-	-	-	8
80	-	-	-	40	-	ŠR-PV	-	-	-	-
81	-	5-5,5	ŠR	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
82	M	40-50	-	50	-	ŠR-PV	-	-	-	-
83	M	-	PV 225°	110	-	ŠR-PV	-	-	-	1
84	-	vk.	PV	105	-	ŠR-PV	-	-	-	-
85	V	45-50	ŠR 45°	110	-	ŠR-PV	90	-	-	13
86	V	6,5-7	ŠR 60°	130	-	ŠR-PV	-	-	-	1
87	M	-	PV 210°	120	-	ŠR-PV	-	-	-	1
88	M	20-25	ŠV 285°	120	-	ŠV-PR	-	-	-	5
89	V	50-55	ŠR 45°	120	-	ŠR-PV	-	-	-	-
90	-	vk.	-	120	-	ŠR-PV	-	-	-	-
91	V	35-40	R	120	-	V-R	-	-	-	1
92	V	-	ŠR 75°	35	-	ŠR-PV	35	-	-	10
93	V	-	-	50	-	V-R	50	-	-	2
94	-	vk.	-	40	-	ŠR-PV	-	-	-	-
95	M	-	-	60	-	-	-	-	-	1
96	M	35-40	-	50	-	ŠR-PV	-	-	-	-
97	V	< 55	PR 120°	60	-	ŠV-PR	-	-	-	4
98	-	-	-	50	-	-	-	-	-	1
99	V	2-3	ŠR 60°	60	90x?	ŠR-PV	60	-	-	3
100	M	20-25	ŠV 285°	55	-	ŠV-PR	-	-	-	6
101	-	-	PV 240°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	-
102	M	-	-	100	60x190	ŠV 330°- PR 150°	-	+	-	3
103	-	0,5-1,5	PV 225°	110	-	ŠR-PV	-	-	-	1
104	V	-	PR 135°	105	-	ŠV-PR	105	-	-	-
105	-	-	PV 210°	25	-	ŠR-PV	-	-	-	-
106	-	-	-	30	-	-	-	-	-	-
107	-	-	-	30	-	ŠR 60°-PV 240°	-	-	-	1
108	V	-	-	30	-	-	-	-	-	2
109	V	-	-	45	-	-	45	-	-	-
110	V	-	-	45	-	ŠR-PV	55	-	-	1
111	M	-	ŠV 300°	40	-	ŠV-PR	-	-	-	1
112	M?	-	-	55	-	ŠR-PV	-	-	-	2
113	V	-	ŠR 60°	56	-	ŠR-PV	-	-	-	2
114	-	-	R	50	-	V-R	-	-	-	-
115	-	-	ŠV 330°	80	-	ŠV-PR	-	-	-	-
116	V	njg.	PR 120°	60	-	ŠV-PR	-	-	-	7
117	V	-	ŠR 75°	80	-	ŠR-PV	-	-	-	1
118	V	-	-	145	-	ŠR-PV	145	-	-	5
119	-	vk.	-	140	-	ŠR-PV	-	-	-	1
120	V	-	-	130	-	-	-	-	-	1
121	-	-	-	130	-	ŠR-PV	-	-	-	1
122	-	-	ŠR 15°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	-
123	-	-	ŠR 30°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	-
124	-	-	-	35	-	-	-	-	-	2
125	-	-	-	35	-	-	-	-	-	1
126	V	-	ŠR 30°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	1

Kapo Nr.	Lytis	Amžius metai	Orientavimas	Gylis, cm	Kontūrų dydis, cm	Kapo duobės kryptis	Žirgo aukos gylis, cm	Degėsiai	Akmenų vainikai	Įkapės
127	-	-	-	45	-	-	-	-	-	1
128	V	-	ŠR 60°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
129	-	vk.	PV 240°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
130	-	vk. ŠR	75°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
131	-	vk.	ŠR 75°	30	-	ŠR-PV	-	-	-	-
132	-	-	-	45	-	ŠR-PV	-	-	+	-
133	-	-	Š	45	-	Š-R	-	-	-	-
134	V	-	ŠR 60°	80	-	ŠR-PV	-	-	-	6
135	V	-	ŠR 75°	85	-	ŠR-PV	-	-	-	7
136	V	-	-	25	-	Š-P	-	-	-	2
137	-	-	-	30	-	Š-P	-	-	-	1
138	-	-	Š	40	-	Š-P	-	-	-	-
139	-	-	ŠR 30°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	-
140	M	-	PV 225°	35	-	ŠR-PV	-	-	-	1
141	-	-	PV 225°	35	-	ŠR-PV	-	-	-	1
142	V	-	ŠR 45°	35	-	ŠR-PV	35	-	-	5
143	M	40-45	PV 225°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	8
144	-	-	P	40	-	Š-P	-	-	-	-
145	V	45-50	ŠR 45°	35	-	ŠR-PV	35	-	-	8
146	V	30-35	ŠR 45°	35	-	ŠR-PV	35	-	-	7
147	V	vk.	ŠR 45°	25	-	ŠR-PV	-	-	-	4
148	M	20-25	-	30	-	ŠR-PV	-	-	-	-
149	-	-	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	3
150	-	vk.	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	-
151	V	vk.	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	3
152	-	-	PV 225°	45	-	ŠR-PV	-	-	-	-
153	-	-	PV 240°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	1
154	-	-	-	50	-	-	-	-	-	5
155	-	vk.	PV 210°	55	-	ŠR-PV	-	-	-	1
156	V	50-55	ŠR 30°	30	-	ŠR-PV	30	-	-	9
157	V	-	ŠR 30°	60	90x?	ŠR-PV	60	-	-	3
158	V	-	ŠR 15°	30	-	ŠR-PV	-	-	-	7
159	V	-	ŠR 30°	55	75x190	ŠR 30°-PV 210°	-	-	-	4
160	V	12-13	ŠR 30°	55	-	ŠR-PV	-	-	-	4
161	V	-	ŠR 45°	25	-	ŠR 45°-PV 225°	20	-	-	2
162	M	-	PV 210°	30	-	ŠR-PV	-	-	-	4
163	V	30-35	ŠV 330°	55	70x215	ŠV 330°-PR 150°	-	+	-	6
164	-	-	-	70	-	ŠR-PV	-	-	-	2
165A	V	20-25	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	4
165B	V	40-45	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	1
165C	V	30-35	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	1
165D	V	vk.	ŠR 45°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	1
166	M	45-50	P	30	-	Š-P	-	+	-	2
167	M	35-40	ŠR 60°	55	-	ŠR-PV	-	-	+	-
168	V	6-6,5	ŠR 75°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	2
169	V	18-20	R	30	-	V-R	25	-	-	4
170	V	< 55	V	70	-	V-R	-	-	-	5
171	-	vk.	ŠR 30°	40	-	ŠR-PV	-	-	-	1
172	M	3-6 mėn.	PV 255°	70	-	ŠR-PV	-	-	-	2
173	V	25-30	ŠR 45°	70	-	ŠR-PV	70	-	-	-

Kapo Nr.	Lytis	Amžius metai	Orientavimas	Gylis, cm	Kontūrų dydis, cm	Kapo duobės kriptis	Žirgo aukos gylis, cm	Degėsiai	Akmenų vainikai	Įkapės
174	V	30-35	ŠR 45°	70	-	ŠR-PV	-	-	-	2
175	M	20-25	PV 240°	120	-	ŠR-PV	-	+	-	7
176	M	< 55	PV 255°	110	-	ŠR-PV	-	+	-	1
177A	V	vk.	ŠV 315°	65	60x150	ŠV 315°-PR 135°	-	+	-	2
177B	V	12-14	PR 135°	65	60x150	ŠV 315°-PR 135°	-	+	-	3
178	-	-	-	60	-	ŠV-PR	-	-	-	1
179	-	6-10 mėn.	-	45	-	-	-	-	-	1
180	-	-	-	75	-	-	-	+	-	-
181	M	45-50	PR 150°	110	-	ŠV-PR	-	+	-	2
182	M	30-35	ŠR 60°	100	-	ŠR-PV	-	-	-	8
183	M	50-55	PV 240°	100	-	ŠR-PV	-	+	-	8
184	V	-	ŠR 45°	80	-	ŠR-PV	-	-	-	14
185	V	20-25	-	40	-	ŠR-PV	-	-	-	2
186	V	40-45	PR 120°	35	-	ŠV-PR	35	-	-	3
187	V	vk.	-	45	-	-	-	-	-	1
188	V	50-55	-	88	-	-	-	-	-	1
189	V	20-30	-	60	-	-	-	-	-	-
190	V	50-55	-	70	-	-	-	-	-	1
191	V	vk.	-	80	-	-	80	-	-	1
192	V	30-35	-	60	-	-	-	-	-	-
193	V	35-40	ŠR 75°	90	-	ŠR-PV	90	+	-	14
194	M	40-45	V	45	-	V-P	-	+	-	4
195	-	-	ŠR 60°	75	-	ŠR-PV	-	-	-	-
196	V	< 55	ŠR 75°	60	-	ŠR-PV	-	-	-	4
197	M	50-55	PV 195°	90	-	ŠR-PV	-	+	-	5
198	-	9,5-10	-	70	-	-	-	-	-	1
199	-	-	PV 195°	85	-	ŠR-PV	-	-	-	-
200A	V	-	ŠR 60°	65	-	ŠR-PV	-	+	-	4
200B	V	vk.	-	65	-	-	-	+	-	5
201	-	-	-	30	-	-	-	+	-	-
202	M	25-30	PV 225°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	5
203	-	-	PV 225°	75	-	ŠR-PV	-	-	-	-
204	M	35-40	-	70	-	-	-	-	-	1
205	V	30-35	-	50	-	-	50	-	-	1
206	V	30-35	-	55	-	ŠR-PV	-	-	-	-
207	V	-	-	110	-	V-R	110	+	-	3
208	-	1-1,5	ŠR 15°	50	-	ŠR-PV	-	-	-	-
209	V	-	-	105	-	-	-	+	-	2
210	M	-	ŠV 300°	110	-	ŠV-PR	-	+	-	3
211	V	-	ŠR 30°	105	-	ŠR-PV	105	+	-	5
212	V	40-45	-	110	-	-	-	+	-	3
213	V	45-50	ŠR 15°	100	-	ŠR-PV	-	+	-	5
214	-	-	PV 240°	100	-	ŠR-PV	-	+	-	-
215	V	50-55	ŠR 45°	115	-	ŠR-PV	115	+	-	11
216	-	-	V	60	-	V-R	-	+	+	-
217	M	45-50	V	60	-	V-R	-	-	+	3

RADINIŲ KLASIFIKACIJA, TIPOLOGIJA IR CHRONOLOGIJA

Radiniai grupuojami pagal paskirtį, todėl visa archeologinė medžiaga - įrankiai, ginklai, papuošalai, žirgo balnojimo reikmenys, keramika ir kiti namų apyvokos reikmenys - pateikiama atskiruose skyriuose.

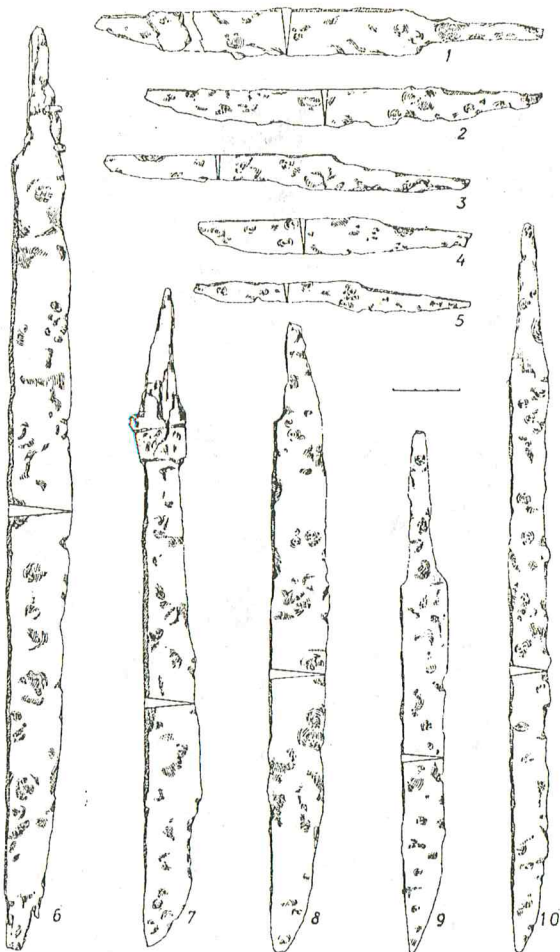
Didžioji dirbinių dalis rasta tyrinčiuose kapuose. Nemaža jų surinkta ir įvairiose kasineto ploto vietose, kur vienas ar kitas dirbinys buvo patekęs iš suardyto kapo, užkliudyto ariant žemę, kasant rūsiaduobę ar žvyruobę. Aptariant radinius, nepamiršti ir tie Kapkalnyje rasti dirbiniai, kuriuos įvairiu metu aptiko vietos gyventojai ir kurie dabar saugomi muziejuose.

Įvairiose kasineto ploto vietose atsitiktinai (pk. Nr. 2, 10, 11, 21, 22, 39). Ekspedicijos sukaupę šių įrankių kolekciją papildė dar 5 atsitiktinai rasti peiliai, saugomi muziejuose (LNM. 552:11, 12, 41; VDKM. 709:17, 20).

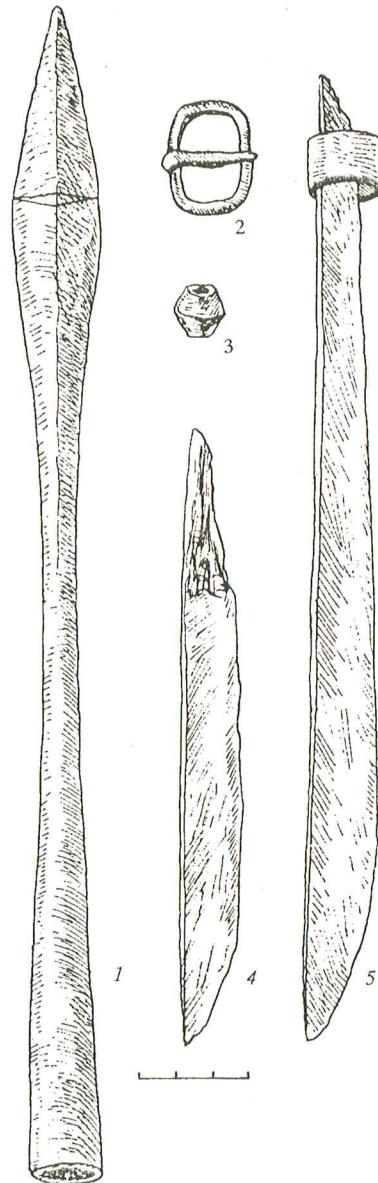
Visi peiliai geležiniai, įteriamieji, tiesūs. Jų kotai, matyt, buvo mediniai, nes ant įteriamosios dalies dažnai pasitaikė medienos liekanų (k. Nr. 9, 14, 36, 48, 55, 56, 85, 135, 147, 163, 170, 174, 184, 193, 194, 215), o vienas peilis tebeturėjo ir apie 4 cm ilgio medinio koto fragmentą (k. Nr. 56). Kotas apvalaus skersinio

ĮRANKIAI IR GINKLAI

Peiliai. Gausiausiai iš visų įrankių aptikta peilių (130 pav.). Dabar žinomi 52; iš jų 41 peilis rastas tyrinčiuose kapuose (14 lentelė). Keletas pasitaikė

130 pav. Peiliai: 1 - k. Nr. 156, 2 - k. Nr. 85, 3 - k. Nr. 92, 4 - k. Nr. 147, 5 - k. Nr. 160, 6 - k. Nr. 135, 7 - k. Nr. 56, 8 - k. Nr. 41, 9 - k. Nr. 193, 10 - k. Nr. 36.

131 pav. Vyrų įkapės: 1 - ietigalis, 2 - sagtis, 3 - karoliukas, 4, 5 - peiliai (1-4 - iš k. Nr. 213, 5 - atsitiktinis radinys).

pjūvio, ne mažiau kaip 2 cm skersmens (130:7 pav.). Tik dviejų peilių kotai (k. Nr. 184 ir atsit. rasto) buvo apjuosti maždaug 1,8 cm pločio geležine juostele-žiedu (131:5 pav.). Tokių metalinių detalių turintys peiliai - retoki radiniai viduriniojo geležies amžiaus kapinyuose. Pvz., iki šiol jų aptikta Jauneikiuose, Joniškių raj., Plinkaigalyje, Kėdainių raj. (Казакьявичюс В. 1988. Рие. 33:1, 6, 8).

Pagal geležtės formą peilius skiriame į 6 grupes.

Pirmajai priklauso įrankiai tiesia nugarėle ir tarytum išgaubtais ašmenimis, todėl peilių geležtės yra šiek tiek platesnės ties viduriu (k. Nr. 41, 55, 85, 99, 116, 184) (130:2,8 pav.). Jie labai nevienodo dydžio: nuo 17 iki 29 cm ilgio. Geležčių matmenys taip pat įvairūs: nuo 10 iki 24,5 cm ilgio ir nuo 1,5 iki 2,5 cm pločio. Šio tipo peilių rasta tik vyrų ir berniukų kapuose. Įdomu tai, kad pats masyviausias (29 cm ilgio) peilis buvo 6-7,5 metų berniuko įkapė (k. Nr. 41), o suaugusiems vyrams kartais įdėta net gerokai trumpesnių - iki 18-20 cm ilgio (k. Nr. 85, 156).

Antrajai grupei priklauso peiliai, kurių vienodo pločio geležtės palaipsniui siaurėja tik arčiau smaigalio (130:1,4,9,10 pav.). Kaip ir pirmosios grupės įrankiai, jie taip pat nevienodo dydžio - nuo 12,5 iki 34 cm ilgio. Nevienodo dydžio ir jų geležtės - nuo 1,3 iki 2,1 cm pločio ir nuo 8 iki 26,5 cm ilgio. Šitokie peiliai buvo vyrų (k. Nr. 36, 59, 146, 156, 157, 163, 185, 193, 211, 213, 215) ir vieno berniuko (k. Nr. 147) įkapės. Vaiko kape rastasis trumpesnis už kitus šios grupės peilius.

Trečiajai grupei priklauso peiliai, kurių geležtės nuo pusės arba nuo pat įteriamosios dalies palaipsniui siaurėja ir smailėja (140:2 pav.). Geriau išlikę dirbiniai yra 15,5-17 cm ilgio, su 1,4-2,2 cm pločio ir 10,8-12,7 cm ilgio geležtėmis. Šių peilių rasta ne tik vyrų (k. Nr. 165A, 170, 174), bet ir suaugusių moterų (k. Nr. 62A, 194) bei mergaičių kapuose (k. Nr. 48); vienas pasitaikė ir atsitiktinai (VDKM. 709:20).

Ketvirtajai grupei priklauso peiliai, kurių ašmenys arčiau įkotės yra tarsi nudilę nuo naudojimo (130:3,5 pav.). Tai 13,5-17 cm ilgio įrankiai su gana siauromis (apie 1-1,2 cm pločio) geležtėmis. Jų rasta ir vyrų, ir moterų, ir vaikų kapuose (k. Nr. 14, 26, 92, 160).

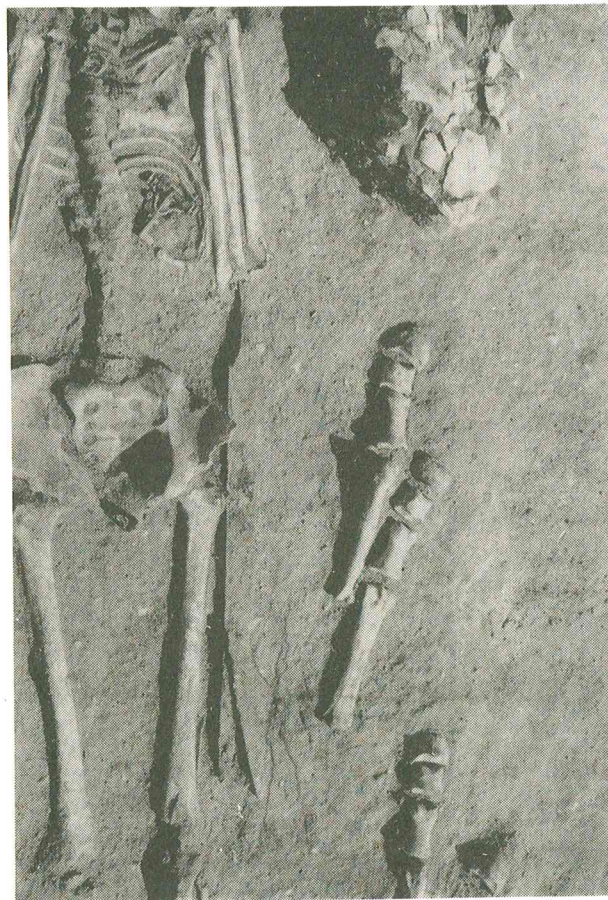
Penktajai grupei priklauso peiliai, kurių geležtės nuo įkotės nors palaipsniui ir plėtėja, bet tikrai vienoje, t.y. ašmenų, pusėje. Plačiausia geležtės vieta yra arčiau smaigalio (130:7 pav.). Šio tipo peiliai gana masyvūs. Geriausiai išlikę yra 28,7-30,5 cm ilgio. Jų plačiagalės geležtės 2,3-2,5 cm pločio ir 22,5-24,4 cm ilgio (k. Nr. 56, 134, 184). Tai suaugusių vyrų įkapė. Dar vienas toks peilis rastas ir atsitiktinai (VDKM. 709:17).

Šeštajai grupei priklauso 2 peiliai, kurie laikytini vienašmeninių kalavijų prototipais (Vaitkunskienė L. 1988b. P. 48). Tai 46,5-47 cm ilgio dirbiniai su 3-3,3 cm pločio ir 40-41 cm ilgio geležtėmis (130:6 pav.). Vieno peilio geležtė yra trikampio skersinio pjūvio (k. Nr. 135),

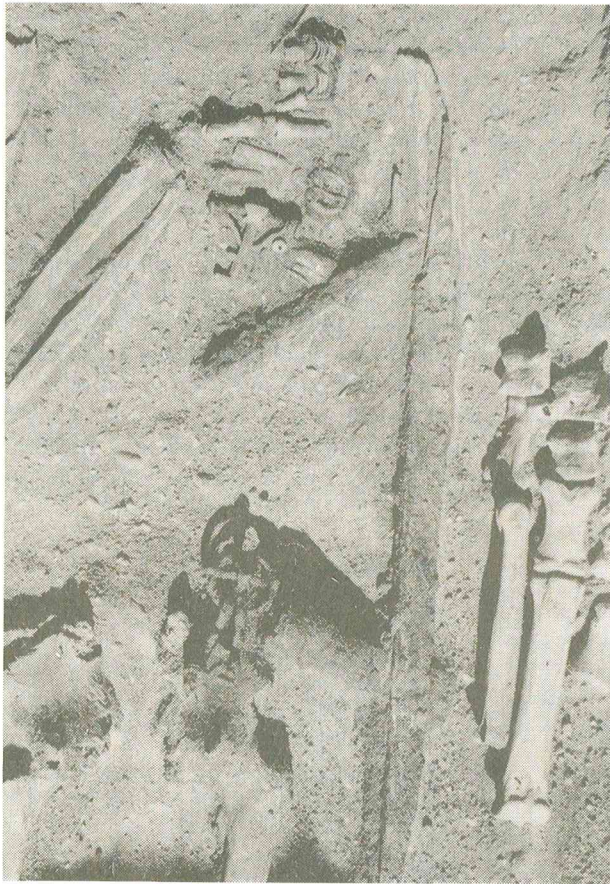
kito geležtės nugarėlė šiek tiek paplatinta, todėl skersinis pjūvis yra T formos. Antras peilis atsitiktinai rastas perkasoje Nr. 11.

Klasifikuojančiam archeologijos paminkluose randamus peilius tyrinėtoji kyla ir šių radinių paskirties klausimas. Archeologinėje literatūroje nuo seno išsigalėjusi tendencija peilius vertinti kaip darbo įrankius, priduriant, kad didesnių matmenų dirbiniai galėjo būti ir ginklai. Iš tikrųjų ne taip paprasta nustatyti, kurį peilį laikyti darbo įrankiu, kurį - ginklu. Dirbinių forma mažai ką gali pagelbėti, nes ir vienašmeninių kalavijų geležtės atkartoja peilių formą, tad kai kurie tyrinėtojai ginklais, t.y. kovos peiliais, siūlo laikyti tokius dirbinius, kurių geležtės ne trumpesnės kaip 20 ar 25 cm (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1981. P. 37; Казакьявичюс В. 1988. С. 82). Tačiau toks formalus, vien peilio matmenimis paremtas siūlymas, negali patenkinti ty archeologų, kurie pripažįsta, kad ginklų klasifikacija privalo būti pagrįsta ne tik išorinių daikto savybių apžvalga, bet ir - svarbiausia - dirbinio funkcinė analize. Beje, tokios pozicijos senokai laikosi kitų šalių archeologai (Nadolski A. 1954. P. 131).

Nenuneigiama, kad, nustatant vieno ar kito dirbinio paskirtį, svarbios ir to daikto radimo aplinkybės, o matmenys tėra vienas iš daugelio kitų galimų rodiklių.

132 pav. Kalavijo ir peilio vieta kape Nr. 193

133 pav. Kalavijo ir peilio su sagtim padėtis kape Nr. 215

Peilių su trumpesnėmis nei 20-25 cm geležtėmis radimo vieta Pagrybyje neretai gana iškalbinga: ne vieno vyro kape šie dirbiniai padėti prie kitų ginklų ar ant jų, t.y. lygiagrečiai su kalaviju ar net ant jo (k. Nr. 146, 193, 215) (132; 133 pav.), greta ietigalių ar po jais (k. Nr. 56, 76B, 134, 135, 156, 213). Visa tai verčia manyti, kad ir trumpesnėmis nei 20-25 cm geležtėmis peilius gyvieji traktavo ir kaip ginklus.

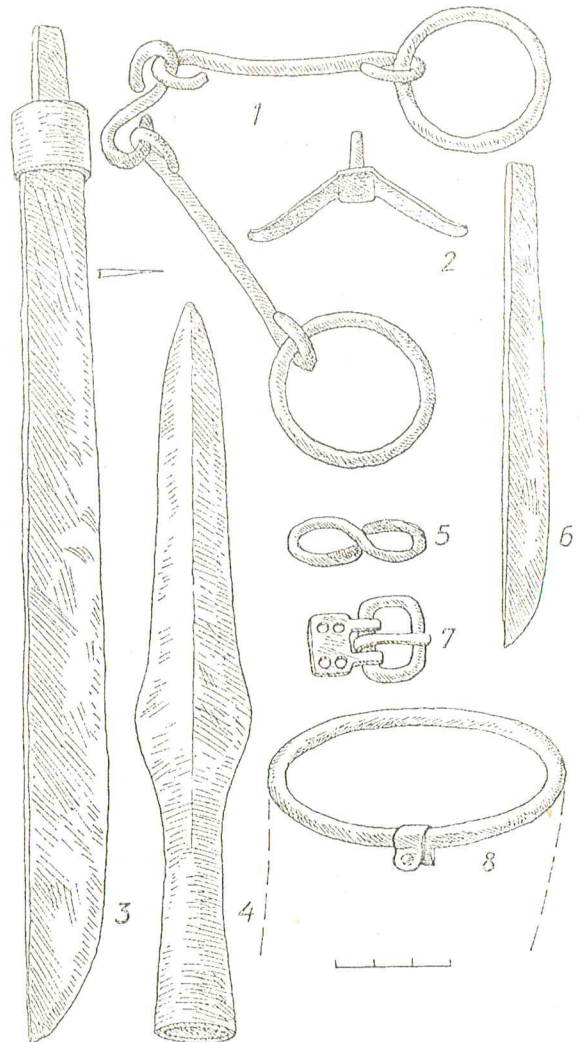
Tokią nuomonę patvirtina dar ir kitos peilių radimo aplinkybės. Antai kape Nr. 184 vyras palaidotas kaip karys raitelis (134 pav.). Griaučių kairėje gulėjo kelios metalinės diržo detalės ir 2 peiliai. Vieno geležtė buvo 24,4 cm ilgio, plėtėjanti smaigalio link, o medinio koto liekanas juosė geležinis žiedas (134:3 pav.). Ginklų tyrinėtojai tokius dirbinius laiko kovos peiliais (Казаквичус В. 1988. Рис. 33:6, 8). Ant šio peilio geležtės padėtas daug mažesnis peilis, kurio geležtė tebuvo 13,3 cm ilgio. Galima manyti, kad ir trumpesnį gyvieji traktavo kaip ginklą - juk ir kape Nr. 193 ant kalavijo buvo padėtas trumpas peilis.

Panašiai trumpi peiliai padėti dar 2 vyrų kapuose, kur buvo ir kitų ginklų. Pvz., kape Nr. 135 prie kovos peilio, laikytino vienašmenio kalavijo prototipu (geležtė 40,5 cm ilgio), buvo prigludęs trumpas peilis (49 pav.). Abu dirbiniai gulėjo lygiagrečiai šalia 2 ie-

tigalių. Panašiai aptikti ir 2 peiliai vyro kape Nr. 56. Mirusiojo galvos kairėje, lygiagrečiai su ietigaliu, gulėjo plačiagalvis kovos peilis (130:7 pav.), šalia kurio padėtas beveik perpus trumpesnis peilis (17:4 pav.).

Kalbėdami apie laidoseną, atkreipėme dėmesį, kad ne vieno vyro kape šalia mirusiojo kartu su diržu būdavo padėta ir trumpų peilių. O diržą tyrinėtojai dažniausiai laiko prestižiniu kario, ypač raitelio, aprangos elementu (Ковалевская В.Б. 1979. С. 5; Худяков Ю.С. 1983. С. 144; Макарова Т.И., Плетнева С.А. 1983. С. 68).

Tad reikėtų daryti prielaidą, kad, kilus pavojui, besikaunantis su priešu karys išsitraukdavo iš už diržo peilį, nesvarstydamas, kokio šis ilgio. Trumpi peiliai praverčia savignybai; juos naudojo ir kaip puolamąjį ginklą. Ypač pavojingas priešininkas, ginkluotas ir plačiagalviu kovos peiliu, labiau tinkamu kirsti, ir trumpu smaigliu peiliu, tinkamu durti, smeigti. Ne veltui ir viena, ir kitą dirbinį, kaip minėta, kartais įdėdavo į vyro

134 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 184: 1 - žingsniai, 2 - pentinas, 3, 6 - peiliai, 4 - ietigalis, 5 - pakabėlė, 7 - sagtis, 8 - geriamojo rago angos apkaustas.

kapą šalia kitų ginklų (k. Nr. 56, 135, 184). Labai tikėtina, kad kiekvienas peilis prireikus galėjo būti ir darbo įrankis, ir ginklas. Būdami tokie universalūs, jie buvo ir viena populiariausių vyrų, berniukų ir net naujagimių įkapių.

Moterų kapuose peilis - reta įkapė. Jų įdėta tik trims 25-45 metų moterims (k. Nr. 14, 62A, 194) ir 9-9,5 metų mergaitei (k. Nr. 48) (123:5 pav.). Geriau išlikę "moteriški" peiliai 11-11,5 cm ilgio ir 1,1-2,2 cm pločio geležtėmis. Šie dirbiniai priklauso trečiajai peilių grupei, išskyrus vieną, skirtą ketvirtajai grupei. Taigi vyrų vartoti peiliai yra nepalyginamai įvairesni.

Kirviai. Šiuo metu žinomas 31 kirvis: 21 rastas tyrinėtuose kapuose (14 lentelė), kiti - atsitiktinai (LNM. 552:57, 58, 65; VDKM. 907:1-7; LAA. 1978.

P. 115; Statkevičius V. 1966. P. 177). Visi jie geležiniai, įmoviniai (135 pav.). Įmovoje aptikti medienos pėdsakai (k. Nr. 15, 26, 55, 91, 211, 215) rodo, kad kirvakočiai buvo mediniai. Tai patvirtina ir iš kai kurių įmovų bėkšančios apie 2,5-3 cm ilgio kotų liekanos (k. Nr. 117, 159).

Pagal išorinius požymius kirvius galima suskirstyti į 3 grupes.

Pirmajai grupei priklauso didžioji jų dalis. Tai dirbiniai su masyvia koto įmova (135:1, 5 pav.). Kartais jai skirta beveik pusė viso korpuso. Šios grupės kirviai dažniausiai yra 17-18 cm ilgio, šiek tiek į vieną pusę (koto link) paplatintais ašmenimis. Dauguma buvo 5-5,7 cm pločio ašmenimis ir 4,2-4,5 cm skersmens įmova, bet pasitaikė ir didesnių, ir mažesnių dirbinių. Antai keli kirviai (k. Nr. 59, 135, 159, 207) buvo 19-

135 pav. Kirviai: 1 - k. Nr. 169, 2 - k. Nr. 59, 3 - k. Nr. 73, 4 - k. Nr. 163, 5 - k. Nr. 55.

19,5 cm ilgio, 5,7-6 cm pločio ašmenimis, o k. Nr. 169 rastasis tebuvo 14,8 cm ilgio, 4,3 cm pločio ašmenimis, masyvia 4 cm skersmens įmova.

Visiems šios grupės dirbiniams būdingas įsmaugtas korpusas tarp įmotos ir ašmenų.

Antrajai grupei skiriami kirviai ilgokais ašmenimis (135:2, 3 pav.). Jų įmova ne tokia masyvi kaip pirmosios grupės dirbinių, bet kartais siekia iki 3,5 cm skersmens (k. Nr. 165A, 1 atsit. rastas - VDKM. 709:2).

Kirviai 20-21,5 cm ilgio, 5,5-8 cm pločio ašmenimis ir 3,8-4,5 cm skersmens įmova. Tik k. Nr. 73 rastasis buvo net 24 cm ilgio (135:3 pav.). Tokių didelių įmovinių kirvių Lietuvos kapinynuose pasitaiko retai (LLA. 1978. P. 133).

Visiems šios grupės dirbiniams būdingas įsmaugtas korpusas tarp įmotos ir ašmenų, kurie ryškiai paplatinti į vieną pusę - koto link.

Trečiajai grupei priklauso tik 4 kirviai: vienas aptiktas kape Nr. 163, o kiti yra atsitiktiniai radiniai (LNM. 552:57, 58; VDKM. 709:7) (135:4 pav.). Nuo kitų Pagrybio kirvių jie skiriasi visų pirma tuo, kad abi korpuso kraštinės yra lygiagrečios, t.y. tarp ašmenų ir įmotos nėra įsmaugimo. Be to, įmovai skirta dalis sudaro didesnę dalį viso kirvio korpuso. Šie dirbiniai yra 15-16 cm ilgio, 4-5 cm pločio trumpais ašmenimis.

Archeologinėje literatūroje ryški tendencija mažesnius trumpesniais ir siauresniais ašmenimis kirvius laikyti chronologiškai ankstesniais, o didesnių matmenų dirbinius - vėlesniais (LAA. 1978. P. 133). Iš Pagrybio radinių galima spręsti, kad įvairių dydžių bei įvairių formų kirvius vartojo ir tuo pačiu metu.

Klasifikuodami geležies amžiaus archeologinę medžiagą, tyrinėtojai kirvius skiria darbo įrankių grupei (LAP. 1968. P. 61, 79, 118, 138, 146, 166; LAA. 1978. P. 109; LA. 1984. P. 29, 51, 69, 83, 104; Kazakevičius V. 1993. P. 58; Michelbertas M. 1986. P. 159). Autorės nuomone, kirvių paskirtis galėjo būti daug universalesnė. Jau nagrinėjant senojo geležies amžiaus kario ginkluotės elementus, buvo prieita prie išvados, kad kai kurių baltų genčių ir raitelis, ir pėstysis, ir cilinis žemdirbys, ir diduomenės atstovas buvo ginkluotas ne tik ietimi ar peiliu, bet ir kirviu (Vaitkuskienė L. 1989. P. 58).

Vakarų žemaičių gentims kirvis prireikus galėjo būti ir ginklas. Tai rodo Pagrybio radiniai. Nesuardytų kapų (k. Nr. 76B, 193, 215) inventoriaus tyrimai leido nustatyti, kad kirvis dėtas net tiems vyrams, kurie palaidoti su kalavijais, žirgų aukomis. Tyrinėtojų nuomone, abu paskutiniai radiniai vyro kape - patikimas rodiklis, leidžiantis neabejoti, jog mirusysis, gyvas būdamas, priklausė aukščiausiai genties hierarchijos pakopai (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1981. P. 22; Kazakevičius V. 1981. P. 54; Vaitkuskienė L. 1988b. P. 53).

Kirvio padėtis kape taip pat liudija, kad tą dirbinį vartojo ir kaip ginklą. Antai Pagrybyje prie mirusiojo kirvis būna padėtas ant iečių ar po jomis (k. Nr. 76B, 156, 169), o kai kuriuose kapuose jo padėtis aiškiai suderinta dar ir su kalavijo padėtimi (k. Nr. 193, 215). Pridurtina, kad ne tik žemaičių, bet ir kitų genčių valdovus laidojo su kirviais. Antai garsiajame jotvingių "kunigaikščio" kape kirvis buvo padėtas greta vertingo ir tuo metu (IV a.) tokio reto dirbinio kaip dviašmenis kalavijas, kuris nukaltas Romos provincijose dirbusių ginklakalių (Antoniewicz J., Kaczyński M., Okulicz J. 1958. 1 lentelė).

Kirviai - suaugusių Pagrybio vyrų įkapė. Išimtis padaryta tik vienam 10-10,5 metų berniukui (k. Nr. 55). Jam įdėtas kirvis išore ir matmenimis tapatus pirmosios grupės dirbiniams (135:5 pav.). Kadangi šis mirusysis palaidotas su retomis ir brangiomis įkapėmis (pvz., su sidabrine antkakle), be to, per jo laidotuves buvo paaukotas žirgas (25 pav.), tad galima manyti, jog tai labai turtingos ir kilmingos šeimos vaikas. Galbūt tatai ir paaiškina, kodėl jis palaidotas kaip suaugęs raitelis ir kodėl jam įdėta ir suaugusių vyrų (dažniausiai karių raitelių) kapų inventoriui būdinga įkapė. Labai tikėtina, kad vaiko kape rastą kirvį gyvieji traktavo kaip ginklą. Beje, kiti vaikų kapai be kirvių.

Dalgiai. Pagrybyje jų rasta tik 2: vienas kape Nr. 10, kitas - atsitiktinai (pk. Nr. 4). Pastarojo telikusi 16 cm ilgio nuolauža su įtviriamąja dalimi.

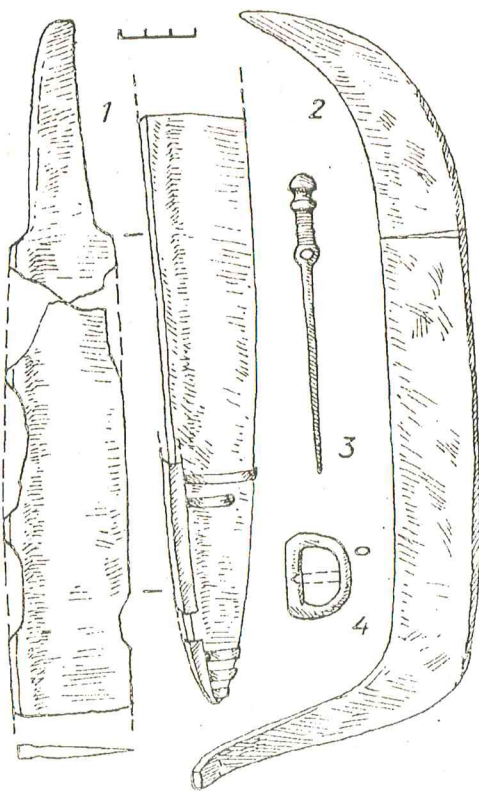
Kape rastas dalgis buvo gana tiesus, smarkiai lenkta įkote, kurios pats galiukas atlenktas į viršų kotui įtvirtinti. Beje, tokia detalė pastebėta ir prie atsitiktinai aptikto dalgio įkotės. Gerai išlikęs dirbinys buvo 31,5 cm ilgio, apie 3 cm pločio ašmenimis. Atsitiktinio radinio ašmenys šiek tiek siauresni - 2,8 cm (136:2 pav.)

Pagal išorinius požymius kape Nr. 10 rastas dalgis labai artimas tiems šios kategorijos dirbiniams, kurių dažnokai pasitaiko tiriant akmenų vainikais apjuostus kapus, išlikusius I-VII a. Lietuvos pajūrio kapinynuose (LAP. 1968. P. 61, 118, 125, 147, 166, 200), o vakarinėse žemaičių žemėse - Jūros baseine - dalgių aptinkama labai retai. Be Pagrybio kapinyno, žinomos dar 2 jų radimvietės. Tai Pajūralis ir Šarkai (abu - Šilalės raj.) (LAA. 1978. P. 119). Šiose vietovėse dalgių rasta atsitiktinai. Tačiau neabejotina, kad tai suardytų kapų inventoriaus liekanos.

Lyginant Pagrybio dalgius su Šarkuose rastuoju, ryškėja akivaizdus dirbinių panašumas, tik Šarkų radinio geležtė platesnė - apie 4,2 cm (Tautavičienė B. 1984. P. 29).

Dėl dalgio paskirties Lietuvos archeologai vieningai sutaria: tai vyrų darbo įrankis, skirtas šienauti (LAA. 1978. P. 117; Volkaitė-Kulikauskienė R. 1978. P. 67).

136 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 10: 1 - kalavijas su maksčių apkaustų liekanomis, 2 - dalgis, 3 - smeigtukas, 4 - diržo sagtis.

Pritariant šiai nuomonei, vis dėlto dėmesį patraukia tas faktas, kad Pagrybyje dalgis įdėtas vyrui, kuris palaidotas su kalaviju prie šono (79 pav.). Jau vien ši įkapė - visiškai patikimas rodiklis, nusakantis aukštą mirusiojo visuomeninę padėtį to meto žemdirbių bendruomenėje. Mat V-VI a. Lietuvoje kalaviją apskritai retai dėjo į kapą (Vaitkūnskienė L. 1988b. P. 45), bet tuo metu kai kuriose gentyse gyvavo paprotys net į labai žymaus raitelio kapą įdėti ir dalgi. Antai Reketėje (Kretingos raj.) tyrinėjame kape Nr. 35 rastas dalgis šalia 2 ietigalių, kirvio, peilio, 2 pentinų. Be to, čia dar buvo sidabrinė ir žalvarinė segės, pincetas, apyrankė, 2 žiedai, žalvariu papuoštas diržas. Greta vyro palaidotas žirgas su įspraustais tarp dantų žąslais (Navickaitė-Kuncienė O. 1968. P. 165). Nors kape aptiktas dalgis - darbo įrankis, archeologinėje literatūroje šis kapas laikomas žymaus didiko, kario raitelio kapu (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1955. P. 129; 1971. P. 7; Moopa X.И. 1953. С. 116).

Tyrinėtojai nurodo, kad dalgis ir pjautuvus I tūkstantmetyje buvo būdingas ne tik baltų, bet ir kitų šalių raitelių kapų inventoriui (Jaskanis J. 1974. P. 208). Nėra patikimų duomenų, jog Pagrybio kape Nr. 10 su dalgiu palaidotas vyras buvo raitelis, nes šalia mirusiojo nėra žirgo aukos, o tarp įkapių - pentino ar žąslų. Gal šis kapas kiek apardytas? Tačiau neabejotina, jog mirusysis priklausė diduomenei. Vadinasi, Jūros baseine

137 pav. Kapo Nr. 197 detalė: pjautuvėlis, yla, verpstukas, 2 smeigtukai ties mirusiosios galva.

gyvenusios gentys I tūkstantmečio viduryje laikėsi papročio įdėti dalgi kai kuriems žymiams bendruomenės nariams, kaip tai darė vakarų kaimynai, palikę kapinynus Baltijos pakrantėse.

Pjautuvai. Vienintelis Pagrybyje rastas nedidelis pjautuvas yra iš moters kapo Nr. 197 (137 pav.). Jis geležinis, įtveriamasis, palaipsniui smailėjančia geležte. Smaigalys kiek patrupėjęs (69:1 pav.). Pjautuvas apie 16 cm ilgio (matuojant atstumą tarp galų), geležtė - 1,6 cm pločio. Ant 5 cm ilgio įtveriamosios dalies išliko medinio koto liekanų.

Kituose tyrinčiuose to laikotarpio vakarų žemaičių kapuose (Maudžiorai, Kelmės raj., Šarkai, Šilalės raj. ir kt.) pjautuvų nerasta (L.A. 1984. P. 10, 29), bet jų pasitaiko rytų bei šiaurės žemaičių kapinyuose. Tėnykščiai nuo Pagrybyje rastojo skiriasi tuo, kad smaigaliai lenkti į viršų (Merkevičius A. 1984. P. 52; Stankus J. 1984. P. 69). Šitokios formos pjautuvai kartais vadinami lietuviškais (L.A.A. 1978. P. 120; Волкайтė-Куликаускаене P. 1985. С. 7). Pagrybio radinys išoriškai panašesnis į V-VI a. Latvijoje paplitusius pjautuvus (Граудонис Я. 1985. С. 31).

Aiškinantis pjautuvų paskirtį, tyrinėtojams teko panagrinti šių dirbinių formos kaitą per visą geležies amžių. Buvo prieita prie išvados, kad pjautuvai, svarbiausi derliaus nuėmimo įrankiai, Lietuvoje pradėti naudoti dar ankstyvajame geležies amžiuje (500-0 p.m.e.) (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1978. P. 55; 1984a. P. 80).

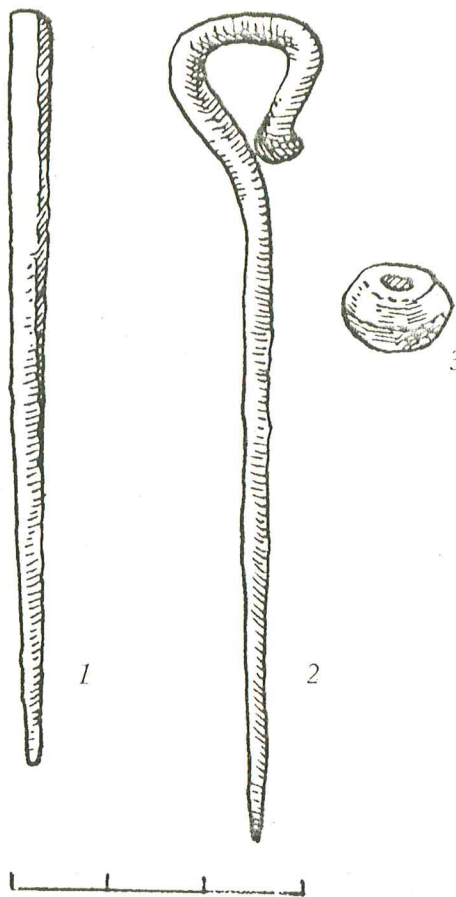
Kadangi Pagrybyje rastas pjautuvas buvo moters įkapė, tai galima manyti, jog tokiais nedideliais, lengvais įrankiais dirbo moterys. Dabartiniais duomenimis ir kituose V-VI a. žemaičių kapinyuose pjautuvų aptinkama vien moterų kapuose (Sauginiai, Šiauliai raj., Kairėnėliai, Radviliškio raj.).

Ylos. Pagrybyje jų rasta 18: 13 - kapuose (14 lentelė), 4 - pavieniui tyrinėtame plote (pk. Nr. 11, 22, 23, 32) ir 1 atsitiktinai (VDKM. 790:10a). Visos jos geležinės, dažniausiai 8,5-12,5 cm ilgio (138:1 pav.), tačiau viena žymiai trumpesnė - 7 cm ilgio (VDKM. 790:10a), o 2 - net 15,5-16 cm ilgio (k. Nr. 11, 14). Keturkampio pjūvio įtveriamoji dalis su medinio koto liekanomis ant paviršiaus dažniausiai buvo 5-5,5 cm ilgio, bet pasitaikė ylą ir su trumpesnėmis (iki 3 cm - k. Nr. 102) arba ilgesnėmis (net iki 7 cm - k. Nr. 11) įkotėmis.

Apvalaus skersinio pjūvio ylos duriamoji dalis buvo 2-2,5 cm, rečiau - 7-8 cm ilgio.

Taigi išoriškai šie dirbiniai analogiški kitiems to tipo radiniams, nuolat aptinkamiems archeologijos paminkluose.

Ylas įprasta laikyti moterų darbo įrankiais, tačiau kai kuriuose regionuose gyvavo paprotys ylą įdėti ir į vyro kapą (Michelbertas M. 1986. P. 166).

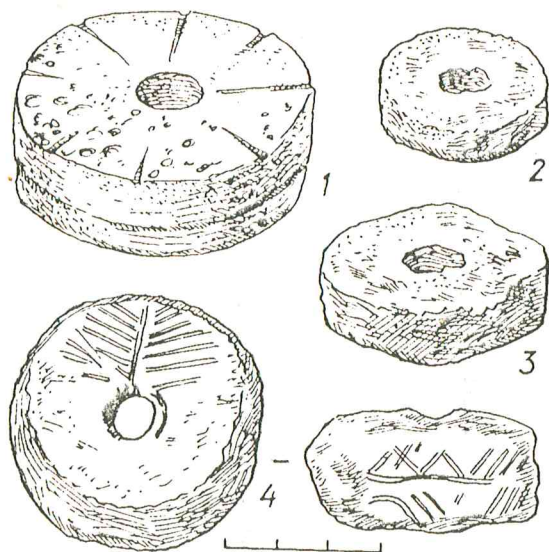

138 pav. Radiniai iš k. Nr. 102: 1 - yla, 2 - smeigtukas, 3 - karoliukas.

Remiantis Pagrybio kapinyno kasinėjimų duomenimis, galima teigti, kad yla - įvairaus amžiaus tik suaugusių moterų darbo įrankis. Nei vyrų, nei vaikų kapuose šių įrankių nerasta. Įdomu ir tai, kad yломis aprūpindavo net ir išskirtinę padėtį bendruomenėje turėjusias mirusiasias. Antai yla aptikta ir kape Nr. 35, kuriame palaidota 45-50 metų kilminga moteris su papuošalais, tarp kurių buvo net 3 apgalviai (14:2 pav.).

Ne kartą minėtuose kaimynystėje tyrinėtuose kapinyuose (Maudžiorai, Šarkai) ylą pasitaikė taip pat tik moterų kapuose. Tai įdomu, nes anksčiau šiame regione gyvenusios bendruomenės, laidodamos vyrą, kartais ir į jo kapą įdėdavo ylą. Tai rodo archeologinė medžiaga, kurią surinko "Žemaitijos" ekspedicija, kasinėjusi Žvilių kapinyno Šilalės raj. III-IV a. kapus.

Verpstukai. Jų žinoma 14: 5 rasti tyrinėtuose kapuose (14 lentelė), 3 - atsitiktinai tyrinėto ploto armėnyje (pk. Nr. 21, 25), šeši radėjai padovanojo muziejams (4 - LNM. 552:33-36; 1 - VDMK. 709:32; 1 - Gintaro

139 pav. Verpstukai: 1 - k. Nr. 33, 2 - k. Nr. 210, 3 - atsitiktinis radinys iš perkasos Nr. 21, 4 - k. Nr. 197.

muziejui: Gudynas P., Pinkus S. 1974. P. 50; Statkevičius V. 1966. P. 177).

Pagal formą verpstukai skirstomi į 2 grupes.

Pirmajai grupei priklauso žemo cilindro formos plokšti 3-6 cm skersmens ir 1-1,7 cm aukščio verpstukai (139:1-3 pav.). 4 išdrožti iš gintaro (1 - k. Nr. 33, 3 rasti atsitiktinai), kiti - padaryti iš akmens (4 - k. Nr. 78, 143, 197, 210 ir 1 rastas atsitiktinai). Kai kurių akmeninių verpstukų pakraščiai su įkartomis (126:6 pav.). Paties didžiausio gintarinio dirbinio abi pusės puošia iš centro (nuo skylutės) projektuoti spinduliai-įraizos: 7 įrėžti viršutinėje, 4 - apatinėje plokštumoje. Verpstuko šonus aplinkui apjuosia išdrožtas griovelis (139:1 pav.).

Antrajai grupei priklauso tik vienas dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukas, padarytas iš smiltakmenio (k. Nr. 197). Jo paviršius kiek aptrupėjęs, bet dar kai kur išlikę įrėžti ornamentai. Vieną verpstuko pusę puošia augalinio ornamento motyvas - eglutė (139:4 pav.). Šonai abipus briaunos pagražinti laužyta linija. Dirbinys 4,8 cm skersmens ir 2,4 cm aukščio. Taigi jis aiškiai storesnis už pirmosios grupės verpstukus. Dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukus gaminavo iš molio, tad Pagrybyje rastas tokios formos iš akmens padarytas verpstukas priklauso prie retesnių dirbinių.

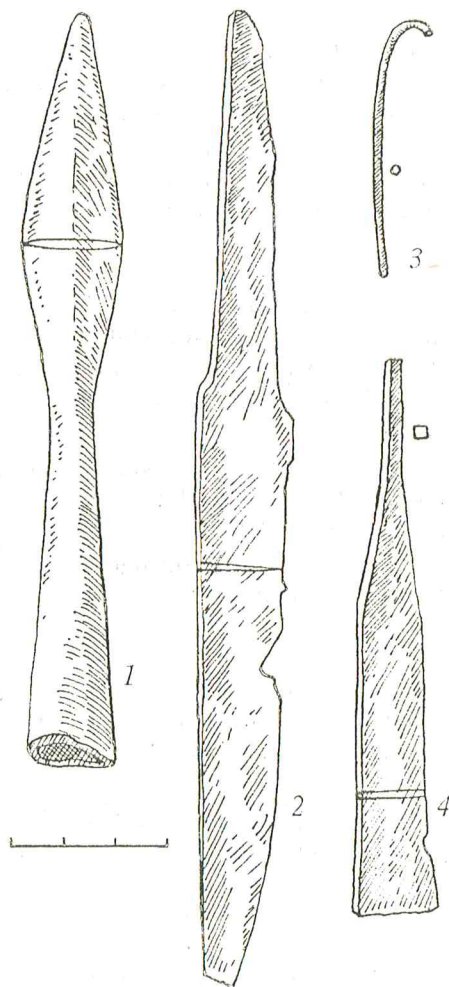
Dėmesį patraukia dar ir tai, kad net 4 verpstukai yra gintariniai: mat tyrinčiuose žemaičių kapinyuose tokių dirbinių reta. Tik po 1 gintarinį verpstuką rasta VII-VIII a. Kaštaunalių ir Požerės kapinyuose (abu - Šilalės raj.) (Tautavičius A. 1984. P. 105; Vaitkunskienė L. 1984a. P. 83). Nei Sauginiuose (Šiaulių raj.), nei Kairėnėliuose (Radviliškio raj.), nei Plinkaišalyje (Kėdainių raj.) tyrinčiuose V-VI a. kapuose tokių verpstukų nepasitaikė (Merkevičius A. 1984. P. 51-52;

Stankus J. 1984. P. 72; Kazakevičius V. 1993. P. 67). Šių dirbinių reta net ir Lietuvos pajūryje tyrinčiuose V-VI a. ar dar ankstesnio laikotarpio kapuose (LAP. 1968).

Dėl aptariamų dirbinių paskirties archeologams jokių abejonių nekyla: verpstukai - moterų darbo įrankiai. Kaip ir ylių, Pagrybyje jų rasta vien suaugusių moterų kapuose. Dviems buvo įdėta ir yla (k. Nr. 197, 210), o viena iš jų dar turėjo ir pjautuvėlį (k. Nr. 197).

Kaltas rastas tik vienas (k. Nr. 170). Jis geležinis, įtveriamasis, 10,5 cm ilgio. Ant keturkampio pjūvio 3 cm ilgio įtveriamosios dalies aptikta medinio koto liekanų. Kalto korpusas nuo koto palaipsniui plėtėja ir plokštėja. Dirbamasis galas 1,5 cm pločio (140:4 pav.).

Archeologinėje literatūroje tokio tipo dirbiniai vadinami ir kalteliais, ir skobtais (Jovaiša E. 1978. P. 170; Vaitkunskienė L., Merkevičius A. 1978. 7:1 pav.; Kazakevičius V. 1993. 124:3 pav.). Tačiau kad ir kaip pavadintume tokį įrankį, akivaizdu, kad jis tinka

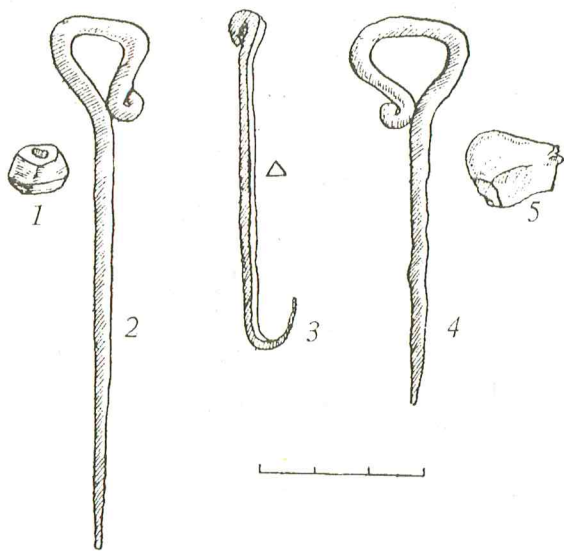
140 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 170: 1 - ietigalis, 2 - peilis, 3 - smeigtukas, 4 - kaltelis.

įvairiems darbams: tarkim, kaip skobtas - staliui, o kaip kaltas - juvelyrui ir pan. Todėl galima tik spėlioti, kuo vertėsi mirusysis, į kurio kapą įdėjo tokį universalų įrankį. Neabejotina, jog bendruomenė pripažino jį kaip savo verslo arba amato žinovą.

Apskritai analogiškų kaltelių (skobtų) kapinynuose randama labai retai. Dažniau jų pasitaikė tyrinėtuose piliakalniuose, gyvenvietėse, t.y. ten, kur buvo įvairių amatininkų dirbtuvių.

Pagrybio radinys buvo seno, vyresnio kaip 55 metų, vyro įkapė. Ji padėta prie galvos greta 20 cm ilgio peilio, skiriamo trečiajai grupei. Ten pat gulėjo dar viena įkapė - labai sunykęs nenustatytos paskirties geležinis dirbinys, kurio liekanos primena maždaug 3 cm ilgio įtvaros dalį. Galbūt šie trys vienas greta kito į kapą sudėti dirbiniai - mirusiojo specializuotą užsiėmimą liudijantis įrankių komplektas (60:2 pav.)?

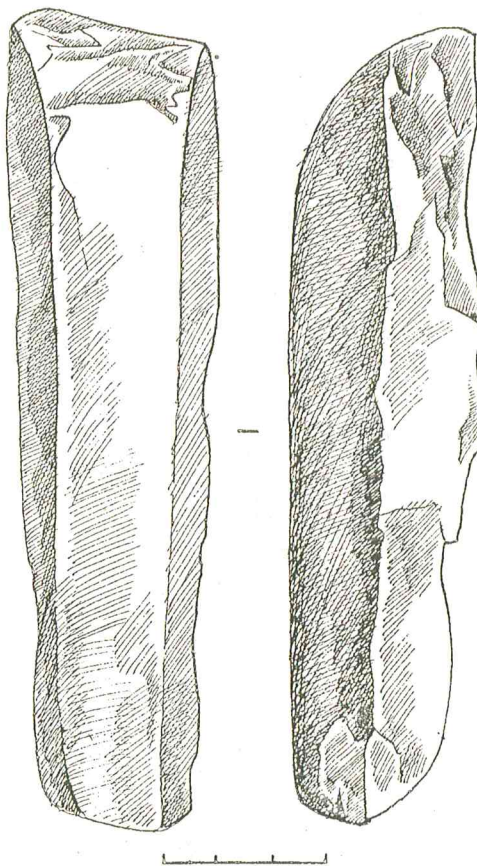
Meškerės kabliukas rastas tik vienas. Tai 12-14 metų berniuko įkapė, padėta mirusiajam ant krūtinės (k. Nr. 177B). Kabliukas 5,7 cm ilgio, padarytas iš žalvarinės trikampio pjūvio vielos. Vienas jos galas nusmailintas, kitas užlenktas (141:3 pav.).

141 pav. Vaikų įkapės iš dvigubo k. Nr. 177: 1 - karoliukas, 2, 4 - smeigtukai, 3 - meškerės kabliukas, 5 - gintaro gabalėlis (1-3 iš k. B, 4, 5 - iš k. A).

Tokie dirbiniai kapuose - didelė retenybė, tačiau dažnokai jų aptinkama Rytų Lietuvos piliakalniuose. Nors juose rasti yra ne žalvariniai, o geležiniai, tačiau forma artimi minėti įkapei (Grigalavičienė E. 1986. 26:10 pav.; 1992. 22:13 pav.). "Žemaitijos" ekspedicijos tyrinėtame Žvilių kapinyne (Šilalės raj.) vyro kape Nr. 85, be kitų įkapių, taip pat pasitaikė geležinis meškerės kabliukas.

Galąstuvai - vienintelis Pagrybyje ištyrinėto ploto (k. Nr. 126) radinys - padarytas iš rausvai pilko akmens

142 pav. Akmeninis galąstuvai iš k. Nr. 126

nuoskalos, pailgas, netaisyklingos formos, 15 cm ilgio ir apie 3,5 cm pločio (142 pav.).

Paprotys į vyro kapą įdėti tokį didelį netaisyklingą akmeninį galąstuvą gana būdingas Lietuvos pajūryje gyvenusioms gentims, palikusioms kapus su akmenų vainikais (Kurmačiai, Lazdininkai, Palanga, Rūdaičiai ir kt.) Bet jis žinomas ir rytų kaimynams, gyvenusiems vakarinėse istorinės Žemaitijos žemėse. Mat čia, kasinėjant tuos kapinykus, kur dar buvo išlikusių akmenų vainikais apjuostų kapų, taip pat rasta panašių galąstuvų. Tik šiame regione tokių radinių pasitaiko rečiau negu kuršių etninėse žemėse. Antai, be Pagrybyje rastojo, didelių akmeninių galąstuvų aptikta dar Šarkų ir Žvilių kapinynuose (Tautavičienė B. 1984. P. 29; Vaitkūnskienė L. 1984b. P. 102).

Įetigaliai. Jų rasta 78: 43 - tyrinėtuose kapuose (14 lentelė), 35 - atsitiktinai: 11 "Žemaitijos" ekspedicija rado kasinėjame plote (pk. Nr. 2-4, 10-12, 21, 32-34), 24 aptiko vietos gyventojai arba kapinyną lanke smalsuoliai (9 yra VDKM. 790:8-16; 2 - ŠAM, neinv.; 13 - LNM. 552:1-8, 55, 56, 66-68).

Visi įetigaliai geležiniai, įmoviniai. Gana dažnai jų įmovose pasitaikė medinių koto liekanų. Kai kurie

143 pav. Ietigaliai: 1 - k. Nr. 170, 2 - atsitiktinis radinys iš pk. Nr. 33, 3 - k. Nr. 76A, 4 - k. Nr. 156, 5 - k. Nr. 215, 6 - k. Nr. 76B, 7 - k. Nr. 193, 8 - atsitiktinis radinys iš pk. Nr. 2, 9 - k. Nr. 158, 10 - k. Nr. 85.

ietigaliai prie kotų buvo pritvirtinti dar ir 1-2 geležinėmis vinimis, kurių fragmentų, prirūdijusių įmovų pakraštyje, kartais išlieka (k. Nr. 15, 40, 209).

Ietigalių klasifikacijos pamatas - išorės požymiai. Aptariant dirbinių tipus bei variantus, labiausiai pabrėžiama ietigalių plunksnų forma.

Pirmajai grupei skiriami ietigaliai rombo formos plunksnomis, kurių kapinyne rasta 12. Pagal Vytauto Kazakevičiaus pasiūlytą Lietuvoje rastų V-VIII a. įmovinių ietigalių klasifikaciją jie priklausytų I tipui (Kazakevičius V. 1979. P. 53).

Kone visiems ietigaliams būdingos plačios, plokščios, pailginto rombo formos plunksnos nuleistais peteliais (143:7 pav.). Jų skersiniai pjūviai primena išstėtą rombą. Ietigaliai labai nevienodo dydžio. Dau-

giausia jų 18-21 cm ilgio su 3-4,2 cm pločio ir 8-12 cm ilgio plunksnomis (k. Nr. 40, 159, 186, 193), tačiau pasitaikė ir gerokai ilgesnių, siekiančių 26,5-28,5 cm (k. Nr. 135, 136). Patys mažiausi ietigaliai tebuvo 10,3-12,4 cm ilgio. Jie Pagrybyje aptikti 2: vienas - vaiko įkapė (k. Nr. 200B), kitas - atsitiktinis radinys (VDKM. 709:9). Šie dirbiniai nuo suaugusių vyrų kapuose rastų ietigalių skyrėsi dar ir tuo, kad abiejų plunksnų ir įmovų santykis yra apie 1:1, o visų kitų ietigalių plunksnos ilgesnės už įmovas (santykis apytikriai - 1,5:1).

Sprendžiant iš ietigalių įmovų skersmens, mediniai iečių kotai negalėjo būti storesni kaip 2,5 cm, bet pasitaikė iečių ir plonesniais kotais, nes kai kurių ietigalių įmovų skersmuo siekė 2,2 cm (k. Nr. 135, 136).

144 pav. Ietigaliai: 1 - atsitiktinis radinys iš perkaso Nr. 34, 2 - k. Nr. 73, 3 - k. Nr. 76B, 4 - k. Nr. 135, 5 - k. Nr. 184, 6 - k. Nr. 56, 7 - k. Nr. 211.

Minėtame vaiko kape įdėtos ieties kotas buvo dar plonesnis: negalėjo viršyti 1,8 cm skersmens, nes tokio skersmens buvo ietigaliuko įmova.

Ietigaliai su mažomis rombo formos plunksnomis ir ilgomis įmovomis laikomi vienu aptarto tipo dirbinių variantu (Kazakevičius V. 1979. P. 55). Šiam variantui galima skirti tik 2 Pagrybyje atsitiktinai rastus ietigalius (143:8 pav.). Vienas jų (20 cm ilgio) aptiktas perkasoje Nr. 21, kito (15 cm ilgio) radimo aplinkybės nežinomos (VDKM. 709:8). Nors abiejų ietigalių plunksnos ir nevienodo dydžio (pirmojo - 7 cm ilgio ir 3,7 cm pločio, antrojo - 5,5 cm ilgio ir 2,8 cm pločio), tačiau abi yra plokščios, su vos pastebima išilgine briauna per vidurį. Įmova 2 ir 2,8 cm skersmens.

Taigi Pagrybio kapinyne rastiems I tipo ietigaliams su rombo formos plunksnomis atstovauja tik du variantai. Tai krinta į akis, nes baltų ginkluotėje ietys su tokio tipo geležiniais antgaliais buvo labai įvairios. Ne veltui tyrinėtojai skiria ietigalių su rombo formos plunksnomis 5 potipius ir dar 2 jų variantus (Kazakevičius B. 1988. C. 22).

Antrajai grupei priklauso ietigaliai profiliuotomis plunksnomis. Pagal V. Kazakevičiaus klasifikaciją jie skiriami II tipui (Kazakevičius V. 1979. P. 56). Šio tipo dirbinių išorė tokia įvairi, kad archeologai nė nemėgina skirti kokių nors jų potipių ar variantų (Kazakevičius B. 1988. C. 36).

Labai įvairūs ir Pagrybyje rasti ietigaliai, kurių surinkta 20 (k. Nr. 20, 22, 29 (2 egz.), 56, 62, 73, 76, 116, 134, 135, 169, 184, 211 ir 6 atsitiktinai - LNM. 552:3, 5, 66; VDKM. 709:12, 13, 16) (144 pav.).

Daugiausia buvo su plokščiomis, siauromis, ilgomis gana staigiai užkirstais peteliais plunksnomis ir trumpomis įmovomis. Didžioji jų dalis 18-25,5 cm ilgio. Plunksna (per petelius) 2,7-5,5 cm pločio, 12-18 cm ilgio. Plunksnos ir įmovos santykis - 1,5:1, 2:1 (144:1,3, 5,6 pav.). Iš visų išsiskyrė kape Nr. 135 rastas ietigalis: jis apie 33 cm ilgio, siaura plunksna net trigubai ilgesnė už įmovą (144:4 pav.). Visų ietigalių plunksnos skersinis pjūvis įgavęs ištęsto rombo formą.

Dėmesį patraukė ietigaliai, kurių plunksnos ne tik daug platesnės už aptartųjų, bet ir kitaip profiliuotos. Nuo įmovų jos gana staigiai paplatintos (net iki 5 cm) ir, akcentavus petelius, susiaurintos. Prie smaigalio dar kartą susiaurinta taip, kad netoli viršūnės susidaro tarsi antri peteliai (144:2, 7 pav.). Ietigaliai 22-22,5 cm ilgio. Plunksnos ir įmovos santykis - 2:1. Vieni ietigaliai yra su labai ryškia briauna, nusitęsusia išilgai per plunksnos vidurį (144:2 pav.), kitų plunksna kone visai be briaunos, tačiau pastarųjų ietigalių plunksnos nevisiškai plokščios, nes jų skersinis pjūvis vis dėlto primena smarkiai ištęstą rombą (144:7 pav.).

Sprendžiant iš įmovų skersmens, atrodo, kad ploniausi kotai buvo tų iečių, kurių antgaliai patys ilgiausi. Pvz., 33 cm ilgio ietigalio įmova buvo tik 1,7 cm skersmens (k. Nr. 135), 25,5 cm ilgio ietigalio skersmuo buvo 1,8 cm (k. Nr. 20) ir pan. Šiaip jau II tipo ietigalių įmovų skersmuo svyruoja nuo 1,7 iki 2,5 cm.

Trečiajai grupei skiriami ietigaliai lauro lapo formos plunksnomis. Pagal V. Kazakevičiaus klasifikaciją šie iečių antgaliai priklauso IV tipui (Kazakevičius V. 1979. P. 60). Pagrybyje rasta 14 tokių ietigalių (k. Nr. 76A, 76B, 85, 134, 146, 156, 209, 215 ir 6 atsitiktinai - LNM. 552:4,6,8,56,68; VDKM. 709:11).

Daugumos ietigalių plokščios 2,2-5,5 cm pločio plunksnos, kurių skersinis pjūvis primena ištęstą rombą (143:2,3,5,6,10 pav.). Dirbiniai yra labai nevienodo dydžio: jų ilgis svyruoja nuo 12,5 iki 34 cm. Plunksnos ir įmovos santykis taip pat įvairus - nuo 1:1 iki 2:1, bet pasitaikė ietigalių, kurių plunksnos trumpesnės už įmovas (143:3 pav.).

Atskirai minėtini kapuose Nr. 76A ir 156 rasti ietigaliai: išilgai per jų plunksnų vidurį nusitęsia ryški briauna (143:4 pav.). Tokius iečių antgalius tyrinėtojai laiko atskiru IV tipo potipiu ir mano, kad Lietuvoje tokie dirbiniai buvo paplitę II-IV a. (Казакевичюс В. 1988. С. 42).

Pagrybio radiniai patikimai koreguoja tokią aptariamų ietigalių potipio chronologiją. Pvz., kape Nr. 156, be kitų įkapių, buvo ir lankinė laiptelinė segė (171:6 pav.), t.y. vienas būdingiausių papuošalų, viduriniajame geležies amžiuje (tiksliau - jo pirmojoje

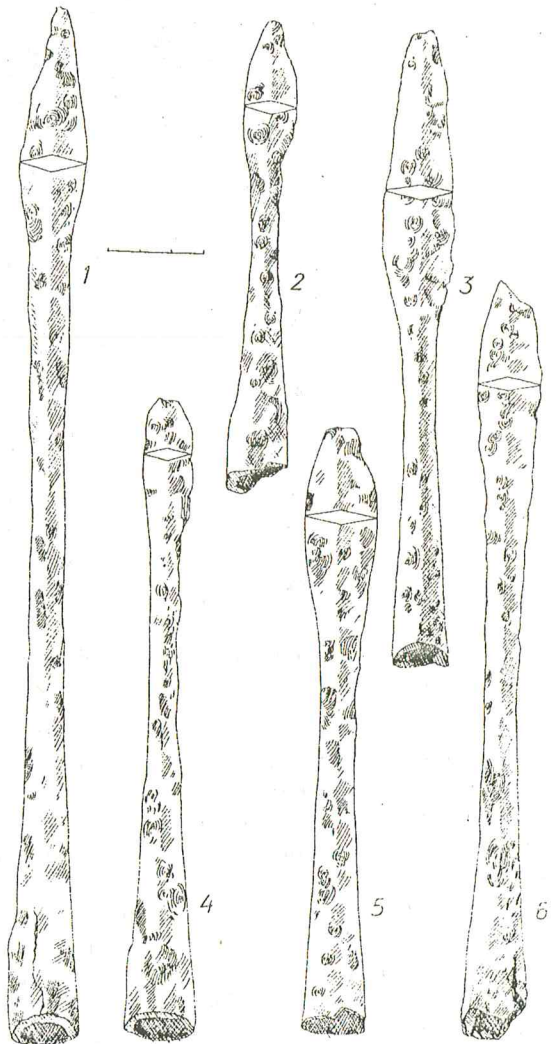
pusėje) paplitusių ne tik Lietuvoje, bet ir kitų baltų šalyse (LAB. 1961. P. 331; LAA. 1978. P. 45; LPA. 1974. 41:24, 42:1 lent.; Åberg N. 1919. P. 128).

Abu minėti ietigaliai yra skirtingų matmenų: vienas (k. Nr. 156) 34,5 cm, kitas (k. Nr. 76A) 20,5 cm ilgio. Pirmojo ir plunksna platesnė - siekia 4,5 cm pločio, antrojo - 1 cm siauresnė.

Visų trečiosios grupės iečių kotai neviršija 2,5 cm skersmens: mat ietigalių įmovų skersmuo - 2,2-2,5 cm.

Ketvirtajai grupei priklauso ietigaliai mažomis, siauromis plunksnomis ir ilgomis įmovomis (145:1,2, 4-6 pav.). Jie rasti 7 (k. Nr. 9, 73, 85, 213, 215 ir 2 atsitiktinai - LNM. 552:55; VDKM. 709:10). Kai kurių dirbinių įmovos taip išilgintos, kad ne visada galima tiksliai nustatyti net plunksnų pradžią. Įmovos ir plunksnos santykis apytikriai 3:1 arba 2,5:1.

Ietigaliai 15-32 cm ilgio. Jų mažos plunksnos siekiausios 1,6-2,5 cm pločio ir yra ištęsto rombo skersinio

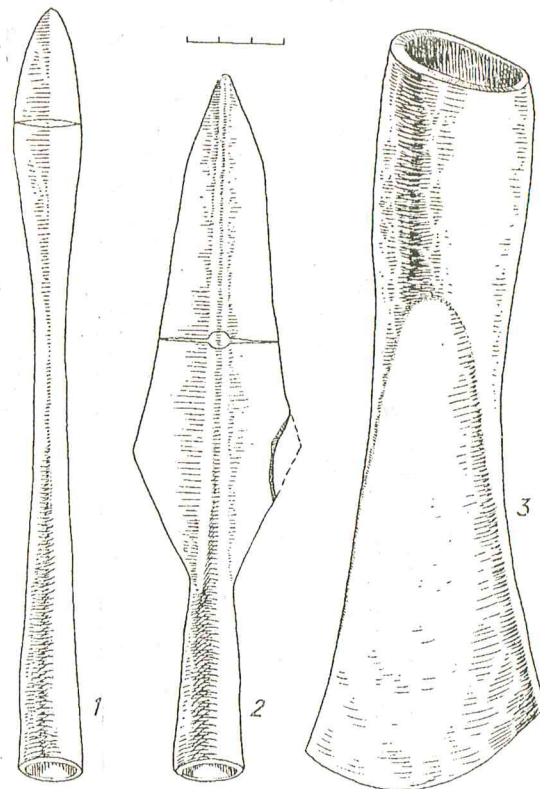
145 pav. Ietigaliai: 1 - k. Nr. 213, 2 - k. Nr. 9, 3 - k. Nr. 200A, 4 - k. Nr. 215, 5 - k. Nr. 85, 6 - k. Nr. 73.

pjūvio. Palyginus jų plotį ir įmovų skersmenį (145:2,4 pav.), aiškėja, kad kartais ietkočiai net didesnio skersmens už geležinio antgalio plotį: mat visų ietigalių įmovų skersmuo daugiau nei 2 cm. Ypač krinta į akis vieno ietigalio matmenys. Nors dirbinys šiek tiek deformuotas (truputį lenkta plunksna), tačiau aki-vaizdu, kad jis buvo daugiau kaip 40 cm ilgio (LNM. 552:55). Siaura (plačiausia vieta siekė iki 2,5 cm pločio), su paryškinta išilgine briauna plunksna buvo apie 16-17 cm, įmova - net 25 cm ilgio.

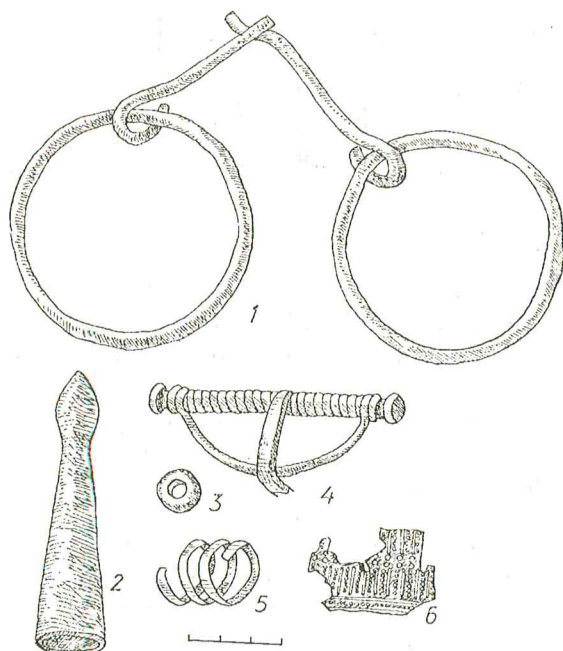
Penktajai grupei skiriami nedideli ietigaliai siauromis karklo lapo formos plunksnomis, kurie pagal V. Kazakevičiaus klasifikaciją priklausytų VI tipui (Казакевичюс В. 1988. С. 52). Jie rasti 8 (k. Nr. 15, 163, 170, 200A(2), 212 ir 2 atsitiktinai - VDKM. 709:14, 15).

Tai 14-25,5 cm ilgio ietigaliai, kurių 2-3,2 cm pločio plunksnos yra ištęsto rombo formos skersinio pjūvio (143:1; 145:3 pav.). Kai kurių dirbinių plunksnų peteliai šiek tiek paryškinti ir nuleisti arčiau įmovų. Plunksnos ir įmova santykis beveik visada 1:1, bet kelių ietigalių plunksnos buvo ilgesnės už įmovas (k. Nr. 15, 200A, 1 atsitiktinai - VDKM. 709:14).

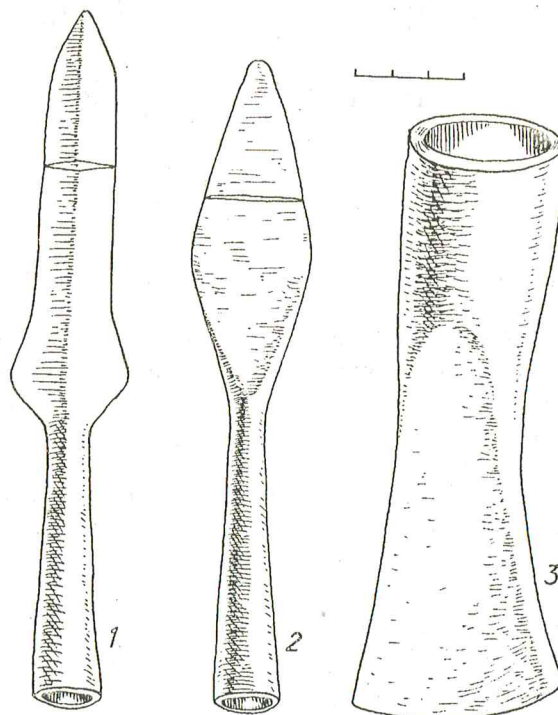
Šeštajai grupei priklauso vienintelis labai originalios formos mažas - 9,3 cm ilgio - ietigaliukas. Nuo viršūnės jis palaipsniui plėtėja, todėl įmova skersmuo (2,2 cm) yra didesnis už plunksnos plotį (1,4 cm). Kadangi plunksnos "perėjimas" į įmovą visiškai neišryškintas, tai nepakankamai aiškus ir jos santykis su įmova. Šį dirbinį tikrąja žodžio prasme galima vadinti medinės ieties gele-

147 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 73: 1, 2 - ietigaliai, 3 - kirvis.

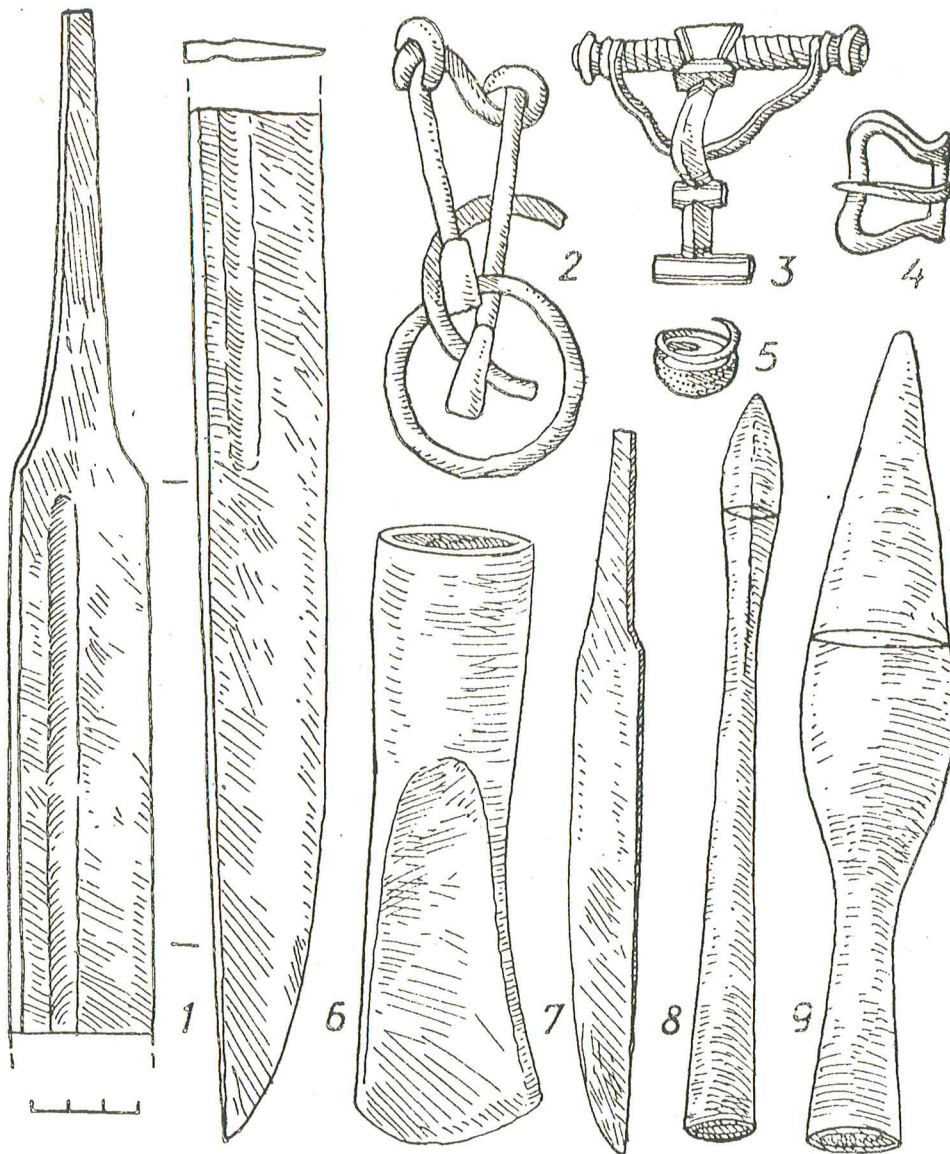

146 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 158: 1 - žąslai, 2 - ietigalis, 3 - karoliukas, 4 - segės dalis, 5 - žiedas, 6 - apkausto fragmentas.

148 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 76B: 1, 2 - ietigaliai, 3 - kirvis.

149 pav. Vyro įkapės iš k. Nr. 215: 1 - kalavijas, 2 - žąslai, 3 - segė, 4 - diržo sagtis, 5 - žiedas, 6 - kirvis, 7 - peilis, 8, 9 - ietigaliai.

žine viršūne (143:9 pav.). Savo išore jis gana artimas tiems romėniškos ginkluotės elementams, kurie archeologinėje literatūroje vadinami "Geschoßspitzen" (Schlüter W. 1992. 7:4,7-9 pav.).

Aptariamasis ietigaliukas rastas labai suardytame kape (Nr. 158), kuriame buvo palaidotas žemdirbių bendruomenės kilmingasis. Tai rodo tarp kapavietėje išlikusių įkapių (žąslų, segės nuolaužos, žiedo, gintarinio karoliuko-amuleto) rastas kalavijas ir jo makštis pušusios sidabrinės plokštelės dalis (146 pav.).

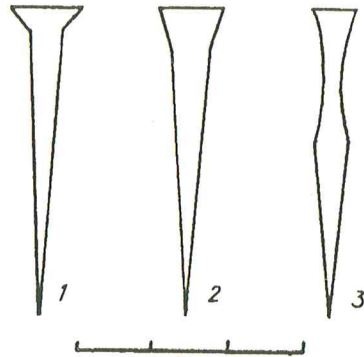
Kadangi kai kuriuose kapuose (Nr. 108,157) bei perkasose atsitiktinai rasti ietigaliai buvo aptrupėję, deformuoti, sulūžę, tai jų priklausymas vienam ar kitam dirbinių tipui buvo visiškai neaiškus. Pasitaikė 12 tokių daiktų. Be to, dar dviejų ietigalių menkos nuolaužos saugomos ŠAM (abu - neinv.).

Didelė Lietuvoje rastų ietigalių formos ir matmenų įvairovė senokai paskatino tyrinėtojus samprotauti apie tų dirbinių naudojimo galimybes. Archeologinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad lengvi, trumpi ietigaliai siauromis plunksnomis tiko toms ietims, kurios svaidomos į priešininkus iš nuotolio, o ietys su dideliais, plačiais ietigaliais tiko atakuojant priešą iš arti (Kazakavičius B. 1988. C. 17).

Pagrybio radiniai rodo, kad vienas ir tas pats vyras būdavo ginkluotas abiejų paskirčių ietimis. Mat tuose kapuose, kur vyras palaidotas su dviem ietim, abu ietigaliai skirtingi. Štai kape Nr. 75 aptiktas ir masyvus ietigalis plačia profiliuota plunksna (147:2 pav.), ir ietigalis siaura trumpa plunksna bei ilga įmova (147:1 pav.); k. Nr. 85 ir 215 taip pat buvo po ietigali siaura trumpa plunksna (145:4,5 pav.) ir po didelį ieti-

galį plačia lauro lapo formos plunksna (143:5,10 pav.); k. Nr. 135 rastas labai ilgas ietigalis siaura profiliuota plunksna (144:4 pav.) ir gerokai mažesnis ietigalis rombo formos plunksna. Du skirtingų tipų ietigaliai įdėti ir į kitų vyrų kapus (Nr. 76B, 134, 200A) (148:1,2; 149:8,9 pav.).

Kalavijai ir jų makštys. Žinoma 12 kalavijų: 11 rasta kapuose (Nr. 10, 62, 76, 85, 92, 110, 120, 146, 158, 193, 215) ir 1 atsitiktinai (VDKM. 1090:1). Jie yra dviejų tipų.

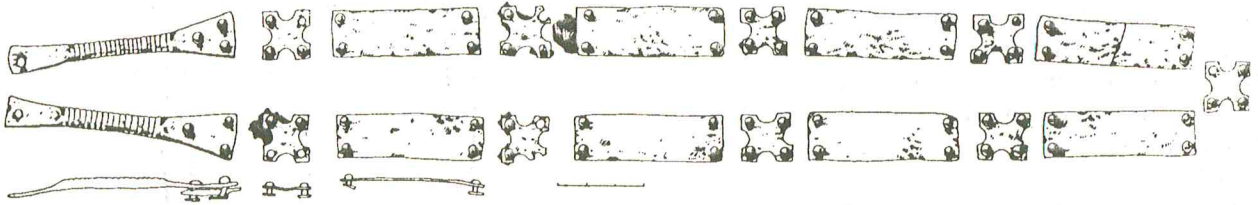
151 pav. Kalavijų geležčių skersiniai pjūviai: 1, 2 - k. Nr. 62B, 76B, 85, 158, 193, 3 - k. Nr. 10, 92, 146, 215.

150 pav. Vienašmenis kalavijas iš k. Nr. 10

152 pav. Kalavijų makštys (pagal k. Nr. 10 ir 158 radinius)

153 pav. Perpetės apkaustai iš k. Nr. 85

Pirmajam tipui skiriami vienašmeniai smailiagalių peilių formos kalavijai (150 pav.). Visi jie rasti kapuose, kurių didžioji dalis buvo daugiau ar mažiau suardyta, tad ir kai kurie kalavijai sulūžę, aptrupėjusiomis geležtėmis, deformuoti. Geriau išlikę dirbiniai yra 60-72 cm ilgio, 3,8-4,1 cm pločio ir 50-60,5 cm ilgio geležtėmis. Kalavijų nugarėlės paplatintos kartais net iki 1,2 cm, dėl to kai kurių geležčių skersinis pjūvis (k. Nr. 62B, 76B, 85, 158, 193) yra T formos (151:1,2 pav.). Kitos kalavijų dalies (k. Nr. 10, 92, 146, 215) geležtėse abipus nugarėlės gana ryškus išilginis griovelis, todėl dirbinių skersinis pjūvis yra profiliuotas (151:3 pav.).

Kalavijai turėjo medines rankenas, kurių liekanų aptikta ant įkočių (k. Nr. 10, 62B, 85, 92, 146, 215).

Ant geležčių išlikę medienos pėdsakai leidžia manyti, kad kai kurie kalavijai (k. Nr. 76B, 85) į kapą įdėti medinėse makštyse. Tą prielaidą paremia ir medienos liekanos, pastebėtos makščių kraštus juosusių apkaustų vidinėse sienelėse, bei tų apkaustų fragmentai, išlikę prie kalavijų (k. Nr. 10, 85, 92, 110, 120, 158).

Medinės makštys buvo apkaustytos U formos apkaustais su grandimi ties žiotimis diržui įverti. Apkaustus prie medinių makščių prikaldavo ne tik geležinėmis, bet ir žalvarinėmis vinimis (k. Nr. 120); panašiai daryta ir kitose šalyse (Nerman B. 1935. 54:586, 590, 594 lent.). Kartais medinių makščių smailius dar apvyniodavo 0,5 cm pločio žalvarine juostele ir tik tada jų galus bei kraštus iš abiejų pusių apgaubdavo ir sutvirtindavo geležine juosta (k. Nr. 10) (152 pav.).

Labai tikėtina, kad kai kurių kalavijų makštys ties žiotimis buvo dar puoštos ornamentuotomis metalinėmis plokštelėmis, panašiai kaip kitose šalyse, su kuriomis Lietuva I tūkstantmečio viduryje palaikė ekonominius ir kultūrinius ryšius (Tautavičius A. 1972. 3 pav., viršuje). Mat suardytame kape Nr. 158 kartu su kalaviju aptikta keturkampė aplūžinęsiais kraštais 4x2,7 cm dydžio sidabrinė plokštelė, ornamentuota įmuštomis duobučių eilutėmis, grioveliais (146:6 pav.).

Pagrybio kapinyno kasinėjimai davė konkrečių duomenų, leidžiančių tvirtinti, kad kalavijus su makštimis kabino prie diržo, kurį ginklo savininkas persijuosdavo per petį, o ne per juosmenį.

Geriausiai išlikusi perpetė rasta kiek apardytame kape Nr. 85, kur palaidotas 45-50 metų vyras. Mirusiojo dešinėje padėtas kalavijas makštyse su dvigubai su-

lenkta ir palei vyro šoną ištiesta perpetė (36 pav.). Diržas odinis; oda sunykusi, bet jos liekanų dar aptikta prie metalinių apkaustų, puošusių perpetės viršų, tad buvo galima nustatyti, kad diržas buvęs ne mažiau kaip 2 cm pločio. Geroji perpetės pusė pakaitomis apkalinėta žalvariniais 5,2-5,3x1,6-1,7 cm dydžio stačiakampiais ir 1,8x1,9 cm dydžio kryžiniais apkaustais (153 pav.). Abu diržo galai įtvirti į pailgus rautytus 8,5 cm ilgio žalvarinius apkaustus, kuriais perpetė pritvirtinta prie grandies ties makščių žiotimis.

Kitam tipui priklauso atsitiktinai rastas vienašmenis plačiagalys kalavijas (VDKM. 1090:1). Tokios formos ginklai archeologinėje literatūroje dar vadinami plačiaisiais kovos peiliais-kalavijais (LAA. 1978. P. 124).

Tai gana sunkus ir masyvus ginklas. Jo geležtė nuo pat rankenos palaipsniui platėja, o pats galas įstrižai nukirstas ir suapvalintas.

Šis ginklas yra analogiškas tiems kalavijams, kuriuos „Žemaitijos“ ekspedicija yra radusi kasinėdama VII-VIII a. kapus kituose Šilalės raj. kapinyuose, pvz., Kaštaunaliuose, Žviliuose. Beje, tyrinėtojų nuomone, tokie kalavijai Lietuvoje ir pradėti naudoti nuo VII a. Populiarūs šie ginklai buvo ir VIII a., o šiauriniuose šalies rajonuose jų randama dar ir IX-XI a. kapuose (LAA. 1978. P. 124).

Kadangi Pagrybyje platusis kalavijas aptiktas ne kape, o atsitiktinai suartos dirvos paviršiuje, tai jo chronologinė priklausomybė nepakankamai aiški. Neabejotina tik viena: šis ginklas negalėjo būti nukaltas anksčiau nei VII a. Vadinasi, Pagrybyje tirtuose kapuose rasti vienašmeniai peilio formos kalavijai yra gerokai ankstesni.

Beje, aiškinantis jų chronologiją, prieita prie išvados, kad Pagrybyje aptikti vienašmeniai kalavijai - tai iki šiol vis dar vieninteliai šio tipo dirbiniai, kurių chronologinę priklausomybę V-VI a. galima dokumentiškai pagrįsti (Vaitkunsienė L. 1988b. P. 45). Tiesa, archeologinėje literatūroje galima rasti teiginių, kad 7 kapinyuose, t.y. Aukštikiemių, Gibaičių, Lazdininkų, Lieporių, Pašušvio, Rubokų ir Šernų, buvo rasta ir V-VI a. priklausančių vienašmeninių kalavijų (Kazakevičius V. 1981. 2 lentelė), tačiau tokie teiginiai paremti ne tik abejotiniais duomenimis, bet ir dažnai neatitinka tikrovės. Antai kai kurie ginklų tyrinėtojai nurodo, kad 1976 m. kasinėjant Lazdininkų (Kretingos raj.) kapinyną, vienas iš 22 tada rastų kalavijų

buvo aptiktas VI a. skiriamame kape Nr. 27 (Kazakevičius V. 1981. P. 46), nors tam akivaizdžiai prieštarauja kapo inventorių: gerai išlikusios žalvarinės segės negali priklausyti VI a., nes tokio tipo papuošalais Lietuvos pajūrio gyventojai puošėsi VIII-IX a. (LAA. 1978. P. 44). Artimiausių analogų Lazdininkų papuošalams žinoma iš Kiauleikių kapinyno (Kretingos raj.) VIII a. radinių (Danilaitė E. 1961. P. 109. 6:1 pav.). Greičiausiai mėginimą net keliais šimtmečiais paankstinti kape Nr. 27 aptiktus dirbinius lėmė kai kurių archeologų įsitikinimas, kad tarp jų buvo ir ietigalis profiliuota plunksna (Kazakevičius V. 1981. P. 46), mat tokie ietigaliai Lietuvoje buvo paplitę V-VIII a. (Казакьявичюс В. 1988. С. 39). Bet, kaip tvirtina Lazdininkų kapinyno 1976 m. kasinėjimų duomenis paskelbęs archeologas Stasys Patkauskas, geležiniai daiktai buvo taip blogai išlikę, sunaikinti korozijos, kad dažnai sunku nustatyti ne tik formą, matmenis, bet ir paskirtį (Patkauskas S. 1978. P. 145). Todėl, fiksuodamas kapo Nr. 27 kasinėjimų eigą, aprašydamas kapo inventorių (Patkauskas S. 1977. P. 44, 264), S. Patkauskas nė nemėgino spėlioti, kokios formos galėjo būti čia rastas ietigalis, juolab kad iš jo tebuvo likęs 4 cm ilgio galiukas. Taigi apskritai nėra duomenų, leidžiančių nustatyti ietigalio pavidalą. Vadinasi, nėra ir jokių argumentų, kuriais remiantis būtų galima iš naujo perdatuoti kape Nr. 27 rastą įkapių komplektą. Pridurtina, kad iš visų 1976 m. Lazdininkuose iširtų 206 kapų tik 8 priklauso III a., o kiti - VIII-XI a. (Patkauskas S. 1978. P. 150). Pastaruosiuose ir buvo rasti visi 22 kalavijai (dar 2 rasti atsitiktinai).

Apskritai pastangos perdatuoti kai kuriuos vienašmenius kalavijus ne kartą sukėlė painiavą, ypač kai remiamasi XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje paskelbtomis žiniomis. Mat to meto leidiniuose pateikdami Lietuvos pajūryje iš I - II tūkstantmečio pradžios išlikusių kapinynų kasinėjimų duomenis, vokiečių tyrinėtojai mini ir kalavijus. Šių radinių jie neaprašė, tačiau pridėjo arba dirbinio iliustraciją, arba nuorodą į analogiją. Todėl, naudojantis tokia literatūra, nesudėtinga nustatyti, kad autoriai kalavijais (Schwert) labai dažnai vadina III-VI a. vyrų kapuose (Šernai, Klaipėdos raj., Rubokai ir Greižėnai - abu Šilutės raj.) rastus kovai skirtus peilius (Messer) (Bezenberger A. 1892. P. 155; 1900. 53 pav.; 1909. P. 150, 164, 182). Štai Adalbertas Bezenbergeris, išvardydamas Šernų kape Nr. 50 aptiktus radinius, mini ir kalaviją, o pažvelgus į pridėtą paveikslą (Bezenberger A. 1892. XV:3 lent.), aiškiai matyti, kad to ginklo geležtė ne ką ilgesnė už greta pavaizduoto įmovinio kirvio. Kaip žinoma, šio tipo kirviai dažniausiai būna nuo 14-16 iki 22 cm ilgio (LLA. 1978. P. 109). Turint galvoje, jog Lietuvoje rastų II-VIII a. ginklų tyrinėtojas V. Kazakevičius siūlo kalavijais laikyti daugiau nei 50 cm ilgio geležtes turinčius dirbinius (Kazakevičius V. 1981. P. 44; Казакьявичюс В.

1988. С. 99), nesunku padaryti išvadą: Šernų kape Nr. 50 rastas ne kalavijas, bet peilis. Nepaisant to, šis dirbinys archeologinėje literatūroje tebevadinamas vienašmeniu kalaviju ir skiriamas V a. Toks įkapes datavimas labai abejotinas jau vien todėl, kad tame pačiame kape buvo ir 2 II-III a. Romos monetos: viena - Adriano (117-138 valdymo metai), kita - Aleksandro Severo (222-235 valdymo metai) (Michelbertas M. 1972a. P. 121. Priedas Nr. 4).

Beje, Gibaičių, Lieporių, Pašušvio radiniai taip pat neduoda jokios informacijos, leidžiančios vienašmenių kalavijų atsiradimo datą Lietuvoje laikyti V-VI a., kaip siūlo ginklų tyrinėtojai. Mat jie ir patys negali pasakyti, kuriam konkrečiai amžiui skirtinas kiekvienas tų trijų kalavijų, rastų minėtose vietose po vieną. Ne veltui vieną ir tą patį kalaviją kildina net iš kelių amžių laikotarpio. Antai dviejų kalavijų chronologinės ribos apima V-VIII a. (Gibaičiai, Lieporiai), o trečiojo - net V-IX a. (Pašušvis) (Kazakevičius V. 1981. 2 lentelė). Vadinasi, tegalima spėlioti, kuriam amžiui - V ar VIII a., VI ar IX a. ir t.t. - galėtų priklausyti tie dirbiniai. O kai kurie iš jų galbūt tėra peiliai, ne kalavijai? Abejonių kyla dėl to, kad vieny dirbinių telikusios menkos liekanos, kuriomis remiantis neįmanoma nustatyti, koks buvo geležtės ilgis (Pašušvis), o kitų geležtė nesiekia 50 cm (Lieporiai), t.y. per trumpa, kad ginklą galima būtų vadinti kalaviju. Tokia išvada kyla savaime, prisiminus anksčiau minėtą tyrinėtojų nuostatą, jog geležtės ilgis - vienas svarbiausių kriterijų, nustatant, kuriam ginklų tipui - kovos peiliui ar kalavijui - skirtinas aptariamasis dirbinys.

Į tai, matyt, nebuvo atsižvelgta, kai, 1985 m. skelbiant Stragnų (Kretingos raj.) kapinyno kasinėjimų duomenis, buvo užsiminta, jog vyro kape Nr. 13 rastas vienašmenis kalavijas (Varnas A. 1986. P. 82). Pagal kartu buvusias įkapes (Romos monetą, akines apyrankes, seges palenкта kojele ir kt.) jis turėtų priklausyti III a. Be to, peilio formos dirbinys taip suiręs, kad nebuvo galima nustatyti jo matmenų.

Moksliniu atžvilgiu abejotinos vertės yra ir apie Aukštikiemių kalavijus Oto Tišlerio paskelbtos užuominos (Tischler O. 1888. P. 118-122). Mat autorius neapibūdino tų dirbinių formos, nenurodė jų matmenų, net nepažymėjo, kiek iš viso jų rasta, o patys radiniai, kaip ir anksčiau minėti iš Šernų, Greižėnų, Rubokų, Antrojo pasaulinio karo metais dingę.

Taigi Pagrybio vienašmeniai peilio formos kalavijai kol kas yra patys patikimiausi ir vieninteliai radiniai, pagrįstai leidžiantys tvirtinti, kad šio tipo ginklai Lietuvoje paplito nuo V a. Tai svarbu, nes archeologinėje literatūroje apie kalavijų atsiradimą Lietuvoje yra įvairių nuomonių. Antai vienur teigiama, jog pačius ankstyviausius - vienašmenius - kalavijus jau III-IV a. dėjo į vyrų kapus kaip įkapes (Varnas A. 1986. P. 82), kitur rašoma, kad gerokai vėliau, t.y. V-VI a., į Lietuvą

atklisdavo tik pavienių svetur nukaltų dviašmenių kalavijų, kurie ir galėjo būti nuo VII-VIII a. vis dažniau vyrų kapuose pasitaikančių vietinių vienašmenių kalavijų pavyzdžiai (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1981. P. 24; Tautavičius A. 1972. P. 136).

Pagrybio kapinyno kasinėjimai davė duomenų, kuriais remiantis galima manyti, kad vienašmeniams kalavijams atsirasti didžiausią reikšmę turėjo vietos ginklakalystės igūdžiai. Šitaip sakydami, turime galvoje ilgus, masyvius šeštajai grupei skiriamus peilius, kuriuos drąsiai galima vadinti ginklais, t.y. kovos peiliais, ir kuriuos galima laikyti vienašmenių kalavijų prototipais (130:6 pav.). Nuo kalavijų jie skiriasi tik matmenimis: jų geležtės yra siauresnės ir trumpesnės (3-3,3 cm pločio ir 40-41 cm ilgio).

DRABUŽIŲ ELEMENTAI IR PAPUOŠALAI

Kapinyne rasta tik labai menkos audinių liekanos, greičiau tai vien drabužių pėdsakai, kuriuos užkonservavo žalvariniai papuošalai. Antai prie apyrankių, segių, smeigtukų, metalinių apgalvio detalių pasitaikydavo tik viena kita audinio skiautelė. Pagal tai negalima nustatyti nei drabužių sukirpimo, nei dėvėjimo būdo, nei spalvų derinio - viso to, ko taip reikia, kad būtų galima atkurti autentišką vietos gyventojų aprangą. Tačiau archeologai disponuoja daugeliu duomenų, liudijančių, kad ta apranga turėjo būdingų regioninių ypatumų. Tai rodo ir geriau išlikę atskiri aprangos elementai, ir drabužių puošyba, ir įprastas papuošalų nešiojimo būdas, ir papuošalų komplekto sudėtis, kartais net pati papuošalo išorė bei ornamentas.

Šiuo požiūriu ypač reikšmingi moterų galvos apdangalai bei papuošalai. Ne veltui Lietuvos gyventojų drabužiais (nuo seniausių laikų iki XVII a.) susidomėjusi Regina Volkaitė-Kulikauskienė, atkurdamą ne vieną apibendrintą moters ir vyro kostiumą ir ryškindama jo regioninius skirtumus, tiek dėmesio skyrė moterų galvos dangai (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1959; 1964; 1975; 1984b; Волкайте-Куликаускаене P. 1986. С. 152).

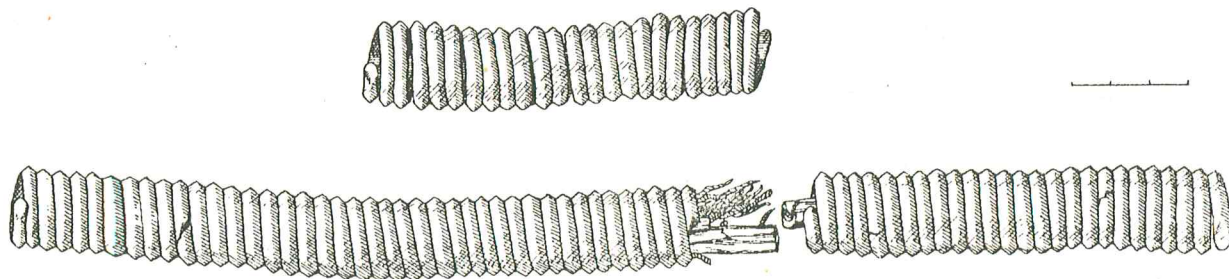
Appgalviai. Pagrybyje jų rasta 20 (14 lentelė). Skiriamai 2 apgalvių tipai.

I tipui priklauso 18 apgalvių, kurių konstrukcijai būdinga žalvarinė įvija (154 pav.). Ji būna padaryta iš 0,2-0,4 cm pločio trikampio (k. Nr. 4, 11, 35, 48, 79, 111, 112, 143, 173, 176, 182) arba 0,2-0,3 cm pločio pusiau apvalaus pjūvio vielutės (k. Nr. 1, 70, 88, 140, 162). Dauguma geriau išlikusių įvijų tėra 2,6-4 cm ilgio ir 1,5-2,4 cm skersmens. Atskirai minėtina aiškiai mažesnė - 0,7 cm skersmens ir 3 cm ilgio - vaikiško apgalvio įvija (62:2 pav.), padaryta iš trikampio pjūvio vielutės, susuktos į 12 apvijų (k. Nr. 172).

Tik 4 apgalviams panaudotos gerokai ilgesnės įvijos: viena jų siekė 16 cm (k. Nr. 48), antra - 7,5 cm (k. Nr. 175), trečia - 10,5 cm (k. Nr. 35), ketvirta - net 28,5 cm (k. Nr. 35) ilgio. Paskutinę sudarė 67 apvijos, o pati trumpiausia, vos 2,5 cm ilgio įvija, buvo suvyta į 6 apvijas (k. Nr. 182). Jos abiejų kraštinių apvijų galiukai išploti panašiai kaip ir kitos kur kas ilgesnės (7,5 cm ilgio) įvijos, rastos kape Nr. 175.

Kai kurios įvijos pilnos storų tamsios spalvos vilnonių siūlų ir medinio strypelio liekanų (k. Nr. 35, 88, 175, 176).

Dėl įvijų paskirties archeologinėje literatūroje yra įvairių nuomonių. Vieni archeologai mano, kad įvijos susijusios su moterų šukuosena ir sudaro plaukų juostos dalį (Tautavičius A. 1984. P. 107), kitiems atrodo, jog ant įvijų sukdamo kokio galvos apdangalo dalis arba plaukus (Merkevičius A. 1974. P. 61), trečių teigimu, įvijos yra praktinę reikšmę turintis papuošalas, t.y. pakaušyje ant įvijos užsukdamo plaukus ir padarydamo tam tikro dydžio kuodą (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1984b. 8,9 pav.). O kai kurie tyrinėtojai yra įsitikinę, kad žalvarinė įvija sudarė vieną papuošalą su apgalviu, sukonstruotu iš žalvarinių įvijėlių, perskirtų vertikaliomis žalvarinėmis plokštelėmis. Abu šitokio apgalvio galus įvija ir jungė pakaušyje (Michelbertas M. 1972b. 5 pav.). Bet dėl tokios įvijų paskirties pagrįstai suabejota (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1984b. P. 121). Mat

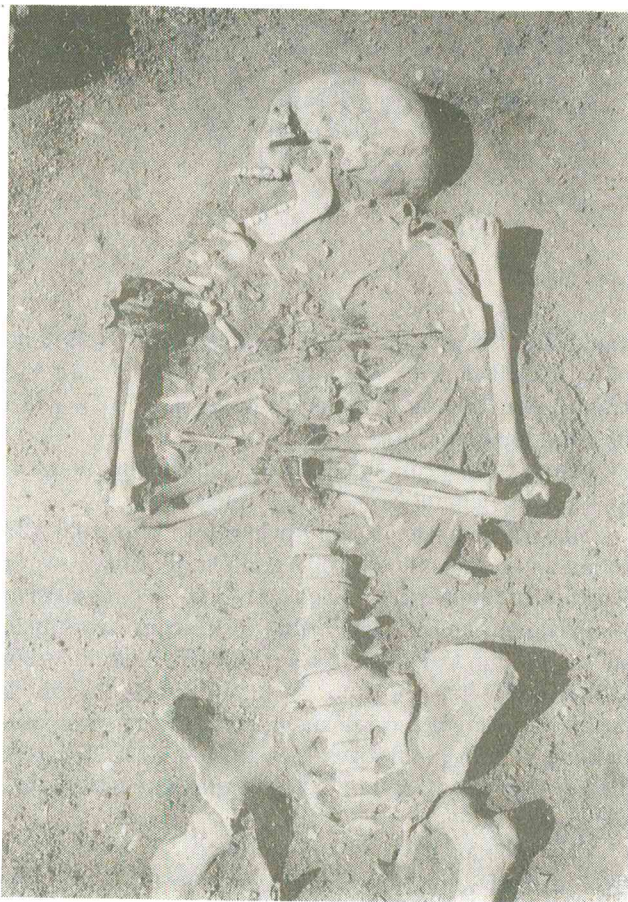

154 pav. Appgalvių įvijos iš k. Nr. 35

tyrinėtojų pateikti duomenys rodo, kad tokios konstrukcijos metalinis apgalvis buvo apie 50 cm, o įvija - 13,4 cm ilgio (Michelbertas M. 1972b. P. 123, 125). Vadinasi, visas papuošalas būtų apie 64-65 cm skersmens. Neįtikėtina, kad anuomet Lietuvoje buvo moterų su tokio dydžio galvomis. Abejones dar labiau sustiprina ir antropologijos duomenys, gauti tyrinėjant archeologų atkastus griaučius, išlikusius geležies amžiaus kapinynuose (Česnys G. 1984. P. 146, 147).

Paskutiniuoju metu keliama mintis, kad didelės (iki 14 cm ilgio) įvijos jungė metalinių apgalvių galus ne tik ant pakaušio, bet ir ant kaktos. Šios nuostatos patikimumą gerokai silpnina tai, kad remiamasi tik vienu atsitiktiniu radiniu (Vaškevičiūtė I. 1992. P. 130). Apgalvio sandarą bei nešiojimo būdą ne visuomet pavyksta nustatyti net ir tada, kai papuošalas randamas kape pirminėje padėtyje ar prie kaukolės liekanų. Ne veltui dėl aptariamų įvijos paskirties iki šiol nėra vienos nuomonės, nors kiekvienas tyrinėtojas savo poziciją rėmė ir remia ne atsitiktiniais, bet tyrinėtuose kapuose aptiktais radiniais.

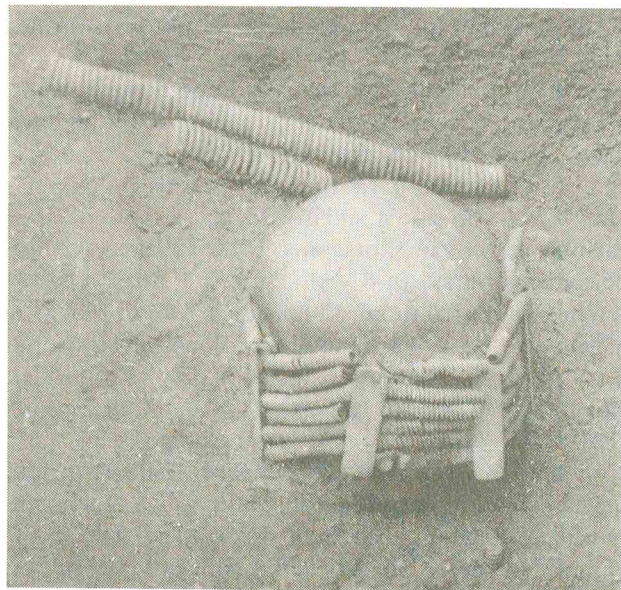
Autorės nuomonei dėl žalvarinių įvijų paskirties pamatą padėjo archeologijos duomenys, sukaupti 1975 m. kasinėjant Kaštaunalių kapinyną, Šilalės raj.

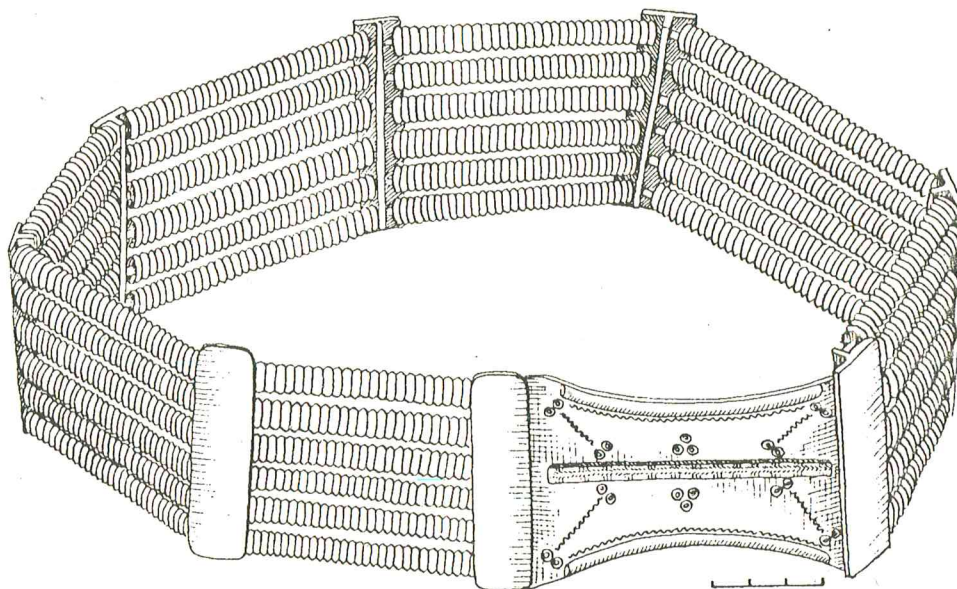
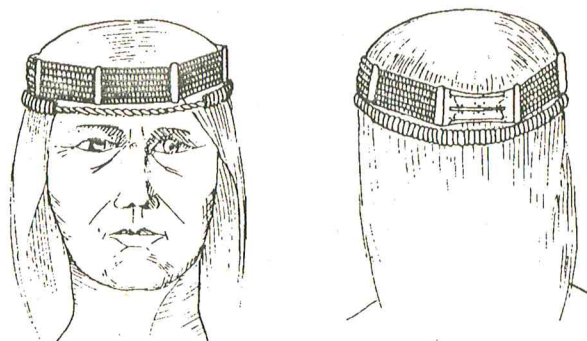
155 pav. Kapo Nr. 175 detalė: apgalvio įvija prie mirusiosios pakaušio.

Jau tada buvo padaryta prielaida, kad įvija - tai sudėtinė iš siūlų austų ar pintų apgalvių dalis (Vaitkunskienė L. 1984a. P. 102). Radimo aplinkybės leido nustatyti ir apgalvio nešiojimo būdą: audekline juosta apjuosdavo galvą, o jos galai, ties pakaušiu perkišti per įviją, galimas daiktas, krisdavo ant pečių. Kadangi išliko ne tik siūlų, bet ir laibas apdrožtas medinis strypelis, tai buvo galima spėti, jog tuo strypeliu lyg kaiščiu persmeigdavo įvijoje esančią apgalvio dalį, kad suveržtas apgalvis neatsipalaiduotų. Vėliau šiuos spėjiojimus bei prielaidas ne tik patvirtinto, bet ir papildė nauji duomenys, kuriuos "Žemaitijos" ekspedicija sukaupe kasinėdama Akmenos pakrantėje išlikusį Žvilių kapinyną. Neliko jokių abejonių, kad apgalvio galai, perkišti per įviją, palaidomis sruogomis krito ant moters pečių. Tas sruogas kartais perrišdavo dekoratyviniais mazgeliais, puošė žalvarinėmis grandelėmis, įvijlėmis (Vaitkunskienė L. 1992b. 3 pav.).

Pagrybio radiniai patvirtina nuomonę, jog aptariamoms įvijoms - tai iš storų siūlų nupinto ar išausto apgalvio sudėtinė dalis, nešiota ant pakaušio (155 pav.). Jau vien tai, jog kai kurios įvijos nesiekia nė 3 cm ilgio, patikimai liudija, kad ant jų nėra kaip sukti kokį galvos apdangalą ar plaukus. Pravartu pridurti, jog Jūros ir Dubysos tarpupyje apgalvius su trumpomis (2-2,5 cm ilgio) žalvarinėmis įvijomis ant pakaušio moterys nešiojo ir senojo geležies amžiaus pabaigoje (Vaitkunskienė L. 1992b. P. 150). Tik vėliau, jau viduriniojo geležies amžiaus antroje pusėje, šio tipo apgalviams regiono moterys ėmė naudoti ir stambias, kelis kartus ilgesnes nei anksčiau įvijas (Kaštaunaliai, Požerė, Žviliai). Tokios tendencijos pradžią galima įžiūrėti ir V-VI a. Antai Pagrybio trijuose kapuose, kaip minėta, rasta 4 ilgosios įvijos (k. Nr. 35, 48, 175) (156 pav.).

156 pav. Apgalvių padėtis kape Nr. 35

157 pav. Žalvarinis apgalvis ir jo nešiojimo būdas (pagal k. Nr. 35 radinius)

Dėmesį patraukia 3 atsitiktinai aptiktos žalvarinės įvijos (LNM. 552:42, 43, 48). Jų išorė ir matmenys rodo, kad šie radiniai galėjo būti aptarto tipo apgalvių detalės (dabar įvijos yra 3,8-5 cm ilgio, bet jos aiškiai buvo ilgesnės, nes visi dirbinių galai nulūžinėję).

II tipui atstovauja tik 1 apgalvis, rastas kape Nr. 35 (157 pav.). Papuošalą sudaro 6 lygiagrečios eilės žalvarinių 0,5-0,6 cm skersmens ir 7-8 cm ilgio įvijelių, periodiškai perskirtų 8 vertikaliomis T formos plokštelėmis su 6 skylutėmis. Plokštelės 1,5 cm pločio ir 5,8 cm ilgio. Apgalvio galus jungia plona žalvarinė apie 6 cm pločio ir 9 cm ilgio stačiakampė plokštelė kiek išmaugtais šonais. Jos galuose yra po 6 skylutes, paviršius gražiai ornamentuotas. Išmaugti pakraščiai apdėti plona žalvarine vielute. Per vidurį (išilgai) uždėta 0,3 cm pločio įkartelėmis ornamentuota žalvarinė juostelė, kuri visą plokštelę tarsi dalija į dvi dalis: kiekvienoje - simetriškai išdėstytos koncentrinės ratukų (akučių) grupės, įrėžta zigzaginių linijų (157 pav.). Apgalvis apie 6 cm pločio. Kadangi jis rastas ant

kaukolės, tai buvo galima nustatyti papuošalo nešiojimo būdą. Apgalvis priekyje dengė visą kaktą (iki antakių lankų). Ornamentuota plokštelė jungė papuošalo galus už ausų, ant pakaušio.

Nuėmus žalvarinį apgalvį, ant kaukolės liko pėdsakų - apie 6-7 cm pločio ryški žalėsių juosta.

Su tokiais apgalviais Pagrybyje galėjo būti palaidota ir daugiau mirusiųjų. Tai rodo griaučių liekanos, rastos kai kuriuose suardytuose kapuose. Antai, ištyrus visiškai suardytame kape Nr. 29 "lobių ieškotojų" tvarkingai sudėtą radinių krūvą, paaiškėjo, kad ant 2 šlaunikaulių ir 2 ietigalių viršaus uždėta 25-30 metų moters kaukolė juose apie 6 cm pločio žalėsių juosta lygiai taip pat kaip ir kape Nr. 35 palaidotos mirusiosios (19; 76 pav.). Tačiau apgalvio nerasta. Jį, matyt, pasisavino tas, kas suardė kapą.

Panašiai pažaliavusi 40-45 metų moters kaukolė aptikta ir suardytame kape Nr. 37. Apgalvio taip pat nerasta. Tai rodytų, kad bent 3 mirusiosios Pagrybyje galėjo būti palaidotos su žalvariniais apgalviais - vainikais.

Beje, tyrinėtame kapinyne plote aptiktos 3 pavienės žalvarinės įvijėlės, kurios ir išore, ir matmenimis visiškai artimos tomams, kurios naudotos sudaryti gerai išlikusį metalinį apgalvį, rastą kape Nr. 35. Dar dvi panašaus apgalvio detalės (T formos plokštelė ir įvijėlė), atsitiktinai rastos Pagrybyje, 1976 m. pateko į LNM (inv. Nr. 552:40).

Iš žalvarinių įvijėlių ir skiriamųjų plokštelių suvertas apgalvis - populiarus moterų galvos papuošalas, Lietuvoje paplitęs jau senajame geležies amžiuje (Боркайре-Куликкаускене P. 1986. С. 156). Viduriniajame geležies amžiuje dėl kai kurių detalių jis jau įgijęs regioninių skirtumų. Antai apgalvių, kurių galai sujungti gražiai ornamentuota pailga įlenktais šonais plokštele, vis būdavo randama tik tuose kapinyuose, kurie išlikę Šilalės apylinkėse (Dargaliai, Pagrybis, Šarkai, Pakalniškiai).

Iki šiol manyta, kad regiono moteris tokius apgalvius nešiojo V-VI a. (Tautavičienė B. 1984. P. 33; Vaškevičiūtė I. 1992. P. 130). Nauji duomenys leidžia teigti, kad šio tipo apgalviais puošiasi anksčiau. "Žemaitijos" ekspedicija, kasinėdama Žvilių (Šilalės raj.) kapinyne III-IV a. kapus su akmenų vainikais, viename moters kape (Nr. 149) rado apgalvį, kuris sudarytas iš žalvarinių įvijėlių, suvertų į 3 lygiagrečias eiles ir periodiškai perskirtų siaurais žalvariniais skirstikliais-plokštelėmis su 3 skylutėmis kiekvienoje. Papuošalo galus jungė stačiakampė plona neornamentuota žalvarinė plokštelė. Kadangi mirusioji palaidota su apgalviu, uždėtu ant galvos, tai nesunku nustatyti, kad minėta plokštelė papuošalo galus jungė ant pakaušio. Gal dėl to ji kiek išlinkusi. Pagal kapo inventorių apgalvis priklauso IV a. Beje, be žalvarinio apgalvio, ant galvos uždėtas dar ir antras - audeklinis, kuris, matyt, analogiškas Pagrybyje rastiems I tipo apgalviams: mat prie pakaušio išlikusi taip pat trumpa žalvarinė įvija su siūly ir medienos liekanomis viduje, panašiai kaip ir jau minėtuose ištirtuose Pagrybio moterų kapuose.

Vadinasi, abiejų tipų apgalvius regiono moteris nešiojo ir tuomet, kai Jūros baseinas, autorės nuomone, dar nebuvo įtrauktas į žemaičių sąjungą, susidariusią apie V a. (Vaitekūnskienė L. 1990. P. 26).

Kadangi kai kurių Pagrybyje palaidotų mirusiųjų amžius buvo nustatytas, tai galima pasidomėti, ar skirtingų apgalvių dėvėjimui galėjo kokios reikšmės turėti moters metai.

Pirmiausia dėmesį patraukė 45-50 metų moters kapas, kuriame rasta abiejų tipų apgalvių (k. Nr. 35). Į akis krito skirtinga jų padėtis kape. Antai mirusiajai ant galvos uždėtas žalvarinis apgalvis, kurio galus ant pakaušio jungė ornamentuota plokštelė (II tipas), o galvūgalyje padėtas kitas - audeklinis - apgalvis su ilga žalvarine įvija (I tipas). Greta šios įkapės gulėjo dar ir "atsarginė" apgalvio įvija.

Kituose moterų kapuose rasta tik I tipo apgalvių, tiksliau - jų liekanų. Gaila, ne visų juose palaidotų mirusiųjų amžių buvo galima nustatyti, tačiau sukaupti duomenys leidžia manyti, kad su I tipo apgalviais ant galvos laidojo jaunas, apie 20-25 metų moteris (k. Nr. 11, 70, 79, 88, 175). Toks apgalvis uždėtas ant galvos ir dar vienai mirusiajai (k. Nr. 111), bet jos amžiui nustatyti stigo osteologinės medžiagos. Įdomiausia tai, kad I tipo apgalviais puošė ir vaikus, net kūdikius. Antai 9-9,5 metų mergaitė palaidota su apgalviu ant galvos (k. Nr. 48). Šio papuošalo įvija beveik dvigubai ilgesnė už tas apgalvių įvijas, kurių rasta daugelio suaugusių moterų kapuose. 3-6 mėn. kūdikiui uždėto ant galvos apgalvio įvija tebuvo 3 cm ilgio, be to, dar ir mažesnio - 0,7 cm - skersmens (k. Nr. 172).

Tačiau I tipo apgalviais papuoštos ir 2 vyresnės moteris: viena 40-45 metų (k. Nr. 143), kita - vyresnė nei 55 metų (k. Nr. 176). Pirmosios kape aptikta dar ir kitų įkapių (ant peties - verpstukas, ant juosmens - 2 kiaurakryžmiai smeigtukai su 2 gintariniais karoliukais, prie kojų - įvijinis žiedas), o antrosios vienintelė įkapė buvo ant galvos uždėtas apgalvis. Be to, ši moteris buvo ne tik sena, bet ir ligota: žandikauliai nudilę (nuo kramtymo), nelikę nė ženklų buvusių dantų lizdų, šlaunikauliai išlinkę lanku.

Dar vieno I tipo apgalvio liekanų rasta suardytame 30-35 metų moters kape Nr. 182, kur išliko ir daugiau įkapių, pvz., 2 geležiniai lazdeliniai smeigtukai su žalvarinės grandinės fragmentu, žalvarinis ir 2 gintariniai karoliukai, 2 žalvarinės apyrankės su iškilia briauna išilgai lankelio. Kadangi visi radiniai kapavietėje aptikti ne pirminėje vietoje, tai neaišku, ar apgalvis uždėtas ant galvos, ar padėtas šalia mirusiosios.

Galima daryti išvadą, kad I tipo apgalviais puošė jaunas, iki 30 metų moteris. Pasitaikė ir išimčių: toks papuošalas uždėtas ant kūdikio, paauglės ir pagyvenusios (per 40 metų) moters galvos. Šitai savaip liudija kapo Nr. 35 radiniai. Mat šiame kape I tipo apgalvis, kaip papildoma įkapė, padėtas mirusiosios galvūgalyje, kur gulėjo dar ir antro tokio pat apgalvio žalvarinė detalė - įvija, o mirusiosios galvą puošė II tipo žalvarinis apgalvis. Kadangi moteris buvo pagyvenusė (45-50 metų), tai apgalvių padėtis kape skatintai daryti prielaidą, jog galvūgalyje padėta papildoma įkapė - jaunystėje nešiota galvos puošmena.

Pravartu pridurti, kad rašantiems apie apgalvius archeologams nemažą poveikį daro etnografų nuostata, jog galvos danga skyrė moterų ir merginų drabužį (Bernotienė S. 1974. P. VII). Bet, remiantis vien archeologijos šaltiniais, vargu ar įmanoma nustatyti skirtumus tarp apgalvių, kuriais dabinosi tik merginos ir kuriais - ištekėjusios moteris, tačiau jų ieškoma.

Skelbiant ieškojimų rezultatus, kartais išdėstoma ir tikrovės neatitinkančių teiginių*.

Grandinėlės - taip pat galvos papuošalai. Antai vienas 6,5-7 metų berniukas (k. Nr. 34) palaidotas su žalvarine grandinėle, kuria buvo apjuosta galva (158 pav.). Vaiko drabužiai ant krūtinės susegti lankine žieduotąja sege, o ant dešinėsios rankos užmautas žalvarinis žiedas. Galvos papuošalą sudaro apie 1 cm skersmens grandelės, sulenktos iš 0,25 cm pločio trikampio pjūvio žalvarinės vielutės. Išlikusi grandinėlė yra 19 cm ilgio.

Neaišku, koks papuošalas dabino kape Nr. 217 palaidotos 45-50 metų moters galvą: mat prie viršugalvio tebuvo išlikę iš geležies padarytų grandelių nuotrupų, o kaukolė toje vietoje parudavusi. Galima tik spėlioti, kad šis radinys - grandinėlės liekanos.

158 pav. Kapo Nr. 34 detalė: grandinėlė ant vaiko galvos.

* Antai Ilona Vaškevičiūtė straipsnyje apie įvijinius apgalvius (Vaškevičiūtė I. 1992. P. 128), pateikdama vieną nenurodyto autoriaus nuomonę, jog apgalviais dabinosi tik merginos, o ištekėjusios moterys galvos dangos nepuošė, teigia: "Yra ir kita nuomonė: apgalviais puošėsi tik netekėjusios merginos" ir prideda nuorodą į mano straipsnį (Vaitkunskienė L. 1985. P. 76), kur esanti išsakyta ta kita nuomonė. Toli gražu taip nėra. Mat nurodytame puslapyje kalbama apie Pagrybio kapinyne palaidotas jaunas, pagyvenusias ar senyvas moteris, anaipol nepridedant nė žodžio apie tai, ar jos buvo ištekėjusios, ar ne. Be to, konstatuojamas ir faktas, jog papuošalų kompleksas, kurį sudaro apgalvis, suveržtas žalvarine įvija, 2 apyrankės, krūtinės papuošalai, yra būdingas jaunų, iki 30 metų, moterų aprangai. Kad tokio amžiaus Pagrybyje palaidotos moterys buvo netekėjusios merginos, tai tik I. Vaškevičiūtės teiginys. Kodėl jo autorystė priskirta man, galima tik spėlioti...

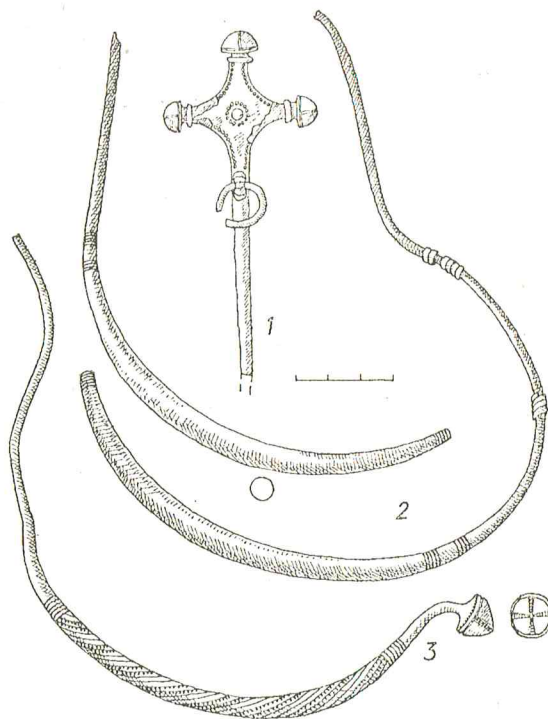
KAKLO IR KRŪTINĖS PAPUOŠALAI

Antkaklės. Pagrybio kapinyne aptiktos 8: 5 rastos tyrinėtuose kapuose (Nr. 55, 62B, 85, 86, 200B), kitos - atsitiktinai (LNM. 552:51,52). Šie papuošalai skiriami į 4 grupes.

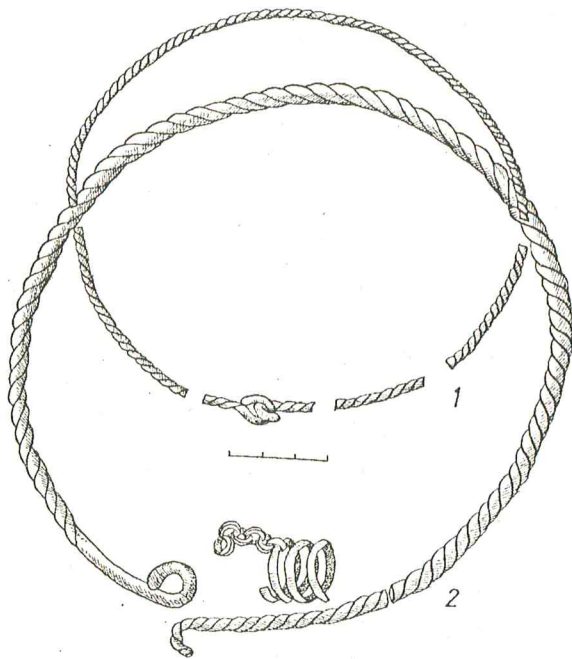
Pirmajai grupei priklauso atsitiktinai rasta žalvarinė antkaklė kūginiais galais (LNM. 552:52). Pastorinti apvalaus pjūvio jos lankelio šonai pagražinti įstrižais grioveliais, įkartėlėmis. Pagražinimo pradžių ir pabaigą pabrėžia skersinių brūkšnelių grupė. Kūgeliai antkaklės galuose papuošti viršūnėje kryžmiškai susikertančiais 2 grioveliais, pripildytais įkartėlių (159:3 pav). Nors antkaklė deformuota, tačiau aiškiai matyti, kad ji priklauso šio tipo papuošalų II variantui, kuris vadinamas klaipėdietišku ir datuojamas III-IV a. pradžia (LAA. 1978. P. 13-14). Tokių antkaklių dažniausiai randama Lietuvos pajūryje, kasinėjant kapus su akmenų vainikais. Viena kita tokia antkaklė pasitaikė ir Vakarų Latvijoje, Estijoje, Švedijoje (Gotlande), Norvegijoje (Michelbertas M. 1986. P. 94).

Taigi Pagrybyje rasta antkaklė kūginiais galais yra gerokai ankstesnė už radinius, aptiktus šioje vietovėje tyrinėtuose kapuose.

Antrajai grupei priklauso 3 antkaklės tordiruotais lankeliais su kabliuku ir kilpele galuose. Dvi iš jų kiek

159 pav. Atsitiktinai rasti papuošalai: 1 - smeigtukas, 2 - antkaklės užkeistais ir pastorintais galais dvi dalys, 3 - antkaklės kūginiais galais dalis.

160 pav. Antkaklės: 1 - k. Nr. 86, 2 - k. Nr. 62B.

plonėjančiais galais, kurie prie užsegimo yra apvalaus skersinio pjūvio, maždaug 0,4-0,6 cm storio. Tordiruotas lankelis 0,6-0,9 cm storio (k. Nr. 55, 62B). Trečios antkaklės lankelis tordiruotas ir visas vienodo - apie 0,5 cm - storio (k. Nr. 86) (160; 165:6 pav.).

Antkaklės iki 14-17 cm skersmens. Du papuošalai (k. Nr. 55, 62B) padaryti iš sidabro, trečias (k. Nr. 86) - iš žalvario. Prie vienos antkaklės lankelio buvo prikabinatas žalvarinis įvijinis žiedas su grandinėle (k. Nr. 62B) (160 pav.).

Šios grupės dirbiniai priklauso prie ankstyvųjų antkaklių tordiruotais lankeliais su kilpele ir kabliuku

161 pav. Kapo Nr. 55 detalė: sidabrinė antkaklė ant vaiko kaklo.

galuose. Mat nuo VII-VIII a. pradėta nešioti tokias šio tipo antkaklės, kurių tordiruoti tik šonai, o vidurinė lankelio dalis dažniausiai rombo, rečiau - stačiakampio skersinio pjūvio (LAA. 1978. P. 21).

Tokie papuošalai iki pat X a. daugiausia buvo paplitę Vakarų, Vidurio ir Šiaurės Lietuvoje (LAA. 1978. 13:1 žemėl.), jų randama buvusiuose Rytprūsijoje, Latvijoje (LAB. 1961. P. 456; LPA. 1974. P. 214).

Jūros ir Dubysos tarpupyje ankstyvųjų antkaklių tordiruotais lankeliais su kabliuku ir kilpele galuose rasta ne tik Pagrybyje. Antai, tyrinėjant Šarkų kapinyną, 2 tokios antkaklės aptiktos V a. ar VI a. pradžia datuojamuose kapuose (Tautavičienė B. 1984. P. 34). Panašių antkaklių, skiriamų V-VII a., rasta ir rytinėse žemaičių žemėse kasinėjant Plinkaigalio kapinyne (Kazakevičius V. 1993. P. 94).

Trečiajai grupei skiriamos 2 antkaklės vytais lankeliais su kabliuku ir kilpele galuose (sidabrinė - k. Nr. 85 ir žalvarinė - atsitiktinė, minima literatūroje - Statkevičius V. 1966. P. 176; LAA. 1978. P. 28). Maždaug 1 cm storio lankelis suvytas iš 3 vielų: dvi prie galų nukirstos, o iš trečiosios padaryta kilpelė ir kabliukas (118:3 pav.). Vienos antkaklės galai užkeisti (k. Nr. 85). Papuošalai apie 20 cm skersmens.

Manoma, kad tokios antkaklės Lietuvoje buvo paplitusios apie VIII-IX a. ir Vakarų Lietuvoje madingos labai ilgai - iki XII a. (LAB. 1961. P. 325; LAA. 1978. P. 27). Kaip rodo Pagrybio kapinyno duomenys, antkaklės vytais lankeliais su kabliuku ir kilpele galuose Lietuvoje imtos nešioti daug anksčiau - V-VI a.

Ketvirtajai grupei priklauso žalvarinė antkaklė užkeistais pastorintais galais. Ji rasta atsitiktinai (LNM. 552:51). Apvalaus pjūvio 0,3 cm storio antkaklės lankelis į galus pastorintas (iki 1,1 cm storio), bet patys galai vėl suploninti ir pačioje pabaigoje siekia iki 0,5 cm skersmens. Pastorinimo pradžia ir pabaiga papuošta skersinių brūkšnelių grupe (159:2 pav.). Ant lankelio išlikęs užmautas žalvarinės įvijinės fragmentas. Antkaklė sulūžusi, deformuota.

Nustatyta, kad šio tipo antkaklės Lietuvoje daugiau paplitusios vakariniuose bei šiauriniuose rajonuose (LAA. 1978. 14:1 žemėl.). Papuošalus pradėta nešioti V-VI a. ir jie išliko madingi iki pat IX-X a. (LAB. 1961. P. 320). Pagrybyje atsitiktinai rasta antkaklė greičiausiai yra vėlesnė už radinius, kurie aptikti tyrinėtuose kapuose: mat antkaklės pastorintos dalys galuose smailėja. Šis požymis leidžia papuošalą skirti VIII a. pabaigai - IX a. pradžiai (Volkaitė-Kulikauskienė R. 1970. P. 143).

Atskirai minėtina antkaklė iš sudeginto vaiko kapo Nr. 200B. Ji nerūpestingai padaryta iš 0,25 cm pločio trikampio pjūvio žalvarinės vielutės, kurios viename gale yra kilputė, kitame - kabliukas (212:1 pav.). Galbūt antkaklė daryta specialiai įkapėms.

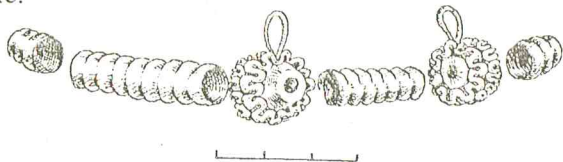
Krinta į akis, kad su antkaklėmis Pagrybyje buvo laidoti tik kai kurie suaugę vyrai ir berniukai (161 pav.), nors anksčiau, t.y. senajame geležies amžiuje, regione

vyravo paprotys su šiais kaklo papuošalais laidoti ne vyrus, bet moteris, kartais jas puošti net ne viena, o 2 antkaklėmis (Fautavičienė B. 1984. 11 pav.; Vaitkunskienė L. 1984b. P. 103; Stankus J. 1990. P. 99). Tik laikotarpio pabaigoje su antkakle pradėta laidoti ir vyrus, bet tik tuos, kurie priklausė diduomenei (Vaitkunskienė L. 1989. 5:4 pav.). Sprendžiant iš laidojimo paminklų kasinėjimų medžiagos (Pagrybis, Kaštaunaliai, Maudžiorai, Požerė, Žviliai), visą vidurinį geležies amžių antkaklė buvo turtingų, genties aristokratiškai priklausančių vyrų (suaugusių ir vaikų) aprangos elementas. Kai kuriose regiono bendruomenėse gyvavo paprotys ir moteris papuošti antkakle. Šie atvejai labai reti: tėra žinomi 3 turtingų moterų VII-VIII a. kapai, kur, be kitų įkapių, rasta ir po antkaklę (Vaitkunskienė L. 1992b. P. 149).

Apskritai Jūros baseine tyrinėtose V-VIII a. kapinyuose antkaklė - retas radinys, ir tik vėlyvajame geležies amžiuje šie kaklo papuošalai čia tampa ir vyrų, ir moterų, ir vaikų aprangos komponentu. Tai rodo IX-XII a. kapinynų (Paragaudis, Bikavėnai, Upyna, Žasinas, Žviliai) kasinėjimų duomenys.

Apvaros ir karoliai. Mirusiuosius labai retai puošė apvaromis. Jų liekanų rasta tik 3 kapuose (Nr. 43, 48, 155).

Ypač puošnia apvara padabintas vienas mirusysis (k. Nr. 43). Papuošalą sudarė sidabrinės ir žalvarinės apie 0,6 cm skersmens įvijėlės ir raudono emalio statinaitės formos karoliukai, apipinti plonyte zigzagu sulankstyta sidabrine vielute ir viršuje padaryta kilpute.

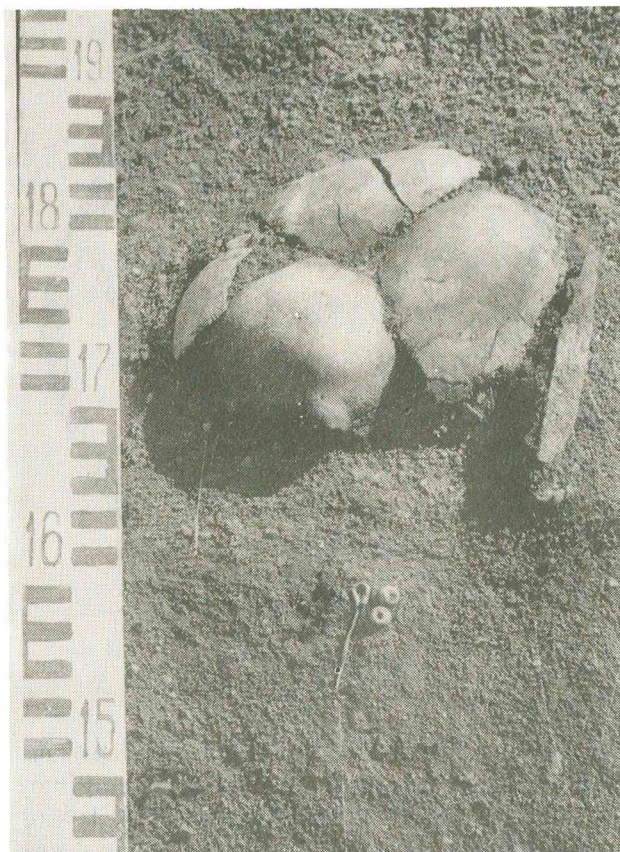

162 pav. Apvaros dalis iš k. Nr. 43

Kadangi apvaros liekanų rasta suardytame kape, tai tegalima spėlioti, kad kabučius vieną nuo kito skyrė įvijėlės. Kiek galėjo būti ir vienu, ir kitų - taip pat neaišku. Kape rasti tik 2 vielute apipinti karoliukai. Jie apie 0,8 cm aukščio ir apie 1,1 cm skersmens. Geriau išlikusios įvijėlės buvo 2,5 cm ilgio (162 pav.). Kapavietėje griaučių liekanos tokios menkos, kad nebuvo galima nustatyti nei mirusiojo amžiaus, nei lyties.

Kitokia apvara buvo nenustatytos lyties vaiko kape Nr. 155. Ją sudarė 2 gintariniai dvigubo nupjauto kūgio formos karoliukai, atskirti žalvarinėmis įvijėlėmis, kurių teišliko dvi. Karoliukai 1-1,1 cm aukščio ir 1,1-1,2 cm skersmens. 0,4-0,7 cm skersmens žalvarinės įvijėlės siekė iki 3-3,5 cm ilgio.

Panaši apvarėlė buvo, matyt, ir 9-9,5 metų mergaitės kape Nr. 48, bet čia terastas gintarinis karoliukas (1 cm aukščio ir 1 cm skersmens) ir viena geriau išlikusi apie

163 pav. Du gintarėliai prie smeigtuko vaiko kape Nr. 147

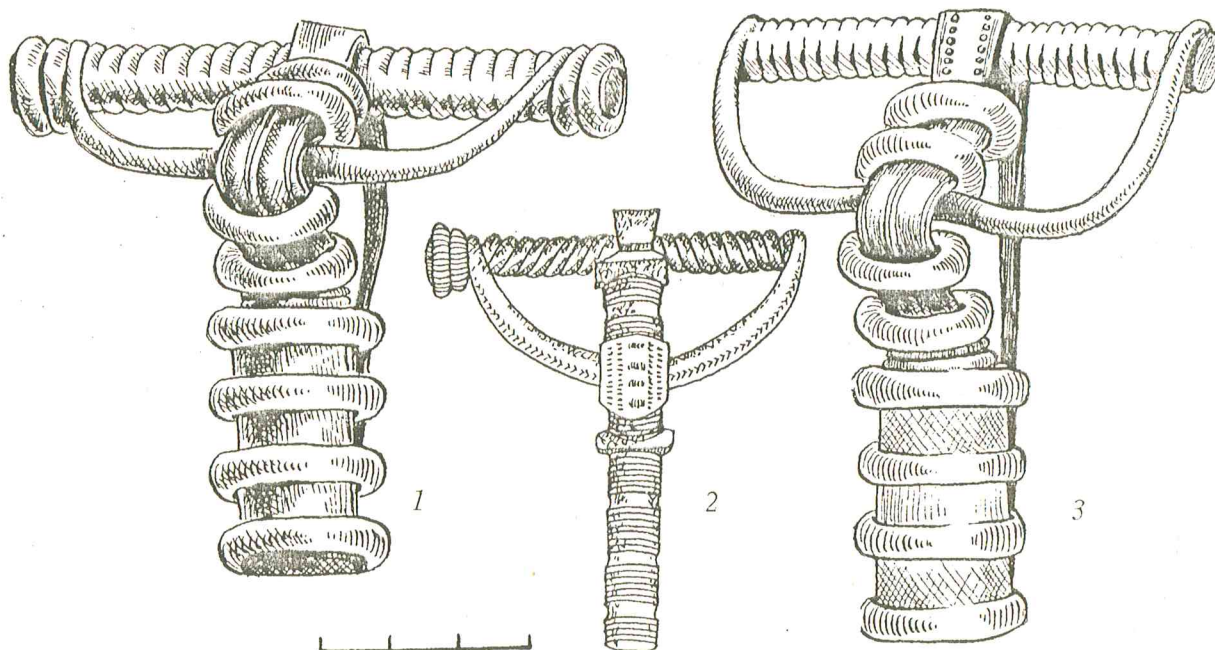
2 cm ilgio žalvarinė įvijėlė. Galėjo būti ir daugiau įvijėlių; tai rodo žalvario kruopelės netoli žandikaulio.

Kur kas daugiau kapuose rasta pavienių gintarinių karolių (14 lentelė). Jie dvejopos formos. 31 karolis buvo dvigubo nupjauto kūgio formos. Tai 0,5-1,2 cm aukščio ir 1-1,5 cm skersmens dirbinėliai. Tik 3 karoliai statinaitės formos. Šių matmenys panašūs į pirmųjų, t.y. iki 0,7-1,1 cm aukščio ir 0,8-0,9 cm skersmens. Be to, viename vaiko kape (Nr. 177A) vietoj karoliuko ant krūtinės padėtas netaisyklingas 1,5x0,7 cm dydžio gintaro gabaliukas (141:5 pav.), o kitame (k. Nr. 177B) - teišlikusi tik menka karoliuko dalelė.

Dėl šių pavienių gintarinių karoliukų paskirties jokių abejonių nėra - tai amuletai (Vaitkunskienė L. 1992a; 1992c). Po 1 ar 2 gintarėlius prikabindavo mirusiesiems prie krūtinės papuošalų (163 pav.). Jeigu laidojo be papuošalų, tai amuletą tvirtino, matyt, prie drabužių. Antai vyro kape Nr. 213 karoliukas rastas ant krūtinės. Su amuletais laidojo ir vyrus, ir moteris, ir vaikus.

Kai kuriuose suardytuose kapuose pasitaikė ir kitokių karolių.

Štai moters kape Nr. 182, be 2 gintarinių karoliukų-amuletų, aptiktas ir žalvarinis daugiakampis apie 1 cm aukščio ir 1 cm skersmens karoliukas. Nenustatytos lyties mirusiojo kape Nr. 43, be anksčiau minėtos puošnios apvaros, buvo ir mėlynas stiklinis karolis

164 pav. Segės: 1 - k. Nr. 34, 2 - k. Nr. 38, 3 - atsitiktinis radinys.

rantytu paviršiumi. Jis cilindro formos, 1,8 cm aukščio ir 1,2 cm skersmens (192:4 pav.). Kadangi ir vienas, ir kitas radinys aptiktas ne pirminėje vietoje, tai jų paskirtis neaiški. Gal šiuos pavienius karoliukus nešiojo apvarose? Mat ir kituose tyrinčiuose žemaičių kapinyuose rasta apvarų, kuriose tebuvo 1 ar 2 žalvariniai karoliukai arba koks kabutis (Valatka V. 1984. P. 19; Merkevičius A. 1984. P. 55).

Segės. Kasinėjant kapinyną, rastos 42 segės: 26 - vyrų kapuose (14 lentelė), o 4 - įvairiose tyrinėto ploto perkasose (Nr. 1, 17, 21, 37), patekusios iš suardytų kapų. Muziejuose yra dar 12 atsitiktinai įvairiu metu Pagrybyje aptiktų segių (5 - LNM. 552:14-17,59; 4 - VDKM. 709:23,25,27,33; 1 - ŠAM, neinv.; 2 - Statkevičius V. 1966. P. 176. 45 pav.). Beveik visi šie papuošalai yra žalvariniai, išskyrus 2 sidabrinės (k. Nr. 34 ir 1 atsitiktinai rasta) ir 2 geležinės (k. Nr. 76A ir 1 atsitiktinai rasta) seges.

Pagal Lietuvoje priimtą šios kategorijos papuošalų tipologiją (LAA. 1978. P. 33) Pagrybio seges galima suskirstyti į 6 grupes: 1) lankines žieduotąsias, 2) lankines trikampe kojele, 3) lankines ilgakojes, 4) lankines kryžine kojele, 5) lankines laiptelines, 6) pasagines seges.

Lankinės žieduotosios segės - pačios puošniausios - Pagrybyje rastos 3. Viena, aptikta 6,5-7 metų vaiko kape Nr. 34, sidabrinė, išpuošta 8 sidabriniais sugrupuotais po du žiedeliais rantytu paviršiumi. Po analogišką žiedelį buvo ir įvijos galuose (164:1 pav.). Keturiomis tokių pat žiedelių grupėmis puoštas ir kitos atsitiktinai rastos segės. Vieną jų, padarytą iš sidabro, 1971 m. suartos dirvos paviršiuje rado Pagrybio kaimo gyventojas E. Peleniūtė (V. Statkevičius dėka radinys dabar saugomas Šiauliu

“Aušros” muziejuje). Be žiedelių, ši segė ant liemenėlio ir kojelės dar turėjo 4 tarp žiedelių įtvirtintas sidabrinės plokšteles, kurių visas paviršius pagražintas tinkliniu ornamentu (164:3 pav). Ant įvijos esantis keturkampis laukelis taip pat puoštas įmuštais ratukais, sugrupuotais į 2 eiles.

Nėra duomenų, iš kokio metalo - sidabro ar žalvario - buvo padaryta antra atsitiktinai rasta segė. Žinoma tik, kad 1965 m. ji buvo Iždonų aštuonmetėje mokykloje (Statkevičius V. 1966. P. 175; LAA. 1978. P. 41).

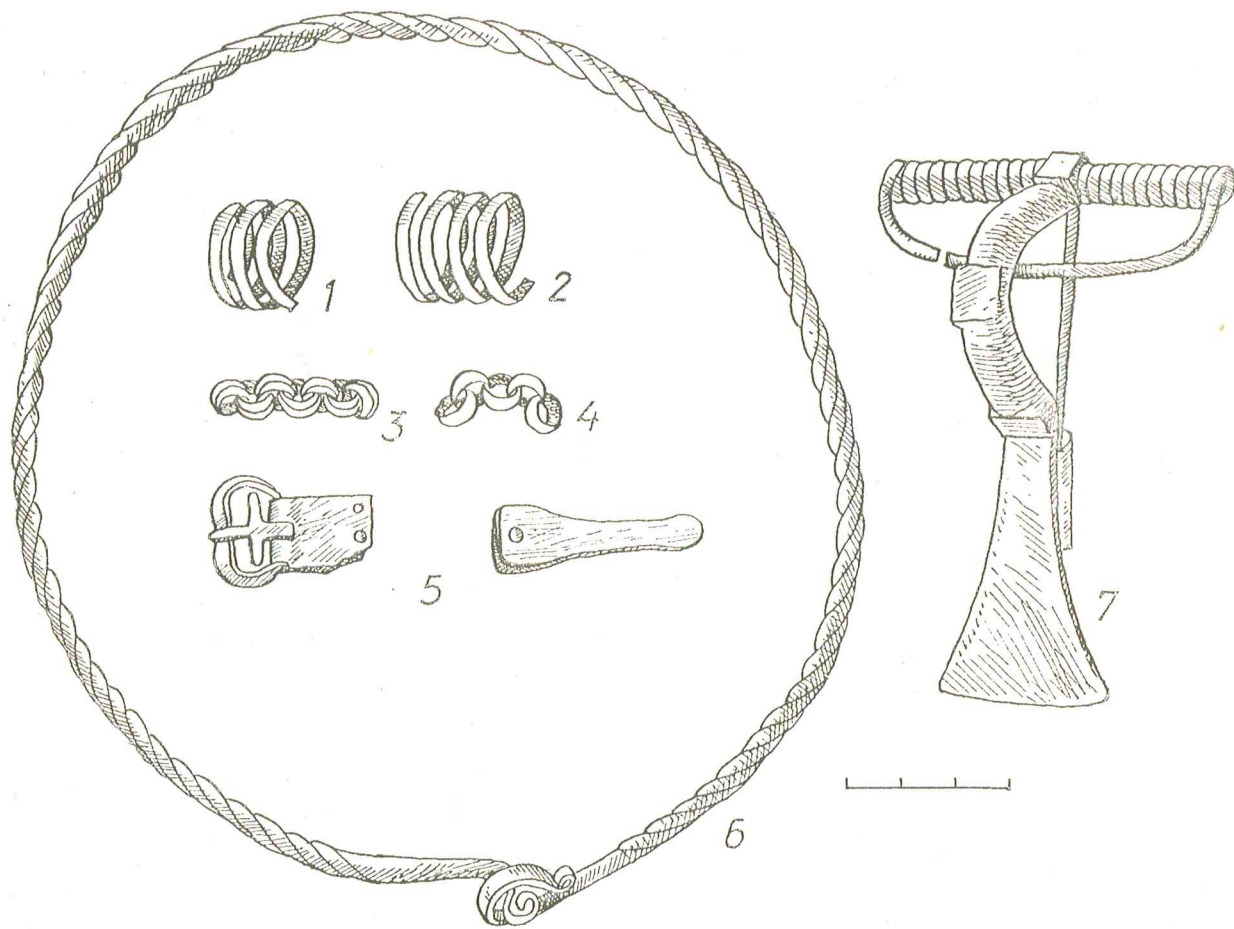
Segės 7-8,5 cm aukščio, iki 8,5 cm skersmens (kartu su žiedeliais įvijos galuose).

Pagal Lietuvoje parengtą lankinių žieduotųjų segių klasifikaciją (LAA. 1978. P. 39) Pagrybyje rastos segės priklauso trečiajai grupei. Lietuvoje jos paplito V a. pabaigoje ar VI a. pradžioje ir buvo nešiotos, matyt, iki VIII a. pabaigos (LAA. 1978. P. 40). Kadangi Pagrybyje atsitiktinai rastos žieduotosios segės tapačios su ta sege, kuri rasta tyrinėtame kape Nr. 34, galima manyti, kad visos trys priklauso tam pačiam laikotarpiui, t.y. V-VI a.

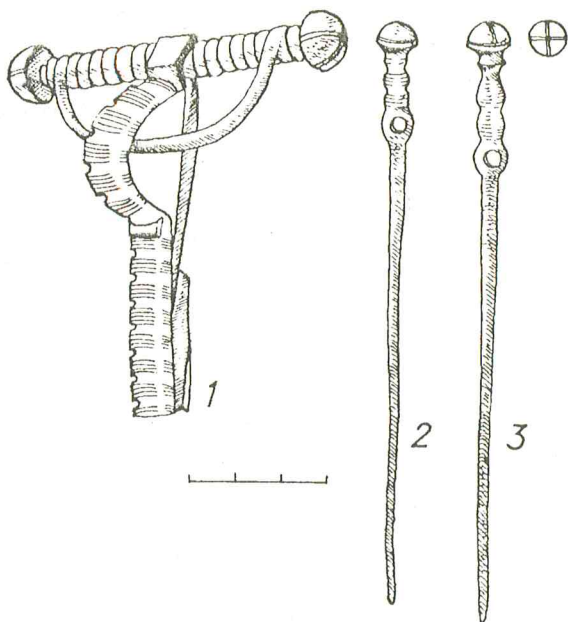
Lankinė segė trikampe kojele tėra viena, rasta 10-10,5 metų berniuko kape Nr. 55. Ji žalvarinė, liemenėlis pusiau apvalaus pjūvio, o trikampė kojelė plokščia. Ant liemenėlio yra išplatintas keturkampis laukelis. Panaši detalė pastebėta ir ant įvijos. Prie įvijos pritaisytas lankelis yra apvalaus skersinio pjūvio. Liemenėlio ir kojelės sandūra akcentuota gūbreliu (165:7 pav.).

Nors segė sulūžusi, galima nustatyti, kad ji apie 10 cm aukščio, o trikampė kojelė iki 3 cm pločio.

Tyrinėtojai nurodo, kad lankinės segės trikampe kojele - būdingas V-VI a. baltų papuošalas (Okulicz J.

165 pav. Berniuko įkapės iš k. Nr. 55: 1, 2 - žiedai, 3, 4 - grandinėlių dalys, 5 - diržo sagtis ir apkaustas, 6 - antkaklė, 7 - segė.

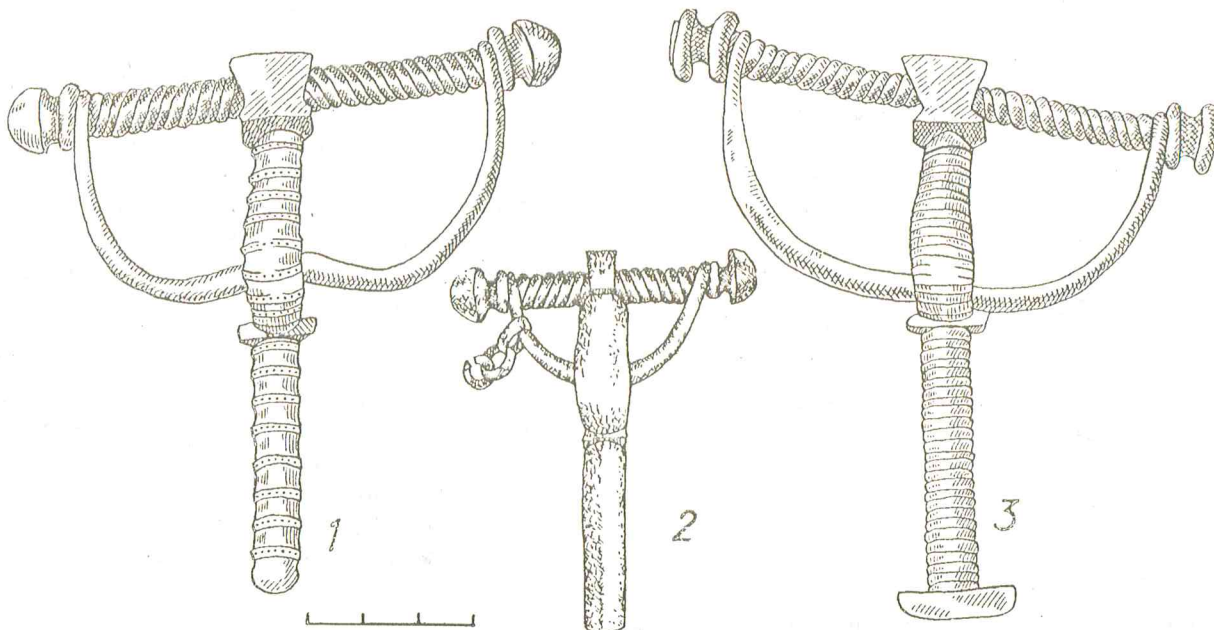

166 pav. Vyro papuošalai iš k. Nr. 61: 1 - segė, 2, 3 - smeigtukai.

1973. 214:f, h pav.; LAA. 1978. P. 42). Kai kuriuose to meto kapinyuose jų rasta po kelias dešimtis (Pašušvys, Plinkaigalis, abu - Kėdainių raj.) (Kazakevičius V. 1993. P. 109; LAA. 1978. P. 42), tad krinta į akis, kad Pagrybio tyrinėtuose kapuose rastas tik vienas šio tipo papuošalas.

Matyt, ne atsitiktinumas, kad toks vienintelis papuošalas - kilmingos šeimos nario įkapė. Vaikas palaidotas kaip suaugęs karys raitelis: šalia miego poza palaidoto mirusiojo buvo išdėliota žirgo auka. Tarp gyvulio dantų dar išlikę ir geležiniai trinariai žąslai su grandimis galuose. Vaikui ant kaklo buvo sidabrinė antkaklė - labai reta net suaugusių vyrų įkapė. Drabužiai sujuosti diržu su žalvarine sagtimi. Vaiko dešinėje rastas peilis (greičiausiai buvęs prikabinatas prie diržo) ir įmoninis kirvis, korpusu gulintis skersai kapo (25 pav.).

Lankinės ilgakojės segės sudaro gausiausią grupę. Pagrybyje jų rasta 13 (k. Nr. 36, 38, 61, 76A, 85, 116, 134, 184, 200B ir 4 - atsitiktiniai). Matyt, šio tipo segėmis puošėsi įvairaus amžiaus vyrai, nes jų rasta ir jaunų (20-25 metų), ir pagyvenusių (45-50 metų) žmonių, ir net naujagimių kapuose (Nr.116). Ilgakojė segė aptikta ir sudeginto berniuko kape Nr. 200B.

167 pav. Segės: 1 - k. Nr. 85, 2 - atsitiktinis radinys, 3 - k. Nr. 146.

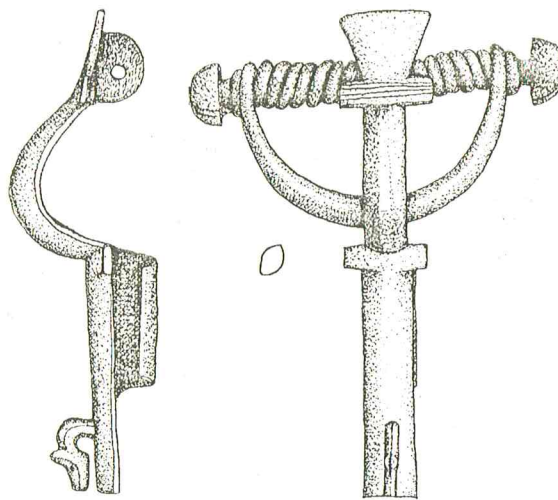
Segių įvijos galuose dažniausiai pritvirtinta po stamboką pusrutulio formos buoželę, kartais dar papuoštą 2 sukryžiuotomis linijomis (166:1 pav.), rečiau - po dvigubą rantytą žiedelį. Prie įvijų pritaisyti lankeliai yra ovalaus, apvalaus ar rombinio skersinio pjūvio. Segės liemenėlis ir kojelė arba pusiau apvalaus, arba kone trikampio pjūvio, be to, visas paviršius puoštas skersinių brūkšnelių grupėmis (167:1 pav.). Liemenėlio ir kojelės sandūra pabrėžta iškiliumi arba skersinuku. Panaši detalė dažnai būna ir priešingame gale, t.y. prie įvijos, prie stačiakampės ar trapecinės plokštelės, išylančios virš įvijos. Ši plokštelė kartais dar ir ornamentuota įrėžtomis tiesiomis linijomis. Ypač dailiai puošta viena segė - 45-50 metų vyro įkapė (164:2 pav.). Skersiniai brūkšneliai dabina visą kojelės ir liemenėlio paviršių, o eglutės motyvo raštas vingiuoja išilgai per visą įvijos lankelį. Be to, ant liemenėlio išplatintas keturkampis laukelis ornamentuotas įkartėlių eilėmis. Ši žalvarinė segė - vienintelis daiktas, išlikęs labai suardytame kape Nr. 38.

Aptarti papuošalai yra gana įvairių matmenų. Pvz., jų aukštis svyruoja tarp 3,6 ir 10,5 cm, o įvijos ilgis (su buoželėmis) - tarp 4,5 ir 8,5 cm. Pačios mažiausios - vaikų įkapės (k. Nr. 116, 200B). Prie kai kurių segių lankelio išlikusios žalvarinės grandinėles liekanos. Dvi segės (k. Nr. 76A ir atsitiktinai rasta (VDKM. 709:23) geležinės, visos kitos - žalvarinės.

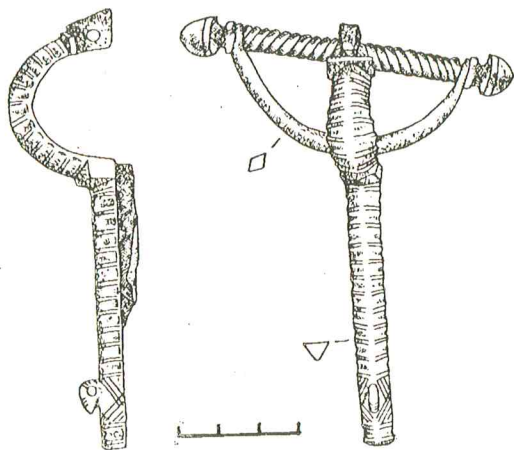
Pagrybio lankinės ilgakojos segės labai panašios į kitas šio tipo seges, rastas įvairių Lietuvos vietovių V-VI a. kapinyuose. Kaip pažymi tyrinėtojai, ne tik baltų žemėse, bet ir gretimose Baltijos regiono šalyse (pvz., Estijoje, Suomijoje, Gotlando, Elando, Bornholmo

salose) aptiktos lankinės ilgakojos segės yra itin vienos (LAB. 1961. P. 327). Tačiau dvi Pagrybyje rastos šio tipo žalvarinės segės dėl apdailos detalių yra gana originalios.

Viena jų, mokslinėje literatūroje pradėta minėti jau nuo 1940 m. (Oxenstierna E.C.G. 1940. P. 236), aptikta atsitiktinai ir nuo 1935 m. saugoma VDKM (inv. Nr. 709:26). Segė - 10,6 cm aukščio, turi ovalaus pjūvio 0,6 cm pločio lankelį ir 8,5 cm ilgio įviją su pusrutulio formos 1,4 cm skersmens buoželėmis, kurios papuoštos 2 sukryžiuotomis linijomis. Pusapvalio pjūvio 1,1 cm pločio ir 4,3 cm ilgio kojelę nuo tokio pat pločio ir pjūvio liemenėlio skiria apie 0,5x1,7 cm dydžio gūbrelis.

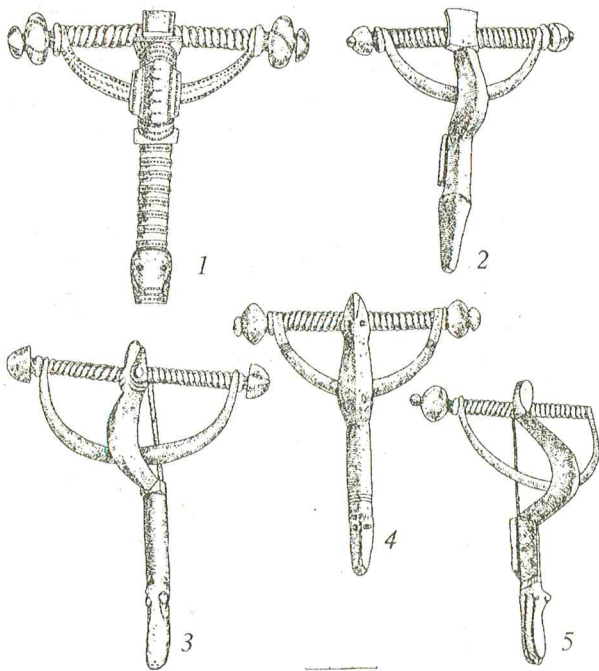
168 pav. Segė su žirgo galvute ant kojelės (atsitiktinis radinys)

169 pav. Segė su paukščio galvute ant kojelės iš k. Nr. 36

Panašus yra ir kitame liemenėlio gale prie trapecijos formos plokštelės ant įvijos. Taigi ir išore, ir matmenimis, ir gamybos būdu segė identiška kitoms lankinėms ilgakojėms segėms. Ji skiriasi tuo, kad kojelės gale yra skulptūriškai apibendrinta 0,9 cm ilgio ir 0,7 cm aukščio žirgo galvutė su išryškintomis stačiomis auselėmis ir ilgoku išlenktu kaklu (168 pav.).

Antra segė Pagrybyje aptikta 1980 m., tyrinėjant labai suardytą kario kapą Nr. 36. Šis radinys mokslinėje literatūroje žinomas nuo 1987 m. (Vaitkunskienė L. 1987. 3 pav.). Tai 10,5 cm aukščio iš žalvario išlieta segė, turinti rombinio pjūvio 0,5 cm pločio lankelį ir 8,5 cm

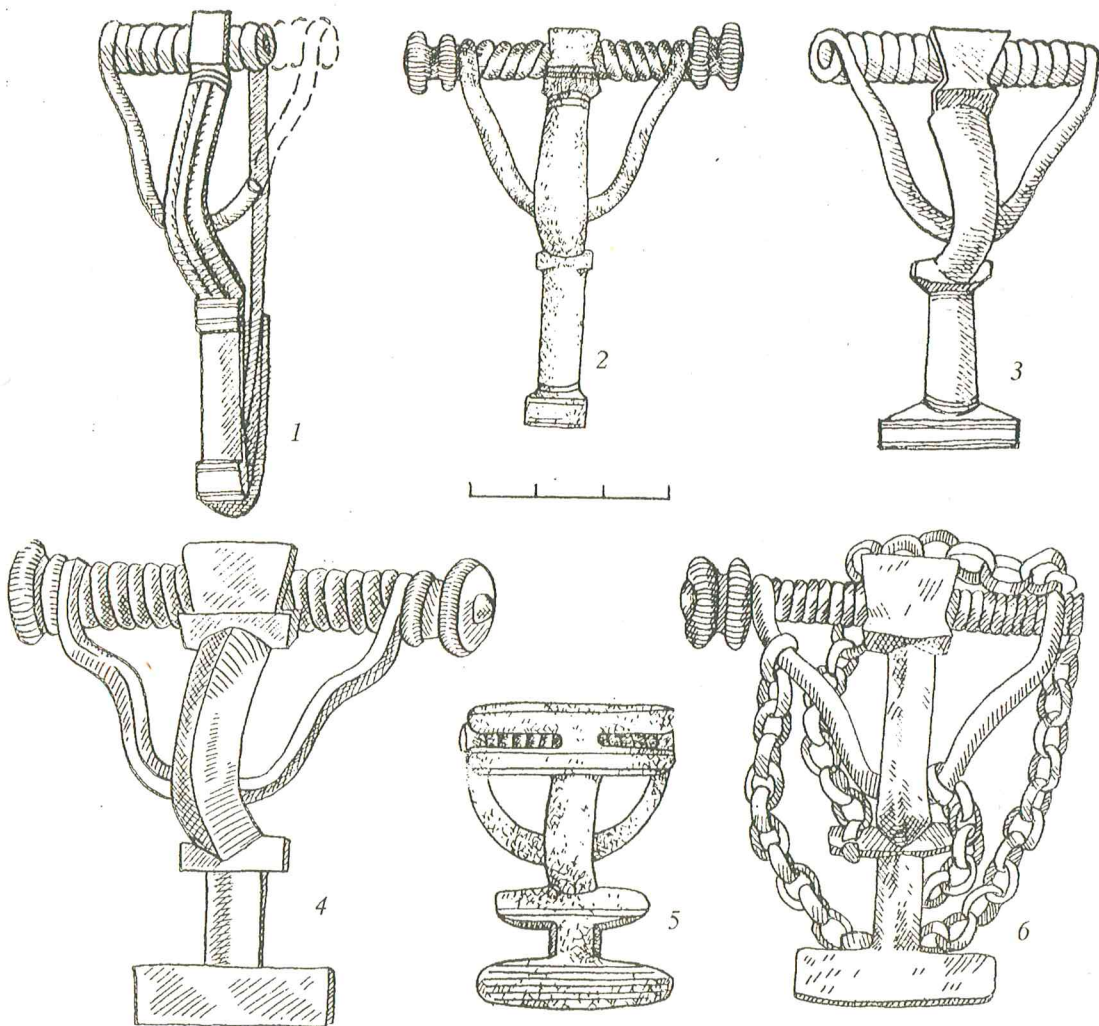
170 pav. Gyvūninės segės: 1 - Plinkaigalis, Kėdainių raj., 2, 4 - Jurgaičiai, Šilutės raj., 3 - Jauneikiai, Joniškio raj., 5 - Lazdininkai, Kretingos raj.

ilgio įviją su pusrutulio formos 1,1 cm skersmens buoželėmis, kurios papuoštos 2 sukryžiuotomis linijomis. Trikampio pjūvio 0,8 cm pločio kojelę nuo tokio pat pjūvio šiek tiek platesnio (1,2 cm) liemenėlio skiria vos pastebimas gūbrelis. Tokia pat detalė pabrėžia liemenėlio ir įvijos sandūrą. Kojelės ir liemenėlio paviršius puoštas skersiniais brūkšneliais (169 pav.). Nuo kitų lankinių ilgakojų segių šis papuošalas skiriasi tuo, kad kojelės gale yra skulptūriškai apibendrinta 1 cm ilgio, 0,6 cm aukščio ir 0,35 cm pločio paukščio galvutė su išryškintu snapu ir apskrita skylute vietoj akių. Galvutės apačioje įrėžtais brūkšneliais, matyt, vaizduojamos paukščio plunksnos. Žiūrint iš šono, susidaro susigūžusio paukščio įspūdis (231 pav.).

Lankinių zoomorfiniais motyvais puoštų segių Lietuvoje dažnokai randama kasinėjamuose kapinyuose, chronologiškai priklausančiuose viduriniajam geležies amžiui. Todėl, rengiant I-XIII a. radinių klasifikaciją, gyvūnų įvaizdžiais ornamentuotos segės buvo apibūdintos kaip atskiras krūtinės papuošalų tipas. Tai lankinės gyvūninės (gyvūninės) segės (LAA. 1978. P. 44). Lyginant jas su abiem Pagrybyje rastomis segėmis, akivaizdu, kad anų gyvūninių segių apdaila yra visai kito stiliaus: gyvūnų atvaizdai stilizuoti, schematiški, sugometrinti, dėl to net neįmanoma nustatyti, kas paivaizduotas (170 pav.). Visai nesunku atpažinti, kokius gyvūnus simbolizuoja zoomorfinės detalės, puošiančios Pagrybio lankines ilgakojes seges. Beje, ir kitų Europos šalių archeologinėje medžiagoje yra dvejopo gyvūninio stiliaus daiktų: vieni ornamentuoti neatpažįstamų, kiti - atpažįstamų gyvūnų įvaizdžiais (Nakaitė L. 1991. P. 23).

Lankinių segių kryžine kojele rasta 4 kapuose (Nr. 45, 93, 135, 146) ir dvi - atsitiktinai. Visos jos labai panašios į ilgakojes seges. Skiriasi tuo, kad kojelės gale yra 1,8-2,9 cm ilgio ir 0,4-0,9 cm pločio kryžma (171:1-3 pav.). Ji kartais papuošta skersiniais brūkšneliais. Jais išraižyti ir kai kurių segių liemenėlis bei kojelė (k. Nr. 146). (167:3 pav.). Abi šios segių dalys yra pusiau apvalaus skersinio pjūvio, o sandūrą pabrėžia apie 1,2-2 cm ilgio ir maždaug 0,3-0,5 pločio gūbrelis - kryžma. Segės 6-10,3 cm aukščio, turi 5,2-11,3 cm ilgio įviją (kartu su žiedeliais).

Manoma, kad šio tipo papuošalai VI-VII a. buvo populiarūs tarp baltų, gyvenusių buvusiuose Rytprūsioose, o iš čia paplito į Lietuvą, Latviją, pateko ir į skandinavų žemes (LAB. 1961. P. 331). Sukaupti duomenys rodo, kad lankinės segės kryžine kojele Lietuvoje nebuvo populiarus papuošalas. Pvz., kai kuriuose žemaičių žemėje kasinėtuose kapinyuose (Šarkai, Maudžiorai, Kairėnėliai) jų visiškai nerasta, kituose (Sauginiai) teaptikta viena segė. Net ir Plinkaigalyje, kur ištirta per 370 kapų, tik 4-iuose rasta po lankinę segę kryžine kojele (Kazakevičius V. 1993. P. 111).

171 pav. Segės: 1 - k. Nr. 45, 2 - k. Nr. 135, 3 - atsitiktinis radinys, 4 - k. Nr. 193, 5 - k. Nr. 212, 6 - k. Nr. 156.

Remiantis osteologine medžiaga, išlikusia kapuose Nr. 45, 146, galima manyti, kad aptariamo tipo segėmis savo aprangą puošė 30-45 metų Pagrybio vyrai (172 pav.).

Pagrybyje rastos 6 lankinės laiptelinės segės: 4 aptiktos kasinėjant (k. Nr. 156, 193, 212, 215) ir 2 atsitiktinai. Šio tipo papuošalai - tolesnės segių kryžine kojele raidos pavyzdys (171:4,6 pav.).

Dirbinių išorė šiek tiek skiriasi. 4 segės (k. Nr. 156, 193, 215 ir 1 atsitiktinė) yra labai panašios. Jų kojelės ir liemenėliai trikampio arba pusiau apvalaus skersinio pjūvio. Kojelė baigiasi 2,3-2,9 cm ilgio ir 0,8-0,9 cm pločio laipteliu. Antras, kiek mažesnis (1,5-2 cm ilgio ir 0,4-0,5 cm pločio) laiptelis, žymi kojelės ir liemenėlio sandūrą. Įvijose galuose yra po dvigubą rantytą žiedelį, o prie įvijų pritaisytas lankelis šiek tiek profiliuotas. Geriausiai išlikusios segės (k. Nr. 215) laipteliai ir trapecinis laukelis ant įvijos puošti pakraščiuose įrežtomis linijomis. Prie vienos segės buvo prirūdijusi žalvarinė grandinė, kurios abu galai pritvirtinti prie

lankelio (171:6 pav.). Gali būti, kad panaši grandinė kabėjo ir prie atsitiktinai rastos segės, mat ant jos lankelio yra išlikusi grandinė (Statkevičius V. 1966. P. 176. 4 pav.). Segės 6-10,3 cm aukščio ir turi 5,2-11,3 cm ilgio įviją (drauge su buoželėmis).

Kitos 2 lankinės laiptelinės segės (k. Nr. 212 ir 1 rasta atsitiktinai) nuo pirmųjų skiriasi tuo, kad pirmiausia turi 2 laiptelius, kurie dengia įviją (171:5 pav.). Be to, visi abiejų segių laipteliai ilgesni negu anksčiau aptartųjų. Pvz., atsitiktinai rastos segės laipteliai vienodo ilgio - apie 5 cm, o kape aptiktosios 2 viršutiniai yra 3,2 cm, 2 apatiniai - apie 3 cm ilgio. Pirmoji segė yra daug plokštesnė, be to, šiek tiek didesnė - 6 cm aukščio. Kape Nr. 212 rastoji - 4,4 cm aukščio ir 3,2 cm skersmens.

Tyrinėtojai nustatė, kad lankinės laiptelinės segės Lietuvoje plačiau imta gaminti ir nešioti VII a., populiari jos buvo ir VIII-IX a., o labai suploktėjusios, gražiai išpuoštos sidabru, ornamentuotos madingos net iki XII a. (LAA. 1978. P. 45; Vaitkunskienė L. 1981. 28, 29 pav.).

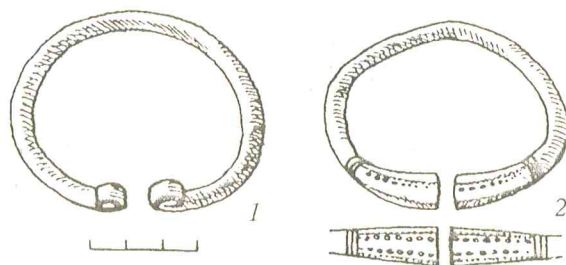

172 pav. Segės padėtis vyro kape Nr. 146

Pagrybio lankinės laiptelinės segės, išskyrus vieną, rastą atsitiktinai ir daug plokštesnę, priklauso prie ankstyviausių šio tipo krūtinės papuošalų, kurių chronologija nesiekia VII a. Net ir kape Nr. 212 aptikta segė su 4 ilgais laipteliais datuotina ne vėlesniu laikotarpiu kaip VI a. pabaiga. Ši įkapė aptikta labai suardytame 40-45 metų vyro kape: tebuvo išlikusi geležinio pentino dalis ir įmovinis ietigalis. Žinoma, tokios menkos kapo inventoriaus liekanos neleidžia nustatyti segės chronologijos, tad šiam klausimui spręsti buvo pasitelkti duomenys, gauti pirmiausia panagrindėjus kapo Nr. 212 padėčių, lyginant su gretimais atkastais kapais, o paskui patyrinėjus ir juose rastų dirbinių chronologinę priklausomybę. Paaiškėjo, kad kapas Nr. 212 yra toje kapinyno dalyje, kur mirusiuosius laidojo ne vėliau kaip VI a. Tai liudija ne tik toje pačioje perkasoje (Nr. 36) atkasto gerai išlikusio kapo Nr. 215 radiniai, bet ir gretimose perkasose (Nr. 15, 18) tyrinėtų kapų inventorius: lankinės ilgakojės segės, kiaurakryžmiai ir nuokamieniai smeigtukai, apyrankės su iškilia trikampė briauna ir kt. V-VI a. skiriamos įkapės.

Nedaug vėlesnė ir atsitiktinė segė, skiriama antrajai lankinių laiptelinių segių grupei. Mat visiškai analogiškas tyrinėtojai datuoja VI-VII a. (Okulicz J. 1973. 245:h pav.; Voß H.U. 1991. P. 295-300).

173 pav. Atsitiktinai rastos pasaginės segės: 1 - cilindriniais galais, 2 - pastorintais galais.

Be gerai išlikusių lankinių segių, kai kuriuose tyrinėtuose kapuose (Nr. 97, 142, 145, 158, 159, 161, 211) bei perkasose (Nr. 17, 21) rasta dar 9 lankinių žalvarinių segių nuolaužų: dvigubų rantytų žiedelių, kūginių buoželių, įvijų su lankeliu, užsegimo fragmentų.

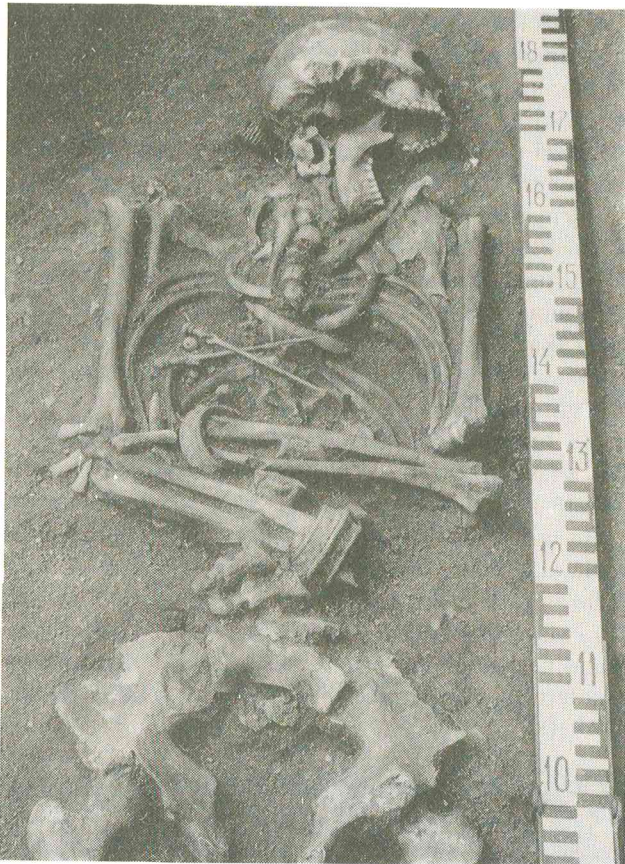
Tėra dvi pasaginės segės. Abi - atsitiktiniai radiniai (1- LNM. 552:59; 1 - Stankevičius V. 1966. P. 176. 5 pav.). Viena segė yra cilindriniais galais, ovalaus pjūvio lankeliu, kita - pastorintais galais, pusiau apvalaus pjūvio lankeliu, puoštu įstrižais brūkšneliais (173 pav.). Be to, pastorintų galų viršus pagražintas taškeliiais. Šie žalvariniai papuošalai yra iš vėlyvojo geležies amžiaus. Manoma, kad pasagines seges Lietuvoje pradėjo nešioti VII a. pabaigoje - IX a., ypač madingos jos buvo X-XIII a. (LAA. 1978. P. 47). Taigi pasaginės segės rodo, kad Pagrybio kapinyne vietos gyventojai savo mirusiuosius laidojo ir geležies amžiaus pabaigoje.

Paminėtinos dar 4 atsitiktinai rastos žalvarinės segės iš kitos, t.y. feodalizmo, epochos (VDKM. 970:1-4). Trys yra pasaginės: vienos galai dabar nulaužti, kitos - užbaigti kampuotomis, trečios - aguoninėmis galvutėmis. Visos yra nedidelės - 3,2-2,7 cm skersmens. Ketvirtos segės tėra išlikusi dalis, tačiau matyti, kad tai apskritos plokščios skardinės segės fragmentas. Minėti papuošalai nemaža analogijų turi tarp XIV-XVI a. radinių (Urbanavičius V. 1969. P. 111-120).

Smeigtukai. 63 kapuose rasti 85 smeigtukai (14 lentelė), dar 9 aptikti įvairiose kapinyno vietose tyrinėjant perkasas (Nr. 6, 15, 18, 21, 23, 24, 29, 30). Be to, 9 atsitiktinai aptikti saugomi keliuose muziejuose, minimi archeologinėje literatūroje (LNM.552:18- 23, 60; VDKM. 709:28; ŠAM, neinv.; Puzinas J. 1938. P. 266. 65:3 pav.; Statkevičius V. 1966. P. 175; LAA. 1978. P. 78, 82).

Daugiausia - net 50 - smeigtukų rasta 30-yje moterų kapų (174 pav.). Dar 21 šios kategorijos dirbiny - 20 vyrų įkapė. Be to, po smeigtuką turėjo 13 nenustatytos lyties individų.

Pagal Lietuvoje priimtą geležies amžiaus dirbinių klasifikaciją Pagrybio smeigtukus galima skirti į 4 grupes: 1) lazdelinius, 2) nuokamienius, 3) kiaurakryžmius, 4) kryžinius. 53 smeigtukai geležiniai, kiti - žalvariniai: iš jų 1 papuoštas sidabru, kitas turi sidabru puoštą žalvarinį pakabutį.

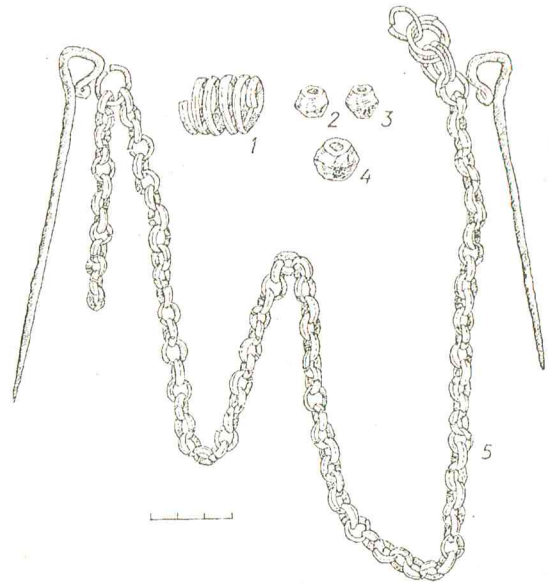
174 pav. Kapo Nr. 79 detalė: smeigtukų pora ant mirusiosios krūtinės.

Lazdelinių smeigtukų Pagrybyje gausiausia: 44 kapuose rasti 55 ir dar 4 - atsitiktiniai. Visi, išskyrus 8 žalvarinius (k. Nr. 19, 21, 56, 66, 147, 170, 172, 200B), padaryti iš geležinės vielos vieną galą nusmailinus, kitą sulenkus į apskritą ar beveik trikampę galvutę-kilputę, kurios apačioje dažniausiai susukama sraigėlė. Geriau išlikę smeigtukai yra 7,8-13,5 cm ilgio, o jų kilpelės - 1,4-2,3 cm skersmens. Tačiau pasitaikė dirbinių net su 3-4 cm skersmens kilpelėmis (k. Nr. 124, 178, 202). Vaikų smeigtukai apie 8-9 cm ilgio, bet žalvariniai daug mažesni. Antai vienas nesiekė nė 3 cm (k. Nr. 200B), kitas (k. Nr. 147) tebuvo 5,5 cm ilgio.

Lazdeliniai smeigtukai - labai įvairaus amžiaus vyrų, moterų ir vaikų įkapė. Jų pasitaikė ir naujagimių (k. Nr. 66, 116), ir vos keletą mėnesių (k. Nr. 172, 179) ar metų (k. Nr. 57, 168) sulaukusių vaikų, ir paauglių (k. Nr. 160, 177B), ir 18-50 ar daugiau kaip 55 metus turinčių suaugusiųjų kapuose.

9 vyrų ir 14 vaikų (berniukų ir mergaičių) drabužis ant krūtinės buvo susmeigtas tik vienu lazdeliniu smeigtuku. Dar vie no berniuko sudegintų palaikų ryšulėlis (k. Nr. 200 B) taip pat buvo susmeigtas smeigtuku.

Kitą vaizdą atskleidžia ištirtas moterų kapų inventorius. Nėkelia abejonių nuostata, kad Pagrybio moterys aprangą susmeigavo 2 geležiniais lazdeliniais

175 pav. Moters papuošalai iš k. Nr. 182: 1 - žiedas, 2-4 - karoliukai, 5 - lazdeliniai smeigtukai, grandinėle sujungti į porą.

smeigtukais, sujungtais žalvarine grandinėle (175 pav.). Toks krūtinės papuošalas aptiktas 10-yje kapų. Labai tikėtina, jog su tokiais papuošalais galėjo būti palaidotos dar 3 pagrybiškės, kurių kapai (Nr. 17, 102, 112) smarkiai suardyti. Kapavietėse išliko tik dalis įkapių, tarp kurių aptikta ir po geležinį lazdelinį smeigtuką.

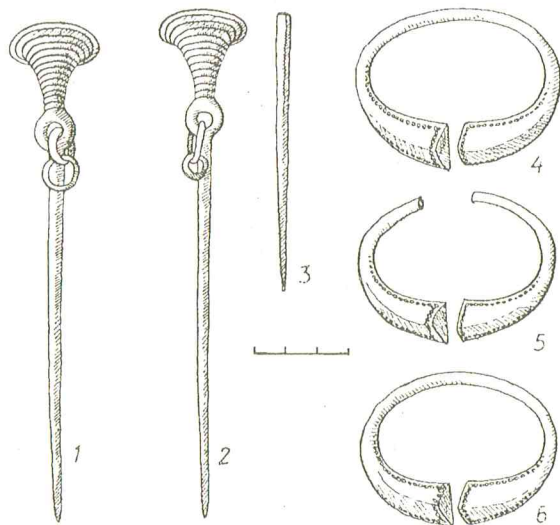
Akivaizdi tendencija smeigtukus į moterų kapus dėti kaip papildomą įkapę. Antai kape Nr. 194 mirusiosios galvūgalyje, labiau į dešinę, abu lazdeliniai smeigtukai gulėjo vienas šalia kito šiek tiek sukryžiuotais, kojūgalin nukreiptais smaigaliais. Kitapus galvos - peilis (64:3 pav.). Be šių galvūgalyje sudėtų įkapių, dar rastos 4 lipdyto puodo šukės, įmestos į kapą prieš laidojant. Kape Nr. 183 ant dešiniojo dubenkaulio rasta krūvelė dirbinių, tarp kurių, be žalvarinio įvijinio žiedo, dviejų gintarinių karoliukų-amuletų, buvo ir 2 geležiniai lazdeliniai smeigtukai, gulintys vienas šalia kito smaigaliais į kojūgalį (64:2 pav.). Kiti mirusiosios papuošalai rasti tokioje padėtyje, kaip buvo nešioti, t.y. žalvarinė storagalė apyrankė - ant dešniosios rankos dilbikaulių, žalvarinis įvijinis žiedas - tarp pirštikaulių ant krūtinės. Be šių įkapių, rastas dar ir titnago gabalėlis, padėtas ant kairiojo peties.

Kitų moterų kapuose abu smeigtukai, visada gulintys lygiagrečiai, būna padėti skersai ar įstrižai kapo ant krūtinės (14:1 pav.), jos dešinėje arba kairėje, rečiau - juosmens kairėje (68:4 pav.). Galimas daiktas, smeigtukus į kapą kartais dėdavo ir be žalvarinės grandinėlės, jungiančios juos į porą, nes jokių grandinėlės liekanų neaptikta 2 moterų kapavietėse (Nr. 70, 194). Kita vertus, 4 smeigtukai, kurių po vieną buvo vyro (Nr. 56) ir

trijų vaikų kapuose (Nr. 64, 116, 171), matyt, turėjo pritvirtintas žalvarines grandinėles. Tai rodo 1-3 žalvarinės grandelės, įvertos į kilpinę galvutę. Be to, minėto vyro kape rastas smeigtukas buvo su 5,5 cm ilgio grandinėle. Prie tokių grandinėlių greičiausiai kabino amuletus, t.y. 1-2 gintarinius karoliukus, randamus ant mirusiųjų krūtinės šalia smeigtukų.

Pagrybio lazdeliniai smeigtukai iš išorės labai panašūs į kitus šio tipo dirbinius, baltų gyvenamoje teritorijoje vartotus visą geležies amžių (LAA. 1978. P. 75; Седов В.В. 1967). Vis dėlto derėtų pabrėžti regioninį tų dirbinių vartojimo aspektą.

Nekyla abejonių, kad geležiniai lazdeliniai smeigtukai, žalvarine grandinėle sujungti į porą, - vienas mėgstamiausių Pagrybio moterų papuošalų. Bet šitoks krūtinės papuošalas tuo metu buvo visai nemadingas kituose istorinės Žemaitijos regionuose. Tokia išvada kyla žvilgtelėjus į archeologinę medžiagą, sukaupią kasinėjant V-VI a. kapinytus. Nustatyta, kad Dubysos ir Nevėžio tarpupyje kasinėtame Plinkaigalio kapinyne 98-iuose kapuose rasta 100 lazdelinių smeigtukų (Kazakevičius V. 1993. P. 115). Absoliuti jų dauguma aptikta kūdikių, vaikų ir paauglių kapuose (66 kapai). Po smeigtuką įdėta ir 20-čiai vyrų, o kiti rasti moterų kapuose. Tik ant vienos moters krūtinės (k. Nr. 247) gulėjo 2 geležiniai lazdeliniai smeigtukai. Tiesa, vėlesnio laikotarpio (VII a.) dviejų sudegintų mirusiųjų kapuose (Nr. A ir H) taip pat buvo įdėta po 2 smeigtukus. Antra vertus, Plinkaigalio moterų kapuose reta ir kitokios formos smeigtukų. Juos pakeičia įvairių tipų lankinės - žieduotosios, ilgakojės, trikampės bei kryžinės kojelės - segės. Tokių papuošalų nerasta nė viename Pagrybio moterų kape.

176 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 100: 1, 2 - smeigtukai, 3 - yla, 4-6 - apyrankės.

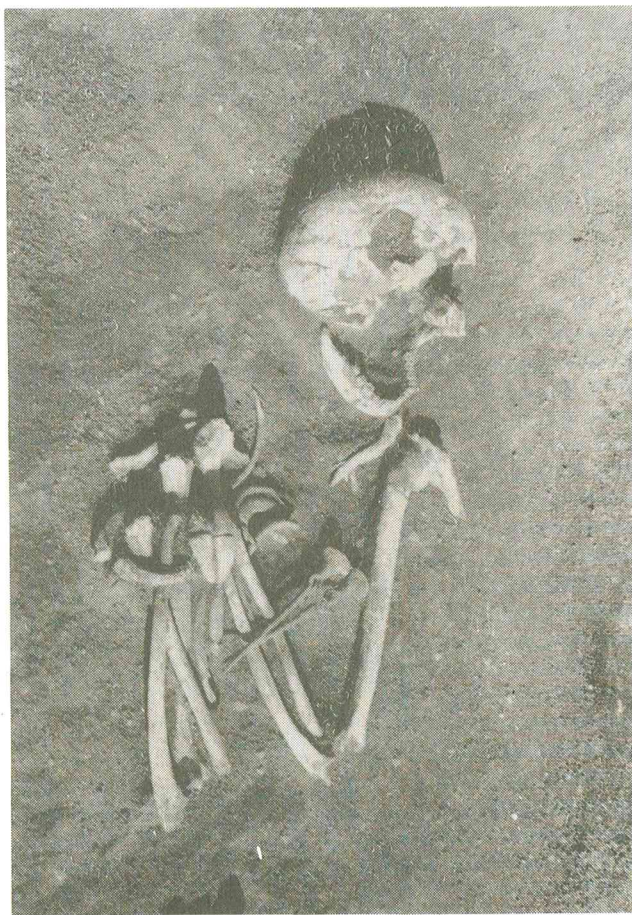
Nuokamienų smeigtukų randama daug rečiau už lazdelinius: kasinėjant 15-oje kapų aptikti 23 dirbiniai. Dar vienas pasitaikė tiriant perkasą Nr. 30. Be to, žinomi 2 atsitiktinai rasti smeigtukai (LNM. 552:20, 23).

Pagal smeigtukų galvutės formą dirbiniai skiriami į 2 grupes.

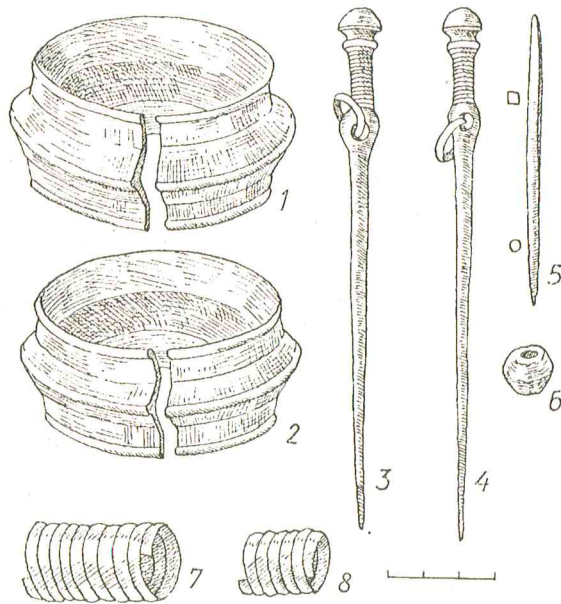
Pirmajai grupei priklauso smeigtukai, kurių platančios ir storėjančios galvutės primena trimitą. Galvutė šonai ornamentuoti skersiniais grioveliais, viršus - dvigubų brūkšnelių kryžiumi (176:1,2; 24 pav.). Kai kada įkartėlėmis papuoštas dar ir galvutės apačioje esantis apskritas laukelis, kurio viduryje padaryta skylutė grandinėlei įverti.

11 tokių smeigtukų aptikta 7 moterų kapuose, dar 2 rasti atsitiktinai. Smeigtukai žalvariniai, gana dideli: 13-17,5 cm ilgio, galvutės viršus 1,5-3 cm skersmens.

Remiantis geriau išlikusių kapų (Nr. 35, 39, 51, 100) radiniais, galima manyti, kad šio tipo smeigtukų, kaip ir lazdelinių, Pagrybio moterims į kapą dėta po du (177 pav.). Nešiojo juos, matyt, taip pat žalvarine grandinėle sujungtus į porą, nes prie kai kurių papuošalų tebebuvo grandinėlės fragmentų (k. Nr. 35, 39, 50, 62A, 100).

177 pav. Smeigtukų padėtis moters kape Nr. 100

178 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 79: 1, 2 - apyrankės, 3, 4 - smeigtukai, 5 - yla, 6 - karoliukas, 7 - apgalvio įvija, 8 - žiedas.

Tai jaunų (20-30 metų) moterų įkapė, tačiau vienas smeigtukas rastas ir visiškai suardytame 7-7,5 metų mergaitės kape Nr. 50. Be to, smeigtukų pora pasitaikė ir 45-50 metų moters kape Nr. 35. Ji palaidota su puošniu apgalviu, uždėtu ant galvos, o šalia padėtas antras kitokios formos apgalvis bei atsarginė jo detalė - žalvarinė įvija. Tai vienintelis Pagrybyje atkastas kapas su tiek daug galvos papuošalų.

Antrajai grupei skiriami smeigtukai, kurių nuokamienės galvutės labai primena pusrutulio formos buoželes, kokių būna abiejuose lankinių ilgakojų segių įvijų galuose, kryžinių smeigtukų kryžmų galuose (178:3,4 pav.) Buoželė puošta dvigubų brūkšnelių kryžiumi, o kita nuokamienės galvutės dalis (iki skylutės grandinėlei) - skersiniais brūkšneliais.

12 tokių smeigtukų rasta 8 kapuose (Nr. 10, 61, 65, 79, 95, 107, 166, 197). Visi jie padaryti iš žalvario, išskyrus 2 geležinius, rastus 50-55 metų moters kape Nr. 197. Geriau išlikę dirbiniai yra 12-14,6 cm ilgio.

Dėmesį patraukia tai, kad šio tipo papuošalų pasitaikė ir 3 vyrų kapuose. Viename (k. Nr. 61) palaidotas 20-25 metų vyras, kurio drabužis ant krūtinės susegta lankine ilgakoje sege. Mirusiojo dešinėje, ties juosmeniu, sudėtos papildomos įkapės: 3 įvijiniai žalvariniai žiedai ir 2 nuokamieniai smeigtukai, galvutėmis nukreipti kojūgalin (29; 166 pav.). Kitų vyrų amžius nenustatytas. Jų kapuose buvo rasta po vieną smeigtuką. Geriau išlikusiame kape Nr. 10 smeigtuku, matyt, buvo susegtas drabužis, nes papuošalas rastas ant krūtinės (11:1; 136:3 pav.). Šis mirusysis neabejotinai priklausė genties diduomenei, nes palaidotas su kalaviju. Trečio vyro kape (Nr. 65) smeigtukas rastas ne pirminėje

padėtyje: mat kapas visiškai suardytas, griaučiai išblaškyti, o tarp kaulų nuolaužų išlikusi vienintelė įkapė - smeigtukas. Šiame kape palaidotas taip pat kilmingas vyras. Taip manyti leidžia kapavietėje rastos žirgo aukos liekanos. Žirgą aukojo tik per kilmingųjų laidotuves, tik jiems į kapą sudėdavo ir žirgo auką: gyvulio galvą, kojas.

Po du šio tipo smeigtukus įdėta 3 moterims (k. Nr. 79, 166, 197). Greičiausiai ir ketvirtoji turėjo du (k. Nr. 95), bet jos kapas suardytas, griaučiai išblaškyti po visą kapavietę, kurioje terastas į žemę įsmigęs smeigtukas.

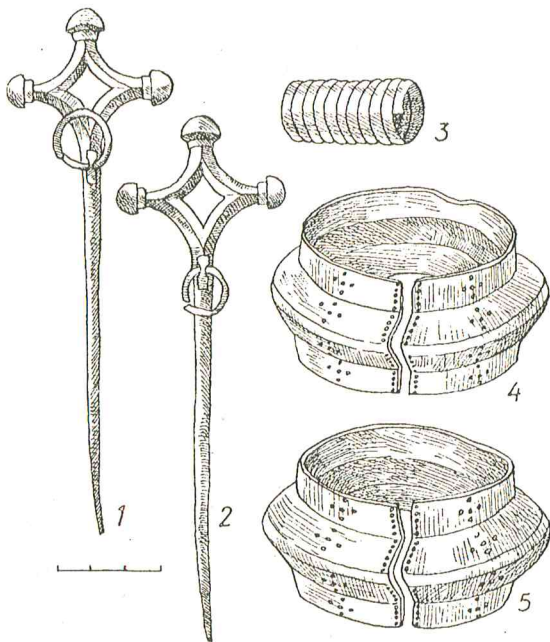
Smeigtukų vieta tyrinėtuose kapuose įvairi. Antai kape Nr. 79 jų pora padėta ant 20-25 metų mirusiosios krūtinės, skersai kapo, kape Nr. 166 - ant kairiosios alkūnės, skersai kapo, o Nr. 197 - galvūgalyje, prie kitų čia sudėtų įkapių (pjautuvėlio, verpstuko, ylos). Dvi paskutinės moterys buvo gerokai vyresnės už pirmąją: viena - 45-50, kita - 50-55 metų. Tik prie geležinių smeigtukų poros (k. Nr. 197) rasta juos jungiančios žalvarinės grandinėlės liekanų.

Nuokamieniai abiejų tipų Pagrybio smeigtukai labai panašūs į kitus šios kategorijos papuošalus, kurie V-VI a. buvo paplitę baltų gentyse, gyvenusiose ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje (LAA. 1978. P. 78; LPA. 1974. 40:12 lent.). Visiškai artimų analogijų Pagrybio smeigtukams rasta kasinėjant V-VI a. kapinynus, išlikusius Jūros, Dubysos, Nevėžio baseinuose, t.y. istorinėse žemaičių žemėse (Maudžiorai, Šarkai, Sauginiai, Plinkaigalis ir kt.).

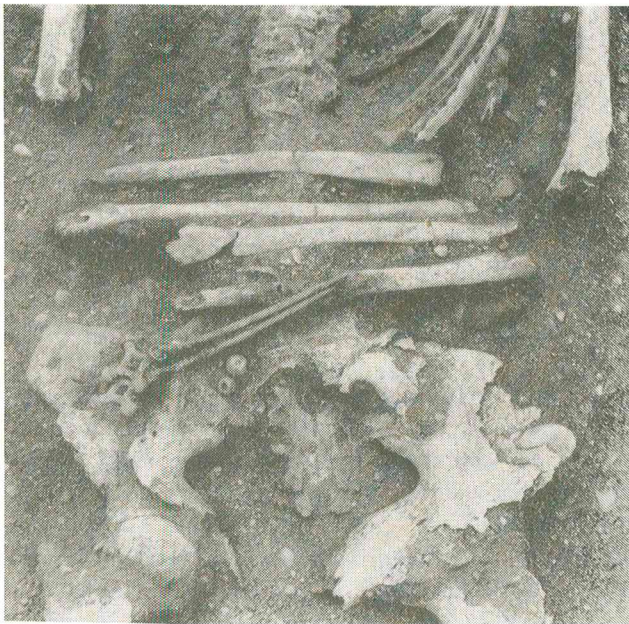
Pagrybyje rasta 14 kiaurakryžių smeigtukų: 8 aptikti kasinėjant (k. Nr. 88, 103, 143, 175 ir 1 atsitiktinai pk. Nr. 6). Kiti yra atsitiktiniai radiniai, anksčiau patekę į muziejus (LNM. 552:18, 19, 21, 22; VDKM. 709:28).

Šiems smeigtukams būdinga rombinė išpjova galvutės viduryje. Kryžmų galai užbaigti pusrutulio formos buožele, puošta dvigubų linijų kryžiumi (179:1,2 pav.). Galvutės apačioje yra skylutė grandinėlei įverti. Smeigtukai žalvariniai, 10,5-16,2 cm ilgio, galvutės 4,2-5,5 cm skersmens. Prie vieno prikabinatas žalvarinis pusbėnelio formos pakabutis, kurio priekinė pusė padengta sidabro plokštele, gražiai ornamentuota įkartėlėmis ir ratukais. Į pakabučio apačioje esančias 3 kilpeles įverta po žalvarinę grandelę (LNM. 552:18). Analogiškos formos atsitiktinai rastas žalvarinis pakabutis, saugomas Žemaičių "Alkos" muziejuje (inv. Nr. 10290). Į 3 apatines kilpeles įvertos 4 įvairaus ilgio (2,5-43 cm) žalvarinės grandinėlės: kraštinėse kilpelėse - po vieną, vidurinėje - 2. Pakabutis greičiausiai taip pat buvo pritvirtintas prie smeigtuko.

Po 2 kiaurakryžius smeigtukus į kapą įdėta trims Pagrybio moterims. Dvi mirusiosios buvo 20-25 metų (k. Nr. 88, 175), trečioji (k. Nr. 143) gerokai vyresnė -

179 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 88: 1, 2 - smeigtukai, 3 - apgalvio įvija, 4, 5 - apyrankės.

180 pav. Smeigtukų padėtis moters kape Nr. 143

sulaukusi 40–45 metų. Jaunų moterų kapuose lygiagrečiai gulintys 2 smeigtukai buvo padėti ant mirusiųjų krūtinės skersai. Vyriausios moters kape abu smeigtukai gulėjo ant rankų, sudėtų ant juosmens (180 pav.).

Dar 1 sulūžęs kiaurakryžmis smeigtukas rastas visiškai suardytame 0,5–1,5 metų vaiko kape Nr. 103.

Nustatyta, kad kiaurakryžmiai smeigtukai Lietuvoje buvo ypač madingi VII–VIII a. (LAA. 1978. P. 81), tad Pagrybio smeigtukai yra vieni seniausių, nes jų rasta tuose moterų kapuose, kur jos palaidotos su V–VI a.

datuojamais apgalviais. Pridurtina, jog kiaurakryžmiai smeigtukai tuo metu buvo dar reti papuošalai visoje žemaičių gyvenamoje teritorijoje. Jų nerasta nė viename V–VI a. kape, iki šiol atkastame Šarkų, Maudžiorų, Sauginių, Plinkaigalio, Kairėnėlių kapinynuose, esančiuose Jūros, Dubysos, Nevėžio upynuose.

Pagrybyje rasti 2 kryžiniai smeigtukai. Vienas aptiktas atsitiktinai, nukasant velėną nuo perkastos Nr. 24 paviršiaus. Smeigtuko kryžmų galai užbaigti tokiomis pat buoželėmis, kokias turi ir kiaurakryžmiai smeigtukai. Buoželės puoštos dvigubų linijų kryžiumi (159:1 pav.). Smeigtuko galvutė (tarp buoželių) padengta plona sidabro plokštele, pakraščiuose ornamentuota įkartėlių eilute, o pačiame viduryje - iš taškelių sudarytu ratuku. Galvutės apačioje yra skylutė. Į ją įverta žalvarinė grandelė. Smeigtuko adata nulūžusi, todėl papuošalo ilgis nenustatytas. Galvutė 5 cm skersmens.

Šis smeigtukas greičiausiai yra to paties laikotarpio kaip ir kiaurakryžmiai. Į Pagrybio kryžinį smeigtuką panašūs papuošalai kitose vietovėse tyrinėjtuose kapuose dažniausiai randami po du. Madingiausi Lietuvoje jie buvo VII–VIII a. (LAA. 1978. P. 82).

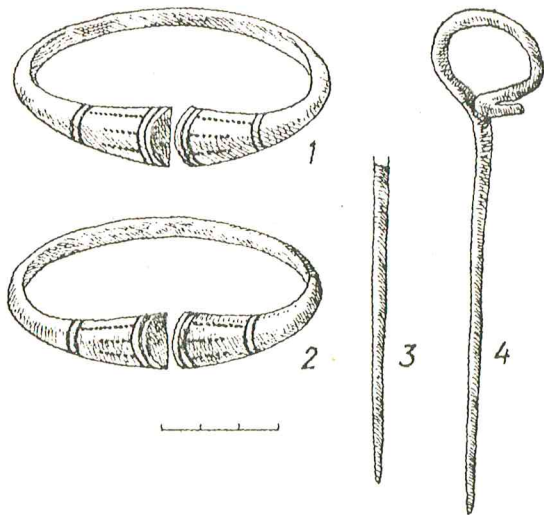
Kito kryžinio smeigtuko tėra išlikusi dalis - 9 cm ilgio žalvarinė adata su galvutės fragmentu. Tai atsitiktinis radinys (ŠAM, neinv.). Sprendžiant iš fragmento, dirbinys turėtų priklausyti tų kryžinių smeigtukų grupei, kuri datuojama VIII–X a. Tokių papuošalų kryžinės galvutės yra visai plokščios, o kryžmų galuose būna po apskritą plokštelę. Jie dažnai puošnūs: vienų galvutės padengtos sidabro plokštele su įstatytais mėlyno stiklo akutėmis, kitų galvutės viduryje bei kryžmų galuose būna pritvirtinti aukšti kūgeliai, padengti sidabrine, rečiau - žalvarine plokštele (LAA. 1978. P. 83). Paskutinių grupei priklauso ir Pagrybio smeigtukas. Prie jo adatos yra išlikusi kryžmos dalis su apskrita plokštele, kurios viduryje tebėra vinis, t.y. detalė kūgeliui pritvirtinti. Šio tipo papuošalai daugiausia buvo paplitę Vakarų Lietuvoje, aptinkama jų IX a., iš dalies X a. kapuose (LAA. 1978. P. 84).

Dar dviejų smeigtukų nuolaužos - adatų dalys - buvo rastos atsitiktinai kasinėjant perkastas Nr. 23 ir 29.

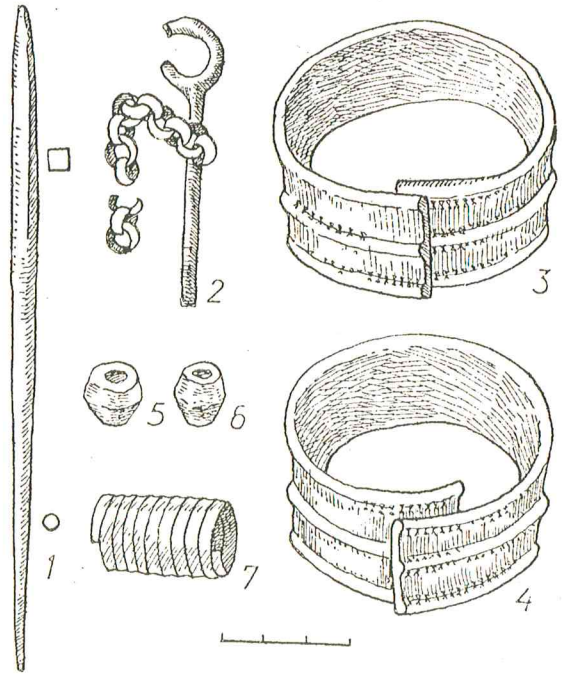
RANKŲ PAPUOŠALAI

Apyrankės. Pagrybyje rastos 45 apyrankės: 28 aptiktos 17-oje kapų (14 lentelė) ir 2 atsitiktinai, tyrinėjant perkastas Nr. 22 ir 36. Kitos įvairiu metu surinktos paminklo lankytojų ir pateko į muziejų bei kraštotyrininkų rinkinius.

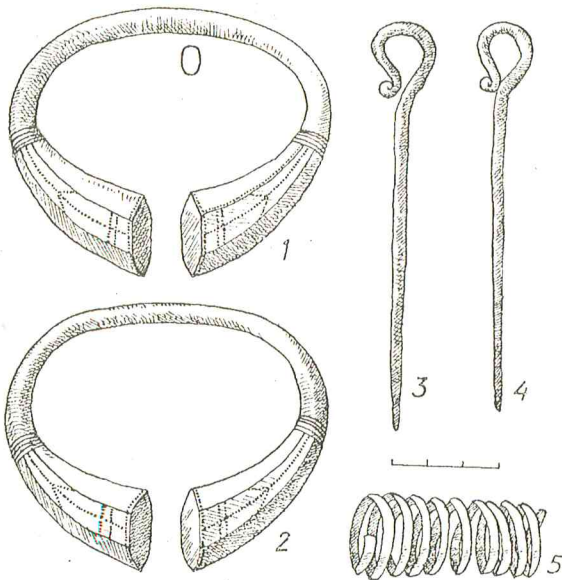
Pagal I–XIII a. radinių klasifikaciją (LAB. 1961; LAA. 1978) apyrankės skiriamos į 8 grupes: 1) storagalės, 2) su trikampė iškilia briauna, 3) rankogalines, 4) įvijines, 5) juostines, 6) kanopiniais galais, 7) gyvuliniais galais ir 8) apskrito pjūvio lankeliu.

181 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 202: 1, 2 - apyrankės, 3, 4 - smeigtukai.

183 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 11: 1 - yla, 2 - smeigtukas, 3, 4 - apyrankės, 5, 6 - karoliukai, 7 - apgalvio įvija.

182 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 70: 1, 2 - apyrankės, 3, 4 - smeigtukai, 5 - apgalvio įvija.

Pagrybyje rasta 14 storagalių apyrankių. Po apyrankę ant abių rankų užmauta 4-4,5 metų mergaitei (k. Nr. 57) ir 2 jaunoms (20-30 metų) moterims (k. Nr. 70 ir 202), po vieną ant dešinėsios rankos - 9-9,5 metų mergaitei (k. Nr. 48) ir 50-55 metų moteriai (k. Nr. 183). Viena jauna (20-25 metų) mirusioji palaidota net su 3 apyrankėmis: 2 buvo ant kairiosios, 1 - ant dešinėsios rankos (k. Nr. 100) (176:4-6 pav.). Dar 3 apyrankės rastos atsitiktinai (LNM. 522:30,70; VDKM. 1881).

Apyrankių lankeliai yra 0,4-0,8 cm storio apvalaus skersinio pjūvio, o gerokai pastorinti pusiau apvalaus, ovalaus, apvalaus ar briaunoto (trikampio, šešiakam-

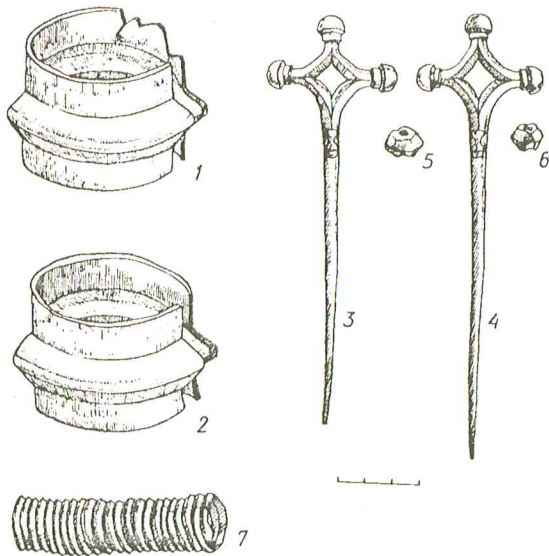
pio) skersinio pjūvio galai - 0,7-2,5 cm storio. Taškelių, įkartelių cilutėmis ornamentuoti tik pastorinti galai, nuo lankelio atskirti dažniausiai skersinių brūkšnelių eile (181:1,2; 182:1,2; 185:3 pav.).

Suaugusių moterų apyrankės didesnės, iki 9x7,5 cm, o vaikų - iki 4,5x4,1 cm dydžio. Visi papuošalai padaryti iš žalvario.

Pagrybio storagalės apyrankės ir forma, ir puošyba artimos kitiems tokio pat tipo rankų papuošalams, randamiems V-VI a. kapuose, kurie buvo tyrinėti įvairiose Lietuvos vietose. Dėmesį patraukia tik tai, kad Pagrybyje su storagalėmis apyrankėmis laidotos vien moterys ir mergaitės. Toks paprotys, matyt, gyvavo ir kai kuriose kitose to meto žemaičių bendruomenėse. Antai Šarkų ir Sauginių kapinynuose storagalių apyrankių rasta moterų ir vaikų kapuose (Tautavičienė B. 1984. P. 39. 12 pav.; Merkevičius A. 1984. P. 58), tačiau Maudžiorų kapinyne tokių papuošalų aptikta vien vyriškos lyties mirusiųjų kapuose (Valatka V. 1984. P. 22). Kairėnėliuose ir Plinkaigalyje jais puošti ir vyrai, ir moterys, ir vaikai (Stankus J. 1984. P. 75; Kazakevičius V. 1993. P. 118).

Pagrybyje rasta 14 apyrankių su trikampiu iškilia briauna. 12 aptikta 6 jaunų (20-35 metų) moterų kapuose (Nr. 11, 39, 79; 88, 175, 182), 2 atsitiktinai, minimos literatūroje (Statkevičius V. 1966. P. 175; LAA. 1978. P. 92). Visos žalvarinės.

Apyrankės ne visai vienodos. Vienos (k. Nr. 11) primena 2,8-2,9 cm pločio juostą, kurios viduriu eina iškilus išilginis (0,2-0,3 cm aukščio) gūbrelis. Panašūs

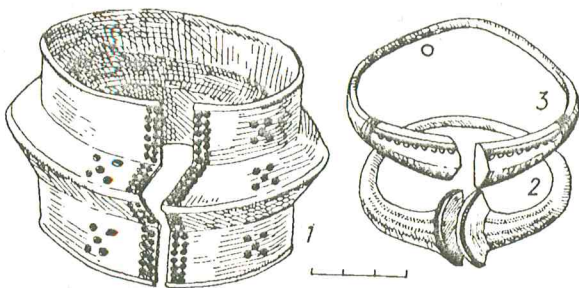
184 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 175: 1, 2 - apyrankės, 3, 4 - smeigtukai, 5, 6 - karoliukai, 7 - apgalvio įvija.

gūbreliai juosia ir apyrankių pakraščius (183:3,4 pav.). Dirbinių paviršius puoštas lygiagrečiomis trikampėlių eilėmis. Apyrankės apie 5,5x5,7 cm dydžio.

Kitos apyrankės (k. Nr. 39, 182) yra siauresnės, apie 2-2,4 cm pločio. Joms būdinga iškili briauna, labai išryškinta išilgai lankelio vidurio. Abipus briaunos išdėstytos trikampėlių kompozicijos (128 pav.). Šios apyrankės 6,5 cm, o matuojant su briauna - iki 7,3 cm skersmens.

Dar kitų apyrankių (k. Nr. 79, 88, 175 ir 2 atsitiktinės) iškili briauna iš vidaus įgaubta (tuščiavidurė) (178:1,2; 179:4,5; 184:1,2 pav.). Abipus briaunos ir lankelio galuose sukongcentruoti geometrinio ornamento elementai: taškėliai, ratukai, įkartėlės. Šios apyrankės platesnės ir didesnės už pirmąsias. Pvz., lankelis yra 3,3-3,7 cm pločio, o skersmuo (kartu su iškilia briauna) siekia net 7,5-7,8 cm.

Nors aptariamo tipo apyrankės yra nevienodos, tačiau jas nešiojo tuo pačiu laiku, kadangi kartu su jomis kapų inventoriuje aptikta V-VI a. datuojamų dirbinių: tai apgalviai su žalvarinėmis įvijomis, kiaurakryžmiai

185 pav. Atsitiktinai rastos apyrankės: 1 - rankogalinė, 2 - kanopiniai galais, 3 - storagalė.

bei nuokamieniai smeigtukai, krūtinės papuošalas, sudarytas iš 2 lazdelinių smeigtukų, žalvarine grandinėle sujungtų į porą.

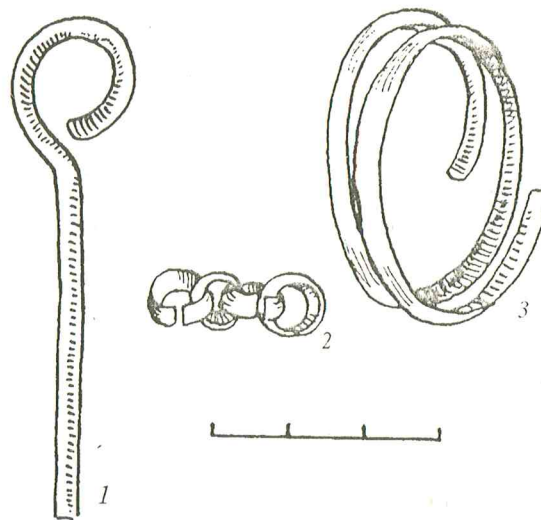
Manoma, kad apyrankes su trikampė iškilia briauna labiausiai mėgo žemaitės ir žiemgalės, bet jų pasitaiko net ir finougrių šalyse (LAA. 1978. P. 92).

Pagrybyje atsitiktinai rastos 6 rankogalinės apyrankės (LNM. 552:24-26, 28, 29; TKM. 10288). Jos minimos ir archeologinėje literatūroje (LAA. 1978. P. 92; Statkevičius V. 1966. P. 175). Šios apyrankės panašios į cilindrą su išilga iškilia tuščiavidure briauna viduryje (LAA. 1978. P. 92). Taigi forma jos artimos apyrankėms su trikampė iškilia briauna, todėl manoma, kad iš jų ir išsirutuliojo.

Pagrybio apyrankės gana plačios (4,4-7,5 cm), gražiai išpuoštos akučių, įkartėlių ornamentu, sukongcentruotu grupėmis abipus briaunos, galuose (185:1 pav.). Labai panašių apyrankių randama VII-VIII a. žemaičių kapinyuose. Kaštaunalių ir Požerės radiniai rodo, jog rankogalinėmis apyrankėmis puošė tik moteris, po vieną užmaudavo ant abiejų rankų (Tautavičius A. 1984. P. 114; Vaitkunsienė L. 1984 a. P. 90). Tokių papuošalų nešiojo ne tik žemaitės, bet ir žiemgalės (LAA. 1978. P. 92).

Įvijinės apyrankės - daug retesni radiniai Pagrybio kapinyne. Aptiktos 5: 3 vaikų kapuose (Nr. 64, 67, 129) ir 2 - atsitiktinai. Dviem mirusiesiems po apyrankę užmauta ant dešinėsios, trečiajam - ant kairėsios rankos.

Papuošalai padaryti iš 0,25-0,5 cm pusiau apvalaus ar trikampio skersinio pjūvio žalvarinės juostelės. Apyrankės aptrupėjusios, kartais dar ir deformuotos, perlūžusios, todėl tik apytikriai galima nurodyti, kad jos 4-5,3 cm skersmens. Neaišku, kiek kuri apyrankė turėjo apvijų. Visos padarytos gana nerūpestingai, tarytum specialiai vaiko laidotuvėms (186:3; 192:3 pav.).

186 pav. Vaiko įkapės iš k. Nr. 64: 1 - smeigtukas, 2 - grandinėlės dalis, 3 - apyrankėlė.

Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose baltų gyventose šalyse įvijinės apyrankės visą geležies amžių buvo vienas mėgstamiausių papuošalų (LAB. 1961. P. 236; LAA. 1978. P. 93), todėl šiek tiek netikėta, kad tokio papuošalo neturėjo nė viena Pagrybyje palaidota moteris, reta jų ir vaikų kapuose. Susipažinus su kituose V-VI a. žemaičių kapinyuose surinkta archeologine medžiaga, paaiškėjo, jog kitose bendruomenėse gyvavo paprotys įvijinėmis apyrankėmis puošti vaikus ir tik retai - moteris. Pvz., Maudžiorų kapinyne 10 šių apyrankių rasta tik vaikų kapuose (Valatka V. 1984. P. 22), Šarkuose 4 apyrankės aptiktos 2 moterų kapuose (Tautavičienė B. 1984. P. 39), Sauginiuose - 1 apyrankė mergaitės kape (Merkevičius A. 1984. P. 58). Tik rytinėse žemaičių žemėse kasinėtuose kapinyuose įvijinių apyrankių rasta daugiau. Antai Plinkaigalyje aptikta 31: su apyrankėmis palaidota 16 vaikų, 2 moteris ir 1 nenustatytos lyties mirusysis (Kazakevičius V. 1993. P. 120).

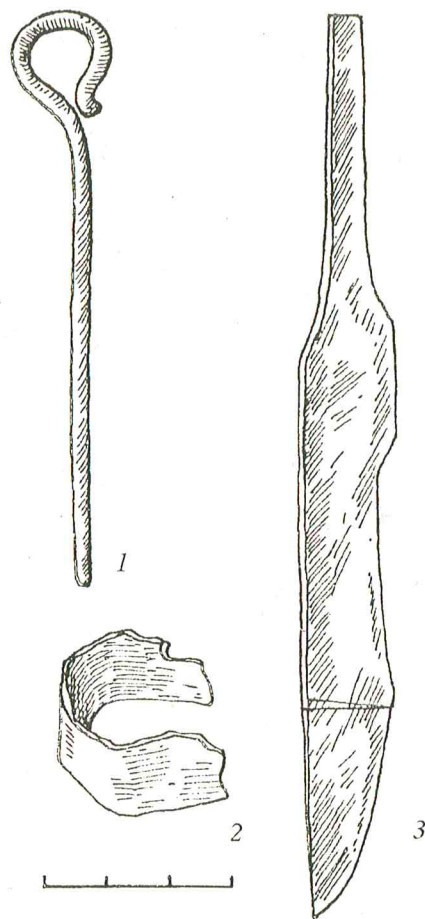
Remiantis Lietuvos pajūryje paplitusių kapinyų su akmenų vainikais kasinėjimų duomenimis, galima daryti prielaidą, kad tuos kapinykus palikusios bendruomenės V-VI a. laikėsi papročio su įvijinėmis apyrankėmis laidoti tik vaikus ir tai tik kai kuriuos (LAP. 1968. P. 90, 174, 196).

Pagrybyje rastos 2 juostinės apyrankės: viena vaiko kape Nr. 151, užmauta ant kairiosios rankos, kita pasitaikė atsitiktinai (pk. Nr. 36) (187:2 pav.). Abu papuošalai - tai paprasčiausia žalvarinė 1-1,7 cm pločio juostelė. Apyrankės blogai išlikusios, aptrupėjusiais galais, deformuotos. Labai tikėtina, jog darytos specialiai laidotuvėms.

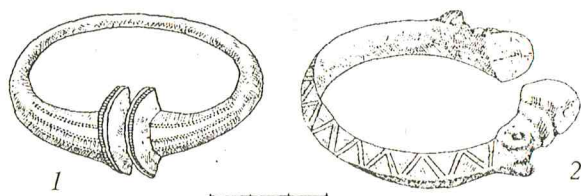
Apyrankė kanopiniais galais aptikta naujagimio kape Nr. 116, kita rasta atsitiktinai, nukasant velėną nuo perkamos Nr. 22 paviršiaus. Tai žalvarinės 5,8-6,5 cm skersmens apyrankės su ovalaus pjūvio 0,4-0,6 cm storio lankeliais ir storėjančiais pusiau apvalaus pjūvio arba briaunotais galais, kurie užbaigti 1,6-2 cm aukščio ir 1,6-2 cm pločio kanopomis (188:1; 189:5 pav.). Vienos apyrankės storėjantys briaunoti galai puošti išilginių įkartinėlių eilėmis. Toks pat ornamentas ir ant kanopų briaunos.

Abi šios apyrankės laikytinos prototipu tų X-XI a. apyrankių kanopiniais galais (188:2 pav.), kurių vienas gražiausių egzempliorių rastas Veršvų kapinyne (Kaunas) (LLM. 1958. 512 pav.).

Apyrankės su žirgo simboliką reiškiančiomis detalėmis - kanopomis - galuose yra reti papuošalai. Lietuvoje, be Pagrybio radinių, žinomos dar 2 labai panašios apyrankės. Viena rasta Rubokuose (Šilutės raj.), kita - Pervalkoje. Pirmoji datuojama VI-VII a. (Bezzenberger A. 1909. 146 pav.; Okulicz J. 1973. 239: g pav.), antroji - IX a. (Kulikauskas P. 1959. 14: a pav.). Pagrybio apyrankės yra iš V-VI a. Tokį datavimą patvirtina visa kapinyne tyrinėtuose kapuose surinkta archeologinė medžiaga, ypač kapo Nr. 116 radiniai, tarp kurių buvo

187 pav. Vaiko įkapsės iš k. Nr. 151: 1 - smeigtukas, 2 - apyrankėlė, 3 - peilis.

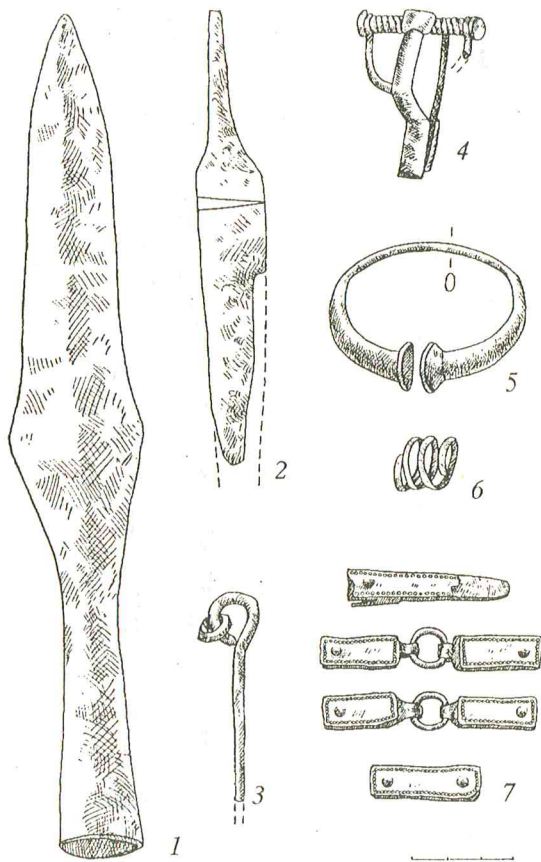

188 pav. Apyrankės kanopiniais galais: 1 - Pagrybis (atsitiktinis radinys iš pk. Nr. 22), 2 - Veršvai, Kaunas (degintinis kapas Nr. 111).

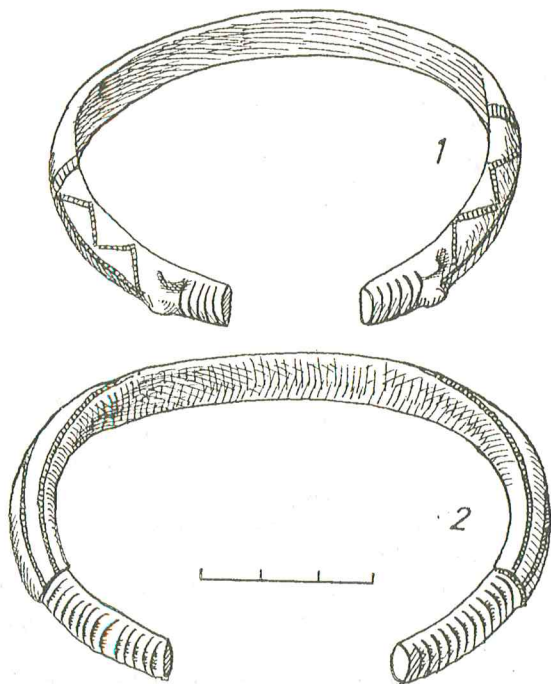
ir apyrankė kanopiniais galais. Tame kape vyriškos lyties naujagimis palaidotas kaip karys: palei dešiniąją šoną padėta ietis, kurios teišliko geležinė profiliuota viršūnė, rasta galvūgalyje. Berniuko kairėje, išilgai kojų, gulėjo peilis. Suvystytas drobulėn vaikas dviejose vietose perjuostas dirželiu, apkaustytu žalvariniais, sidabru padengtais apkaustėliais. Drobulė pakaklėje susegta žalvarine ilgakoje sege ir geležiniu smeigtuku (189 pav.).

Gyvūninę apyrankę atsitiktinai rado Pagrybio k. gyventojas P. Pelenius. Juostinis 1,3 cm pločio pusiau apvalaus pjūvio apyrankės lankelis, šiek tiek siaurėjantis

189 pav. Vaiko įkapės iš k. Nr. 116: 1 - ictigalis, 2 - peilis, 3 - smeigtukas, 4 - segė, 5 - apyrankė, 6 - žiedas, 7 - diržo apkaustai.

190 pav. Atsitiktinai rastos apyrankės: 1 - gyvūniniais galais, 2 - apskrito pjūvio lankeliu.

į galus, išilgai per vidurį puoštas įkartėlių eile, abipus kurios sukomponuotas laužytų linijų ornamentas. Apyrankės galai užbaigti labai schematiškai pavaizduotu gyvūno snukučiu su reljefiškai pabrėžtomis auselėmis (190:1 pav.). Šiek tiek suspausti snukučiai ornamentuoti skersinių brūkšnelių grupe.

Pagal apyrankių gyvūniniais galais klasifikaciją Pagrybio radinys priklauso antrajai šio tipo papuošalų grupei (LAA. 1978. P. 98). Jų aptinkama Vakarų Lietuvos X-XIII a. kapinynuose. Taigi atsitiktinai Pagrybyje rasta apyrankė gyvūniniais galais yra iš daug vėlesnės epochos negu čia tyrinėti kapai.

Žalvarinė apyrankė apskrito pjūvio lankeliu - atsitiktinis radinys, kurį Pagrybyje aptiko P. Pelenius. 0,8 cm storio lankelis į galus šiek tiek suplonintas (iki 0,6 cm). Galai puošti skersinių rantelių grupe, lankelis - taškučiais, akutėmis, išilginėmis įkartėlių eilėmis (190:2 pav.).

Nustatyta, kad šio tipo papuošalai yra II-III a. dirbiniai. Jų aptikta vyrų, moterų, vaikų kapuose, tyrinėtuose pajūrio kapinynuose su akmenų vainikais bei kitose Lietuvos ir Latvijos vietose (LAA. 1978. P. 89). Panašių dirbinių pasitaiko ir Pabaltijo finougrų archeologijos paminkluose.

Taigi Pagrybio apyrankė apskrito pjūvio lankeliu - radinys, liudijantis, kad paminklo teritorijoje gali būti kaptų, chronologiškai kur kas ankstesnių už tuos, kuriuos ištyrė "Žemaitijos" ekspedicija.

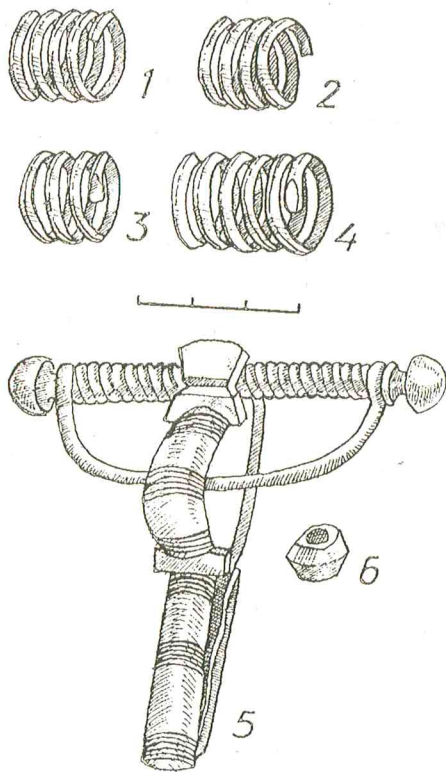
Žiedai. Pagrybyje rasti 96 žiedai: 80 buvo 49-iuose kapuose, kiti pasitaikė atsitiktinai, tyrinėjant perkakas Nr. 11, 12, 16, 19, 21, 22, 33, 36, arba paminklo lankytojų aptikti suartos dirvos paviršiuje (LNM. 522:44-47, 49, 50, 63; VDKM. 709:29). Visi žiedai įvijiniai, išskyrus 2 - juostinį ir su akute.

Įvijiniai žiedai dažniausiai padaryti iš 0,2-0,4 cm pločio žalvarinės trikampio, rečiau - pusiau apvalaus, labai retai - apvalaus skersinio pjūvio juostelės. Šie papuošalai gana prastai išlikę, aptrupėjusiais galais, kartais sulūžinėję, todėl neaišku, koks galėjo būti kiekvieno dirbinio pirminis įvijų skaičius. Kasinėjant rasta žiedų su 2-9 įvijom. Kai kurie papuošalai buvo 3-4 cm ilgio, todėl gali kilti abejonių, ar tokias ilgas įvijas galėjo nešioti užmautas ant pirštų. Tačiau abejones išsklaido faktas - ir tokiose ilgose įvijose yra išlikusių pirštų kaulų (k. Nr. 193). Daugiausia žiedų 2-2,5 cm skersmens, tačiau rasta ir mažesnių - 1,7-1,9 cm skersmens.

Patys mažiausi žiedeliai (1,3-1,6 cm skersmens) rasti naujagimio ir sudeginto berniuko kapuose Nr. 116, 200A.

Geriau išlikusių įvijų galiukai buvo išploti (k. Nr. 165A, 183, 184, 193).

Kai mirusysis laidojamas su keliais žiedais, tai dažniausiai visi jie būna padaryti iš vienodo pjūvio žalvarinės juostelės (191:1-4 pav.). Pasitaikė ir tokių

191 pav. Papuošalai iš vyro k. Nr. 184: 1-4 - žiedai, 5 - segė, 6 - karoliukas.

atvejų, kai vieniems žiedams naudota trikampio, ki-
tiems - pusiau apvalaus pjūvio vielutė (k. Nr. 49, 62A,
160, 183). Dar paaiškėjo, kad su įvijiniais žiedais dažniau
laidojo vyrus negu moteris. Be to, daug dažniau šių
įkapių pasitaikė vyresnio amžiaus (40-55 metų) negu
jaunų (20-30 metų) vyrų kapuose. Kitas vaizdas berniukų
kapuose: su tokiomis įkapėmis laidojo ir naujagimius,
ir kelerių metų vaikus, ir paauglius. Su žiedais laidojo
ir įvairaus amžiaus (20-55 metų) moteris.

Nustatyta, kad kai kuriems abiejų lyčių ir įvairaus
amžiaus mirusiesiems įvijinius žiedus į kapą dėjo
kaip papildomą įkapę. Antai moters kape Nr. 39 miru-
siosios rankos sudėtos ant krūtinės, o 2 žiedai rasti ant
dubenkaulių; vyro kape Nr. 47 žiedas aptiktas kojūga-
lyje ties pentinu; vyro kape Nr. 61 3 žiedai padėti
juosmens dešinėje šalia čia gulėjusių 2 smeigtukų,
poriniame kape Nr. 62 visi moters žiedai buvo sudėti
galvūgalyje kartu su kitomis įkapėmis, o vyro 2 žiedai -
mirusiojo kairėje, prie kalavijo rankenos, trečiasis su
žalvarine grandinėle prikabinatas prie sidabrinės ant-
kaklės. Naujagimio kape Nr. 66 suaugusio žmogaus
žiedas su žalvarine grandinėle padėtas ant mirusiojo
kojų. Kapuose Nr. 184 ir 196 mirusieji (vyrų) palaidoti
ištiestomis palei šonus rankomis, o žiedai - ant krūtinės,
prie galvos, šalia kitų įkapių, pvz., prie peilių, padėtų
palei mirusiojo kairįjį šoną.

Įvijiniai žiedai kaip ir įvijinės apyrankės Lietuvoje
buvo madingi visą geležies amžių. Pagrybio žiedai

panašūs į tuos šio tipo rankų papuošalus, kurių aptikta
ne kartą minėtuose žemaičių žemėje kasinėtuose kapi-
nynuose (Maudžiorai, Šarkai, Sauginiai, Kairėnėliai,
Plinkaigalis). Tokių pat žiedų randama ir Lietuvos
pajūryje išlikusiuose kapinynuose su akmenų vainikais
(Rūdaičiai I, Lazdininkai, Reketė, Tūbausiai). Nekyla
jokių abejonių, kad įvijiniai žiedai - populiarus geležies
amžiaus papuošalas, kurį buvo pamėgę ne tik baltai
(lietuvių, latvių, prūsų protėviai), bet ir jų kaimynai
finougrai, gyvenę prie Baltijos.

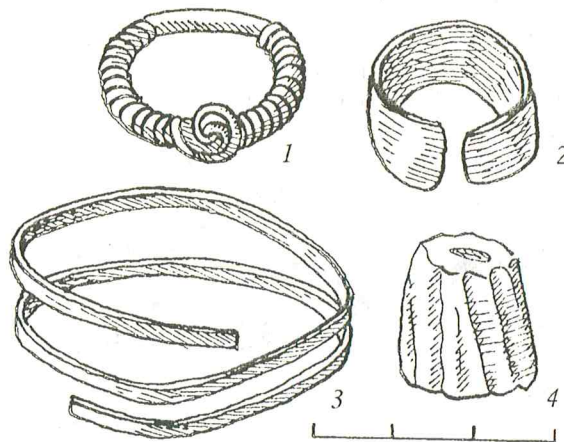
Žiedas su platesne vidurine įvija laikytinas įvijinių
žiedų variantu. Jis padarytas iš 1,2 cm pločio žalvarinės
juostelės, labai susiaurintos (iki 0,2 cm pločio) galuose
(149:5 pav.). Plačioji - vidurinė - apvija puošta 3 išil-
ginėmis įkartėlių linijomis, o kraštinės įvijos - skersiniais
brūkšneliais. Žiedas 2,2 cm skersmens.

Toks papuošalas Pagrybyje rastas tik vienas
(k. Nr. 215). Tai 50-55 metų vyro įkapė. Mirusysis pa-
laidotas kaip raitelis. Be žirgo aukos ir žąslų, kape rastas
visas ginklų rinkinys: kalavijas, trumpasis peilis, 2 iečių
antgaliai, kirvis. Be to, ant mirusiojo krūtinės buvo segė
su gintariniu karoliuku, antras žiedas, geležinė diržo
sagtis (diržas, matyt, kartu su peiliu ar kalaviju buvo
padėtas prie mirusiojo).

Kituose V-VI a. Lietuvoje kasinėtuose kapinynuose
žiedų su platesne vidurine įvija, kaip ir Pagrybyje, aptikta
daug rečiau negu įvijinių (Maudžiorai, Plinkaigalis,
Reketė, Tūbausiai ir kt.). Manoma, kad tokie rankų
papuošalai Lietuvoje labiau paplinta VII-VIII a. (LAB.
1961. P. 347).

Juostinis žiedas Pagrybyje rastas tik viename visiškai
suardytame nenustatytos lyties ir amžiaus mirusiojo
kape Nr. 98. Šis radinys - vienintelė kapavietėje išlikusi
įkapė. Jis padarytas iš 1,1 cm pločio žalvarinės juostelės.
Galai susisiečia. Žiedas apie 2 cm skersmens, šiek tiek
deformuotas, neornamentuotas (192:2 pav.).

Juostinių žiedų reta ne tik Pagrybio, bet ir kitose
Lietuvos vietose kasinėtuose V-VI a. kapinynuose

192 pav. Įvairūs papuošalai: 1 - žiedas iš k. Nr. 200A, 2 - žiedas
iš k. Nr. 98, 3 - apyrankėlė iš k. Nr. 129, 4 - karolis iš k. Nr. 43.

(Maudžiorai, Rūdaičiai I, Eiguliai II, Obeliai), tačiau kai kurios bendruomenės tokių rankų papuošalų neignoro. Antai Plinkaigalyje rasta net 29 juostiniai žiedai (Kazakevičius V. 1993. P. 122).

Labai originalus žiedas aptiktas bendrame vyro ir sudeginto berniuko kape Nr. 200. Papuošalas padarytas iš 0,3 cm storio apvalaus pjūvio žalvarinės vielutės. Žiedo šonai glaudžiai apvynioti plonyte žalvarine vielute, iš kurios priekyje susukta "sraigėlė" - akutė (192:1 pav.).

Šis žiedas buvo užmautas ant vyro kairiosios rankos piršto. Kapas labai suardytas (pirminėje padėtyje tebuvo dubenkauliai ir kojų kaulai) (93 pav.), įkapių mažai belikę (žiedas ir 2 ietigaliai), tačiau ypatinga mirusiojo visuomeninė padėtis abejonių nekelia. Tai rodo ant vyro kojų padėta auka - sudeginto vaiko palaikų ir įkapių ryšulėlis. Be to, į šio vyro kapą 2 ietys įdėtos ne taip kaip kitiems Pagrybio vyrams. Antai pirminėje padėtyje lygiagrečiai gulintys 2 ietigaliai rodo, kad ietys buvo padėtos taip, kad jų viršūnės būtų ne prie mirusiojo galvos, kaip įprasta, o prie kojų.

Pagrybyje rasto žiedo su akute vieną kitą analogiją galima aptikti vakarų baltų archeologinėje medžiagoje. Tuos dirbinius archeologai datuoja II-IV a. (Godlowski K. 1974. II:32, VI:15 lentelė; Okulicz J. 1973. 185:h pav.).

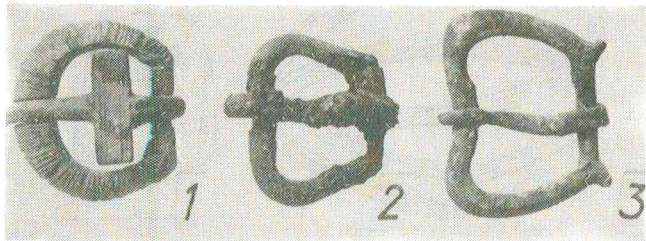
Taigi Pagrybio žiedas su akute yra daug vėlesnis. Dėl to abejonių nekyla, nes ryšulėlis su vaiko palaikais ir įkapėmis buvo susegtas žalvarine lankine ilgakoje sege - viena būdingiausių V-VI a. papuošalų.

Minėtini dar 5 atsitiktinai rasti žiedai, Vaclovo Bambalo padovanoti VDKM (inv. Nr. 970:5-9). Tai žalvariniai pastorinta pinta arba tordiruota priekine dalimi žiedai, kurių analogijų gausu XIV-XVI a. papuošalų kolekcijoje, surinktoje tyrinėjant to meto kapinynus (Jakštaičiai, Šiaulių raj., Obeliai, Kėdainių raj., Rumšiškės, Kauno raj., Sariai, Švenčionių raj., ir kt.).

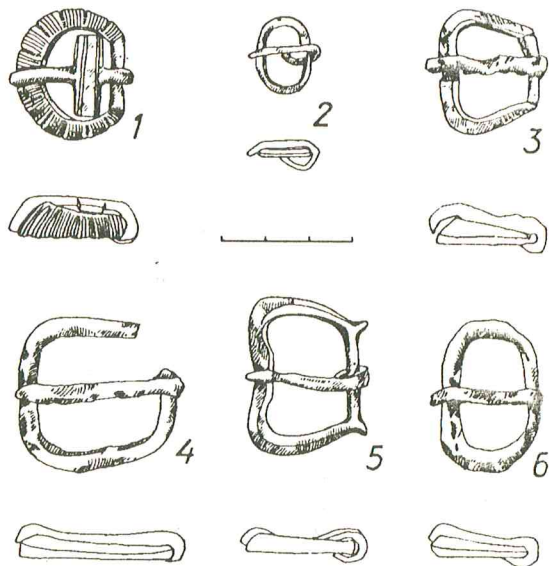
Diržų sagtys ir apkaustai. Pagrybyje jų rasta 29 vyrų kapuose (14 lentelė), dar 2 sagtys aptiktos atsitiktinai (Statkevičius V. 1966. P. 175; VDKM. 709:22) (193 pav.).

Pagal išorinius požymius galima skirti 3 sagčių grupes: 1) ovaliais, 2) profiliuotais ir 3) D raidės formos rėmeliais.

8 ovalios sagtys yra 2,3-3,5 cm aukščio ir 1,6-2,7 cm skersmens, padarytos iš geležinės arba žalvarinės ap-

193 pav. Diržų sagtys: 1 - k. Nr. 62A, 2 - k. Nr. 77, 3 - k. Nr. 215.

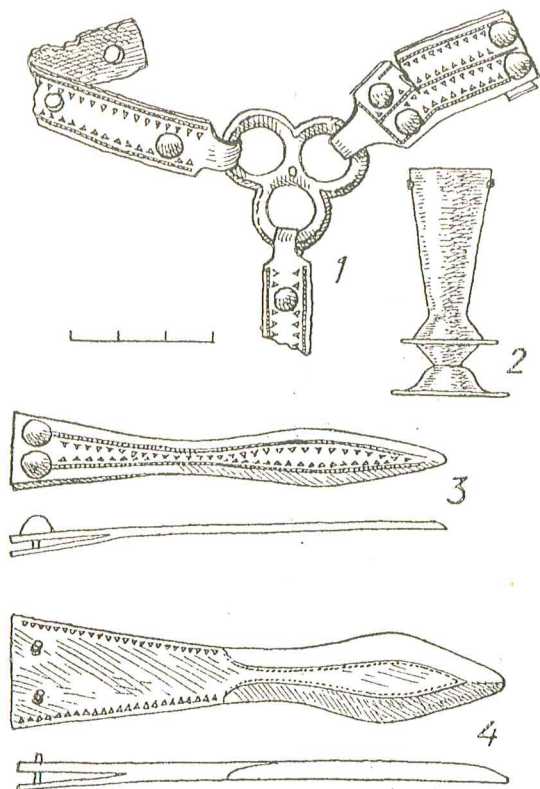
194 pav. Diržų sagtys: 1 - k. Nr. 62A, 2 - k. Nr. 168, 3 - k. Nr. 77, 4 - k. Nr. 211, 5 - k. Nr. 215, 6 - k. Nr. 213.

valaus, kartais šiek tiek briaunoto pjūvio vielos (k. Nr. 10, 40, 93, 134, 156, 165B, 184, 213). Kai kurių dirbinių priekinė dalis pastorinta, turi įdubą adatos smaigaliui (194:2,6 pav.). Prie vienos sagties buvo pritvirtintas keturkampis apie 1,6x2 cm dydžio žalvarinis apkaustėlis su vinute kiekviename kampe (k. Nr. 184), prie kitos - 7 cm ilgio profiliuotas apkaustėlis (k. Nr. 134) (121:1; 134:7 pav.).

D raidės formos žalvarinių ir geležinių sagčių Pagrybyje rasta 6 kapuose (Nr. 77, 92, 145, 146, 163, 211). Daugumos rėmelis priekyje paaukštintas (194:1, 3, 4 pav.), kitos sagtys dar turi įdubą adatai, o vienos paviršius puoštas skersiniais brūkšneliais. Kai kurių sagčių adatos buvo su maždaug 1,5 cm ilgio skersiniu (193:1 pav.). Sagtys 2,1-3,5 cm aukščio ir 1,8-4 cm skersmens.

6-iuose vyrų kapuose rasta po sagtį, kurių rėmelis priekyje yra profiliuotas - įgaubtas (k. Nr. 55, 59, 62B, 135, 159, 215). Dar viena atsitiktinai rasta sagtis minima literatūroje (Statkevičius V. 1966. P. 176). Visos jos žalvarinės, išskyrus vieną geležinę (k. Nr. 159). Kai kurios priekyje su įduba adatai, kuri dažniausiai būna su skersiniu (194:5 pav.), kartais ornamentuotu skersiniais brūkšneliais. Taip puoštas ir vienos sagties visas paviršius (k. Nr. 62B). Šios grupės sagtys yra apie 2-3,5 cm aukščio ir apie 1,5-2,8 cm skersmens. Prie kai kurių dar buvo pritvirtinti dvigubi žalvariniai keturkampiai 2-5,5 cm ilgio apkaustėliai, kartais ornamentuoti įkartėlių eilėmis (50:2; 165:5 pav.).

6-6,5 metų vaiko kape Nr. 168 aptikta mažytė (0,9x1,5 cm dydžio) sagtelė, nerūpestingai sulenkta iš trikampio pjūvio 0,15 cm pločio žalvarinės vielutės. Jos galai nesusisiekia, o ant rėmelio užkabintos laisvai slankiojančios adatos galas visiškai bukas (61:2 pav.).

195 pav. Atsitiktiniai radiniai: 1 - diržo skirstiklis su apkaustais, 2 - geriamojo rago smagialio apkaustas, 3, 4 - diržų galo apkaustai.

Greičiausiai ši sagtelė padaryta specialiai įkapėms, nes praktiškai vartoti ji netinka. Rasta ant mirusiojo krūtinės greta geležinio lazdelinio smeigtuko (61:1 pav.). Mirusysis paguldytas kape ant kairiojo šono, per kelius sulenktomis kojomis, t.y. tarytum miego poza (44:4 pav.).

Dar viena žalvarinė sagtis buvo ir vyro kape Nr. 54, tačiau dirbinio forma nenustatyta, nes iš jo tebuvo likusios menkos liekanos. Beje, ir pats kapas visiškai suardytas. Be sagties fragmentų, kapavietėje dar buvo išlikusių žirgo kojų dalių ir kaukolė.

Kai kurie vyrų ir berniukų kapuose rasti diržai turėjo ne tik po sagtį, bet ir po geležinį arba žalvarinį apkaustėlį, į kurį būdavo įtvėriamas diržo galas (k. Nr. 55, 62B, 92, 135). Tai liežuvėlio formos apie 3,8-7,2 cm ilgio dirbinėliai profiliuotais pakraščiais. Analogiškų apkaustėlių buvo ir tuose kapuose, kur diržo sagčių nerasta (k. Nr. 75, 76B, 97, 142, 169). Dar 3 žalvariniai profiliuoti 5,5-10 cm ilgio diržo galo apkaustai pasitaikė atsitiktinai (LNM. 552:38, 62, 255). Jų paviršius dailiai ornamentuotas akutėmis, trikampėliais, įkartėlėmis (121:2; 195:3,4 pav.). Dėmesį patraukia tai, kad keliuose kapuose buvo du (k. Nr. 142), trys (k. Nr. 97) ar net keturi (k. Nr. 92) tokie apkaustėliai (39:5-8 pav.). Kadangi tie kapai suardyti, tai atsitiktinė radinių padėtis

kapavietėje trukdo nustatyti, kokių diržų apdailai tie profiliuoti apkaustėliai skirti. Mat tokiais puošė ir tuos diržus, kuriais vyrai susijuosdavo drabužius, ir dirželius, kuriais prie apavo tvirtino pentinus. Be to, kartais ir prie kamaujų pritaisydavo po tokį diržo galo apkaustėlį.

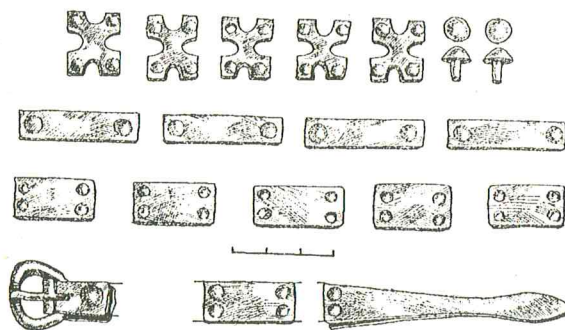
Ta proga reikia pridurti, kad diržai su panašios formos profiliuotais apkaustėliais I tūkstantmečio viduryje buvo paplitę ne tik tarp žemaičių, ne tik visoje Lietuvoje, bet ir kitose Baltijos regiono šalyse (Nerman B. 1935. 13:133, 47:474, 476 lentelė; 1969. 22:232, 236, 239, 23:255, 256 lentelė; LPA. 1975. 41:30 lentelė). Ne veltui kai kurie archeologai mano, kad toks vyrų aprangos elementas kaip diržas ypač pakluso visos Europos mados pakraipai, dėl to daugelio genčių ir jų sąjungų materialinėje kultūroje gausu paralelių (Ковалевская В.Б. 1979; Худяков Ю.С. 1983).

Kadangi Lietuva I tūkstantmečio pirmojoje pusėje ir viduryje palaikė gyvus prekybinius ir kultūrinius ryšius ne tik su kaimynais, bet ir su tolimesnėmis šalimis (Tautavičius A. 1972; Michelbertas M. 1972a), tai galima daryti prielaidą, jog ir Akmenos pakrantėse išikūrusią Pagrybio žemdirbių bendriją pasiekė daug kur paplitusi mada juosėti puošniu, metalu kalinetu diržu. Šią prielaidą labai paremia tai, kad keliuose vyrų kapuose (Nr. 73, 85, 118, 145, 207) bei viename naujagimio kape (Nr. 116) būta diržų, kurių paviršius išpuoštas įvairios konfigūracijos žalvarinėmis, kartais dar sidabruotomis plokštelėmis.

Vienas toks puošnus diržas-perpetė, išpuoštas pakaitomis kryžiaus formos ir stačiakampėmis žalvarinėmis plokštelėmis, buvo padėtas kape Nr. 85 mirusiajam prie šono kartu su kalaviju (radinys aptartas nagrinėjant kalavijus (153 pav.).

Analogiškų kryžinių apkaustų aptikta dar 4-iuose labai suardytuose kapuose. Po vieną buvo kapuose Nr. 73, 118, 207, du - kape Nr. 73, penki - kape Nr. 145. Dar vienas rastas atsitiktinai tyrinėjant perkasą Nr. 21. Apkaustėliai gana įvairaus dydžio: mažiausias - 1,5x1,5 cm, didžiausias - 2,5x2,5 cm (196 pav.).

Keturkampiai apkaustėliai, kurių 6 buvo kape Nr. 207, 10 - kape Nr. 145 ir 3 rasti atsitiktinai

196 pav. Metalinės diržo detalės iš k. Nr. 145

(pk. Nr. 16, 17, 20), yra dvejopi. Vieni - 0,7-1 cm pločio ir 2,2-3,6 cm ilgio juostelės su vinute abiejuose galuose, kiti - stačiakampės 1,5-1,8 cm pločio ir 2,1-5,5 cm ilgio plokštelės su vinute kiekviename kampe (196 pav.). Į paskutinius labai panašūs dar 5 apkaustėliai, 1981 m. padovanoti LNM (inv. Nr. 552:53). Vieno pakraščiai ornamentuoti įkartėlių eilute.

Vienas drobulėn suvyniotas naujagimis (k. Nr. 116) buvo du kartus perjuostas apie 1 cm pločio dirželiu su 2 skirstikliais. Juos sudaro 1,2 cm skersmens žalvarinė grandinė, į kurią įverti du apie 3 cm ilgio ir 1 cm pločio keturkampiai dvigubi žalvariniai apkaustėliai. Dirželio galas įvertas į liežuvėlio formos 4,5 cm ilgio žalvarinį apkaustėlį. Dar vienas keturkampis 1x3 cm dydžio žalvarinis apkaustėlis puošė dirželio paviršių. Visų minėtų metalinių detalių viršutinė pusė padengta sidabrine plokšte, pakraščiuose ornamentuota įkartėlių eile (189:7 pav.).

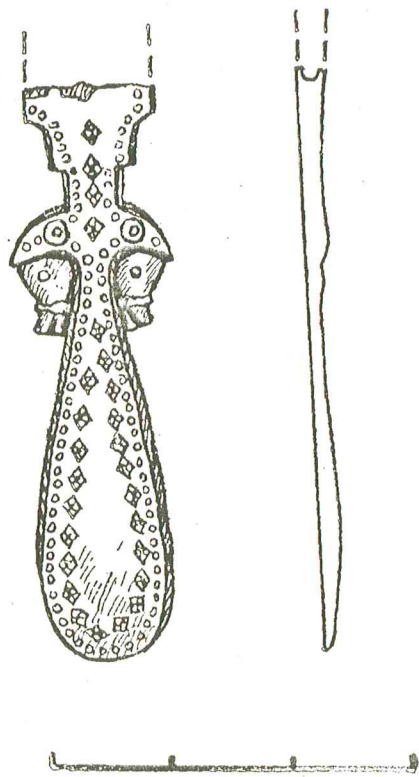
Nemažiau puošnių žalvarinių diržo detalių rasta atsitiktinai (LNM. 552:39, 61). Tai 2 trijų dalių skirstikliai, kurių kiekvienas turi 3 juostelės formos apkaustėlius, skirtus diržams įverti. Priekinė pusė dailiai ornamentuota įkartėlių, trikampių eilėmis (195:1 pav.). Nors šie diržo apdailos elementai yra aplūžę, deformuoti, bet akivaizdu, kad jie buvo skirtingų matmenų: geriau išlikę 5-7 cm ilgio ir 1-1,8 cm pločio. Trijų dalių skirstikliai siekė apie 2,9 cm aukščio ir 2,9 cm skersmens.

Analogiškų skirstiklių su 3 juostelės formos apkaustėliais yra archeologinėje medžiagoje, surinktoje kasinėjant VII-VIII a. kapus Jurgaičiuose, Šilutės raj. (Nakaitė L. 1972. 11:5 pav.). Galima manyti, kad diržus su žalvariniais trijų dalių skirstikliais Lietuvos gyventojai juosėjo ir anksčiau, t.y. V-VI a.

Antai Rūdaičių I kapinyne toks skirstiklis su odos liekanomis aptiktas kape Nr. 20 kartu su V-VI a. papuošalu - lankine žvaigždžiakoje sege (Michelbertas M. 1968. P. 102. 6:3 pav.).

Kadangi abu Pagrybio radiniai yra atsitiktiniai, tai galima tik spėlioti, iš kurio amžiaus išlikę. Vis dėlto jie artimesni Jurgaičių skirstikliui. Reikia pridurti, kad, kasinėjama vakarų žemaičių Žviliuose paliktus VII-VIII a. kapus, "Žemaitijos" ekspedicija aptiko vėrinių, sudarytų iš žalvarinių įvijėlių ir žalvarinių trijų dalių pakabučių, kurie visiškai panašūs į Pagrybio trijų dalių skirstiklius. Skirtumas tik tas, kad pakabučiai su kilpelėmis ir kad tai moterų įkapė (Vaitkuskienė L. 1992b. 5 pav.). Tokių rasta ne tik Žviliuose, bet ir kituose Šilalės raj. išlikusiuose kapinyuose (Burbiškių; LNM. 571:10).

Atskirai aptartina viena diržo apdailos detalė, rasta suardytame vyro kape Nr. 97. Tai iš žalvario nulietas pailgas plokščias profiliuotais pakraščiais apkaustėlis-kabutis, spaudoje pradėtas minėti nuo 1988 m. (Vaitkuskienė L. 1988c. 1 pav.).

197 pav. Apkaustėlis iš vyro k. Nr. 97

Jis 5 cm ilgio ir 1,1 cm pločio, bet aiškiai buvęs ilgesnis, nes vienas dirbinio galas nulūžęs (197 pav.). Abipus vertikalės simetriškai pavaizduotos dvi reliefinės žirgelių galvutės, profiliu pasuktos į priešingas pasaulio šalis. Zoomorfiniai įvaizdžiai perteikti labai schematiškai, tačiau realistiškai: pažymėtos šnervės, akys, net kamanų dirželiai. Abi galvutės iš viršaus tarsi pridengia pusmėnulio skliautas, kurio priešinguose galuose, t.y. ties kiekvienu žirgo įvaizdžiu, yra įgraviruotas koncentrinis ratukas. Visa priekinė dirbinio pusė, išskyrus žirgelių galvutes, sidabruota ir ornamentuota geometriniais elementais: rombų, taškelių eilėmis.

Apkaustėlis rastas ne pirminėje padėtyje, o suardyto kapo sampile kartu su kitomis atsitiktinai patekusiomis mirusiojo įkapėmis. Tarp jų buvo 2 liežuvėlio formos diržo galo apkaustėliai bei 2 profiliuotos žalvarinės buoželės, kurios dažniausiai puošia lankinių segių įvijų galus.

Kapo duobės dugne (60 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus) išlikusios nesuardytos mirusiojo griaučių dalys: kojų kaulai, abu dubenkauliai, dilbikauliai. Kaukolės vietą žymėjo menkos kaukolės liekanos ir apatinio žandikaulio nuolauža. Nustatyta, kad čia palaidotas vyresnis nei 55 metų vyras.

Kadangi apkaustėlis rastas atsitiktinai, galima tik spėlioti, kokios paskirties diržą galėjo puošti. Neatmestina prielaida, jog toks puošnus apkaustėlis galėjo

būti pritvirtintas net ir pentinų dirželio gale. Mat V-VI a. raitelių kapuose, tyrinėtuose įvairiose Lietuvos vietose, buvo aptikta ir tokių pentinų, kurių odinių dirželių apdailai vartoti metaliniai profiliuoti ar liežuvėlio formos apkaustėliai, ornamentuoti, kartais - sidabruoti (Tautavičius A. 1981. P. 26).

Metalu išpuoštų diržų rasta įvairaus amžiaus vyriškos lyties individų kapuose. Tačiau akivaizdu, jog tokia įkapė nepalyginamai dažniau pasitaikė vyresnio amžiaus (40 - daugiau kaip 55 metų) vyrų kapuose. Tik vienas kitas berniukas, neabejotinai kilęs iš turtingos šeimos, palaidotas su šia įkape (k. Nr. 55, 116).

RAITELIO IR ŽIRGO APRANGOS REIKMENYS

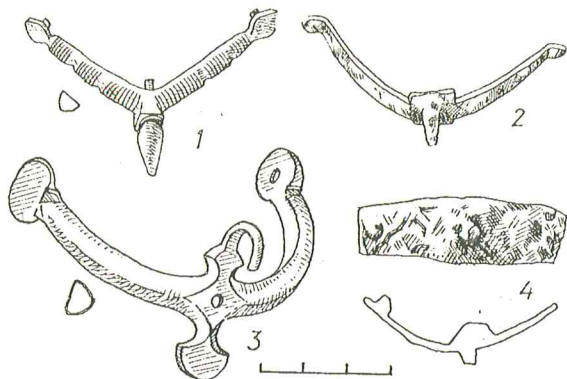
Pentinai. Pagrybyje jų rasta 11-oje vyrų kapų (k. Nr. 23, 47, 68, 73, 85, 113, 118, 142, 184, 193, 212). Dar 2 pasitaikė atsitiktinai (LNM. 552:37, 248). Tik kai kurie radiniai yra geriau išlikę. Skiriamos 4 jų grupės.

Pirmajai grupei priklauso 2 žalvariniai pentinai (k. Nr. 47, 85) (198:1 pav.). Tai pusiau apvalaus pjūvio apie 1 cm pločio juostelės šiek tiek siaurėjančiais galais, pabaigoje turintys apskritas plokšteles su skylute viduryje. Skylutėse yra po žalvarinę vinutę (23:1 pav.). Profiliuotas spyglius apie 2 cm ilgio. Abiejų pentinų paviršius puoštas skersiniais brūkšneliais. Prie vieno jų buvo žalvarinių sidabruotų apkaustėlių nuolaužų - pentinų dirželio puošmenų (k. Nr. 85) (118:8 pav.).

Antrąją grupę sudaro geležiniai pentinai siaurėjančiais, truputį atlenktais galais (k. Nr. 113, 117, 184, 212). Jų lankelis ties spygliu turi apie 1,2x1,2 cm dydžio kryžmą (134:2; 198:2 pav.).

Trečiąją grupę priklauso geležinis pentinas (k. Nr. 73). Tai gana plati - apie 1,8 cm - juostelė, siaurėjanti į galus (iki 1,4 cm pločio), kurių viename išlikusi dar ir vinutė. Antras galas nulūžęs (198:4 pav.).

Ketvirtajai grupei skiriamas žalvarinis atsitiktinai rastas pentinas (LNM. 552:37). Jo pusiau apvalaus

198 pav. Pentinai: 1 - k. Nr. 85, 2 - k. Nr. 113, 3 - atsitiktinis radinys, 4 - k. Nr. 73.

pjūvio apie 0,8 cm pločio lankelio abiejuose galuose yra po 1,4 cm skersmens plokštelę su kniede-vinute viduryje. Lankelis ties spygliu turi apie 3 cm ilgio profiliuotą kryžmą, kurios vienas galas užbaigtas kabliuku (198:3 pav.). Spyglis jau nebėra, jo vietą ženklina tik skylutė.

Kiti kapuose aptikti pentinai geležiniai. Menkos jų liekanos neleidžia atkurti pirminio dirbinių pavidalo.

Tik dviejų vyrų kapuose (Nr. 47, 85) rastos dirželio, kuriuo pentiną tvirtino prie apavo, liekanos. Vienas dirželis turėjo žalvarinę ovalią 2,2 cm aukščio ir 1,6 cm skersmens sagtelę. Jos adata buvo su 1,3 cm ilgio skersiniu (23:2 pav.). Sagtelė prie diržo prijungta dvigubu žalvariniu apkaustėliu, kuris yra stačiakampis, 3 cm ilgio ir 1 cm pločio. Diržo galas įtvirtas į žalvarinį liežuvėlio formos apie 4,5 cm ilgio apkaustėlį. Be to, abi dirželio pusės apkaustytos žalvarinėmis maždaug 1 cm pločio plokštelėmis. Kadangi jų galai nulūžę, tai šių apkaustėlių ilgis neaiškus.

Dar 3 žalvarinės pentino dirželio sagtelės aptiktos atsitiktinai. Vienos jų (VDKM. 709:24) rėmelis priekyje profiliuotas; adata su skersiniu. Sagtelė apie 2 cm aukščio ir 1,5 cm skersmens. Prie jos tebėra išlikęs apie 2 cm ilgio dvigubas žalvarinis apkaustėlis dirželiui įtvirti. Kitos 2 sagtelės keturkampės, 1,6x1,8 cm dydžio, šiek tiek paplatinta ir pastorinta priekine rėmelio dalimi (LNM. 552:54, 64). Prie vienos išlikęs apie 2,5 cm ilgio žalvarinis dvigubas apkaustėlis, siaurėjantis į galus.

Remiantis duomenimis, gautais tyrinėjant geriau išlikusius kapus, galima teigti, kad Pagrybio vyrai nešiojo tik po 1 pentiną, pritvirtintą prie dešinėsios kojos. Viename kape pentinas rastas ne prie dešinėsios, o prie kairiosios kojos pėdos narelių (k. Nr. 73) (33:1 pav.).

Ne visai aišku, kokio amžiaus vyrus laidojo su pentiniais. Mat tik 4 kapuose išliko osteologinės medžiagos, leidžiančios nustatyti mirusiųjų amžių (k. Nr. 73, 85, 193, 212). Nustatyta, kad visi 4 vyrai buvo sulaukę 35-50 metų.

Pentinams prisegti, matyt, retai vartojo metalu apkaustytus dirželius su sagtimi. Pastebėta, kad ovalinių pentino sagtelių su kryžmą turinčia adata (ar be jos) bei dirželių, puoštų metalo apkaustėliais, Lietuvoje aptinkama turtingesniuose įkapių I tūkstantmečio vidurio kapuose (Tautavičius A. 1981. P. 26).

Galima spėlioti dėl Pagrybio kape Nr. 47 palaidoto vyro turtinės ar visuomeninės padėties, nes kapas visiškai suardytas. Pirminėje padėtyje tebebuvo dalis kojų kaulų, tarp jų - geležiniai keturnariai žąslai, o kojūgaly - žalvarinis pentinas su metalu apkaustyto dirželio liekanomis bei žalvarine sagtele. Be to, gale kojų dar padėta papildoma įkapė - žalvarinis įvijinis žiedas su žalvarine grandinėle (117 pav.).

Pagrybyje rasti pentinai yra vietinės gamybos. Pirmajai ir antrajai grupei skiriamams dirbiniams analogijų žinoma ir kituose žemaičių žemėje kasinėtuose

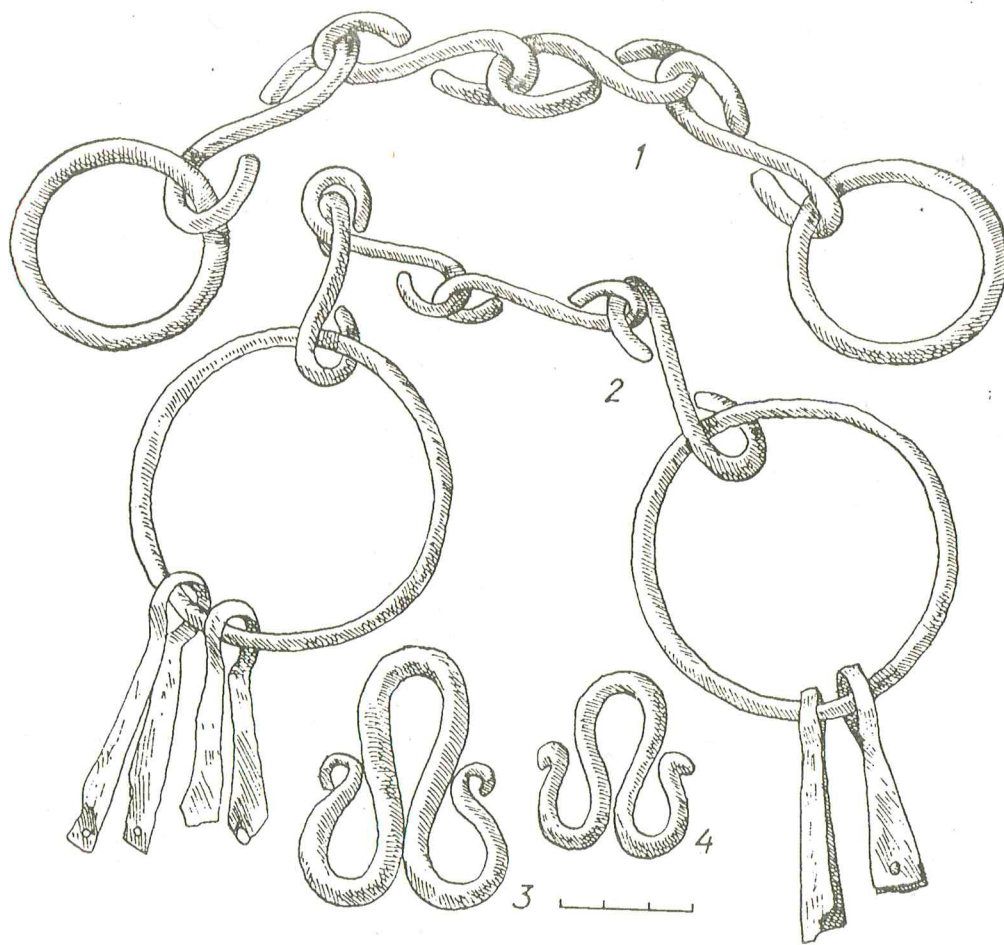
V-VI a. kapinyuose (Sauginiai, Plinkaigalis). Originalusis tik trečiajai grupei skiriamas pentinas - juostelė iš kapo Nr. 73. Atsitiktinai rastas žalvarinis ketvirtosios grupės pentinas su kabliuku viename kryžmos gale iš išorės gana artimas tiems V-VI a. pentinams, kuriuos tyrinėtojai laiko būdingais vakarų baltams (Giesler U. 1978. P. 5-56). Tokių rasta ir Vakarų (Rūdaičiai I), ir Vidurio (Plinkaigalis), ir Rytų Lietuvoje (Taurapilis). Pagrybio pentinas nuo anų skiriasi kai kuriomis detalėmis: originali kryžmos forma, kitoks ir galų apipavidalinimas. Šis pentinas - vietos meistro dirbiny.

Kamanų detalės. Pagrybio kapinyne rasta žąslų: po vienerius buvo 14 vyrų ir 3 berniukų kapuose (14 lentelė), dar vieneri - atsitiktinis radinys (VDKM. 709:21). Tai geležiniai dvinariai (k. Nr. 99) (42:1 pav.), trinariai (k. Nr. 30, 55, 156, 184, 193, 215) (149:2 pav.) arba keturnariai (k. Nr. 47, 76B, 85, 92, 145 ir 1 atsitik.) (199:1,2 pav.) žąslai su grandimis galuose. Geriau išlikusių grandys labai skirtingo dydžio. Antai vienos siekia 3-4,5 cm (k. Nr. 25, 30), kitos - net 9 cm skersmens (k. Nr. 92, 145). Dauguma žąslų yra su 5-7 cm skersmens

grandimis. Tik kape Nr. 85 rasti keturnariai žąslai turėjo po du į grandis įvertus geležinius dvigubus pavadžių apkaustėlius. Geriau išlikę buvo apie 6-7 cm ilgio (199:2 pav.).

Gana įvairaus dydžio ir grandis jungiantys aštuoniukės formos nareliai. Kraštiniai, įverti į grandis, dažniausiai būna 5-7 cm, o juos jungiantys - apie 2-3 cm ilgio. Kartais pastarųjų pasitaiko net per pusę trumpesnių už pirmuosius (k. Nr. 193). Bet būna ir atvirkščiai, t.y kraštiniai nareliai 2-5 cm trumpesni už jungiamuosius. Daug rečiau aptinkama žąslų, kurių visi nareliai vienodo ilgio (k. Nr.142).

Žąslų dažniausiai pasitaiko tuose vyrų kapuose, kur būna ir žirgo auka. Jokių jos liekanų neaptikta tik vieno berniuko (k. Nr. 187) ir 5 vyrų kapuose (Nr. 25, 47, 128, 158, 184). Išskyrus vieną (k. Nr. 184), visi kiti kapai suardyti. Kai kuriuose telikusi vienintelė įkapė - žąslai, tiksliau, jų dalis (k. Nr. 25, 128, 187), todėl galima manyti, kad minėtuose suardytuose kapuose šalia mirusiųjų galėjo taip pat būti užkasta žirgo auka. Tokią prielaidą patvirtina faktas, kad kai kuriose kapavietėse kartu su žąslais rasta ir įkapių (pvz., kalavijas k. Nr. 158),

199 pav. Metalinės kamanų detalės: 1 - žąslai iš k. Nr. 47, 2 - žąslai iš k. Nr. 85, 3 - pakabėlė iš k. Nr. 157, 4 - pakabėlė iš k. Nr. 52.

rodančių, jog jų savininkas priklausė aukščiausiai genties diduomenės pakopai. Laidodama tokius vyrus, Pagrybio bendruomenė laikėsi papročio aukoti žirgą, o gyvulio kojas ir galvą užkasti kape šalia mirusiojo. Į klausimą, kodėl kasinėjant kapavietėje nerasta žirgo aukos liekanų, atsakymas vienas - kapas suardytas, mirusiojo griaučiai išblaškyti, o įkapių belikusi dalis. Antai kape Nr. 158 pirminėje padėtyje buvo tik kai kurie mirusiojo kojų kaulai ir kalavijas ant jų. Visi kiti radiniai (kaulų lūžgaliai, ietigalis, žalvarinis žiedas, gintarinis karoliukas-amuletas, žąsų fragmentai, segės dalis, sidabrinio apkaustėlio nuolauža) buvo atsitiktinėje padėtyje įvairiose kapo duobės vietose.

Geriau išlikusiuose kapuose žąsų aptinkama ant mirusiojo kojų (k. Nr. 47, 76B, 92), ant juosmens (k. Nr. 215), kartais - ties žirgo galva (k. Nr. 99, 156) arba tarp žirgo dantų (k. Nr. 55, 85, 193). Žąsų padėtis leistų manyti, jog paaukoto žirgo galvą kartais dėdavo į kapą ir su odinėmis kamanomis. Antai kape Nr. 193 ne tik žąslai buvo tarp žirgo dantų, bet prie gyvulio kaukolės buvo išlikusių ir kamanų geležinės keturkampės sagties dalių. Galimas daiktas, kamanas puošė žalvario apkaustais panašiai, kaip tai darė rytinėse žemaičių žemėse Plinkaigalio kapinyną palikusios bendruomenės (Kazakevičius V. 1993. P. 84). Mat kai kurios Pagrybyje rastos žirgų kaukolės vietomis pažaliavusios, o prie vienos (k. Nr. 157) rasta ir žalvario kruopelių.

Sprendžiant iš geriau išlikusių griaučių, žąslai rasti 35-55 metų vyrų kapuose (Nr. 30, 85, 145, 156, 193, 215). Nustatytas ir 2 berniukų amžius: vienas mirė 2-3 metų (k. Nr. 99), kitas - 10-10,5 metų (k. Nr. 55). Abiejų vaikų kapuose aptikta ir žirgo auka. Mažoji berniuko kape žąslai gulėjo po žirgo galva, o paauglio kape jie buvo tarp žirgo dantų.

KITI DIRBINIAI

Geriamieji ragai - retesni radiniai. Jų liekanų aptikta tik 2 vyrų kapuose (Nr. 85, 184). Be to, rago angos žalvarinio apkausto nuolauža aptikta atsitiktinai, kasinėjant perkasą Nr. 15. Atsitiktinis radinys yra ir žalvarinis profiliuotas rago galo apkaustas (pk. Nr. 12).

Abiejuose vyrų kapuose tebuvo išlikę geriamųjų ragų angos apkaustų. Tai siaura žalvario skardos juostelė, iš abiejų pusių gaubusi rago angos kraštus. Susisiekiančius juostelės galus prie rago tvirtino specialiu dvigubu žalvariniu apie 1 cm pločio apkaustėliu su kniede viename gale (118:6; 134:8 pav.). Ant rago viršaus pritvirtinti 7,5-7,8 cm skersmens apkaustai.

Geriamojo rago apatinis apkaustas, užmaunamas ant rago smaigaliu, yra apie 5 cm aukščio žalvarinės taurelės arba žvakidės formos (195:2 pav.). Apkausto viršuje išlikusios 2 žalvarinės kniedės.

Vienas geriamasis ragas įdėtas 45-50 metų vyrui (k. Nr. 85), kuris palaidotas su gausiomis ir retomis

200 pav. Kapo Nr. 85 detalės: sidabrinė antkaklė ant mirusiojo kaklo, geriamojo rago liekanos šalia ietigalių, peilis ant krūtinės.

įkapėmis, tarp kurių minėtinas kalavijas su žalvariu apkaustyta odine perpete, sidabrinė antkaklė, sidabruotos pentino dirželio puošmenos ir kt. (200 pav.). Be to, greta mirusiojo galvos ant iečių buvo išdėliota žirgo auka su žąslais tarp gyvulio dantų. Geriamojo rago liekanų rasta tarp mirusiojo kaukolės ir šalia gulinčių 2 ietigalių (36 pav.). Kapo inventorių rodo, kad mirusysis, gyvas būdamas, užėmė aukštą padėtį genties diduomenės organizacinėje struktūroje.

Kito vyro (amžius nenustatytas) kape (Nr. 184) geriamojo rago liekanų rasta kojūgalyje, prie dešinėsios kojos (60:4 pav.). Nors vyras palaidotas kaip raitelis, bet kape žirgo aukos nebuvo. Vietoj jos prie mirusiojo galvos aptikti tik žąslai. Tegalima spėlioti, ar jie čia buvo padėti su visom kamanom, nes kasinėjant nepastebėta odinių diržų liekanų, nebuvo ir kamanų sagties. Įkapės (ginklai, papuošalai, raitelio ir žirgo aprangos daiktai) rodo, kad ir šis mirusysis - genties diduomenės atstovas (134 pav.).

Vadinasi, galima daryti išvadą, kad, pirma, Pagrybio bendruomenė, išlydėdama savo mirusiuosius į pomirtinį gyvenimą, retai kurį aprūpindavo žalvariu apkaustytu geriamuoju ragu. Antra, su tokia įkape palaidotas vyras neabejotinai buvo genties didikas.

Tai svarbu aiškinantis geriamųjų ragų paskirtį. Mat, nagrinėjant I tūkstantmečio viduriu datuojamų geriamųjų ragų radimo aplinkybes, šių dirbinių puošybos simboliką, buvo prieita prie nuomonės, kad tuo metu tokie daiktai (kaip kulto reikmenys) buvo vartojami žemdirbių religinėse apeigose, kurias atlikdavo bendruomenės vyresnysis (viešpats) (Nakaitė L. 1991. P. 112). Pagrybio radiniai akivaizdžiai tai patvirtina.

Pakabėlės. Po vieną jų rasta 3 vyrų kapuose. 2 pakabėlės (k. Nr. 52, 157) yra ainių formos (199:3,4 pav.), padarytos iš apskrito pjūvio geležinės vielos. Viena yra 6 cm aukščio ir apie 5 cm skersmens, kita - 4 cm aukščio ir 3,8 cm skersmens.

Kadangi abi įkapės rastos visiškai suardytuose kapuose, ne pirminėje padėtyje, tai stinga duomenų jų paskirčiai nustatyti. Labai tikėtina, kad šie dirbiniai - žirgo aprangos (kamanų?) detalės. Mat kape Nr. 52 pakabėlė rasta prie žirgo kaukolės liekanų. Kito vyro kape (Nr. 157) taip pat buvo žirgo aukos liekanų. Taigi abu vyrai - diduomenės nariai.

Kitokios formos geležinė pakabėlė aptikta vyro kape Nr. 184. Tai aštuoniukės formos dirbinėlis, padarytas iš 0,4 cm storio apvalaus pjūvio vielos. Pakabėlė apie 3,7 cm ilgio ir 1,4 cm skersmens (134:5 pav.). Galimas daiktas, jį vartota peiliui prie diržo pritvirtinti. Taip manyti verčia radinio vieta kape: pakabėlė aptikta prie diržo sagties, gulinčios ties kovos peilio įtvara (60:4 pav.), o pats peilis padėtas prie mirusiojo šono kartu su kitu trumpesniu peiliu ir 3 žalvariniais įvijniais žiedais.

Keramika. 1 vyro (k. Nr. 200) ir 3 moterų kapuose (Nr. 14, 194, 202) rasta lipdytos keramikos šukių. Be to, kasinėjant atsitiktinai aptiktas nedidelis puodukas (pk. Nr. 1) ir visas šukių lizdas (pk. Nr. 33). Šiame molinių dirbinių rinkinyje esantys 2 puodukai - tikra retenybė iki šiol kasinėtuose V-VI a. žemaičių kapinyuose. Antai, be Pagrybio radinių, žinomas tik 1 puodukas iš Kairėnėlių, Radviliškio raj. (Stankus J. 1984. P. 76).

Moters kape Nr. 14 rasto puoduko teišlikusi apatinė dalis (13:5 pav.), iš kurios matyti, kad gana nerūpestingai rankomis nulipdytas indelis buvo lygiu paviršiumi, nuo apačios platėjančiais šonais, apie 0,7 cm storio sienelėmis. Išlikusi dalis 3,5 cm aukščio, dugno skersmuo apie 5-5,5 cm. Puodukas menkai degtas. Jo išorinė pusė juosvai rusva, vidinė - juosva. Molyje gausu grūsto akmens priemaišų. Puodukas buvo padėtas (ant dugno) mirusiosios galvūgalyje (129 pav.). Prie kaukolės liekanų (mirusiosios kairėje) tebebuvo išlikusi geležinė yla. Kitos įkapės (peilis, 2 geležinių lazdelinių smeigtukų nuolaužas, žalvarinės grandinės) rastos ne pirminėje padėtyje, bet kapavietės šiaurinėje dalyje. Mat kapas suardytas, griaučiai išblaškyti, galbūt ir įkapės ne visos išliko. Nesuardyta tik pietvakarinė kapo dalis, kur nepajudintos buvo galvūgalyje sudėtos įkapės (puodukas, yla) ir kaukolės liekanos.

Atsitiktinai rastas puodukas yra platėjančiais (nuo apačios) šonais, išryškintais peteliais, palaipsniui siaurėjančia anga, paaukštintu, kone cilindro formos kakleliu (217 pav.). Vienas šonas išdužęs. Indelis menkai degtas, juosvos spalvos, apie 1 cm storio sienelėmis, pasukubomis nulygintu paviršiumi. Puodelis 4,5 cm aukščio, dugnas - 5,5 cm, peteliai - 6,5 cm, anga - 5,4 skersmens.

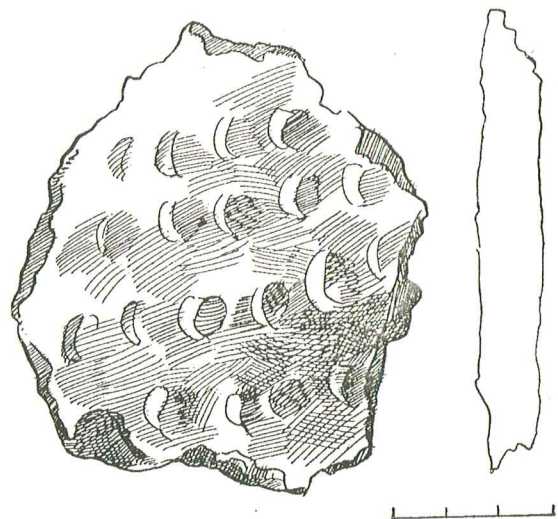
Dėl šių puodukų paskirties abejonių nekyla: tai specialiai įkapėms rankomis nulipdyti apeiginiai indeliai, turintys tą pačią simbolinę reikšmę kaip ir kitos vadinamosios miniatiūrinės įkapės iš Vakarų Lietuvos kapinytų (Nakaitė L. 1964; 1991. P. 90).

Artimiausios analogijos Pagrybio radiniams - miniatiūriniai puodukai iš Lazdininkų, Rūdaičių I, Senkų, Tūbausių kapinytų su akmenų vainikais, sudėtais aplink kapus (LAP. 1968. P. 58, 118, 153, 202).

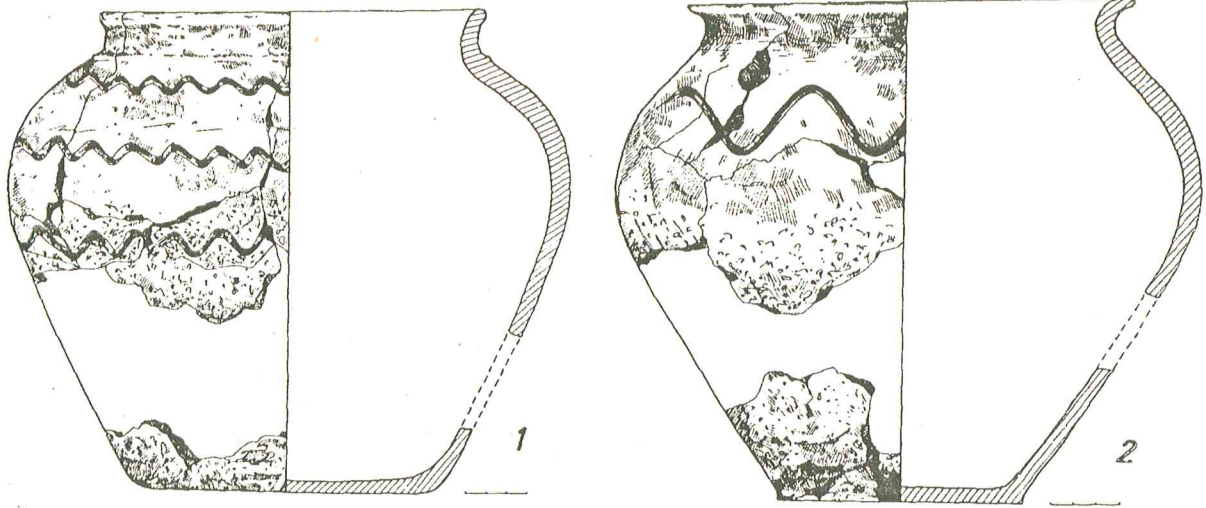
7 pavienės kapuose aptiktos šukės - tai atskiros grublėtu paviršiumi rankomis lipdytų puodų dalys: mažai profiliuoto angos pakraščio nuolauža (k. Nr. 194), dugno dalis (k. Nr. 194), šonų šukės (k. Nr. 194 - 2, k. Nr. 200-1, k. Nr. 202 - 2 fragmentai). Puodai buvo apie 1 cm storio sienelėmis, silpnai degti, rusvos spalvos. Molyje yra grūsto akmens priemaišų. Paviršius puoštas pirštų įspaudais. Šie puošybos elementai sugrupuoti horizontaliomis eilėmis (67; 201 pav.). Kai kurios šukės gana didelės - apie 8x9, 10x7 cm.

Tyrinėjant moters kapą Nr. 194, nustatyta, kad visos 4 čia aptiktos šukės sumestos prieš laidojant 40-45 metų mirusiają. Mat jos rastos tik po to, kai, ištyrus kapą, surinkus visus radinius, buvo pradėtas tikrinti duobės dugnas. Tada paaiškėjo, kad puodo dugno šukė buvo po mirusiosios nugara, o 2 puodo šonų dalys ir angos nuolauža - po dubenkauliais.

Vyro kape Nr. 200 duobės dugne aptikta šukė rodo, kad ir čia ji įmesta prieš laidojant. Tačiau šukės vieta kita, t.y. ji gulėjo mirusiojo kojūgalyje.

201 pav. Lipdyto puodo šukė iš k. Nr. 200

202 pav. Žiesta keramika: 1 - iš ugniavietės Nr. 1, 2 - iš ugniavietės Nr. 2.

Šukės į kapą metė ir užpildami mirusių žemėmis. Taip manyti verčia kapo Nr. 202, kur palaidota 25-30 metų moteris, radiniai: 2 šukelės pasitaikė sampile, šiek tiek aukščiau griaučių, virš dubenkaulių.

Šukių lizdas aptiktas netoli kapo Nr. 198 šiaurystinio galo (pk. Nr. 33, kv. A10, 65 cm gyl.). Kadangi kapas labai suardytas (išlikę tik kapavietėje išblaškyti pavieniai nenustatytos lyties 9,5-10 metų vaiko kaulai, geležinio lazdelinio smeigtuko nuolauža; neaiškūs net ir duobės kontūrai), tai neįmanoma tiksliai pasakyti, koks nuotolis skiria abu objektus, t.y. kapą ir šukių lizdą.

Šukės netvarkingai pasklidusios 36x27 cm dydžio plotelyje (210 pav.). Čia buvo 37 įvairaus dydžio šukės, tarp kurių pasitaikė ir puodų angų pakraščiai, ir šonų, ir dugnų dalių. Sprendžiant iš didesnių šukių, puodai lipdyti rankomis, grublėtu paviršiumi, dvejopi - su briauna petelių srityje arba visai tiesiais šonais. Keramika silpnai degta (šukės tiesiog trupa), molis su grūsto akmens priemaišomis. Šukės pilkšvai rusvos spalvos, kai kurios su juodomis dėmėmis, tarytum aprūkusios. Vienos šukės yra 0,6-0,8 cm, kitos 0,9-1,2 cm storio. Galima tik spėlioti, kelių puodų liekanos išlikusios šiame šukių lizde. Neabejotina tik viena - būta ne mažiau kaip dviejų puodų. Pravartu paminėti, jog ligi šiol tėra žinomas dar vienas atvejis, kai kapinyne vienoje vietoje rasta sudužusių ar sudaužytų puodų sancaupa (Kazakevičius V. 1994. P. 157).

Nors I tūkstantmečio viduryje grublėtoji keramika paplito visoje Lietuvoje, bet jos paprastai randama piliakalniuose, prie jų ar atokiai nuo jų esančiose gyvenvietėse, o kapuose - apskritai reta (LAA. 1975. P. 24. 7 žemėlapis). Tad Pagrybyje tarp kapų aptiktas puodų grublėtu paviršiumi šukių lizdas - kol kas unikalus radinys.

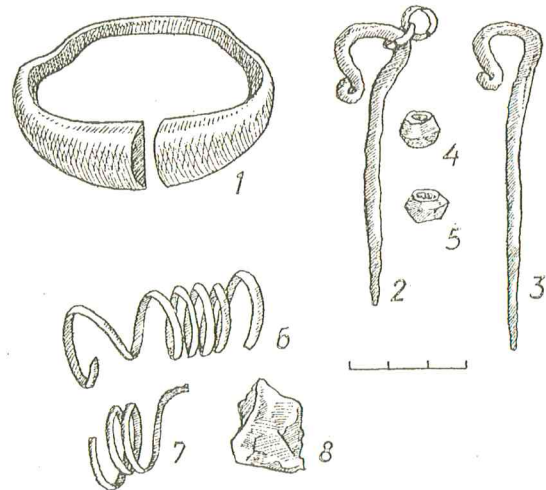
Kapinyne randama ir pavienių žistos keramikos šukių (202 pav.). Sudužusių ar specialiai sudaužytų

XIV-XVI a. datuojamų puodų aptikta apeiginiuose židiniuose, siejamuose su mirusių apeigomis (Vaitkuskienė L. 1995).

Retas radinys Pagrybio kapinyne - **tošies liekanos**, aptiktos poriniame kape Nr. 62 palaidotos moters galvūgalyje kartu su kitais čia buvusiais daiktais: 4 žiedais, peiliu, smeigtuku su grandinėle. Labai tikėtina, jog išvardyti daiktai buvo sudėti į tošinę dėžutę, iš kurios tėra menkų liekanų.

Tyrinėtojai yra nustatę, kad paprotys mirusiosios galvūgalyje padėti tošinę dėžutę su įkapėmis būdingiausias toms baltų gentims, kurios Vakarų Lietuvoje paliko kapinytus su akmenų vainiku apjuostais kapais (Michelbertas M. 1986. P. 40, 183).

Titnago nuoskala. Dėmesį patraukia netaisyklingos formos 2 cm aukščio, 2,1 cm pločio ir 0,8 cm skersmens titnago gabaliukas, padėtas 50-55 metų mirusiajai ant kairiojo peties (k. Nr. 183) (64:2; 203:8 pav.).

203 pav. Moters įkapės iš k. Nr. 183: 1 - apyrankė, 2, 3 - smeigtukai, 4, 5 - karoliukai, 6, 7 - žiedai, 8 - titnago gabalėlis.

Panašaus dydžio netaisyklingos formos titnagėlių pasitaikė rasti abipus Minijos bei Jūros baseine paplitusiuose kapinyuose su akmenų vainikais aplink kapus (Rūdaičiai, Kretingos raj., Pailgotis ir Žviliai, Šilalės raj.) (Michelbertas M. 1968. P. 83; Stankus J. 1990. P. 97). Jų dėta į vyrų kapus prie kitų įkapių, dažniausiai šalia galastuvų.

Titnagėlių paskirtis ne visai aiški. Radimo aplinkybės tarytum rodytų, jog titnago gabaliuką galėjo vartoti vietoj akmeninio skiltuvo. Jų Lietuvos gyventojai į vyrų kapus pradėjo dėti jau pirmaisiais m.e. amžiais (LAP. 1968. P. 46). Tačiau Pagrybyje titnago gabaliukas rastas ne vyro, bet moters kape, kuriame nebuvo jokių darbo įrankių. Gal aptariamą įkapę reikėtų sieti su ugnies magija, panašiai kaip su ja siejami ir skiltuvo formos kabučiai-amuletai iš kaimyninių slavų, skandinavų žemių? Čia sidabrinės, žalvarinės, geležinės skiltuvų kopijas, prikabintas prie papuošalų arba kitų amuletų, tyrinėtojų nuomone, nešiojo greičiausiai moterys (Новикова Г.И. 1991. С. 182). Labai tikėtina, jog Pagrybyje atkastame moters kape Nr. 183 rastą titnagėlį gyvieji traktavo irgi kaip amuletą. Tyrinėtojų teigimu, ir titnagas, ir skiltuvo formos kabučiai - tai vis magiškos priemonės, turinčios galią apsaugoti (Stenberger M., 1958. P. 165; Новикова Г.И. 1991. С. 182). Matyt, todėl ir vieny, ir kitų randama net sidabro lobiuose (Новикова Г.И. 1991. С. 182).

Be visų čia aptartų radinių, Pagrybyje atkastuose kapuose dar pasitaikė pavienių žalvarinių apie 2,8-6,7 cm ilgio įvijėlių (k. Nr. 10, 19, 48, 59, 66, 79, 99, 137, 141, 149, 154, 162, 210), žalvarinių 2,3-3 cm ilgio cilindrių (k. Nr. 125, 149), žalvarinių grandinėlių fragmentų (k. Nr. 43, 47, 48, 63, 66, 127, 130, 145, 157,

181, 191), geležinių ir žalvarinių dirbinių nuolaužų (k. Nr. 49, 118, 170, 181, 191, 205, 207, 217) bei žalvarinė maždaug 1,8 cm skersmens grandelė (k. Nr. 181). Be to, įvairiose kapinyne vietose, kasinėjant atskiras perkakas (Nr. 2, 8, 27), aptikta žalvarinės 3,5 cm skersmens ir geležinės 3 cm skersmens grandelių, žalvarinės deformuotos vielos fragmentų.

Radinių analizės duomenys rodo, kad kasinėtoje kapinyne dalyje mirusių laidojo V-VI a. Atsitiktinai rasti daiktai patvirtina prielaidą, kad paminklo teritorijoje turi būti ir kapų, chronologiškai priklausančių ankstesniam laikotarpiui. Antai II-III a. reikėtų datuoti apyrankę apskrito pjūvio lankeliu (190:2 pav.), III-IV a. skirtina ir antkaklė kūginiais galais (159:3 pav.). Be to, kapinyne rasta ir tokių papuošalų, kuriuos Lietuvoje nešiojo daug vėliau, t.y. viduriniojo geležies amžiaus antroje pusėje, pvz. platusis kovos peilis-kalavijas, antkaklė apvaliais pastorintais galais (159:2 pav.), rankogalinės apyrankės (185:1 pav.), diržų skirstikliai (195:1 pav.), arba vėlyvajame geležies amžiuje, pvz., pasaginės segės (173 pav.), kryžinis smeigtukas, apyrankė gyvūniniais galais (190:1 pav.).

Vadinasi, Pagrybio kapinynas priklauso tai kategorijai laidojimo paminklų, kurie funkcionavo visą geležies amžių. Privalu dar pridurti, kad jame mirusių laidojo net ir tada, kai Lietuvoje jau buvo paplitusi krikščionybė. Šį teiginį paremia atsitiktinai rasti dirbiniai, paplitę feodalizmo epochoje, tiksliau - XIV-XVI a.: pasaginės segės, apskrita plokščia skardinė segė, žiedai pastorinta pinta ar tordiruota priekine dalimi. To paties laikotarpio yra ir 2 alkvietsės su žiestos keramikos duženomis, kurias rado ir ištyrė "Žemaitijos" ekspedicija, kasinėdama V-VI a. kapus (202 pav.).

14 lentelė. Kapų inventorius

Kapo Nr.	Įkapės	Peiliai	Kirviai	Dalgiai	Pjautuvėliai	Galastuvai	Meskerės kablukai	Kalteliai	Ylos	Verpstukai	Keramika	Kalavijai ir jų makštys	Letigaliai	Apgalviai	Antkaklės	Apvaros	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apvrankės	Žiedai	Diržai, jų sagtys	Pentinai	Kamanų detalės	Ger. ragai	Įvijos, cilindriškai	Apkaustėliai, pakabėlės	Grandinėlės	Žalv. dirbinių fragmentai	Gelež. dirbinių fragmentai	Tinago nuoskala	Tošinės dėžutės	Iš viso			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
1													1																			1				
2	1																				1												1			
3																						1											2			
4													1																					1		
5																																		-		
6																																		-		
7								1									1				1													3		
8																																		-		
9	1											1						1																3		
10			1								1						1				1	1												5		
11								1					1				2	2	2							+								9		
12																																		-		
13																																		-		
14	1							1		+							2																	5		
15		1										1																						2		
16																																		-		
17																						1												1		
18																																		-		
19																	2	2								+									5	
20												1																							1	
21																	1																		1	
22												1																							1	
23																								1											1	
24																							1												1	
25																									+										1	
26	1	1																																	2	
27																		1																	1	
28																																			-	
29												2																							2	
30																						1			+										2	
31																																			-	
32																																			-	
33									1													1													2	
34												1			1							1													3	
35								1					3				2				1														7	
36	1																1																		2	
37																		2																	2	
38																1																			1	
39																		2		2	3														7	
40												1											1												2	
41	1																				1														2	
42																																				-
43															1												1								2	
44																																				-
45																																				-
46																	1																			1
47																						1	1	+			1								4	
48	1												1	1						1							1								5	
49																						2										+			3	
50																		1																		1

Kapo Nr.	Įkapės	Peiliai	Kirviai	Dalgiai	Pjautuvėliai	Galastuvai	Meškerės kablukai	Kaltėliai	Ylos	Verpstukai	Keramika	Kalavijai ir jų makštys	Ietigaliai	Apgalviai	Antkaklės	Apvaros	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apyrankės	Žiedai	Diržai, jų sagtys	Pentinai	Kamanų detalės	Ger. ragai	Įvijos, cilindriškai	Apkaustėliai, pakabėlės	Grandinėės	Žalv. dirbinių fragmentai	Gelež. dirbinių fragmentai	Titinago nuoskala	Tošinės dėžutės	Iš viso				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33					
51																	2																2				
52																										1								1			
53																																			-		
54																						1												1			
55	1	1											1		1					3	1		+											9			
56	2											1					1																	4			
57																	1	1	2															4			
58																																			-		
59	1	1																				1				+								4			
60																																			4		
61																1	2					3													6		
62A	1																	1			4												+	7			
62B											1	1		1						3	1													7			
63								1																											1		
64																	1		1									+						3			
65																	1																		1		
66																1					1					2		+						5			
67																			1																1		
68																								1											1		
69																																				-	
70													1				2		2	2															7		
71	1																																		1		
72																																				-	
73		1										2										1	1				1								6		
74																	2																			2	
75	1																						1												2		
76A	1										1				1		1																		4		
76B	1	1									1	2									1			+											7		
77																						1													1		
78									1																											1	
79								1					1				2	1	2								+								8		
80																																				-	
81																			1																	1	
82																																				-	
83								1																												1	
84																																				-	
85	1										1	2		1		1		1		2	1	1	1	+	1										13		
86															1																					1	
87								1																												1	
88													1				2		2																	5	
89																																				-	
90																																				-	
91		1																																		1	
92	1	1									1										1	1		+		4									10		
93																1						1														2	
94																																				-	
95																	1																			1	
96																																					-

Kapo Nr.	Įkapės	Peiliai	Kirviai	Dalgiai	Pjautuvėliai	Galastuvai	Mėškerės kabiukai	Kalteliai	Ylos	Verpstukai	Keramika	Kalavijai ir jų makštys	Ietigaliai	Apgalviai	Antkaklės	Aparos	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apyrankės	Žiedai	Diržai, jų sagtys	Pentinai	Kamanų detalės	Ger. ragai	Įvijos, cilindriškai	Apkaustėliai, pakabėlės	Grandinėės	Žalv. dirbinių fragmentai	Gelež. dirbinių fragmentai	Tifnago nuoskala	Tošinės dėžutės	Iš viso	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33		
97																1										3							4	
98																				1													1	
99	1																							+		1							3	
100								1									2	3															6	
101																																		-
102								1									1	1															3	
103																	1																1	
104																																		-
105																																		-
106																																		-
107																		1															1	
108												1									1												2	
109																																		-
110											1																						1	
111													1																				1	
112													1				1																2	
113																					1		1										2	
114																																		-
115																																		-
116	1											1				1	1		1	1	1											7		
117		1																															1	
118																								1			2		+	+			5	
119																	1																1	
120											1																						1	
121																															+		1	
122																																		-
123																																		-
124																	1			1													2	
125																										1							1	
126				1																													1	
127																															+		1	
128																									+								1	
129																				1													1	
130																															+		1	
131																																		-
132																																		-
133																																		-
134		1										2					1	1				1											6	
135		2	1									2				1						1											7	
136												1									1												2	
137																																		1
138																											1							-
139																																		-
140														1																				1
141																																		1
142																	1						1	+			1						5	
143								1						1				2	2		2												8	
144																																		-

Kapo Nr.	Įkapės	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33					
		Peiliai	Kirviai	Dalgiai	Pjautuvėliai	Gaštuvai	Meškerės	kabliukai	Kalteliai	Ylos	Verpstukai	Keramika	Kalavijai ir jų	makštys	Ietigaliai	Apgalviai	Antkaklės	Apvaros	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apyrankės	Žiedai	Diržai, jų saglys	Pentinai	Kamanų detalės	Ger. ragai	Įvijos, cilindreliai	Apkaustėliai, pakabėlės	Grandinėls	Žalv. dirbinių fragmentai	Gelež. dirbinių fragmentai	Tūnago nuoskala	Tošinės dėžutės	Iš viso				
145			1															1				1	1		+			2	+					8					
146		1											1	1				1				2	1												7				
147		1																		1	2														4				
148																																				-			
149																							1					2								3			
150																																				-			
151		1																		1		1														3			
152																																					-		
153																							1														1		
154																				1	2							2								5			
155																	1																				1		
156		1	1										1					1		2		1	1		+											9			
157													1																1	+							3		
158													1	1				1		1	1				+			1								7			
159			1											1				1						1													4		
160		1																	1			2															4		
161																		1				1															2		
162								1						1						1								+									4		
163		1	1										1						1	1				1													6		
164																				1		1															2		
165A		1	1																	1		1															4		
165B																								1														1	
165C																				1																		1	
165D																																						-	
166																				2																		2	
167																																						-	
168																				1				1														2	
169			1										1							1				1														4	
170		1					1						1						1													1						5	
171																				1																		1	
172													1							1																		2	
173																																							-
174		1																		1																		2	
175													1						2	2	2																	7	
176														1																								1	
177A																				1	1																	2	
177B							1													1	1																	3	
178																				1																		1	
179																				1																		1	
180																																							-
181																							1								1							2	
182													1						2	3	2																	8	
183																				2	2	1	2											1				8	
184		2											1				1		1	1	4	1	1	1	+	1		1									14		
185		1																		1																		2	
186		1											1							1																		3	
187																										+													1
188																													1										1

Kapo Nr.	Įkapės	Peiliai	Kirviai	Dalgiai	Pjautuvėliai	Galštuvai	Meškertės kablukai	Kalteliai	Ylos	Verpstukai	Keramika	Kalavijai ir jų makštys	Ietigaliai	Apgalviai	Antkaklės	Apvaros	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apyrankės	Žiedai	Diržai, jų sagtys	Pentinai	Kamanų detalės	Ger. ragai	Įvijos, cilindričiai	Apkaustėliai, pakabėlės	Grandinėlės	Žalv. dirbinių fragmentai	Gelež. dirbinių fragmentai	Tinago nuoskala	Tošinės dėžutės	Iš viso			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
189																																			-	
190																					1														1	
191																												1								1
192																																				-
193	1	1									1	1				1		2			5		1	+											14	
194	1										+							2																	4	
195																																				-
196																		1				3													4	
197				1				1	1									2																	5	
198																	1																		1	
199																																				-
200A											+	2										1													4	
200B												1		1		1	1					1													5	
201																																				-
202											+							2		2															5	
203																																				-
204																												1							1	
205																													1						1	
206																																				-
207		1																				1								1					3	
208																																				-
209		1										1																							2	
210								1	1																		1								3	
211	1	1										1				1						1													5	
212												1				1								1											3	
213	1											1						1		1	1														5	
214																																				-
215	1	1									1	2				1		1		2	1			+											11	
216																																				-
217																	2													1					3	